

YIL 32 SAYI 116 2022/4

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin üç ayda bir yayınlanan Ulusal Hakemli Dergisidir. Yerel Süreli Yayın

Web sayfası üzerinde açık kaynaktır:
www.egemimarlik.org

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi

Sahibi İlker Kahraman

Yayın Editörü Çiçek Ş. Tezer Yıldız

Grafik Tasarım Güler Özsakarya Ertan

Konsept Tasarım Emre Çikinoğlu

Yayın Komitesi

Yenal Akgün

Ferhat Hacılibeyoğlu

Ülkü İnceköse

Seçkin Kutucu

Aslı Ceylan Öner

Deniz Özkut

Çiçek Ş. Tezer Yıldız

Ebru Yılmaz

(Soyadına göre alfabetik)

Ege Mimarlık Bilimsel Danışma Kurulu

Ayşe Güliz Bilgin Altınöz, Prof. Dr.

Neslihan Dostoğlu, Prof. Dr.

Gül Kaçmaz Erk, Doç. Dr.

Emine Özen Eyüce, Prof. Dr.

Hikmet Sivri Gökmen, Doç. Dr.

Deniz Güner, Prof. Dr.

Berir Gür, Prof. Dr.

Emel Kayın, Prof. Dr.

Tuğçe Kazanasmaz, Prof. Dr.

İpek Özbek, Prof. Dr.

Güven Arif Sargın, Prof. Dr.

İkbal Sevil Sarıyıldız, Prof. Dr.

Uğur Tanyeli, Prof. Dr.

Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr.

(Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yeri

Mimarlar Odası İzmir Şubesi - İzmir Mimarlık Merkezi

1474 Sokak No: 9 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr/ egemim@izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33

Dikili Temsilciliği: (0232) 671 85 02

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Baskı

Metro Matbaacılık Ltd. Şti.

Yahya Kemal Beyatlı Cd. No:94

Begos 3. Bölge 35400 Buca / İZMİR

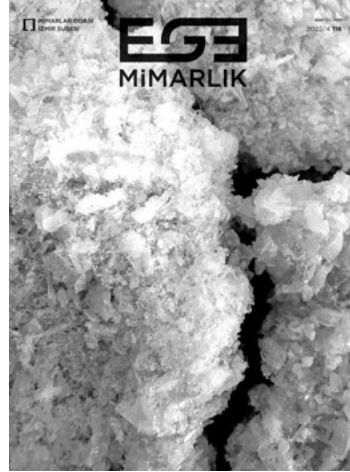
T. +90 232 290 33 11

Sertifika No: 40921

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyeleri İçin ücretsizdir.

Fiyat 55 TL Yıllık Abonelik 200 TL

• Ege Mimarlık makale seçimleri hakemler tarafından yapılmaktadır. Sadece hakemli değerlendirme sürecinden geçen yazılar "makale" kategorisinde yer almaktadır.

KAPAK İklim

FOTOĞRAF Güler Özsakarya Ertan

BAŞYAZI ...2

İNGİLİZCE ÖZET ...4

HABERLER ...5

İZ BIRAKANLAR

Gülnur Ballice, Gizem Güler Nakıp, Eda Paykoç Özçelik

İzmir Apartmanları: Cumhuriyet'ten 2000'li Yıllara Dönüşümün İzleri ...10

YAPI TANITIM

Mert Uslu Mimarlık

İzmir Tarımı Geliştirme Merkezi ...24

TEMA

İKLİM ...30

BÖLÜNMÜŞ EKİRAN

Osman Balaban, Didem Evcı Kiraz, Cengiz Türe, Koray Velibeyoğlu

Metne çeviren: Çiçek Ş. Tezer Yıldız İklim Krizi ...32

ATÖLYE

Deniz Üçer Erduran, Matthieu Pedernana

Atık Malzemelerden Duvar Paneli Üretme Atölyesi ...42

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Aylin Alicanoğlu Şerifoğlu, Esin Kömez Dağlıoğlu

İklim Krizinin Görsel Söylemi: Mimari Temsilin Eylemliliği Üzerine ...46

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Ülger Bulut Karaca, Pelin Küçükköse

İzmir-Bayındır Kırsal Yerleşim Örneklerinde Ekolojik Ayak İzi Değerlendirmesi ...52

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Sevim Pelin Öztürk, Müge Tikik

İzmir Enerji Etkinlik Kapasitesi ve Kentsel Isı Adası Etkisi Tespiti ...58

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Özlem Aydın, Reyhan Midilli Sarı

İklim Değişikliği ve Mimarlık: Bilimsel Literatürün Bibliyometrik Analizi (1990-2021) ...66

YAYIN TANITIM

Meral Ekincioglu

Kenneth Frampton ve "Öteki Modern Hareket: Mimarlık 1920-1970" ...74

EGE MİMARLIK BİLGİLENDİRME

2022 Hakem Listesi

EGE MİMARLIK Yayın Çizgisi

EGE MİMARLIK Gönderim Koşulları ...80

Değerli meslektaşlarımız, EGE MİMARLIK dergimiz bu sayısı ile “iklim” konusunu tartışmaya açıyor. Dergimiz, önemini daha çok kavradığımız iklim değişikliği ile ilgili ürettiği bu önemli içerikle, bu konudaki merakımızı gidermeye çalışıyor.

Uzunca bir süre iklim değişikliğinin yararlı mı zararlı mı olduğunu tartışan dünyamızın 2006 yılında Nobel ödüllü ekonomist Nicholas Stern tarafından yazılan rapor ile iklim değişikliği tartışmasını sonlandırdığını biliyoruz. O tarihten itibaren de iklim değişikliğinin kötü etkilerine karşı çalışmaya devam ediyoruz.

Bildiğiniz gibi Kyoto Protokolü 2020 yılında sona ermesi sebebi ile COP 21 Paris toplantısı çok önem kazanmıştı. 2015 de yapılan toplantı sonucunda 195 ülke iklim değişikliği ile mücadelede tarihi önem taşıyan Paris Anlaşması'nı imzaladı. Anlaşmanın ana amacı yer kürenin ısınmasını 2 derecenin altında tutmaktır. 150'den fazla hükümet “kesin katkılar için ulusal niyet beyanı” (INDC - Intended Nationally Determined Contributions) sundu. Ne yazık ki küresel ısınmayı iki derecenin altında tutmak amaçlı verilen beyanlardaki taahhütlerin toplamı, küresel ısınmanın bu yüzyıl sonunda (2100) 2 derece hedefini iskeleyeceğini, 2.7 derece olacağını öngörüyordu. Ülkemiz gibi imza koyan ancak hızlı harekete geçmeyen ülkeler sebebiyle bu yüzyıl sonunda ısınmanın üç derecelerin üzerinde olacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.

Küresel ısınma sebebiyle deniz seviyesinin yükseleceği öngörüsüne sahip şehrimize gelen yabancı uzmanlar, kıyıya yaptığımız tramvay ve benzeri yapıların sular altında kalacağını ve alternatif güzergah düşünmüş olmamız gerektiğini belirtiyorlar. Kendi ülke yaklaşımlarını bizlere aktarırlarken kentimizin bu konuda eksik kaldığını da su yüzüne çıkartıyorlar.

Yapılan simülasyonlarda Menemen'e kadar olan bölgenin suların yükselmesinden etkileneceği ortaya çıkıyor. Bizlerin tüm planlamalarımızı ve yaklaşımlarımızı kötü iklim senaryolarına göre yapmamız gerekiyor.

Küresel iklim değişikliği ile mücadelenin gerçek sahibi kim? Mesleğimiz ve hâliyle Odamız bu konuda nasıl bir rol üstelenebilir?

Toplam enerjinin % 35'inin binalarda kullanıldığı ve küresel karbon salımının üçte birinin binalar kaynaklı olduğu düşünüldüğünde bina sektörünün ve de bu hâliyle mesleğimizin önemini bir kez daha anlıyoruz.

Şube olarak çeşitli komisyonların desteği ile merkezi hükümetin ve yerel idarelerin konu ile ilgili yaptığı farklı toplantılarda fikrimizi söylüyor, kentimizdeki farklı oluşumlarda yer alıyoruz. EGE MİMARLIK dergimiz de yaklaşmakta olan sorun hakkında farkındalığı arttırmak amacı ile iklim teması ile çıkıyor.

Her sayıda olduğu gibi bu sayımızda da büyük bir emek olduğunu biliyoruz. Başta Yayın Komitemiz olmak üzere bu sayıya katkı koyan tüm paydaşlarımıza teşekkür ediyor, sizleri dergimizle baş başa bırakıyoruz.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN EGE MİMARLIK'TAN

Değerli okurlarımız, Yeryüzü ve yaşam için önemini giderek daha çok kavradığımız, yaşadığımız coğrafyalarda ve dünyadaki birçok olayın haberiyle krize

dönüşen boyutunu deneyimlemeye başladığımız iklim konusunu, EGE MİMARLIK'ın 116. sayısının teması olarak belirledik. İklim, kelime anlamı ve bilimsel çalışma alanı olarak acil durumunun ötesinde, yaşamlarımızı ve mekânlarımızı saran geniş bir bilgi alanı oluştursa da; iklim değişikliğinin aciliyeti dolayısıyla krizi ön plana çıkan bir kavram olarak belirginleşiyor.

EGE MİMARLIK'ın bu sayısında, hem yaşadığımız krizin yarattığı ve mekânlarımızı dolaysız olarak etkileyen acil durumu tartışmaya açan hem de sorunsalın ötesindeki ve arka planındaki geniş bilimsel alanı hatırlatan bir içerik oluşturmaya çabaladık.

Sayımızın içeriğini, “iklim” temasına odaklı olarak oluşturan önemli bölümlerden biri yine Bölünmüş Ekran oldu. Koray Velibeyoğlu'nun kurgusu ile ve yürütücülüğünde gerçekleştirilen oturumda değerli hocalarımız Şehir ve Bölge Plancısı Osman Balaban, Halk Sağlığı Uzmanı Didem Evcı Kiraz, Biyolog Cengiz Türe konuşmacı konuklarımız oldular. Yine disiplinlerötesi bir tartışma ile konunun farklı yönlerinin tartışıldığı oturumda, iklim krizinin kentlerimize ve toplum sağlığına etkisi ve yapılabilecekler konuşuldu. İklim teması kapsamında yer verdiğimiz bir diğer bölümde ise Deniz Üçer Erduran ve Matthieu Pedergnana'nın mimarlık öğrencileri ile gerçekleştirmiş oldukları atık malzemelerden duvar üretim atölyesine yer verdik. Ayrıca, hakemli değerlendirme sürecinin ardından yayına hazırlanan araştırma makalelerimizde yazarlarımız; iklim değişikliği ile mimari temsilin ilişkisini sorgulamaya açan, Bayındır kırsal yerleşiminde ekolojik ayak izini değerlendiren, İzmir'in enerji etkinlik kapasitesi ile kentsel ısı adası etkisini tespit eden ve iklim değişikliği ile mimarlık konularında üretilmiş olan bilimsel literatürü ele alan çalışmaları ile dergimizin açtığı tartışma düzlemine önemli birer katkı sağladılar. Bu sayımızda Yapı Tanıtım bölümümüzde ise, iklim tartışmaları odağında yapıcı ve deneysel bir alan açan; İzmir'in önemli mekânlarından ve Mert Uslu Mimarlık tarafından tasarlanmış olan Biolab: İzmir Tarım Geliştirme Merkezi'ne yer veriyoruz.

Tema kapsamında üretilen içeriğin yanında, İz Bırakanlar bölümünde Gülnur Ballice, Gizem Güler Nakıp ve Eda Paykoç Özçelik Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze İzmir apartmanlarını ele aldıkları detaylı bir dosya paylaştılar. Yayın Tanıtım bölümümüzde ise Meral Ekincioğlu'nun, mimarlık tarihçisi ve eleştirmen Kenneth Frampton'ın değerli kitabı “Öteki Modern Hareket: Mimarlık 1920-1970” üzerine metnine yer veriyor; bu yayının ülkemizdeki mimar ve tasarımcı okurlar, akademisyenler ile öğrenciler için faydalı olacağını düşünüyoruz.

İyi okumalar diliyoruz.

YAYIN KOMİTESİ

SLAMP:
THE LEADING LIGHT

Avia Edition'ı incelemek için
QR kodu okutunuz.

Avia Edition / Zaha Hadid

www.tepta.com

IKSV İSTANBUL BİENALİ
2022
AYDINLATMA
SPONSORU
TEPTA

TEPTA 30.yıl
AYDINLATMA

MEMORABLE FIGURES**İzmir Apartments: Traces of Transformation from the Foundation of the Republic to the 2000s**

(eds.)

*Gülnur Ballice, Assoc. Prof. Dr., Yaşar University
Department of Interior Architecture and Environmental
Design**Gizem Güler Nakıp, Researcher, Ph.D. Candidate,
Silesian University of Technology Theory, Design and
Architecture History Ph.D. Program
Eda Paykoç Özçelik, Asst. Prof. Dr., Yaşar University
Department of Interior Architecture and Environmental
Design***PROJECT****İzmir Agriculture Development Center***Mert Uslu Architecture***“CLIMATE”****DIVIDED SCREEN****Climate, Cities and Health***Osman Balaban, Prof. Dr., Middle East Technical
University Department of City and Regional Planning
Didem Evci Kiraz, Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes
University Department of Environmental Health
Cengiz Türe, Prof. Dr., Anadolu University Department
of Biology**Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr., İzmir Institute of
Technology Department of City and Regional Planning**Transcription: Çiçek S. Tezer Yıldız, M. Arch***WORKSHOP****Wall Panel Production Workshop from Waste Materials***Deniz Üçer Erduran, Asst. Prof. Dr., Bilkent University
Department of Architecture
Matthieu Pedernana, Lecturer, Yaşar University
Department of Architecture***ARTICLE****Visual Discourse of Climate Crisis: On Agency of Architectural Representation***Aylin Alicanoğlu Şerifoğlu, Res. Asst., TED University
Department of Architecture**Esin Kömez Dağlıoğlu, Asst. Prof. Dr., Middle East
Technical University Department of Architecture*

“Climate change is a cultural and political problem because it is devoid of a deeper visual discourse” as Neyran Turan, the curator of the 2021 Venice Biennale-Turkish Pavilion, states. The Climate crisis demands unique imagination and representation in the Anthropocene age since it should be addressed in multi-scalar, multi-temporal, multi-dimensional, and multi-disciplinary terms. This study discusses the agency of architectural representation in cultivating a profound visual discourse for the current climate

crisis through the works of DESIGN EARTH and NEMESTUDIO.

KEYWORDS architectural representation, climate crisis, the Anthropocene epoch, new architectural imaginaries

ARTICLE**Ecological Footprint Evaluation in İzmir-Bayındır Samples of Rural Settlement***Ülger Bulut Karaca, Assoc. Prof. Dr., İstanbul Arel
University Department of Architecture
Pelin Küçükköse, Master Student, İstanbul Arel
University Architecture Master Program*

Global warming has become one of the most important scientific, political and social problems of our age. Determining the ecological footprint (efp) of a population in certain residential areas contributes to raising awareness for a sustainable world and developing strategies for reducing global warming. In this context, efp measurement and built area footprint (baftp) measurement of the rural neighborhoods of Buruncuk, Yakacık, Yusufllu, which are located within the borders of Bayındır district of İzmir province and where life based on agricultural production are carried out. By discussing the results obtained, suggestions have been made to improve ecological rural development in these settlements.

KEYWORDS ecological footprint (efp), built-up area foot print, rural settlements, sustainability, Bayındır

ARTICLE**Detection of Energy Efficiency Capacity and Urban Heat Island Effect in İzmir***Sevim Pelin Öztürk, Assoc. Prof. Dr., İzmir Democracy
University Department of City and Regional Planning
Müge Tikik, Master Student, İzmir Democracy
University Urban Design Master Program*

In this recent period of climate and environmental crisis, urban population growth and the urban sprawl increase the effects of the climate crisis. Strategies such as efficient resource management based on technology and information, energy efficient space design, sustainable social infrastructure, concentrated spatial planning and mixed-use design draw attention in the sustainable climate-sensitive urban planning approaches of the future. The aim of this study is to contribute to the

field of climate sensitive urbanization and energy efficient urban design through the city of İzmir. In this study, it has been determined that the main factors affecting urban heat and energy efficiency in İzmir are building density, wind intake capacity, building materials and carbon emission amount.

KEYWORDS climate crisis, urban sprawl, energy efficiency

ARTICLE**Climate Change and Architecture: A Bibliometric Analysis Of Scientific Literature (1990-2021)***Özlem Aydın, Asst. Prof. Dr., Karadeniz Technical
University Department of Architecture
Reyhan Midilli Sarı, Assoc. Prof. Dr., Karadeniz
Technical University Department of Architecture*

This study aims to reveal the place of climate change in the architectural literature and the increasing importance of the subject over the years. The bibliometric analysis of the scientific articles made in the field of architecture between the years 1990-2021 was analyzed by the keyword “climate change” in the Web of Science database. 522 articles were examined under the titles of the year, language, country, journal, index, citation and keywords. It was seen that research trends on this subject are in the framework of sustainability and energy efficiency. USA is the country that publishes the most articles, UK is the country that receives the most citations and Kathryn B. Janda is the most cited author.

KEYWORDS climate change, architecture, bibliometric analysis, biblioshiny

PUBLICATION**Kenneth Frampton and “The Other Modern Movement: Architecture 1920-1970”***Meral Ekincioğlu, Ph.D. in Architecture*

Manisa'da Tarım Alanlarını Yapılaşmaya Açan ve Ayrıcalıklı İmar Hakkı Öngören İmar Planları Acilen İptal Edilmelidir

(...)

Yaşanabilir ve sağlıklı kentlerin planlanması için şehir planlama disiplinin temel doğrularını dikkate alan, kentin sosyal ve ekonomik yapısının bütün yurttaşlar için gelişmesini hedefleyen, var olan sorunlara bütüncül çözümler üreten, kamu yararı ilkesini merkezine koyan doğa ile uyumlu, afetler karşısında dirençli olmayı sağlayacak mekânsal planlara ihtiyacımız bulunmakta olup meslek odaları olarak yaptığımız müdahaleler de bu ihtiyacı karşılamaya yöneliktir.

. Öncelikle yerel yönetimler tarafından kentlerimizin sağlıklı ve yaşanabilir bir şekilde planlanmasına yönelik plan ve plan revizyonlarını önemsiyoruz. Ancak bu planlar, Anayasanın eşitlik ilkesine uygun, kent açısından hayati önemde olan tarım alanları başta olmak üzere doğal alanları koruyan, kamu yararını merkeze koyacak şekilde hazırlanmalıdır. Bu kapsamda yetki sahamız içerisinde bulunan Manisa ilinde son dönemde onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planlarında tarım alanlarının yapılaşmaya açılması, yoğunluk artışı getirmesi, ayrıcalıklı imar hakkı tanınması, yetersiz sosyal ve teknik altyapı, imar ve koruma mevzuatına aykırı düzenlemeler gibi çok sayıda başlık nedeniyle davalar açılmış olup süreç devam etmektedir. (...) onaylanan Manisa ili, Şehzadeler ve Yunusemre ilçe merkezleri ile Yunusemre ilçesine bağlı muhtelif mahallelere ilişkin 1/5000 ölçekli Revizyon Nazım İmar Planı doğrultusunda Yunusemre ilçesi sınırlarında 3 farklı bölgeyi kapsayacak şekilde onaylanan 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Revizyonlarına;

. Plan onama sınırları içerisinde yer alan ve yoğun bir şekilde tarım faaliyetlerinin gerçekleştirildiği mevcut tarım alanlarının, öngörülen kullanım kararları sonucunda kaybedileceği;

. İnsan sağlığı ve güvenliği üzerinde doğrudan veya dolaylı olumsuz etkileri olan enerji nakil hatlarına ilişkin koruma koridoru oluşturacak şekilde yeşil alan belirlenmemiş olduğu;

. Vatandaşların kamusal hizmetlere

erişimi, sağlıklı ve yaşanabilir mekânlarda yaşaması açısından kamu mülkiyetlerinin mekansal planlarda kamusal kullanımlara ayrılmamış olduğu;

. Plan onama sınırı içerisinde öngörülen yapılaşma koşulları incelendiğinde; aynı imar adası içerisinde ve komşu imar adalarında (...) birbirinden farklı kat yüksekliklerinin belirlendiği, plan açıklama raporlarında ise söz konusu plan kararına yönelik herhangi bir bilimsel ve teknik gerekçeye rastlanmadığı ve bazı imar adalarına ayrıcalıklı imar hakkı tanındığının anlaşıldığı;

. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Manisa İli, Yunusemre İlçesi, Keçiliköy Mahallesi, 315-316-318 nolu parsellerin 2020 yılı içerisinde onaylanan planlar sonucunda kamusal kullanımdan çıkarıldığı ve açılan dava sonucunda Manisa 2. İdare Mahkemesi'nin 2021/44 Esas, 2021/1101 Kararı ile söz konusu işlemin iptal edildiği, ancak yeni onaylanan imar planlarında anılan yargı kararının yok sayıldığı; gerekçeleri ile dava açılmıştır.

Manisa büyük ovası içerisinde ve dışarısındaki sulu mutlak tarım arazileri yoğun olup gelecek kuşaklar açısından mutlak suretle korunması gereken alanlardır. Söz konusu alanları da yapılaşmaya açan (...) 1/5000 ölçekli İlave ve Revizyon Nazım İmar Planına ilişkin Manisa 1. İdare Mahkemesi'nin 2021/944 Esas sayılı dosyası ile açtığımız davada hazırlanan bilirkişi raporunda;

. "Tarım arazileri için plana esas kurum görüşlerinin alınmasında usulüne uyulmasına karşın, Tarım ve Orman Bakanlığı kurum görüşüne esas olan kamu yararı kararının, planlama alanının DSİ kamu yatırımları ile sulamaya açılan arazilerden olmasının yanında hem büyük ova, hem de sulu mutlak tarım arazilerini kapsamı nedeniyle uygun olmadığı ve yüksek kamu yararı ile çeliştiği;

. Kamu yararı alınması koşulu olan alternatif alanların planlama

alanı sınırları çevresinde bulunması ve bu alanların Tarım ve Orman Bakanlığı arazi envanterlerinde görülmesine karşın, bu kapsamda potansiyel alternatif alan taramasının yeterince yapılmadığı ve kamu yararı koşulunun oluşmadığı şeklindeki değerlendirmeye alanın ne kadar önemli olduğu ve yapılan işlemin şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararına uygun olmadığı belirtilmekle birlikte (...) yapılan işlem sonucunda ileride yeni kayıpların yolunun açılacağı belirtilmektedir.

Basın açıklamamıza konu Yunusemre ilçesi sınırlarında 3 farklı bölgeyi kapsayacak şekilde onaylanan 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları ağırlıklı olarak bilirkişi raporunda bahsi geçen tarım alanlarına isabet etmekte olup meslek odalarının yaşanan hukuksuzluk karşısında sessiz kalması mümkün değildir.

Sonuç olarak; Manisa Büyükşehir Belediyesinin daha öncesinde onaylanmış planlara ilişkin alınmış yargı kararlarının gereğini yerine getirmediği, yargı kararının kısmen veya yalnızca yüzeyde uygulanmasının kabul edilemeyeceği, aynı imar adası içerisinde veyahut çevresinde birbirinden farklı yapılaşma koşulu öngörmenin ayrıcalıklı imar hakkı oluşmasına neden olduğu ve planlamanın eşitlik ilkesini yok saydığı, kamu mülkiyetlerinin kamusal kullanıma ayrılmadığı, vatandaşın can güvenliğinin dikkate alınmadığı ve tarım alanlarının geri dönülmesi mümkün olmayacak şekilde yok edilmesine yol açacak söz konusu imar planlarının yürütmesinin durdurulması ve iptali için yargıya başvurduğumuzu kamuoyunun bilgisine sunarız.

Saygılarımızla,

. Basın açıklamasının tamamına www.izmimod.org.tr adresinden erişilebilir.

**TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI
İZMİR ŞUBESİ
TMMOB MİMARLAR ODASI
İZMİR ŞUBESİ
29.09.2022**

Yeni Afetlere Neden Olacak “İmar Affı” Girişiminden Vazgeçilmelidir

1999 Marmara ve 2011 Van Depremlerinde yıllar boyunca çıkarılan kanunlarla affedilen kaçak yapıların çoğunun yıkılması ve binlerce yurttaşın hayatını kaybetmesine rağmen; Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilleri Genel Seçim sürecine girilen günlerde iktidar tarafından “İmar Barışı” adı altında yeni bir imar affı yürürlüğe sokulmuştur.

7143 Sayılı Torba Yasa; kıyı alanları, tarım arazileri, orman alanları, içme suyu havzaları ve tarihi, doğal, arkeolojik sit alanları üzerine inşa edilen bina ve tesisler dâhil olmak üzere, bütün kaçak yapıları yasal hale getirmek üzere 18 Mayıs 2018 tarihinde yayımlanmıştır. 30 Haziran 2018 tarihinde uygulamaya ilişkin “Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar” yayımlanmış; 31.12.2017 tarihinden önce yapılmış ruhsatsız veya ruhsat eklerine aykırı yapılarla ilgili başvuru tarihi 31 Ekim 2018, belge bedeli ödeme tarihi 31 Aralık 2018 olarak düzenlenmiştir.

Mart 2019 Yerel Seçimleri öncesinde ise; 257 ve 538 sayılı Cumhurbaşkanı Kararlarıyla; başvuru tarihi önce 31 Aralık 2018’e daha sonra ise 15 Haziran 2019’a kadar uzatılmıştır. Son olarak 1267 sayılı Kararla üçüncü kez uzatılan imar affı başvurularında ödemelerin süresi 30 Temmuz ve 30 Aralık 2019’a kadar esnetilmiştir.

Bugüne kadar; afete maruz kalabilecek bölgelerde veya dere yataklarında olup olmadıklarına;

kıyı alanları, tarım arazileri, orman alanları, içme suyu havzaları ve tarihi, doğal, arkeolojik sit alanları üzerine inşa edilip edilmediklerine bakılmaksızın; 3 milyon 119 bin 947 kaçak ve imara aykırı yapı için 26 milyar 151 milyon 389 bin 263 TL yapı kayıt belge bedeli alınarak yurttaşlara riskli yapıları kullanma izni verilmiştir. Yapı güvenliği olmayan, planlama, mimarlık ve mühendislik süreçlerinden geçmemiş, teknik olarak sağlık ve güvenlik koşulları belirsiz toplam 7 milyon 393 bin 413 bağımsız bölüme belge düzenlenmiştir.

İmar Affı ile kaçak yapılara yapı kayıt belgesi verilen illerin başında deprem riski altında olan İstanbul bulunurken; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, kaçak ve imara aykırı olduğu belgelenen bu yapıların depreme dayanıklılıklarının denetlenmediğini itiraf etmiş ve sorumluluğu yapı sahiplerine bırakmıştır.

Ülkemizde şimdiye kadar çıkarılan tüm imar afları; mevcut iktidarların seçim dönemlerinde ekonomik gelir ve oy elde etmek amacı ile gündeme getirilmiştir. Yaklaşan Haziran 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri sürecinde “imar affı” bir kez daha gündeme getirilmektedir.

11 Ekim 2022 tarihinde TBMM Başkanlığı’na “İmar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” sunulmuştur. Teklif ile “Başvurularda olağanüstü yoğunluk yaşanması; Yasanın uygulama şartlarının vatandaşlar tarafından tam olarak anlaşılabilmesi; başvuru şartları nedeniyle belgeleri iptal edilenler hakkında uygulanan idari ve para cezalarının iptal edilmesi”nin amaçlandığı belirtilmektedir.

Ancak İmar Kanununun Geçici 16.Maddesinde getirilen düzenleme incelendiğinde; yalnızca başvuru sürelerinin uzatılması ile yetinilmediği görülmekte; daha önce imar affı kapsamına alınan 31 Aralık 2017 tarihinden önce yapılmış İmar

Kanununa ve ilgili mevzuata aykırı ve kaçak yapıların kapsamı genişletilerek 30 Temmuz 2022 tarihinden önce yapılmış tüm yapılara af getirilmektedir.

“Yurttaşların mağduriyeti” gerekçe gösterilerek gündeme getirilen “imar affı” ile kıyı alanları, tarım arazileri, orman alanları, içme suyu havzaları ve tarihi, doğal, arkeolojik sit alanları üzerine inşa edilen bina ve tesisler dâhil olmak üzere, bütün kaçak yapıların yasal hale getirilmesi söz konusudur.

Meslek Odaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve yurttaşlar tarafından açılan hukuk davalarında yargı tarafından planları ve ruhsatları iptal edilen, ayrıcalıklı imar hakları verilerek her biri bir “kent ve çevre suçu” niteliğinde yükselen yapılar yasallaştırılmak istenmektedir.

Yeni “İmar Affı” ve denetimsiz yapılar ile toplumun sağlığını ve can güvenliğini tehlikeye atan kentsel gelişmelere yol açacak, doğa olaylarının afete dönüşerek pek çok insanın hayatını kaybetmesine neden olacak popülist uygulamalar yeniden ve sınırsız bir şekilde yürürlüğe sokulmaktadır. Oysa topraklarının tamamı depremsellik koşullarında olan Türkiye’de, deprem nedeniyle ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik kayıplar, ciddi önlemler alınmasını gerektirmektedir.

Mimarlar Odası olarak; hukuka saygılı yurttaşları cezalandıran, halkın can güvenliğini tehlikeye atan, tarihsel ve doğal alanları tahrip eden ve kentlerimizi yaşanmaz hale getiren ve seçim sürecinde hukuk dışı uygulamaları yasal hale getirmeyi amaçlayan yeni imar affının geri çekilmesi gerektiğini ve sürecin takipçisi olacağımızı, kamuoyuna saygı ile duyururuz.

TMMOB MİMARLAR ODASI MERKEZ YÖNETİM KURULU
24 Ekim 2022

Forbes Köşkü Büyük Tehlike Altında

Kent belleği, kentin bugününü var eden ve yarınına yön veren en önemli unsurlardan biridir ve müşterek kent mekânları kentlinin belleğinde yer edindiği ölçüde toplum ile mekân arasındaki bağ sağlanır. Bu sebepler ile kente dair sorumluluğu olan her kişi ve kurumun kent belleğini korumak ve yaşatmaktan sorumludur.

Yeşilova höyüğünde yapılan kazılarda elde edilen bulgular gösterdi ki İzmir sanılanın aksine 8500 yıllık eşsiz bir tarihe sahip ve M.Ö. 6000'li yıllardan günümüze birçok medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır.

Taşıdığı kültür değerleri sebebi ile kültür turizmi açısından yerel ve merkezi yönetim kademelerinde yer alan idareciler tarafından değerli olduğu her fırsatta dile getirilen, bizlerin de 8500 yıllık tarihi geçmişi ile övündüğümüz kentimizde, kent kültürü ve kent belleğinin öğeleri olan yapı ve alanların, gerekli koruma önlemlerinin alınmaması ya da denetimde yetersizlikler nedeniyle her geçen gün yok olma sürecine girdiğine tanık oluyoruz.

Son dönemde de 1979 yılında korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenen, kamu mülkiyetindeki Forbes Köşkü'nün 23 yıldır restorasyon sürecinde olduğu ve ödeneksizlik nedeniyle

restorasyonunun tamamlanmadığı, gerekli güvenlik önlemleri alınmadığı için tahrip olduğuna yönelik haberler basında yer aldı. Yakın zamanda bir devlet üniversitenin kullanımına tahsis edilmiş Vali Konağı için de buna benzer haberler basında yer almıştı.

Buca'da Levanten Forbes Ailesi tarafından 1908 yılında yaptırılan, geçirdiği yangın sonrası 1910 yılında tekrar inşa edilen Forbes köşkü, dönemin sosyal ve kültürel yapısına, mimari değerlerine ve kent tarihine dair önemli izlere sahip, kent belleğinde yeri olan nitelikli bir dönem yapısıdır. Kent belleğinde önemli bir yeri olan bu yapının kaderine terkedilmesi kabul edilemez.

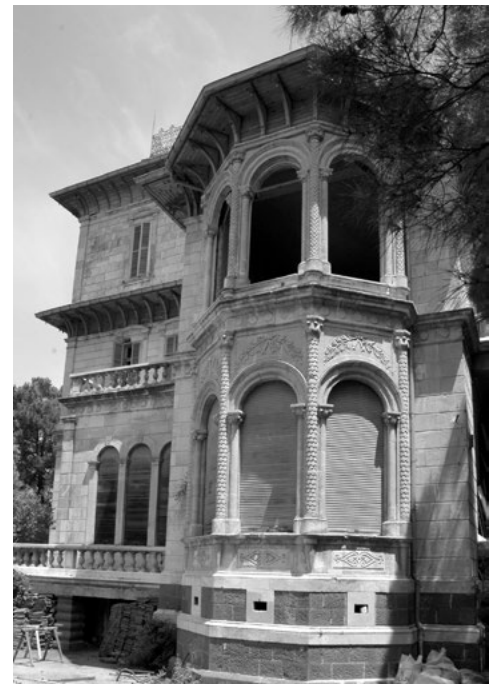
Bilindiği üzere 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 65. maddesinde "Tescil edilen sit alanları ve korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanlarının bu Kanuna göre tebliğ veya ilan edilmiş olmasına rağmen yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarar görmesine kasten sebebiyet verenler ile (...) (1) izin alınmaksızın inşai ve fiziki müdahale yapanlar veya yaptırınlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır. (1)Bu Kanuna aykırı olarak yıkma veya imar izni verenler, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş

bin güne kadar adli para cezasıyla cezalandırılır. Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen fiiller, korunması gerekli kültür ve tabiat varlığını yurt dışına kaçırmak amacıyla işlenmiş ise verilecek cezalar bir kat artırılır." denilmekte olup kültür varlığına zarar verenler hakkında uygulanması gereken cezai işlemler tanımlanmaktadır.

Tüm kültürel varlıkların, insanlığın ortak mirası olmasının yanı sıra kent kültürü ve kent belleğinin bir parçası olması nedeniyle korunması ve yaşatılmasının evrensel ve yasal bir zorunluluk olduğunu hatırlatarak; tüm kamu idarelerini Forbes Köşkü'ndeki restorasyon işlemlerini tamamlayarak halkın kullanımına sunması, yapının tahrip olmasını engelleyecek şekilde gerekli denetimlerin yapılması, güvenlik önlemlerinin alınması ve zarar verenler hakkında gerekli cezai işlemlerin uygulanması için göreve davet ediyoruz.

Fotoğraflar: İlker Özdel;
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi,
İzmir Mimarlık Rehberi, 2005

Saygılarımızla,
TMMOB MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ
TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI İZMİR ŞUBESİ

Mimarlık Haftası 2022

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Dünya Mimarlık Haftası'nı 2022 yılında da üyeleriyle buluştuğu bir programla coşkuyla kutladı. İzmir'de yerel ve küresel mimarlık kültürü odağa alınarak geliştirilen program kapsamında, ekim ayının ilk haftasında çeşitli buluşmalar, paneller, söyleşiler, film gösterimleri, sergiler ve geziler gerçekleştirildi.

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) tarafından Dünya Mimarlık Günü ilan edilmiş olan ekim ayının ilk pazartesi gününü takip eden hafta, her sene Mimarlık Haftası olarak kutlanıyor. Birliğin "Sağlık için Tasarım Yılı" olarak ilan etmiş olduğu 2022 yılı Dünya Mimarlık Günü için belirlediği tema "Sağlık için Mimarlık" ["Architecture for Well-being"] oldu. Tema kapsamında, "yapılı çevrenin onu yaşayan insanların sağlığı üzerindeki etkisi akılda tutularak, sağlık ve esenlik için tasarımın, her projede, her uygulamada ve her ölçekte temel bir bileşen olması" konusuna vurgu yapılıyor ve tema "mimarların insanoğlunun fiziksel, duygusal, çevresel, finansal ve sosyal sağlığına nasıl daha iyi katkıda bulunabileceklerini ve bunların tümü üzerinde olumlu bir etki yaratabileceğini incelemek için sağlığı koruyarak ve geliştirerek hayatımızı daha iyi hale getirmede mimarlığın rolünün ötesine geçmesi" konusunda dünya mimarlarına çağrıda bulunuyor. Bu çerçevede ve hassasiyetle

geliştirilen Mimarlar Odası İzmir Şubesi Mimarlık Haftası programı kapsamında etkinliklerde meslektaşlarla buluşuldu, davetli mimarların sunumları, çeşitli gösterimler, sergilemeler ve gezilerde mesleki paylaşımlarda bulunuldu.

Hafta Açılışı ile Geleneksel 30. ve 50. Yıl Plaket Töreni

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin gelenekselleşmiş açılış töreni kapsamında her yıl olduğu gibi bu yıl da 30 ve 50. Yıl Plaket Töreni 3 Ekim Pazartesi günü, Dünya Mimarlık Günü'nde gerçekleştirildi. Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı İlker Kahraman'ın Mimarlık Haftası için açılış konuşmasının gerçekleştirilmesinin ardından 30. ve 50. Yıl Ödülleri meslektaşlara, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından takdim edildi. Törenin ardından İzmir Mimarlık Merkezi'ndeki kokteyle Akuspakus Müzik Grubunun konseri eşlik etti. Haftanın devamında programda yer verilen etkinlikler altı kategoride düzenlendi: Söyleşiler, sergiler, atölyeler, geziler, "Açık Ofis" ziyaretleri ve "Çatı Etkinlikleri. Hafta etkinlikleri kapsamında ayrıca, 5 Ekim Çarşamba günü "Öztürk Başarır" Orfis Çalışma Alanı'nın açılışı, Başarır'ın ailesi ve çalışma arkadaşlarının anlamlı anlatımları ile yapıldı.

Söyleşiler

Programın söyleşiler kısmında mimarlık mesleğini ve kentimizi ilgilendiren konularda çeşitli sunumlar, söyleşiler ve paneller yer aldı.

Bu kapsamda 4 Ekim Salı günü İzmir Mimarlık Merkezi'nde "Ulusal Mimarlık Ödülleri Sunumları", Semra Uygur, Abdurrahman ve Sevilay Uğur Çekim, Umut Bilgiç, Merve Çolak Gözener, Esat Coşkun, Erhan Vural ve Herkes için Mimarlık tarafından gerçekleştirildi. 5 Ekim Çarşamba günü ise, yine Ulusal Mimarlık Ödülleri Sunumları'na Ömer Selçuk Baz'ın Zonguldak Mağaraları Ziyaretçi Merkezi proje sunumu ile devam edildi. Bu seri dahilinde 5 Ekim Çarşamba günü Ülkü İnceköse'nin yürütücülüğünde Ulusal Mimarlık Sergisinde yer alan İzmirli mimarlar Mert Uslu, M. Tolga Kezer ve Merih Feza Yıldırım sunumlarını gerçekleştirdiler.

Tecrübeli mimar Ersen Gürsel, 4 Ekim Salı günü "Ustalar Aktarıyor" başlıklı söyleşide meslektaşlarla buluştu. 5 Ekim Salı günü ise İzmir Mimarlık Merkezi'nde gerçekleştirilen "Kamusal Yapılar ve Yapım Süreçleri" başlıklı panelde, Seçkin Kutucu'nun moderasyonu ile Semra Uygur ve Mehmet Kütükçüoğlu mesleki deneyimlerini paylaştılar.

6 Ekim Çarşamba günü, İzmir Mimarlık Merkezi'nde genç mimarlar ve akademisyenler "Bitirme Projeleri

Kolokyumu”nda bir araya geldiler. Yine aynı gün, Foster + Partners’tan mimarlar Colin Ward ve İdil Kantarcı “Sürdürülebilir Mimarlığın Sanatı” başlıklı çevrimiçi söyleşi ile İzmirli mimarlarla buluştular.

Yunan Mimar Vassilis Colonas, 7 Ekim Cuma günü İzmir Mimarlık Merkezi’nde “19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Kadar İzmir Şehri ve Şehrin Yunan Mimarları” başlıklı sunumuyla meslektaşlara geçmiş yüzyılda İzmir’in mekânlarına dair çalışmasını aktardı. Aynı gün, Veysel Açık, “HPP Parametrik Tasarım” başlıklı sunumuyla bu alandaki çalışmalarını paylaştı.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Mimarlık Haftası’nın son günü olan 8 Ekim’de Hamburg Belediyesi Yetkililerini İzmir’de “Liman Kentli Planlaması- Hamburg Belediyesi” başlıklı sunumlarıyla ağırladı ve öncesinde “İzmir Mimarlık Rehberi” kitap lansmanında yine Almanya’dan bir mimar Olan Mehmet Çelik’in söyleşisi yer aldı.

Sergiler

Mimarlık Haftası programı kapsamında bu yıl 3 önemli sergi, mimarlarla buluştu. İzmir Mimarlık Merkezi çatısı altında, zemin kat ana sergileme mekânında Ulusal Mimarlık Sergisi’ne yer verildi. Çatı katında yer alan sergileme mekânında ise Gülderen Depas’ın “Sıra Dışı Kesişmeler” adlı

solo sergisi yer aldı. Ayrıca, Bıçakçı Han’ın ev sahipliğinde, ilk kez 2012 yılında sergilenmiş olan ve Emel Kayın’ın küratörlüğünde gerçekleştirilen “Modern ve Bellek ‘Silinen İzler’” sergisi yeniden ilgililerle buluştu. 5 Ekim Çarşamba günü handa gerçekleştirilen sergi açılışına Emel Kayın ile bir söyleşi eşlik etti.

Atölyeler

Her yıl olduğu gibi, 2022 yılının Mimarlık Haftası Programında da çeşitli atölyeler yer aldı. Bu kapsamda 5 ve 6 Ekim günlerinde Çocuk Mimarlık Komisyonu tarafından Çocuk ve Mimarlık keşif atölyesi yürütüldü. 7 Ekim tarihinde Neslihan Küçükbaşlan’ın yürütücülüğünde “Biyofili ile İnsan Odaklı Tasarım” ve 7 Ekim Cumaretsi Günü ise Koray Korkmaz tarafından “Katlayarak Tasarım” atölyesi gerçekleştirildi.

Geziler

Programda önemli yeri olan bir diğer etkinlik grubu ise geziler oldu. Üyelerin yoğun ilgili gösterdiği gezilerde; Mimar Durmuş Ali Kasap’ın eşliğinde Ateşçelik Rüzgar Enerjisi Santrali Kule Üretim Tesisi, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nden yetkililer ile Olivelo Ekolojik Yaşam Parkı ve Nesim Bencoya eşliğinde Tarihi Sinagoglar ziyaret edildi. Ayrıca 8 Ekim Cumartesi günü Basmane Gezisi gerçekleştirildi. 7 Ekim’de öğrencilere

yönelik olan “8500 Yıllık Tarihi Bir Günde Gezmek” başlıklı gezide, kentin tarihi mekânlarında öğretici bir gezi gerçekleştirildi.

Açık Ofis

Mimarlar Odası İzmir Şubesi’nin uzun yıllardır itinayla sürdürdüğü “Açık Ofis” serisi kapsamında, mimarlar ve mimar adayları ofisleri ziyaret ediyor, mimarlarla tanışıp mesleki üretimleri hakkında sohbet etme şansı buluyorlar. Bu etkinlik serisi kapsamında 2022 yılı Mimarlık Haftası programında; Not Mimarlık, MartıD Mimarlık, Ulema-Ulema Mimarlık, Ofis Vesaire, SSA Mimarlık, Pigato Mimarlık, Rasyonel Mimarlık, Atölye SİM, Karakutu Elektroakustik, İkiArtıBir Mimarlık, Efe Group ve Noyan Vural Architecture yer aldılar.

Çatı Etkinlikleri

Son 2 yıldır Mimarlık Haftası’nda önemli bir yere sahip olan Çatı Etkinlikleri kapsamındaki etkinliklerde mimarlar, Mimarlık Haftası boyunca her akşam İzmir Mimarlık Merkezi Teras’ta buluştular. Çatı Etkinliklerinde bu yıl; Eren Dutlu/ Alp’in müzik dinletisi, Nevzat Sayın ile Çatı Sohbetleri, Her Ölçekte Mimarlık ile Açık Sahne etkinliği, Serap Tamay konseri ve film gösterimi akşamı yoğun ilgi gören etkinliklerden oldu.

İzmir Apartmanları: Cumhuriyet'ten 2000'li Yıllara Dönüşümün İzleri

ÜSTTE Alsancak Kordonboyu'nda Apartmanlar, 2005

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, kentleşme ve imar alanında yenilikler getirmiştir.

Sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve mimari alanlarda yeni değişimler yaşanmış ve evrensel modernleşme eğilimleri başlamıştır. Cumhuriyet kurulduğunda, yapı uygulamaları ve üretimi açısından zengin bir kültürel mirasa, gelişmemiş bir inşaat endüstrisine, yetersiz sayıda mimar ve mühendise sahip harap bir ülkeyi miras almıştır. Azınlıklara mensup mimarların çoğu savaştan sonra ülkeyi terk etmiştir. Savaş sırasında eğitime ara verildiğinden yetişmiş Türk mimarların sayısı da çok az olmuştur. Genç devletin yapacak çok işi olmasına rağmen hem ekonomik hem de işgücü olarak kaynakları sınırlıdır.

Türkiye'de modern mimarlık, bir değişim sürecinin merkezinde yer almamıştır ve dolayısıyla mimarlık alanında da modernizm "içsel dönüşümün" ürünü değildir ve çoğunlukla "ithal" edilmiştir. Bilgin (1998a) modernleşme sürecinin tüm coğrafyalarda yerleşimler ve imar hareketleri açısından başlıca üç etkisinin olduğunu belirtmektedir. Bu etkilerden birincisi modern yaşamın kamusalının ihtiyacı olan kamu yapılarının ortaya çıkmasıdır. İkinci etki, kentlerin ulaşım sistemlerini oluşturan yolların gelişmesi olmuştur. Üçüncü etki ise modern toplumun yaşam biçimini temsil eden yeni konut yapılarının yaygınlaşmasıdır. 1950'lere kadar kamu binaları ve yol yapımları yoğun bir biçimde gerçekleşmiştir. Konut yapılarının üretimi ise sanayileşmenin ve kapitalist düzenin yarattığı toplumun ihtiyaçlarından daha farklı bir boyutta olmuştur. Konutlar modern bir

görünüm ve yeni bir mekân kurgusuna sahip olsalar da modernleşme bağlamında yeterince gelişmemiştir (Bilgin, 1998a).

Erken Cumhuriyet döneminde konut üretimi, sunum biçimleri ve aktörler açısından iki farklı tipte gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi bireysel ihtiyaçlar doğrultusunda sipariş yöntemiyle yaptırılan konutlardır. İkinci tip ise kamu yatırımı olarak belirli bir kesim için yaptırılan konut projeleridir (Bilgin, 1998b). Sayar ve Zengel (2004), bu ayrımı detaylandırarak genel olarak üç tip konut sunum biçimi olduğunu belirtmektedir: 1. Bireysel girişim ile yapılan konutlar; Cumhuriyet öncesinde batılılaşma hareketleri ile ortaya çıkan yeni konut tipolojileri ve Cumhuriyet dönemindeki "modern ev" kavramının yarattığı kübik villa ve apartmanlar, 2. Devlet teşvikiyle ortaya çıkan konut kooperatifleri, 3. Devlet kurumları tarafından yapılan lojman-konutlar.

Erken Cumhuriyet döneminde bahçe içerisindeki tekil evler ve kent merkezlerindeki apartmanlar yoğun olarak üretilen yapı tipleridir. 1930'lu yıllarda "apartman" yapıları, genellikle "kira evi" olarak adlandırılmıştır. Gelir elde etmek amacıyla farklı birimleri kiraya verilen bu çok üniteli yapıların mülkiyeti tek bir kişiye aitti (Bozdoğan, 2002). 1931-1950 yılları arasında Arkitekt dergilerinde sık aralıklarla yayınlanan bugünün oldukça mütevazı sayılabilecek "kira evi" projeleri, o dönemde piyasanın en büyük ölçekli yatırımları ve tasarım, teknik, üretim açılarından önde gelen yapılar olarak sunulmaktaydı. Kira evleri, birkaç ayrı oturma biriminden oluşan büyük bir ev olabildiği gibi, çok katlı kent apartmanları da bu amaçla

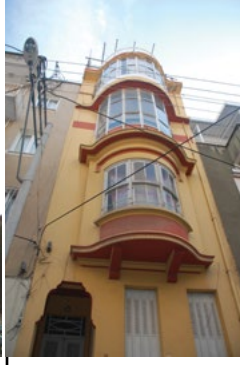
Gülnur Ballice, Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Gizem Güler Nakıp, Araştırmacı, Doktor Adayı, Silesian Teknoloji Üniversitesi Teori, Tasarım ve Mimarlık Tarihi Bölümü

Eda Paykoç Özçelik, Dr. Öğr. Üyesi, Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Anadolu Apt.,
Güzelyalı, 1905

Küçükalyalı Aile Apt.,
Küçükalyalı, 1926

Modern apartmanlar, Alsancak, 1930'lu yıllar;
Serçe, Yılmaz ve Yetkin, 2003, s.100
mevcut değil

Hasan Nuri Bey Apt.,
Göztepe, 1933;
Arkitekt, 1933, s. 273
mevcut değil

1920-1950

yapılıyordu. Mimarlar sipariş yoluyla yaptırılan genellikle her katında bir ya da iki birim barındıran bu üç katlı konutlar, toplumda farklı bir statüye sahip olmanın göstergesi niteliğini de taşımaktadır. Modern bir yaşam kültürünün yenilikleri olarak ayrı servis girişleri, hizmetçi odaları, garajları ve bahçelerinde peyzaj düzenlemeleri bulunmaktadır.

1930-1940 yılları arasında egemen stilin modernizm olmasına karşın, 1940'ların başında yeni bir milliyetçilik akımı ön plana çıkmıştır. Sonuçta, nostaljik, yerli ve popülist olarak tanımlanan Milli Mimari Akımı başlamıştır. Bu akımın düşünsel alt yapısının oluşmasında Sedat H. Eldem'in öncülüğünde Güzel Sanatlar Akademisinde gerçekleştirilen Milli Mimari Seminerinde geleneksel Türk sivil mimarlığını ön plana çıkaran çalışmaların önemli etkileri olmuştur. Tanyeli (2004), İkinci Ulusal olarak adlandırılan bu akımın özellikle Ankara'daki kamu yapılarında etkili olduğunu, İstanbul'daki konut mimarlığında ise yaygın bir kullanımı olmadığını savunmaktadır.

2. Dünya Savaşı sonrasında, diğer birçok ülke gibi Türkiye Cumhuriyeti de modernleşme sürecinde yeni bir döneme girmiştir. Savaş sonrasında mal ve sermaye ülkeler arasında daha hızlı yer değiştirmeye başlamıştır. Böylelikle çevre ülkeleri piyasa toplumlarına dönüştürme süreci hızlanarak daha iyi koşullar yaratılmıştır. Bu olumlu koşullar Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme tarihi açısından önemli bir kırılma noktası yaratarak yeni bir toplumsal hareketliliğe yol açmıştır (Bilgin, 1998a). Tarımın makineleşmesi, ticari tarımın atılımı, sanayinin kentlerde gelişmesi ve

kentlere kitlesel göçle ifade edilen bu süreç, bu uluslararası ortamın sonucudur. 1945'ten sonra, siyasi muhalefetin üst kademelerinden modernleşmeye karşı bir tepki oluşmuştur. Bu durum, Türkiye'de modernist Cumhuriyetçi seçkinler yerine hızlı ekonomik değişim karşılığında ideolojik tavizler vermeye istekli popülist bir partinin (Demokrat Parti) yönetime gelmesine yol açmıştır.

1930'lardan 1950'lere kadar yüksek gelirli aileler tarafından inşa edilen apartmanlar, kentlerin prestijli mahallelerinde yer almakta ve modern yaşamı temsil etmektedir. Bu apartmanlarda sunulan kiralık daireler, aynı sosyal sınıfın hayatına katılmak isteyen ancak apartman büyüklüğünde gayrimenkullere yatırım yapmak istemeyen veya yapamayan üst ve orta sınıflar tarafından da kiralanmaktadır. Projesi genellikle bir mimar veya mühendis tarafından yapılan bu apartmanların inşası arsa sahipleri tarafından yapılmaktadır. Böylece, apartman tasarımlarında öncelikle kullanım değerleri önem kazanmaktadır. Bu dönemde, kentsel parsellerde yer alan binaların mülkiyet paylaşımı yapılamıyordu. Çok katlı ve çok daireli bir apartmanı yapabilmek için gereken birikime sahip olan az sayıdaki yüksek gelirli kesim dışında apartmana yatırım yapabilecek kişiler kısıtlıydı. Bu nedenle, imar kurallarına uygun olarak yeni yapılan konutlar içinde apartmanların oranı düşük kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, Türkiye'nin sanayileşme

sürecinde kentlere yönelik kırsal göçle bağlantılı yeni yaşam tercihleri, yeni bir yaşam kültürünü de ortaya çıkarmıştır. Özellikle sanayileşmiş kentlerde, yazlık veya bahçeli evler yerine kent içi apartmanlarda yaşamayı tercih eden yoğun bir işçi ve memur nüfusu oluşmuştur. 1944 yılında yürürlüğe giren Memur Mesken Yasası, Saraçoğlu Mahallesi (Ankara) ve Birinci Levent Mahallesi (İstanbul) gibi ilk toplu konut örneklerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Sey, 1998). 1946 yılında Emlak ve Eytam Bankası'nın sermayesi yükseltılarak Türkiye Emlak Kredi Bankası kurulmuştur. Konutu bulunmayan yurttaşlara ve kooperatiflere arsa tahsisini sağlanarak kredi ve vergi muafiyeti olanakları artırılmıştır. Bu sayede lüks konutların yapımı cazip hâle getirilerek aile apartmanlarının sayısı artmıştır. Kentlerdeki kaçak yapılaşmayı önlemek için 1948 yılında tüm belediyelere arazi tahsis etme yetkisi veren 5228 sayılı Yapılaşma Teşvik Kanunu'nun çıkması apartmanların yaygınlaşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Nüfusun hızla artmaya başladığı 1950'ler, Türk mimarisinin teknik, ekonomik, sosyal ve çevresel verilerden bağımsız olarak yabancı yayın ve etkenlerden etkilendiği evrenselci ve rasyonalist bir dönemdir. 1950'lerde, İkinci Ulusal Mimari Hareketin etkisi azalmaya başlamıştır. Avrupa ve Amerika'da giderek yaygınlaşan modern mimarlık hareketi Türk mimarlığında da etkisini göstererek rasyonalist ürünlerin oluşmasına yol açmıştır. 1951'de Gayrimenkul ve Eski Eserler Yüksek Kurulu kurularak koruma ile ilgili ilk kurumsal düzenleme yapılmıştır. 1954 yılında

1950-1950

V. Çınar Bulvarı,
Alsancak, 1935'ler;
Cengiz Onaran Arşivi
mevcut değil

Erken Modern Kira Evi, 1937 öncesi;
Arkitekt, 1937, s. 105
(Mimar Kemal Tetik)
mevcut değil

Berki Apt., Alsancak, 1940'lar;
Cengiz Onaran Arşivi
(Mimar Fahri Nişli)
mevcut değil

Erdoğan Apt.,
Karşıyaka, 1952
(Mimar Akif Kınay)
mevcut değil

Mimarlar Odası'nın kurulması mesleğin toplumdaki konumunu güçlendirmiştir. 1953-54'te İmar Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Okulu'nun açılmasıyla birlikte Fransız ve Alman modellerinin ardından Amerikan modeli ön plana çıkmıştır.

konut talebini karşılamak üzere müteahhitler de konut üretiminde yer almaya başlamıştır. Bununla birlikte ekonomik etkiler sonucunda kaliteli konut üretiminde düşüşler de yaşanmıştır.

1970'lere kadar konut sektöründeki hareketlilik devam etmiş, ancak yaşanan ekonomik kriz

aktarıldığı görülmüştür. 1980 sonrasında dışa açılmaya başlayan Türkiye mimarisi, ulusal kimlikten ve iddialı modern yaklaşımlardan vazgeçmiş, aşırı yapılaşan kent mekânları büyük yatırımlarla birlikte farklı ürünler sunmuştur (Akbayır, 2009). Batı'da 1970'li yıllarda yaygınlaşan Postmodernizm, Türkiye'de 1980-1990 yılları arasında görülmüştür. Bu dönemde mimaride dış etkenlere dayalı çoğulculuk örnekleri yaygınlaşmıştır (Ballice, 2006). 2000'li yıllarda, neoliberal kentsel politikalar ışığında ve sermayenin yönlendirmesiyle, kentsel mekân dönüşüme uğramıştır. Büyük sermaye gerektiren geniş ölçekli kentsel projelerin yapımına başlanmıştır. Bu dönemin en belirgin konut tipolojisi teknoloji ve güvenlik olanaklarına sahip lüks siteler ve/ya rezidanslar olmuştur. Kent çeperlerinde az katlı olarak yaygınlaşan lüks konut alanları, kent merkezlerinde yüksek konut blokları şeklinde görülmeye başlamıştır.

Bu yazıda İzmir kenti özelinde "apartman" tipolojisinin ortaya çıkışı, gelişimi ve dönüşümü incelenmektedir. Modern yaşamın temsilcileri olan İzmir apartmanları, hem mimarisiyle hem de iç mekân çözümleriyle kentteki toplumsal, kültürel, ekonomik değişimleri, yerel ve evrensel unsurları yansıtmaktadır. İzmir apartmanları önemli kırılma noktalarını içeren dört ana dönemde ele alınmakta ve bu dönemleri temsil eden örnek apartmanlar ve mimarları hakkında genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

“MODERN YAŞAMIN TEMSİLCİLERİ OLAN İZMİR APARTMANLARI HEM MİMARİSİYLE HEM DE İÇ MEKÂN ÇÖZÜMLERİYLE KENTTEKİ TOPLUMSAL, KÜLTÜREL, EKONOMİK DEĞİŞİMLERİ, YEREL VE EVRENSEL UNSURLARI YANSITMAKTADIR”

Apartmentların mülk konut olarak tanımlanması 1954 yılındaki Tapu Kanunu'nun güncellenmesiyle gerçekleşmiştir. Günümüzde de geçerli olan yasal statünün tamamlanması ise 1965 tarihli "Kat Mülkiyeti Kanunu" ile gerçekleşmiştir (Sayar ve Zengel, 2004). Bu kanunla apartmanların dağılımında, hedef gruplarda ve inşaat süreçlerinde niteliksel değişiklikler olmuştur. Bu kanun sonucunda apartmanlaşma süreci hızlı bir şekilde başlamış, "yap-sat"çı politikanın etkisiyle hızlı dönüşümler yaşanmış, apartmandaki her bir daire bağımsızlaşarak konut çok sahipli hâle gelmiştir. Kanun yürürlüğe girmeden önce, en yaygın olarak İstanbul'da bulunan kentsel apartmanlar, bireylere veya ailelere ait mimari ve yapısal kalitesi oldukça yüksek çok katlı apartmanlardı. Bu kanun sonrasında artan

sonrası konut talebinin azalması ile büyük firmalar piyasada baskın konut üreticisi hâline gelmiştir. Bu dönemde üretilen konut yapılarında plan şemaları değişmeye başlamış ve yaşanan kat artışları sonucu çatı katı önem kazanmıştır. 1970'lerin sonunda toplu konut uygulamaları başlamış ve sektörde kamunun hakimiyeti ile konut yapılarında standart bir dil oluşmuştur.

1980'li yıllarda artan nüfusun ihtiyaçlarına yanıt verebilmek adına konut üretiminde yaşanan hızlı artış kentlerin mimari dokusunu değiştirmiştir. Standart apartman mimarisi baskın konut tipolojisi hâline gelmiş ve bu bağlamda yeni arayışlara gidilmiştir (Kayın, 2013; Avcı Özkaban, 2013). Yaşanan teknik ve teknolojik gelişmelerin, malzeme ve uygulama yöntemlerinin İstanbul'dan İzmir'e

Etibank Lojmanı,
Karşıyaka, 1950'ler

Paya Apt.,
Karşıyaka, 1950
(Mimar Ziya Nebioğlu)

İzmir Adliyeciler Koop.,
Hatay, 1950'ler
mevcut değil

Suat Erdeniz Konutu,
Köprü, 1950'ler
(Mimar Suat Erdeniz)

Dr. Oskay Apt.,
Köprü, 1950ler

1950'ler

Cumhuriyet'in İlanından 1950 yılına kadar İzmir Apartmanlarının Evrimi (1923- 1950)

Kurtuluş Savaşı sonrasında İzmir kentinin ekonomisi farklı olumsuzluklar nedeniyle oldukça sıkıntılı bir süreç girmiştir. Birinci olumsuz durum, Büyük İzmir yangınının kentte yarattığı zarar ve ardında bıraktığı yıkıntı alanlarıdır. İkinci sorun, Rumların ve Ermenilerin kentten ayrılmasıyla ticaret, tarım, küçük imalat ve hizmet sektörlerinde yaşanan eksikliklerdir. Üçüncü problem ise kente doğru Anadolu'dan gelen yoğun göç dalgasıdır. Olumlu gelişmelerden biri olarak, Yunanistan'dan gelen yaklaşık 30.000 Müslüman göçmenin İzmir'e yerleştirilerek üretime katkı sağlaması sayılabilir (Arı, 1993).

İzmir, Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olarak planlama girişimlerine öncülük eden bir rol üstlenmiştir. Tanyeli (1992), 1923-1930 yılları arasında İzmir'deki mimari yaşamın dönemin kültürel tercihleriyle tutarlı bir yönde geliştiğini söylemektedir. Bir yandan batılı kent planlama anlayışı kapsamlı ve başarılı bir şekilde uygulamaya konulurken, öte yandan yapılarda tüm ülkede olduğu gibi Türklük kavramını ön plana çıkaran bir mimari dil kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde İzmir için her biri Türkiye tarihinde değişik bir döneme rastlayan altı adet kent planı yapılmıştır. Bu planların ilki 1925'te onaylanan ve 1933'te belediye tarafından revizyonu yapılan Danger-Prost Planı'dır. Ardından, 1952 yılındaki yarışma sonucu hazırlanan Aru, Özdeş ve Canpolat Planı geliştirilerek 1955'te onaylanmıştır. 1972'de tamamlanan 1973'te onaylanan Büyükşehir Planlama Ofisi'nin

hazırladığı plan, 1978'de revize edilmiş, 1989 yılında ise yenilenen Büyükşehir Belediyesi Planı yürürlüğe girmiştir.

Yangın bölgesinin gelişmesini belirlemek amacıyla 1924 yılında hazırlanan Danger-Prost Planı, Fevziye Bulvarı'ndan başlayarak Alsancak bölgesinin büyük bir kısmını kapsamaktaydı. Fransız şehircilik anlayışına uygun olarak tasarlanan bu planda izgara plan sistemi ve diyagonal yol sistemi bir araya getirilmiştir. Kesişim noktalarında dairesel meydanlar tasarlanmıştır (Cumhuriyetin 50. yılında İzmir, 1973). Bu planda konut alanlarıyla ilgili birtakım düzenlemeler yapılmıştır:

. Plan, yangın bölgesini iskân, ticaret ve sanayi olmak üzere üç bölgeye ayırmaktadır.

. Kültürpark'ın doğusu "işçi evleri", batı ve kuzeybatısı "bahçeli evler" olarak planlanmıştır. Böylece gelir düzeyine dayalı bir arazi paylaşımı ile Kahramanlar'da gelir düzeyi daha düşük, Alsancak'ta ise gelir düzeyi yüksek kesimin tercih ettiği bir yerleşim alanı oluşturulmuş, zaman içinde ekonomik durumun belirlediği bu mekânsal ayrışma toplumsal ve kültürel yapıda da ortaya çıkmıştır.

. Planda yapılaşma koşullarına ilişkin en önemli karar, konutların sokak genişliğine bakılmaksızın 1-4 katlı yapılmasına izin veren planlama notudur.

İzmir'de ilk apartman yapısı, 1905 yılında Harsa Ailesi tarafından Mithatpaşa Caddesi üzerinde inşa edilen Anadolu Apartmanı'dır. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın izlerini taşıyan, bodrum, zemin ve 3 kattan oluşan bu yapının dış duvarları taş yapıya, iç duvarları ahşap ve kerpiç, kat

döşemeleri volta sistemidir.

Cumhuriyet sonrasında İzmir kentinde ticaretle uğraşan önemli bir toplum kesiminin ihtiyaçları doğrultusunda farklı bir toplumsal ve mekânsal yapı oluşmuştur. Apartmanların oluşumunda da bu yapı etkili olmuş ve genellikle "aile apartmanları" inşa edilmiştir. Böylelikle geleneksel ailenin, aynı yapı içerisinde farklı birimlerde yaşaması mümkün olmuştur. 1930'lu yıllarda Alsancak, Karşıyaka ve Karantina bölgelerinde yaygınlaşmaya başlayan, genellikle iki ya da üç katlı olan bu binalarda dış cephede düşey sirkülasyon elemanları vurgulanmış; düz çatılar, yuvarlak köşeli balkonlar, küçük hacimlerden oluşan kompozisyonlar, sürekli pencere şeritleri ve köşe pencereleri gibi modernizme özgü biçimsel özellikler kullanılmıştır.

İzmir'de betonarme taşıyıcı sistemli, büyük ve modern ilk apartman, 1933 yılında mimar Necmettin Emre'nin tasarladığı Göztepe'deki Hasan Nuri Bey Apartmanı'dır. Dairelerde ayrı bir mutfak girişi, havagazi, elektrik tesisatı ve çöp bacası gibi yeni uygulamalar bulunmaktadır. Kübik apartman yapılarının İzmir'deki ilk örneği olan bu yapıda, köşeleri yuvarlatılmış balkonlar, sürekli dış denizlikler, köşe pencereleri, düz çatı ve kübik hacimlerden oluşan kompozisyonlar gibi modernizme özgü mimari yaklaşımlar vardır. Benzer yaklaşımda diğer bir yapı ise Mimar Kemal Tetik'in 1930'ların ortalarında yaptığı Kira Evi'dir.

1923 ile 1950 yılları arasında İzmir'in konut odaklı kentsel ve mimari gelişimini şöyle özetleyebiliriz:

. Kordon, Güzelyalı, Karşıyaka'da terk edilen Levanten evlerine ve yangın

Tikveşli Apt.,
Alsancak, 1952
(Mimar Özcan Özşişman)

Aygıt Apt.,
Alsancak, 1953
(Mimar Süha Berkman)
mevcut değil

Cevher Apt.,
Alsancak, 1954
(Mimar Emin Balin)

Akad Apt.,
Alsancak, 1955
(Mimar Emin Canpolat)

alanındaki boş parsellere Kadifekale yamaçlarında oturan varlıklı Türk nüfus ve mübadeleyle gelen sosyal statüsü daha iyi durumda olan aileler yerleşmiştir.

. Daha önceden kısıtlı gelire sahip olan yerli tüccar ve yatırımcılarla az sayıdaki Levanten nüfusun iş birliği yapması sonucu Türkler ticari yaşamda söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu değişimle birlikte çekirdek ailenin de yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan yeni yaşam biçimi sonucunda farklı konut biçimlerine gereksinim olmuştur.

. 1923-1950 döneminde ilk öncelik, İzmir'in imarı için yeni bir kent planının yapılması olmuştur. Yabancı uzmanlara yaptırılan farklı kent planları, uygulama sürecinde sınırlı bir alanda kalmıştır. Kentte, konut inşaatlarının yapımı hızlanmıştır. Yangın alanındaki yeni konutların yapımına öncelik verilmiştir. 1940'lerden sonra 2-3 katlı aile apartmanlarının yapımı yaygınlaşmıştır. 1950'lerin başında, kentin nüfusu yaklaşık 250 bin kişidir. Kentin artan nüfusunun yarattığı konut talebi sonucunda, bağımsız birimlerden oluşan, bahçe içerisindeki iki katlı evler ile 3-4 katlı betonarme karkas aile apartmanlarının (kira evlerinin) yapımı yaygınlaşmıştır.

. 1930'lu yıllardan itibaren, Bauhaus'un pürist ilkeleri etkili olmuş, modernist çizgilerini içeren uygulamalar yapılmıştır. Süsten arınmış yalın cephe tasarımları, cephede açıklıkların yatay çizgilerle vurgulanması, balkonlarda eğrisel köşe dönüşleri, sirkülasyon elemanlarının düşeyde vurgulanması ve çatının parapet arkasına gizlenmesi bu özellikler arasında sayılabilir.

. 1940 yılında İzmir'deki mimar sayısı 12 olarak belirtilmektedir (Tanyeli,

2004). Bu dönemde, İzmir'de bina yapımında ustalar ve kalfalar da önemli bir yer tutmaktadır. Malzeme kısıtlılığı nedeniyle, bazı ithal malzemeler dışında sınırlı sayıda yapı malzemesi bulunmaktadır. Binalarda gelişmiş teknik donatılar (asansör, merkezi ısıtma, vd.) bulunmamaktadır.

1950 yılında Yaşanan Dönüşümlerin İzmir Apartmanlarına Etkisi ve Yeni Konut Üretim Biçimleri (1950-1965)

1950 yılında Türkiye'de sosyal ve ekonomik yaşamında birçok değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Siyasi alanda çok partili sistemin başlaması, uluslararası platformda Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin kabul edilmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğiyle alınan Marshall Yardımı, yeni liberal politikaların uygulanması, İzmir'de de önemli gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır. 1950'lerden itibaren İzmir'deki mimarinin gelişiminde de yeni bir süreç başlamıştır.

1950'lerin ilk yarısında yaşanan değişimler ve değişen devlet politikalarına bağlı olarak Türkiye'deki kentsel nüfus artmıştır. İzmir İmar Planı'nda 1952 planında öngörülen 3 kat gabari, İzmir'de 1933 yılında başlamış olan ve varlıklı ailelerce 'aile apartmanı' olarak yaptırılarak ailenin adının verildiği kiralık konutların 1950'lerden itibaren hızla artmasına neden olmuştur. 1950-1953 yılları arasında İzmir'de yapılan yeni inşaatlar arasında toplam apartman sayısı 249 olarak belirtilmektedir. 1950 yılında yapılan apartman sayısı 26 iken, 1953 yılında 136 olarak belirtilmiştir

(İzmir Belediyesi Neşriyat Müdürlüğü, 1954). Artan kentsel nüfusun konut gereksinimine sayısal olarak yeterli olamayan bu apartmanların mimari biçimlenmesinde erken modern yaklaşımdan uzaklaşmış ve İkinci Ulusal Mimarlık akımının öğelerine yer verilmiştir. 1950'li yıllara ait olan konut mimarisi örnekleri, Kat Mülkiyeti Kanunu öncesindeki apartmanların daha ayrıcalıklı olduğunu, mülk sahiplerinin prestijini yansıttığını, mimarların daha özenli projeler yaptığını gösteren konut yapılarıdır.

1955 yılında onaylanan İzmir Kenti İmar Planında ilk imar yönetmeliği uygulaması 1958 yılında olmuştur. En fazla parsel derinliğini 20.00 m. ve minimum bina iç yüksekliğini 2.50 m. olarak sınırlayan bu yönetmelikten sonra 1966 yılında yeni bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Böylece, bir parsel üzerinde daha fazla inşaat alanı ve daha çok katlı bina yapma olanağı yaratılmıştır. 1966 yılındaki yönetmelikten 4 yıl

Nazar Apt., Alsancak, 1952
-Tadilat Ruhsat tarihi: 1968-
(Y. Müh. Muammer Tansu)

Musal Büktaş Apt.,
Alsancak, 1953
(Mimar Muzaffer Seven)

Musal Büktaş Apt.,
Alsancak, 1953
(Mimar Muzaffer Seven)

Melih Pekel Apt.,
Alsancak, 1956
(Y. Mim. Melih Pekel)

Aksoy Apt.,
Alsancak, 1959
(Mimar Ziya Nebioğlu)

sonra uygulamaya konan “Bölge Kat Nizamı” ile tüm parsellere birer kat daha fazla gabari verilmiştir (Serim, 1979). Bu uygulama ile her parselin piyasa değerini yükselerek, mevcut binaların değeri azalmıştır. Böylece “arsa eskimesi” olgusu ortaya çıkmış, daha uzun yıllar kullanılabilecek birçok bina yıkılarak yerlerine arsanın yeni yüksek rantına uygun binalar yapılmıştır. Bu durum, ekonomiyi verdiği zararın yanında, kent belleğinin yok olmasına yol açarak, daha fazla kat ve kullanım alanı elde etmek amacıyla projelendirilmiş birbirine benzeyen apartmanların oluşumuna yol açmıştır. Kat adetlerindeki bu artış, 1970’lerden sonra da devam etmiştir. Tanınan yüksek gabari haklarından yararlanabilmek amacıyla, mevcut binaya yapılan kat eklemeleri yetersiz kaldığında, binalar kullanım ömürlerini doldurmadan yıkılarak yerine daha yüksek katlı apartmanlar yapılmıştır.

Bu yıllardaki bir diğer değişim de malzeme teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak betonarme karkas yapım sisteminin yaygınlaşmasıdır. Böylece açıklıklar artmış, açıkta bırakılan kolonlar daha sık kullanılmaya başlamıştır. 1954 yılında İzmir Çimento Fabrikası’nın faaliyete geçmesi de betonarmenin yaygınlaşmasında önemli bir etkidir.

SOL ALTTA Baharatçı Ali Bey (Lozan) Apt,
Alsancak, 1950’ler (Mimar Fahri Nişli) mevcut değil

SAĞDA Yayla Apt., Alsancak, 1950’ler
(Mimar Fahri Nişli) mevcut değil

Yayla Apt., Alsancak, 1950’ler, kat planı
(Mimar Fahri Nişli)

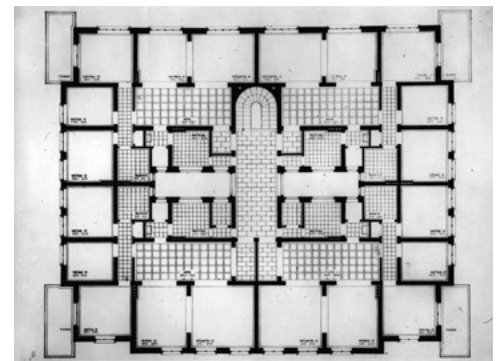
Ceylan Apt., Alsancak, 1950’ler
(Mimar Fahri Nişli) mevcut değil

1950’lerin sonlarında Türkiye’nin çoğulcu ortamında mimari çözümlerde de çeşitlilik ortaya çıkmıştır. İkinci Ulusal Mimarlık anlayışı doğrultusunda geleneksel konut mimarisinden esinlenen tasarımlar yanında erken modernist biçimler de kullanılmaya başlamıştır. İzmir’de kat adetlerinin artış göstermesiyle birlikte binaların dış görünüşleri, bahçe ile ilişkileri, konutların birbirleri ile ilişkileri ve iç mekân düzenleri de değişmeye başlamıştır.

İzmir’de 1950-1960 arasında nüfusu artan memur ailelerin konut sorununu çözebilmek için Alsancak, Karşıyaka, Bostanlı, Üçkuyular, Güzelyalı ve Hatay semtlerinde kooperatiflerin ürettiği konut yerleşimleri görülmektedir (Koç, 1981). Bu konutlarda İzmir’in iklimsel, sosyal ve ekonomik özelliklerinden kaynaklanan yapım ve malzeme özellikleri ile dönemin yaygın anlayışı olan milli mimari akımının elemanları bir araya getirilmiştir. Balkonlarda açıkta bırakılan, bazen metal boru

elemanlar şeklinde görülen, farklı formlardaki kolonlar, ritmik düzende tekrar eden dikdörtgen pencereler, alt kısımları beyaz renkte geniş saçaklar, cumba benzeri kapalı çıkmalar, pencere boşluklarında yer alan beyaz çerçeveler, ahşap doğramalar, dış cephelerdeki serpmesıvalı yüzeyler ve ahşap kepenkler gibi özellikler bu yaklaşımın ürünleridir. Plan çözümlerinde geleneksel konut mimarisinin plan şeması yerine çağdaş yaşama uygun plan organizasyonu kullanılmaya başlamıştır.

1940-1950 yılları arasında İzmir’de nitelikli konut yapıları üreten mimarlar arasında yer alan Harbi Hotan, Suat Erdeniz ve Fahri Nişli İkinci Ulusal Mimarlık akımından etkilenmiştir. 1950’lerin ortalarına kadar tasarladıkları konut yapılarında geniş saçaklar, cumbayı anımsatan çıkmalar, tekrar eden dikdörtgen pencereler gibi özellikleri kullanmayı tercih etmişlerdir. 1950’lerin ikinci yarısından itibaren, bu mimarların projelerinde modernist

1960'lar

Tabak Apt.,
Göztepe, 1960-61
(Mimar Faruk San)

Kalyoncu Apt.,
Karşıyaka, 1963
(Mimar Cahit Akan)

Özlem Apt.,
Karşıyaka, 1968
(Mimar İhsan Ayhan)

Fuar (Albert Kohen) Apt.,
Alsancak, 1965,
(Mimar Fahri Nişli)

yaklaşım ön plana çıkmıştır. 1950'lerde İzmirli mimarlar arasında önemli yer tutan Melih Pekel, Ziya Nebioğlu, Alp Türksoy, Necmettin Emre, Rıza Aşkan gibi isimler daha çok modernizmin etkisinde yapılar üretmiştir. Bu yıllarda nitelikli

yapılar üreten diğer mimar isimleri arasında Reşat Tolga, Özcan Özşişman, Muzaffer Seven, Süha Berkman, Emin Canpolat, Emin Balin, Fethi Yöntem (Kalfa), Reha Aysay, İbrahim Çetindağ, Abdullah Pekön, Muammer Tansu (İnş. Müh.), Şakir Çetinday, Mehmet Emin

tarafından işgücünü verimli çalıştırarak maliyeti düşürmek ve fabrika çalışanlarının bir arada yaşayacağı bir kampüs oluşturmak amacıyla sunulmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye'deki lojman-konut örnekleri sundukları yeni yaşam tarzı ve içerdikleri farklı sosyal alanları ile modern toplumun inşasına katkıda bulunmuşlardır. Lojman-konutların büyük bir kısmı devlete ait işletmelerin üretim alanları içerisinde veya üniversitelerin kampüslerinde yer almaktadır. Konut tipi olarak sıra ev, blok ev, tekil ya da çok katlı apartman şeklinde farklı seçeneklerin sunulduğu bu yerleşkelerin (Sümerbank, Etibank, Devlet Su İşleri, Karayolları, Devlet Demiryolları, Ege Üniversitesi) yanı sıra kent merkezinde apartman olarak inşa edilen yapılar (Ziraat Bankası, Merkez Bankası, Emlak Bankası, Etibank lojmanları) da bulunmaktadır. İzmir'de bu tipe örnek olarak Devlet Demiryolları'nın bugün mevcut olmayan kooperatif konutları, DSİ yerleşkesi içindeki tek ev lojman tipi ve zemin katta bankaların, üst katlarda ise yönetici konutlarının yer aldığı, modernist çizgilere sahip, apartman-lojman tipleri gösterilebilir.

Türkiye Emlak Kredi Bankası'nın İzmir'deki konut uygulamalarından biri 1956-1959 yıllarında inşa edilen Alsancak'taki yerleşkedir. Eyüce (2005), servis çekirdeğinin ayırdığı, simetrik iki kare plan üzerinde yükselen 10 katlı bloğun, ızgara cephe düzeni ile 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan Uluslararası Stil'in tipik örneklerinden biri olduğunu

“1950'LERİN ORTALARINA KADAR TASARLADIKLARI KONUT YAPILARINDA GENİŞ SAÇAKLAR, CUMBAYI ANIMSATAN ÇIKMALAR, TEKRAR EDEN DİKDÖRTGEN PENCERELER GİBİ ÖZELLİKLERİ KULLANMAYI TERCİH ETMİŞLERDİR”

Hepbayraktar (İnş.Müh.), Can Egeli ve Cavit Ölçer sayılabilir.

İzmir Belediye Reisliğinin 1956 yılı çalışma raporunda Güzelyalı semtinde 24 dairesi “Halk Apartmanı” yaptırıldığı belirtilmektedir (İzmir Belediye Reisliği, 1956, s.2'den aktaran Koç, 2001). Yine aynı yöntemle yapılan Birleşmiş Milletler Caddesi Varyant yol güzergâhındaki halk tipi apartmanın inşaatı 1956 yılında devam etmektedir. 1958 yılındaki çalışma raporunda bu 24 dairesi apartmanın yurt olarak kullanılmak üzere İzmir Maarif Müdürlüğü'ne tahsis edildiği belirtilmektedir. Bu bina günümüzde de Zübeyde Hanım Kız Yurdu olarak hizmet vermektedir.

Cumhuriyet döneminde diğer bir konut üretim modeli lojmanlardır. Avrupa'daki toplu konutun kökeni olarak kabul edilen bu model, Türkiye gibi erken sanayileşen ülkelerde sanayiye elinde tutan sermaye

Fuar (Albert Kohen) Apt.,
Alsancak, 1965;
Rabia Çelik Arşivi
(Mimar Fahri Nişli)

Koza Apt.,
Köprü, 1960'lar sonu
(Mimar Cavit Ölçer)

Gökçeoğlu Apt.,
Karşıyaka, 1966
(Mimar Faruk San)

Arma Apt.,
Karşıyaka, 1967
(İnş. Y. Müh. Armağan Çağlayan)
mevcut değil

Kuğu Apt.,
Hatay, 1960'lar sonu
(Mimar Cavit Ölçer)

belirtmektedir.

Kat Mülkiyeti Kanununun Yarattığı Yeni Apartmanlar ve İzmir'deki Konut Alanlarının Dönüşümü (1965-1980)

1960'lar, Türkiye'de sosyal ve politik hayatta sarsıntılı bir sürecin hâkim olduğu yıllardır. Çok partili hayata geçişin sonucu olarak farklı konuların gündeme gelmesi mimarları da etkilemeye başlamış, mimarlık alanında artık sadece mimari akımların tartışıldığı değil; mesleğin işlevinin, mimarın topluma karşı sorumluluklarının ve planlama konularının da gündeme geldiği yıllar olmuştur (Ballice, 2006). Bu yıllarda Dokuz Eylül Üniversitesi, ODTÜ ve özel okulların kurulması ile mimar sayısında ciddi artış gözlemlenmiştir. Mimarlık pratiği de ülkedeki değişimlerden etkilenmiş olup enflasyon sonucu çimento üretimi ve inşaat faaliyetlerinde ciddi daralmalar yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak nitelikli konut üretimi azalmaya başlamıştır (Güner, 2006). Eş zamanlı olarak İzmir'de iç göç hızlanarak artmış ve bu da beraberinde gecekondulaşmayı getirmiştir. Bu çarpık ve yasalara uygun olmayan yapılaşmaya çözüm bulunamaması bu yılların en önemli sorunlarından biridir (Ballice, 2006). 1963 yılı ise planlı döneme giriş ve kredi mekânizması sonucu kooperatiflerin doğuşu olarak tanımlanabilir.

1965'lere gelindiğinde ise 2 Temmuz 1965 yılında kabul edilen "Kat Mülkiyeti Kanunu" mimarlık alanındaki en önemli kırılma noktalarından bir olmuştur; tek evden apartmana geçiş döneminin başlamasıyla "yap-sat"çı politika ile hızlı dönüşümler yaşanmış ve müteahhit/

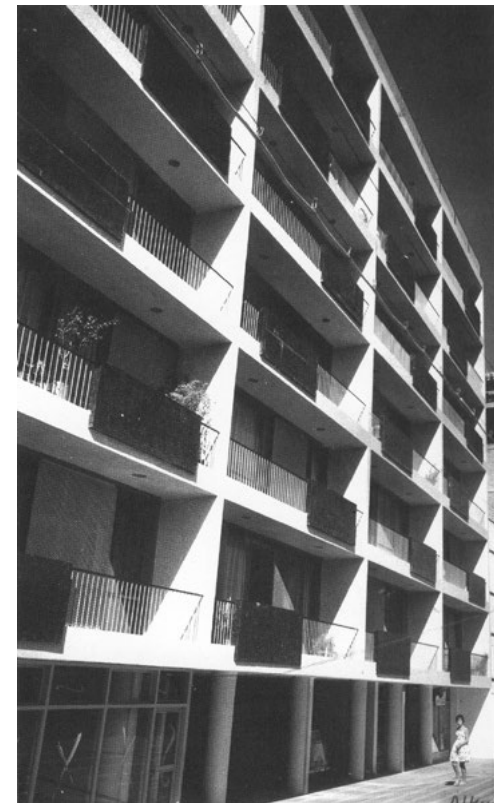
lik kavramı yaygınlaşmıştır (Güner, 2006). Çıkarılan bu kanun sonucu apartman konutların mülk konutu olarak tanınma süreci bugünkü statüsüne kavuşmuştur (Sayar ve Zengel, 2004). Özellikle konut alanlarında yaşanan hızlı dönüşüm sonucunda "apartman" bu dönemin hâkim yapı tipolojisine dönüşmüştür (Güler, 2021). Bu süreçte mevcut yapılar yıkılarak yerlerine daha yüksek katlı apartmanlar yapılmaya başlanmıştır. Böylece artık her bir apartman dairesi "bağımsız bölüm" olarak tanımlanmaya başlamış ve bir binadan ev sahibi olma şansı herkes için doğmuştur (Ballice, 2006). Apartmanlaşmanın doğal sonucu olarak ise kentlerde nüfus yoğunluğunda ciddi artışlar olmuş, nüfusun en az beş katına çıkması sonucu ulaşım, otopark, yeşil alan gibi altyapılar yetersiz kalmıştır (Eyüce, 2005). Yapı üretiminde gözle görülür bir artış ile fiziki çevre hızla değişmiş ve mevcut konut stoğu ikiye katlanmıştır. Tarihi binalar ve dokular yok edilerek yerine apartmanlar inşa edilmiş, kentlerin görünümü ve kimliği değişime uğramış, kent mekânları bu yoğun yapılaşma nedeniyle zarar görmüş, konutların birbiriyle ve kent ile ilişkisi olumsuz yönde değişmeye başlamıştır. "Apartman" kavramı artık sağlıklı çevre, yetersiz mekânlaşma standardı ve sorunlu birlikte yaşam alanları anlamlarını taşımaya başlamıştır. Apartmanlarda aranmaya başlanan öncelikli özellikler arasında yeterli alt yapıya (elektrik, su havagazı) sahip olması ve bünyesinde günün teknolojik olanaklarına (asansör, kalorifer, sıcak su, yeni lüks inşaat malzemeleri ve donatıları) yer

vermesi sayılabilir.

1960'ların sonlarına doğru ekonomik durumları ve olanakları kısıtlı bir mimar grubu sadece müteahhitler için proje üretmeye başlamış ve müteahhitlerin istekleri doğrultusunda tasarımlar yapmıştır (Ballice, 2006). Bunun bir sonucu olarak üretilen konutlarda estetik ve teknik kalitede yetersizlikler olmuş, bu durum 1960-80 yılları aralığında yapılan birçok apartmanda görülmüştür (Tanyeli, 2004). Yap-satçılık ve kat mülkiyetinin yasallaşması, bu apartmanlaşma sürecini hızlandıran

SOL ALTTA Devlet Demiryolları Mensupları Koop., Z. Gökalp Bulv.'dan görünüş, 1960'lı yıllar; Cengiz Onaran Arşivi; mevcut değil

ALTTA Derya Apt., Güzelyalı, 1963; Güngör Kaftancı Arşivi (Mimar Güngör Kaftancı) mevcut değil

1970'ler

İpek Apt., Karşıyaka,
1971
(Mimar Bedri Kökten)

Çağlayan Apt.,
Karşıyaka, 1972
(İnş. Y. Müh. Armağan Çağlayan)

Atav Apt.,
Alsancak, 1970
(Mimar Sadi Tugay)
mevcut değil

Pıtrak Apt.,
Karşıyaka, 1974
(Mimar Cahit Akan)

iki kırılma noktası olarak tanımlanabilir.

1966 ve 1970 yılında yürürlüğe giren İzmir Belediyesi İmar Yönetmelikleri ile daha geniş taban alanlı inşaat ve binalara ekstra 1-3 kat hakkı eklenmesi yapılmıştır (Ballice, 2006). 1970'lerdeki ekonomik krize kadar inşaat sektörü canlı şekilde devam etmiş; kriz sonrası konut talebinin azalması sonucu müteahhitler piyasadan çekilmiş ve yerlerine büyük firmalar yoğun inşaatlara başlamıştır. 1970'lerin ilk yarısına gelindiğinde, mimarların da müteahhitlik sektöründe yer alması sonucu özellikle İzmir'in Karşıyaka-Bostanlı, Üçkuyular ve Bornova bölgelerinde yüksek katlı konut üretimlerinde ciddi artışlar görülmüştür. 1960'lardaki modern mimari yaklaşımdan uzaklaşmış ve benzer planlara sahip tekdüze konut yaklaşımları yaygınlaşmıştır. Bu dönemdeki konut yapılarında şu özellikler görülmektedir: Çift daire girişleri, ayırık nizamda dört cephesi açık apartmanlar; camlı/katlanır kapı sistemi ile bölünmüş çok amaçlı kullanılan odalar; orta hollü plan çözümleri; dairelerde mutfak, salon, yemek odası, misafir odası, balkon gibi ayrılmış bölümlerin yer alması; dışa veya aydınlığa bakan apartman merdiven kovaları (Ballice, 2006). Ayrıca bu yıllarda ortaya çıkan önemli gelişmeler arasında arka arkaya yaşanan kat artışları sonucu çatı katlarının önem kazanması ve çatı arasındaki eğimi değerlendirmek için "çekme kat" kavramının ortaya çıkması yer almaktadır.

Konut dokusunun değişen bu süreci Karşıyaka bölgesi kıyı şeridinde yer alan apartman örneklerinde izlenebilmektedir. Kat Mülkiyeti Kanunu

sonrasında tamamlanan bu apartmanlar arasında Gökçeoğlu (Mimar Faruk San, 1966), Gediz (Mimar Faruk San, 1967), İpek (Mimar Bedri Kökten, 1971), Çağlayan (İnşaat Yüksek Mühendisi Armağan Çağlayan, 1972), Pıtrak (Mimar Cahit Akan, 1974) ile Dolunay ve Konak Apartmanları (Mimar Kemal Türksönmez ve Semih Aygıt, 1979) önde gelen örnekler olarak sayılabilir. Bu apartmanlar, tasarım anlayışları, şeffaf cephe düzenleri, plan şemaları,

eden balkonlar, cephedeki yataylık ve süreklilik etkisini kuvvetlendirmektedir. Bu apartmanlarda, parsel düzeni, manzaranın etkisi, iklimsel özellikler ve kullanıcıların yaşam biçiminden kaynaklanan gereklilikler nedeniyle koridorlu plan şeması uygulanmıştır. Bu şemada günlük yaşamın geçtiği salon, yemek alanı ve mutfak ön cephede yer almakta, banyo ve servis mekânları koridor boyunca sıralanmakta ve yatak odaları yapının arka bölümünde

“1970'LERİN İLK YARISINA GELİNDİĞİNDE İSE MİMARLARIN DA MÜTEAHHİTLİK SEKTÖRÜNDE YER ALMASI SONUCU ÖZELLİKLE İZMİR'İN KARŞIYAKA-BOSTANLI, ÜÇKUYULAR VE BORNIVA BÖLGELERİNDE YÜKSEK KATLI KONUT ÜRETİMLERİNDE CİDDİ ARTIŞLAR GÖRÜLMÜŞTÜR”

malzemeleri ve mimari detaylarıyla dönemin estetik değerlerini ve özgün tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Modern mimarinin özellikleri arasında yer alan betonarme karkas, açık plan ve geniş pencere açıklıkları bu apartmanların biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu apartmanlarda kesintisiz devam eden balkon korkulukları ve geniş açıklıklar ile yalın ve şeffaf kütle etkisi sağlanmıştır. Gökçeoğlu ve İpek apartmanları gibi dar cepheye sahip yapılarda açılı balkon formu uygulanarak manzaradan ve balkon alanından daha fazla yararlanma olanağı yaratılmıştır. Gediz, Çağlayan, Pıtrak, Dolunay ve Konak apartmanları gibi geniş cephelere sahip yapılarda ise kesintisiz devam

konumlanmaktadır.

1973'teki İzmir Nazım Planı doğrultusunda kentin gelişim akslarının belirlenmesi ile Emlak Bankası toplu konut uygulamalarının kentin kuzey aksında konumlanması planlanmıştır. Batı aksı üzerinde (Narlidere/ Urla/Seferihisar) ise ikincil konut uygulamaları görülmeye başlamıştır. Bu dönemde sermayenin kamunun elinde olması sebebi ile kamu desteği ile üretilen yapılarda standart bir mimari yaklaşım ortaya çıkmıştır (Güner, 2006). 1970'lerin sonuna gelindiğinde ise konut kavramı ve apartmanlaşma ile ilgili herhangi bir yenilik yaşanmamış, "ideal konut" kavramı aranmaya ve tartışılmaya başlanmıştır (Ballice, 2006).

Dolunay ve Konak Apartmanları,
Karşıyaka, 1979
(Mimarlar Kemal Türksönmez ve Semih Aygıt)

Nezih Apt.,
Alsancak, 1976
(Mimar Merih Dönmez)

Akay Apt., Bornova,
1970'ler sonları
(Mimar Rüstem Kertiş)

Güneş Apt.,
Karşıyaka, 1979
(Mimarlar Gün Birsal ve Şükrü
Kocagöz)

Deniz Apt.,
Karşıyaka, 1977
(Mimar Teoman Akçakoyunlu)

Toplu Konutlarla Birlikte Ortaya Çıkan Yeni Konut Ölçeği ve İzmir'de Yeni Konut Alanlarının Oluşumu (1980-2000ler)

1980'li yıllar Türkiye genelinde yeni gelişmelerin yaşandığı, malzeme ve yapı teknolojilerinin üretim ve erişilebilirliğinin arttığı yeni bir dönemin kırılma noktası olarak ele alınabilir. İzmir'de yeni tasarım ürünleri ve denemeler kendini göstermeye başlasa da müteahhitlik yöntemiyle oluşturulan 'yap-sat' apartman uygulamaları kentin dokusunda baskın olmuştur. Bu durum apartman mimarisinde standartlaşma ve tekdüzeliğe neden olmuştur (Kayın, 2013; Avcı Özkaban, 2013). Bu dönemde İzmir'deki gelişmeler Türkiye ile paralellik göstermiş ve yaşanan hızlı değişimlerin etkileri belirgin olarak konut mimarisine yansımıştır. Kamu arazileri kat karşılığı satışa çıkarılarak hızlı bir şekilde konut alanına dönüştürülmüştür. Göçlerle birlikte kentte ekonomik ve sosyokültürel farklılıklar oluşmuş ve çoklu yapılanmalar görülmüştür. Nüfus, 1980 sonrasında yüksek seviyelere ulaşmış ve bu dönemde İzmir'de, kentin her yönüne doğru yayılan bir yerleşim görülmüştür. Konak, İnciraltı ve Bostanlı kıyı şeritlerinde dolgu çalışmaları yapılması, Altinyol çevre yolunun tamamlanması ve gecekonduların yerleşimlerini durdurmak için toplu konut girişimlerinin başlaması bu dönemin öne çıkan uygulamaları olmuştur (Akbayırılı, 2009; Güner, 2006). Dönemin baskın sorunları arasında; biçimsiz yapılaşmanın ve trafik yoğunluğunun artması, yeşil alanların hızla yok olması ve kıyıların

doldurulması gösterilebilir (Kayın, 2013).

Dönemin konuta ilişkin en önemli düzenlemelerinden biri toplu konut kanunlarıdır. Ekonomik bunalımdan dolayı durgun bir dönem olan 1981'de çıkarılan 2487 sayılı yasa ve sonrasında uygulamada yaşanan sıkıntılar nedeniyle 1984 yılında yeniden çıkarılan 2985 sayılı yasayla birlikte özellikle 1985-1995 yılları arasında İzmir'de toplu konut uygulamaları hız kazanmıştır. Bu yasalar sayesinde konut gereksiniminin toplu konut üretimiyle karşılanması teşvik edilmiş ve tekil konut uygulamaları yerine büyük girişimler desteklenmiştir. Ayrıca alt-orta gelir düzeyindeki kişilere konut sahibi olabilmek için tanınan 'sosyal konut' anlayışı benimsenerek hızlı ve ekonomik konutlar üretilmeye

başlanmıştır (Akbayırılı, 2009; Mutluer, 2000).

1980'li yılların başında İzmir'in yapılaşma sürecinde kıyılarda yoğunlaşan biçimsiz, kaçak yapılar ve gecekondular yer almaktadır. Bu kontrolsüz yapılaşmayı düzenlemek ve mevcut barınma sorununu çözmek için kamunun çalışmalarına ek olarak bankacılık sektörü ile müteahhitlik ve inşaat firmaları toplu konut uygulamaları yapmıştır. Toplu Konut İdaresi ve Emlak ve Kredi Bankası'nın çeşitli toplu konut uygulamaları kentin konut dokusuna katkı sağlarken, aynı zamanda bu uygulama, konut üretimindeki denetimin devlet eline geçmesine neden olmuştur (Güner,

ALTTA Atav Apt., Alsancak, 1970;
İzmir Mimarlık Rehberi (Mimar Sadi Tugay)
mevcut değil

Emlak Bankası Atakent
Konutları, Karşıyaka, 1988-1989

Arkadaş Apt., Alsancak, 1987
(Y. Müh. Mim. Özer Arpacioğulları)

Tibaş Teras Evler,
Hatay, 1988;
Fotoğraf Berk Altınışık, Ege Mimarlık 2006, s.28
(Mimar Salih Zeki Pekin)

Gündöl Apt.,
Alsancak, 1981
(Mimar Emine Dişli)

1980'ler

2005 ve 2006). Dönemin konut dokusunu plansız gelişen gecekondu ve onların yayılmalarını engellemek için planlanan toplu konut uygulamaları oluşturmuştur. Bu toplu konutların bir kısmı sosyal tesisleri, otoparkı, yeşil alanları ve altyapı olanaklarıyla modern siteler şeklinde iken, bazıları tekdüze, alt yapı hizmetleri eksik beton bloklardan oluşmaktaydı (Ballice, 2006).

Toplu konut uygulamaları genelde yüksek alanlarda ve Buca, Bornova, Çiğli gibi bölgelerin çeperlerinde kendini göstermiştir. Çiğli'de belediye tarafından gerçekleştirilen Ev-Ka 2 (1989), Ev-Ka 5 (1998), Ev-Ka 6 (2000) konutları, 1989-1994 yılları arasında İzkent Toplu Konut Projeleri adı altında İzkent 2, İzkent 2 konutları ve belediye-kooperatifler birliği iş birliğinde gerçekleştirilen Egekent 1 (1989) ve Egekent 2 (1995) konutları İzmir'in kuzey-güney aksı boyunca büyümesi yönündeki planlanmaya uygun olarak konumlandırılmıştır. Daha sonra benzer toplu konut yaklaşımları Buca Tınaztepe ve Bornova Erzene Mahallelerinde görülmüştür. Buca'da ilk olarak Ev-Ka 1 (1989) toplu konut uygulaması görülmüş ardından İzkent 1 (1993), İzkent 1 (1993), Egekent 3 (1995) gibi farklı uygulamalar yapılmıştır. Bornova'da ise Ev-Ka 3 (1990) ve Ev-Ka 4 (1997) toplu konutları yapılmıştır. Öte yandan Emlak Kredi Bankası tarafından gerçekleştirilen Atakent (1989), Mavişehir 1 (1995) ve Mavişehir 2 (1998) gibi toplu konutlar kentin kuzey aksında konumlandırılmıştır. Bu toplu konut projeleri, altyapı olanakları ve peyzaj donanımları açısından nitelikli özelliklere sahiptir.

Emlak Bankası, ayrıca Gaziemir'de Gazikent (1995) isimli toplu konut uygulamaları gerçekleştirmiştir. Aynı dönemde bankacılık sektörü ile müteahhitlik ve inşaat firmaları tarafından gerçekleştirilen örnekler de görülmüştür. Kentin dış çeperlerindeki toplu konutların artmasının yanı sıra merkeze yakın yeni konut üretimleri de ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde farklı gelir gruplarına yönelik Atakent ve Venedik Sitesi (1988) gibi ticari konutlar üretilmiştir. Özel sektöre ek olarak devlete bağlı olan Soyak ve Toki gibi kurumların da kapalı site şeklinde lüks konut üretimleri görülmüştür (Güner, 2005 ve 2006; Mutluer, 2000; Kayın, 2013). Artan konut gereksinimine çözüm bulmak için üretilen sosyal konutlar ve kooperatiflerle birlikte toplu konutlar kentin dokusunda baskın tipoloji haline gelmiş ve tekdüze kent kimliği oluşmuştur.

Öte yandan bu yıllarda kentlilik bilinci artmaya başlamış ve bunun sonucunda yaşam kalitesini artırmak için alt yapı yatırımları, çevre ve kıyı düzenlemeleri yapılarak yeni kentsel mekânlar oluşturulmaya çalışılmıştır (Güner, 2005). Bu dönemde inşaat sektöründeki gelişme, hem yerli hem de yurt dışından gelen sermayenin yatırımlarıyla konut alanında kendini göstermiştir (Güner, 2006). Özetle, 1980 sonrası dönemde küçük ölçekli konut üretim biçimlerinin yerine büyük ölçekli üretim biçimleri görülmeye başlamış, konut sayısındaki yetersizlik ve gecekondulaşma sorunları toplu konut yaklaşımlarıyla çözülmeye

çalışılmıştır. Rant amaçlı yatırımların artması ve konutun tüketim nesnesi haline gelmesiyle, tekdüze ve niteliksiz mimari ürünler artmıştır (Akbayır, 2009).

Küreselleşmeyle birlikte artan malzeme, işçilik, teknoloji ve bilgi olanakları sayesinde konut alanında yerli ve yabancı pek çok büyük sermaye oluşmuştur. İthal malzeme kullanımı artmış ve taş kaplama duvarlar, cam tuğlalar, derzli sivaler ve gösterişli detaylar yoğunlaşmıştır. Kısıtlı arsa alanı nedeniyle yeni yapılan konutlar kent çeperlerinde yoğunlaşmıştır. Sahil kesimlerinde ve kente yakın doğal alanlarda kapalı, lüks ve gelişmiş donatılara sahip -otopark, yeşil alan, yüzme havuzu, vb.- siteler görülmeye başlamıştır. 1980'lerden 2000'lere kadar olan dönemde İzmir'de çeşitli konut yapıları üretmiş mimarlar arasında Güngör Kaftancı, Şükrü Kocagöz, Necdet Yorgancıoğlu, Ali Köstepen, Yaşar Ata Kurtel, Özen Otağ, Nafi Çil, Salih Zeki Pekin, Cengiz Yesügey, Hüseyin Egeli, Ömer Demirciftçi, Erbil Coşkuner, Sedef Tunçağ, Hakan Esen, Emine Dişli, Merih Dönmez, Hüseyin Terzioğlu gibi isimler sayılabilir. Dönem yapıları, hızlı üretim teknikleriyle üretilen, ithal ve yerli lüks malzemelere (seramik, mermer, granit, metal, vb.), prefabrik cephe elemanlarına, malzeme çeşitliliğine ve nitelikli işçilik imkânlarına sahip olmuştur. Ayrıca yüksek kolonlar, üçgen alınlıklı girişler, şeffaf açıklıklar gibi abartılı tasarımlara ve yüzme havuzu, sauna, jakuzi gibi prestij sembolü öğelere yer verilmiştir (Ballice, 2006).

1990'lı yıllarda yeni arayışlara cevap veren kapalı ve korunaklı siteler, okullar/üniversiteler, çok katlı

1990'lar

Sergen Apt.,
Alsancak, 1990'lar
(Mimar Cengiz Onaran)

Venüs Apt.,
Mithatpaşa Cad., 1993
(Mimarlar Erbil Coşkuner ve
Sedef Tunçağ)

Sırrı Bey Apt.,
Alsancak, 1994;
Mimarlar Odası İzmir
Şubesi Arşivi
(Mimar Merih Dönmez)

Özgörkey Apt.,
Alsancak, 1993;
Mimarlar Odası İzmir
Şubesi Arşivi
(Mimar Ömer Demirciftçi)

Oray Başaran Apt., Balçova, 1990;
Egemimarlık, 1996, s.50
(Mimar Cengiz Yesügey)

iş merkezleri, büyük hastaneler ve alışveriş merkezleri oluşmaya başlamıştır. Kentin giriş ve çıkışlarına konumlanacak şekilde tasarlanan alışveriş merkezleri, kent çeperlerinin genişlemesine ve konutların bu alanlara yayılmasına olanak sağlamıştır. Yeni talepler ve artan malzeme olanaklarıyla birlikte tüketim odaklı, lüks ve prestijin hâkim olduğu tasarımlar ortaya çıkmıştır. Yeni müşteri profilinin istekleri, modern-sonrasının çoğulcu ve dışavurumcu ifadelerinin uçlara çekilmesine neden olmuştur. 1994'te Çeşme Otobanının açılması, ulaşımı kolaylaştırmanın yanı sıra Narlıdere, Sahilevleri, Seferihisar, Güzelbahçe, Urla gibi yerleşimlerin dönüşümüne neden olmuştur. İmara açık parsellerin yapılaşması ve mevcut konutların dönüşümleriyle, 2000'li yıllarda bu bölgeler prestijli konut alanlarına dönüşmüştür. Bu dönemde, kırsal arazilerin değer kazanmasıyla kentin bazı bölgelerinde bahçeli müstakil konutlar oluşmaya başlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde, kentsel rant ve inşaa faaliyetleri artmış, az katlı ve küçük ölçekli konutlar hızla dönüşmeye başlamıştır. Bu yılların başında Bornova, Çiğli, Torbalı'da çok katlı konutlar, Urla, Narlıdere, Güzelbahçe'de ise az katlı ve lüks konutlar yaygınlaşmıştır. 1990'lı yıllarda merkez çeperlerine yayılan yerleşim, bu yıllarda kent merkezine yönelerek kentsel büzülme süreci yaşanmıştır. Bu süreçte kent sıkışıklığına çözüm olabilmek adına, alt katların kentsel kullanıma olanak tanıdığı, üst katların ise konut birimlerine ayrıldığı, düşeyde yükselen, teknoloji ve güvenlik

olanaklarına sahip rezidans adlı konut tipolojisi yaygınlaşmıştır. 1990'lı yılların sonlarına doğru yaygınlaşmaya başlayan rezidanslar, kentsel büzülmenin de etkisiyle kentin ticari-kültürel alanlarında konumlanmaya başlamıştır. Çok katlı iş merkezlerinde yer alan bu lüks konutlara Punta Rezidans (2006), Gürel Rezidans (Kar İnşaat, 2007), Aksoy Rezidans (Erdil İnşaat, 2009), Port Rezidans (Kar İnşaat, 2010) gibi yapılar örnek gösterilebilir (Akbayırılı, 2009; Ballice, 2006; Güner, 2005 ve 2006). Sığınak konut olarak tanımlayabileceğimiz güvenli ve izole bu tür kapalı site ve rezidanslar lüks imgesinin bir sembolü olarak sunulmuştur (Çıkış ve Ek, 2009).

Folkart Narlıdere Konutları (Emre Arolat Mimarlık, 2008) ve Folkart Mavişehir Konutkule (Emre Arolat Mimarlık, 2011) projeleri ise rezidanslardan biraz daha farklı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Yalnızca konut yerleşimi olarak tasarlanan bu projelerde, buldukları bölgenin iklimsel özelliklerini ve geleneksel

yaşam pratiklerini dikkate alan, farklı mekânsal çözümler üreten, balkon, yeşil, su ve iç bahçe öğelerini ön plana çıkaran bir yaklaşım görülmektedir. 2000'li yıllardan sonra diğer büyük kentler gibi İzmir kentinde de etkili olmaya başlayan neoliberal kentleşme süreci sermayenin lüks konut alanına yatırım yapmasına yol açmıştır. Kentin çok katlı yapılaşmaya açılan Bayraklı, Halkapınar ve Bornova bölgelerinde Folkart Bayraklı Kuleleri (Yağcıoğlu Mimarlık, 2014), Mistral (DNA Mimarlık, 2017), Ege Perla (Emre Arolat Mimarlık, 2017), Koordinat Bornova (Demirce Mimarlık, 2018), Folkart Time (Emre Arolat Mimarlık, 2018) ve Folkart Incity (Öncüoğlu Mimarlık, 2020) gibi çok katlı ofis/konut uygulamaları hızla çoğalmaya başlamıştır. Bu ve benzeri projeler kentsel, mimari, ekonomik ve sosyolojik anlamda güçlü birtakım nitelikler taşımaktadır. Bunlar arasında kentin öne çıkan bölgelerinde yer almaları, önemli mimarlarca tasarlanmış olmaları, güçlü

ALTTA Çağlayan Konut Bloğu, Narlıdere, 1995;
İzmir Mimarlık Rehberi (Mimar Nafi Çil)

Aksoy Plaza,
Alsancak, 2007; URL-4
(Erdil İnşaat)

Folkart Narlıdere Konutları,
Narlıdere, 2009; URL-5
(Emre Arolat Mimarlık)

Folkart Mavişehir Konutkule,
Karşıyaka, 2009; URL-6
(Emre Arolat Mimarlık)

Sevinç Hanım Apt.,
Karşıyaka, 2001;
İzmir Mimarlık Rehberi
(Mimar Şükrü Kocagöz)

2000'ler

bir mimari yaklaşım sergilemeleri ve ayrıcalıklı kentsel çevreler yaratmaları gibi özellikler sayılabilir.

2000'li yıllardan sonra görülen bir diğer gelişme ise kentsel yönetimlerin kentin merkezindeki kaçak yapılaşma ve gecekonduların yerleşimlerinin yoğun olduğu Uzundere, Çiğli, Gaziemir, Ballıkuyu, Örnekköy Mahallesi, Ege Mahallesi gibi semtlerinde sağlıklı çevreler yaratmak amacıyla kentsel dönüşüm çalışmalarını başlatmasıdır. Bazı uygulamalarda niteliksiz ve/ya ruhsatsız mevcut yapılar yıkılıp bu alanlar yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Bu uygulamanın örneklerinden biri olan Yeşildere yamaçlarındaki gecekonduların yıkılması, bölgede yaşayanlar için Uzundere'de yeni çok katlı toplu konutlar yapılmıştır.

2010'lu yıllardan günümüze kadar uzayan süreçte Bornova ve yakın çevresindeki sanayi alanlarında yer alan depolama ve üretim tesisleri yıkılarak yerlerine çok katlı konut siteleri yapılmaya başlamıştır. Spor ve oyun alanları, sosyal tesisler, alışveriş mekânları, yüzme havuzu ve görkemli peyzaj düzenlemeleri gibi farklı donatılara sahip, içe kapalı bu konut sitelerinde üst gelir grubu için ayrıcalıklı bir yaşam çevresi sunulmaktadır. Mimari yaklaşım olarak (çephe tasarımı, malzeme kullanımı, konut planları) birbiri ile oldukça benzer özellikler taşıyan bu projelerde farklı kullanıcı grupları için değişik boyutlarda konut seçenekleri sunulmaktadır. 1+0'dan 9+2'ye uzanan büyüklüklerde dairelerin görülebildiği bu projelerin tanıtımında "mega lüks", "yeni nesil yatırım", "modern ve prestijli evler", "misafirlerinize özel bir

yaşam alanı" gibi sloganlar ön plana çıkmaktadır (URL-1, URL-2, URL-3).

Sonuç ve Değerlendirme

Mimarlık alanında toplumsal değişimin en belirgin somut örneklerinden biri olan apartmanlar kentlerin kimliğini oluşturan en baskın ve yaygın konut biçimidir. Modernite ve Batılılaşma fikirleriyle şekillenen apartman, iç mekân, mimarlık ve kent ölçeklerinde karmaşık ifadeleri kapsamaktadır. Ekonomik-kültürel-sosyal bir öge olan apartman, gündelik yaşam ve mekânsal davranışları yansıtan ev içi ortamı da barındırmaktadır.

1965 yılında kabul edilen Kat Mülkiyeti Kanunu apartman yapımının yaygınlaşmasında en önemli kırılma noktasıdır. Apartmandaki her birimin bağımsız bölüm olarak tanımlanmaya başlamasıyla konut talebi hızla artmış, bunun sonucunda verilen yeni imar hakları apartmanların kat sayılarında artışa yol açmıştır. Az katlı yapı stoku da bu süreçten etkilenmiş ve mevcut konutlar yıkılarak yerine çok katlı apartmanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Hızlı yapılaşma ve talep yoğunluğu nedeniyle yap-sat olarak adlandırılan bir süreç başlamış ve müteahhitler konut sektöründe söz sahibi olmuşlardır. 1960-1980 yılları arasında ülke genelinde üretilen apartmanlardaki estetik ve teknik kalite düşmeye başlamıştır. Ancak İzmir kenti özelinde bu durum farklılık göstermektedir. İzmir'de apartmanların mimarlar tarafından tasarlanıp üretilmesi, apartman sahiplerinin sosyo-ekonomik açıdan üst gelir grubunda olması, malzeme çeşitliliği ve temini açısından kentin avantajlı bir konumda olması,

kentlilerin kozmopolit bir kültüre sahip olması apartmanların mimarisinde yerel ve uluslararası yaklaşımların dengeli bir biçimde yorumlanmasını beraberinde getirmiştir.

1980'li yıllarla birlikte kırsal alanlardan kent merkezine yaşanan göçler sonucunda nüfus artış hızı yükselmiş, kentte sosyokültürel farklılıklar oluşmuş ve bunun sonucunda kentin her yönüne doğru yayılan farklı konut dokuları oluşmaya başlamıştır. Artan konut gereksinimini karşılamak ve gecekonduların oluşumunu önlemek için üretilen sosyal konut ve kooperatifler kentin dokusunda baskın tipoloji haline gelmiştir. 1990'lardan sonra yeni talepler ve artan malzeme olanakları konut mimarisinde tüketim ve lüks yaşamı yansıtan tasarımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kent merkezi dışında kullanıcıların prestijli yaşamına olanak veren kapalı ve korunaklı siteler ortaya çıkmıştır. Büyük sermaye sahiplerince üretilen bu konutlarda hızlı üretim teknikleri kullanılmış, ithal ve yerli lüks malzemelere yer verilmiş ve prefabrik çephe elemanları yaygınlaşmıştır. 2000'lerde neoliberal kentsel politikalar kent ölçeğinde daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Kentsel rant, inşaa faaliyetleri ve sermayenin kentsel pazarda etkisi artmış ve bunun sonucunda hızla dönüşen bir kent kimliği ortaya çıkmıştır. Yerleşim, kent merkezine yönelmiş, kentsel büzülme süreci yaşanmış ve bu alanlarda büyük sermaye gerektiren projeler üretilmeye başlanmıştır.

Bu yazı, Türkiye'de modern mimari mirasın çoğunlukla göz ardı edildiği veya dikkate alınmadığı ve dolayısıyla hızla yok olduğu günümüzde, İzmir

The Port Rezidans,
Alsancak, 2010; URL-7
(Kar İnşaat)

Gürel Rezidans,
Alsancak, 2010; URL-8
(Kar İnşaat)

Ege Perla,
Bayraklı, 2017; URL-9
(Emre Arolat Mimarlık)

Folkart Towers,
Bayraklı, 2014;
URL-10
(Karcioğlu Mimarlık)

2010'lerden
günümüze

apartmanlarını bir mimari kültür nesnesi olarak araştırmış, incelemiş ve aktarmaya çalışmıştır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte başlayan modernleşme sürecinin mimarlık alanındaki yansımaları, yaşam tarzı, sosyal/kültürel/politik/ekonomik değerler ve mimari yaklaşımlar hakkında önemli bilgiler içeren İzmir apartmanları üzerinden yorumlanmıştır. Modern mimarinin zaman çizelgesinden belirli kırılma noktalarına referansla dört ana başlıkta anlatılan İzmir'deki apartmanlaşma süreci, dönemleri temsil eden önemli örnekler üzerinden tartışılmış ve böylelikle modernleşen toplumun konut, tasarım ve üretim eğilimleri ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKLAR

- Altun, Mehmet. (Haz.). Cumhuriyet Gazetesi Fotoğraflarıyla Cumhuriyetin 80 Yılı. İstanbul: Cumhuriyet Vakfı, 2003.
- Akbayırılı, Özgecan. "1923'ten Günümüze İzmir'de Planlama Kararları ile Konut Dokusu ve Mimarisinin Etkileşimi." Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- Arı, Kemal. "Türk Kurtuluş Savaşı'nın Bitiminde İzmir'in Genel Ekonomik Durumu." Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi sayı: 3 (1993): 29-46. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Arkitekt Dergisi. "Hasan Nuri Bey Apartmanı." Arkitekt sayı: 9 (1933): 273-277.
- Avcı Özkaban, Fezal. "Bölüm: Konut Yapıları Mimarisi" İzmir Kent Ansiklopedisi Mimarlık İkinci Cilt. İstanbul: İBB Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, 2013.
- Avcılar İnşaat. "Avcılar Lusso." <https://avcilarinsaait.com.tr/projeler/avcilarlusso.php>
- Avcılar İnşaat. "Avcılar Next." <https://avcilarnext.com/>
- Avcılar İnşaat. "Avcılar Exclusive." <https://avcilarexclusive.com/home-konsepti/>
- Ballice, Gülnur. "İzmir'de 20.yy Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi." Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.
- Bilgin, İhsan. "Bölüm: Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyet'in İmarı" 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Haz. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları 1998a.
- Bilgin, İhsan. "Modernleşme, Modernizm ve Konut." Arredamento Mimarlık sayı: 11 (1998b): 86-93.

- Bozdoğan, Sibel. "Bölüm: Türk Mimari Kültüründe Modernizm: Genel Bir Bakış." Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik. Haz. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Bozdoğan, Sibel. Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet 2002'de Mimari Kültür. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.
- Cumhuriyetin 50. Yılında İzmir. İzmir: İl Yıllığı, 1973.
- Çıkış, Şeniz, Sivri Gökmen, Hikmet "Kent İçi Çok Katlı Konutlar - Mimarların Görüşleri". Ege Mimarlık dergisi sayı: 57 (2006/2): 28-34. Dosya içinde bölüm: Pelin, Salih Zeki: 28.
- Ege Mimarlık dergisi "Balçova Oray Başaran Apartmanı" sayı: 19 (1996/2): 50-52.
- Eyüce, Özen. "Bölüm: Emlak Kredi Bankası Apartman Blokları." İzmir Mimarlık Rehberi 2005. Haz. Deniz Güner. İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005.
- Güler, Gizem. "Facade as Urban, Architectural and Interior Element: Interpretation of Tangible and Intangible Values in İzmir Karşıyaka Apartment Blocks, between the Period of 1950-1980." Yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi, 2021.
- Güner, Deniz. İzmir Mimarlık Rehberi 2005. Mimarlar Odası İzmir Şubesi. İstanbul: Mas Matbaası, 2005.
- Güner, Deniz. "İzmir'de Modern Konut Mimarlığı 1950-2006." Planlama sayı: 2006/3 (2006): 123-141.
- İzmir Belediyesi Neşriyat Müdürlüğü. Beyaz Kitap. İzmir: İzmir Devlet Demiryolları Matbaası, 1954.
- Kayın, Emel. "Bölüm: İzmir'in Kentsel ve Mimari Gelişiminin Anahatları" İzmir Kent Ansiklopedisi Mimarlık Birinci Cilt. İstanbul: İBB Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, 2013.
- Koç, Hülya. "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi'nde Toplu Konut Uygulamaları." Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, 1981.
- Koç, Hülya. Cumhuriyet Döneminde İzmir'de Sosyal Konut ve Toplu Konut Uygulamaları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2001.
- Mutluer, Mustafa. Kentleşme Sürecinde İzmir'de Toplu Konut Uygulamaları ve Sorunlar. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000.
- Sayar, Yasemin, ve Zengel, Rengin. "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Konut Stoku: Bir Değerlendirme." Arredamento Dekorasyon sayı: 5 (2004): 118-125.
- Serçe, Erkan, Fikret, Yılmaz ve Sabri, Yetkin. Küllerinden Doğan Şehir: The City Which Rose From the Ashes. İzmir: Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.
- Serim, Erkal. "Yıkım Yapım Satım Olgusu ve Kentsel Yenilenme." Doktora tezi, Ege Üniversitesi, 1979.
- Sey, Yıldız. "Bölüm: Cumhuriyet Döneminde Konut." 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Haz. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Şeniz, Çıkış, ve Ek, Fatma İpek. "Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar." Mimarlık sayı: 348 (2009).
- Tanyeli, Uğur. "Bölüm: Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni." Üç İzmir. Haz. Enis Batur. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1992.
- Tanyeli, Uğur. İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak. İstanbul: Ofset

Yapımevi ve Matbaacılık San ve Tic. A.S., 2004.

- URL-1. Avcılar İnşaat. "Avcılar Lusso." Erişim 27.10.2022. <https://avcilarinsaait.com.tr/projeler/avcilarlusso.php>
- URL-2. Avcılar İnşaat. "Avcılar Next." Erişim 27.10.2022. <https://avcilarnext.com/>
- URL-3. Avcılar İnşaat. "Avcılar Exclusive." Erişim 27.10.2022. <https://avcilarexclusive.com/home-konsepti/>
- URL-4. Erdil İnşaat, Aksoy Plaza. Erişim 30.10.2022. <http://www.gurelresidence.net/galeri.html>
- URL-5. Emre Arolat Mimarlık, Folkart Narlıdere Konutları. Erişim 27.10.2022. <https://emrearolat.com/project/folkart-narlıdere-housing/>
- URL-6. Emre Arolat Mimarlık, Folkart Mavişehir Konutkule. Erişim 27.10.2022. <https://folkart.com.tr/folkart-mavişehir#gallery-1>
- URL-7. Kar İnşaat, The Port Rezidans. Erişim 27.10.2022. <https://www.karinsaait.com/projeler/the-port-residence/>
- URL-8. Kar İnşaat, Gürel Rezidans. Erişim 27.10.2022. <http://www.gurelresidence.net/galeri.html>
- URL-9. Emre Arolat Mimarlık, Ege Perla. Erişim 27.10.2022. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Ege_Perla%2C_February_2021_%282%29.jpg
- URL-10. Yağcıoğlu Mimarlık, Folkart Towers. Erişim 27.10.2022. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/Folkart_2021.jpg
- URL-11. Mistral İzmir. Erişim 27.10.2022. <http://mistralizmir.com.tr/konut/>

• Kaynak belirtilmeyen görseller, yazarlara aittir.

ALTTA Mistral İzmir, Bayraklı, 2017; URL-11 (DNA Mimarlık)

İzmir Tarımı Geliştirme Merkezi

Mert Uslu Mimarlık

PROJE ADI **İzmir Tarımı Geliştirme Merkezi -
Sasalı Biolab**

PROJE YERİ **İzmir, Çiğli, Sasalı**

PROJE OFİSİ **Mert Uslu Mimarlık**

TASARIM EKİBİ **Mert Uslu, Nilay Özcan Uslu**

MİMARİ PROJE EKİBİ **Mert Uslu, Nilay Özcan**

Uslu, Melek Güneysu, İmge Yurtseven Koç, Farida

Rashidova, Gülcan Gürsoy, Merve Çelik

PROJE YÖNETİCİSİ **Mert Uslu**

İŞVEREN **İzmir Büyükşehir Belediyesi - Etüd Projeler**

Dairesi Başkanlığı

ANA YÜKLENİCİ **Teknoen Mühendislik**

DANIŞMAN **Koray Vellibeyoğlu**

PROJE KONTROLÖRÜ **Berna Ataman Oflas**

ŞANTIYE KONTROLÖRÜ **Berna Ataman Oflas**

İÇ MEKÂN PROJESİ **Mert Uslu Mimarlık**

UYGULAMA PROJESİ **Mert Uslu Mimarlık**

PEYZAJ PROJESİ **Kentselizm**

STATİK PROJESİ **Deniz Alkan Mühendislik**

MEKANİK PROJESİ **Ceymak Mühendislik**

ELEKTRİK PROJESİ **Ayc Mühendislik**

FOTOĞRAF **Zm Yasa**

FİLM **Zm Yasa - Selim Ateş**

PROJE BAŞLANGIÇ YILI **2018**

PROJE BİTİŞ YILI **2019**

İNŞAAT BAŞLANGIÇ YILI **2020**

İNŞAAT BİTİŞ YILI **2021**

ARSA ALANI **12600 m²**

TOPLAM İNŞAAT ALANI **2000 m²**

- . Avrupa Birliği Horizon 2020 Programı En Yüksek Hibeli Bütçe Kazan Projesi
- . Isbs 2019 Sustainability Award
- . En İyi Sürdürülebilir Uygulamalar Yarışması Sürdürülebilir Tarım Kategorisi Birincisi
- . Archdaily Yılın En İyi Eğitim Yapısı Adayı
- . 18. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri 2022 Yapı Dalı Adayı
- . Arkitera Mimarlık Yıllığı 2021
- . Big See Mimarlık Ödülü
- . Ulusal Peyzaj Ödülü
- . Arkitera 2021 İşveren Ödülü

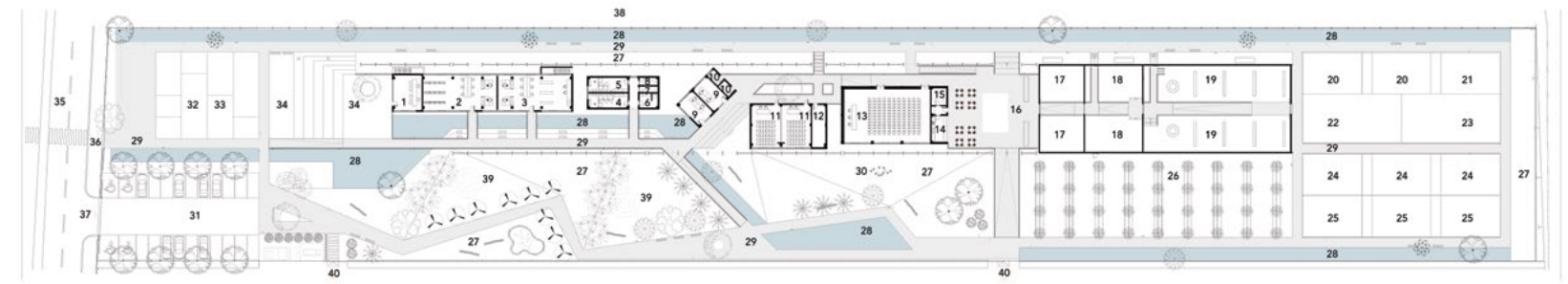
Horizon 2020 kapsamında hazırlanan proje, deneysel ve uygulamaya dönük veri toplamaya ve değerlendirilmesine yönelik tasarlanmıştır.

İnsan eliyle şekillenen doğal çevrede yaşanan deformasyonlar, günümüz yaşam koşullarını dönüştürmekte ve bu sebeple söz konusu dönüşümlere uyum sağlayabilecek yaşamsal faaliyetlere ilişkin (beslenme ve barınma gibi) yeni düzenlenmeler ve teknikler geliştirmek bir zorunluluk haline gelmektedir. Kuşkusuz küresel çapta belirlemeye başlayan böyle bir zorunluluk üzerinde teknolojik gelişmelerin negatif ve pozitif yönlü etkisi oldukça fazladır. Bu noktada belki de teknolojiyi negatif ve pozitif yönlü bir madalyona benzetmek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2000'ler sonrası yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerin doğal çevreyi negatif yönlü etkilediği açıkça görülse de, günümüzde bu sorunsala yine teknoloji aracılığıyla çözüm yolları arandığı da ortadadır. Bu sebeple küresel boyutları gün geçtikçe artan doğal çevre deformasyonunun dünya üzerindeki canlılığı (yaşam) ne ölçüde etkilediği ya da etkileyeceği hususu, bugün birçok araştırmaya konu olmaktadır. Söz konusu araştırmalardan

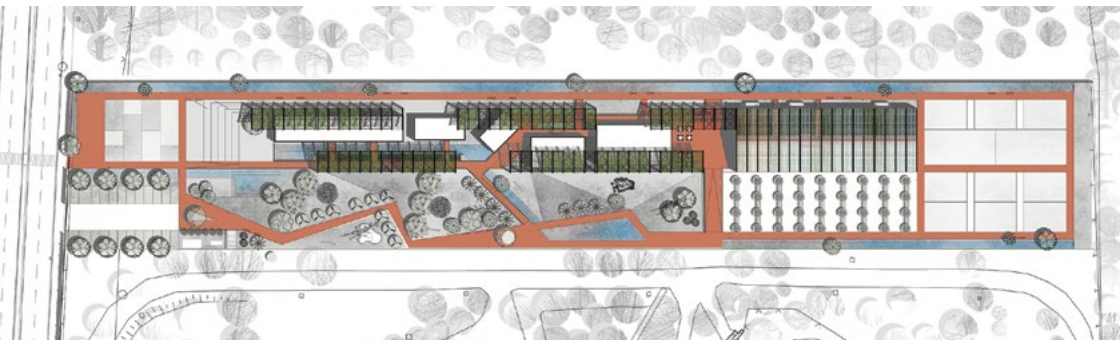
gelecekte belirecek küresel ısınma, iklim değişiklikleri ve kuraklık, toprak kalitesinin düşmesi gibi çevresel sorunlara alternatif çözümler üretmesi beklenmektedir.

Bu kapsamda Türkiye ölçeğinde irdelendiğinde; özellikle son yıllarda dış göç ile daha da artan nüfus ve buna paralel olarak ortaya çıkan barınma gereksinimi, yapı çevre alanlarının çoğalmasına neden olmaktadır. Bu durum son yıllarda kentsel alanlardaki tarım alanlarını tehlikeye sokmaktadır. Daralan kent merkezleri artan nüfusa cevap veremediğinden, kent çeperine doğru yayılım gösteren yapı çevre olgusu tarım alanlarını dönüştürmektedir. Bunun yanı sıra 21. yüzyıl gündelik hayatı ile değişen yaşam standartları ve uygulamaya koyulan tarım ve hayvancılık politikaları kırsal alanlardaki kullanıcıları kente göç etmeye itmektedir. Tarım ya da hayvancılıkla uğraşan kullanıcı sayısının ülke çapında azalma eğilimi göstermesi gelecekte her iki faaliyete ilişkin çok ciddi problemlerle karşı karşıya kalınacağını göstermektedir. Bu tür bir azalma eğilimine çevresel deformasyonların neden olduğu doğal kaynaklardaki azalma sorunsalı da eklendiğinde problemin boyutu daha

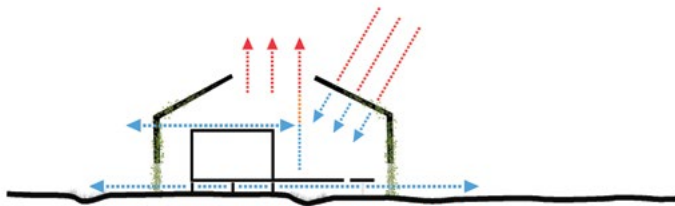
1 giriş	6 bebek bakım odası	11 sınıf	16 ekopazar alanı	21 normal toprak uygulamalı bitkili tarım alanı	26 yüksek sıra dikim uygulamalı tarım alanı	31 geogrid otopark	36 yaya girişi
2 kütüphane	7 temizlik odası	12 elektrik odası	17 sera 1 (kuraklık senaryosu)	22 biochar uygulamalı bitkili tarım alanı	27 yüzey örtücü yeşil alan	32 lavanta tarlası	37 araç girişi
3 laboratuvar	8 aile wc	13 çok amaçlı salon	18 sera 2 (topraksız tarım tekniği)	23 biochar uygulamalı bitkilsiz tarım alanı	28 bioswale (bitkilendirilmiş sığ hendek)	33 stipa tarlası	38 ö.p.a.
4 kadın wc	9 ofis	14 büfe	19 sera 3 (topraksız tarım tekniği ile dikey bahçe)	24 normal toprak uygulamalı bitkili tarım alanı	29 biobulvar	34 ahşap amfi	39 çocuk oyun alanı
5 erkek wc	10 ibadet alanı	15 depo	20 normal toprak uygulamalı bitkilsiz tarım alanı	25 normal toprak uygulamalı bitkilsiz tarım alanı	30 polinatör evi	35 sasalı izmir yolu	40 doğal yaşam parkı bağ.

da net kavranacaktır. Özellikle son yıllarda boyutu tüm dünyayı etkisi altına almakta olan küresel ısınma ve kuraklık sorunu, gezegen üzerindeki canlılığın sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu kapsamda küresel (makro) ve yerel (mikro) ölçekte alınacak önlemler ve gerçekleştirilecek uygulamalar ile gelecekte oluşabilecek tehditlere uyum sağlayabilen ve canlılığın devamını esas alan projeler üretilebilecektir. "Sasalı İklim Duyarlı Tarım Eğitim ve Araştırma Enstitüsü" de söz konusu projelere İzmir özelinde örnek teşkil edecek bir uygulama olarak ön plana çıkmaktadır. 2080 yılı itibarıyla İzmir'de başlayacak olan kuraklık öngörüsüne dayandırılarak hazırlanan proje, kuraklık durumuna hizmet edecek deneysel bir çalışmanın ürünüdür.

İzmir'in Çiğli İlçesi, Sasalı mevkiinde yer alan proje, eğitim ve üretim odaklı olacak şekilde kurgulanmıştır. Bu

amaçla tasarlanan proje kapsamında, normal ve akıllı toprak uygulamalı tarım alanları, yüksek sıra dikim uygulamalı tarım alanı, seralar, eko pazar, çok amaçlı salon, eğitim sınıfları, yönetim, laboratuvar, kütüphane, teknik servis ve ıslak hacim alanları oluşturulmuştur. Lineer bir kurguda dizilen birimleri bir arada tutan bioswale (biobulvar) ve ona eklenen sirkülasyon aksı, tasarımın omurgası olarak ön plana çıkar. Böyle bir omurga kurgusu, alanı ziyaret edecek kullanıcılara enstitünün işleyiş mekanizmasını kavrama ve deneyimleyerek öğrenme olanağı sunar. Kuzey-güney aksı boyunca uzanan alana giriş, kuzey aksından sağlanmaktadır. Ana girişten itibaren başlayan sirkülasyon omurgası ziyaretçileri/kullanıcıları öncelikli olarak eğitim odaklı mekânlara (laboratuvar ve kütüphane gibi) ulaştırır. Eğitim amaçlı mekânlar ile tarım faaliyetlerini içeren mekânlar (seralar ve dikey bahçe gibi) sirkülasyon aksının genişleyerek oluşturduğu eko pazar alanı ile birbirinden ayrışır. Eko Pazar alanından sonra konumlanan tarım faaliyetleri alanları kullanıcıları farklı tarım tekniklerini görmeye ve deneyimlemeye davet eder. Alanın güney ucuna konumlanan normal ve akıllı toprak uygulamalı tarım alanları ile tasarım kurgusu sonlanır.

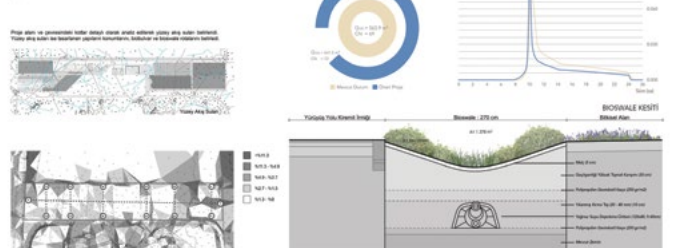
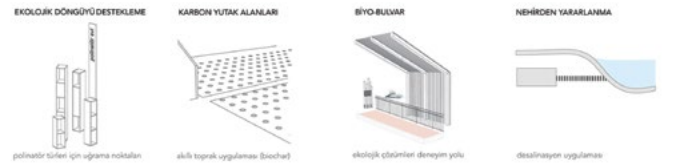

Yapının tektoniğini iklimsel veriler oluşturur. PV Panellerle desteklenen üst örtü, doğal iklimlendirmeye destek olur. Mevcut yer gizgisi, yöreye ait flora ile şekillenen su temizleyen hendeklerin güzergahını şekillendirir. Alandaki kuşlar, böcekler vb. tüm tasarıma dahil olurlar. Önerilen rotalar, sınırlayıcı olmayıp etrafa dair geçirgenlik sunar. Ortak yaşam senaryosunu teşvik eder. Yapı, farkındalık anlatımlarını aktarmak üzere kurgulanmıştır. Proje; doğal tarıma, tozlaşmaya, döngüsel mimarlığa, kır kent iletişimine, polinatör alanlarının gelişmesine destek olursa kendini başarılı sayar.

BIOSWALE - BİTKİLENDİRİLMİŞ SİĞ HENDEK

Projede doğa esaslı çözümleri deneyimlemek amacı ile tasarlanan Biobulvar'ın en önemli bileşeni Bioswale tasarımıdır. Bitkilendirilmiş siğ hendekler, temel olarak yağmur sularını, çatıda biriken suyu ve çevredeki yüzey sularını toplamayı hedefler, bitkiler aracılığı ile suyu filtreler ve yeraltı sularına geri kazandırır. Bioswale güzergahları yer yer genişleyerek sızdırma havuzlarına dönmektedir.

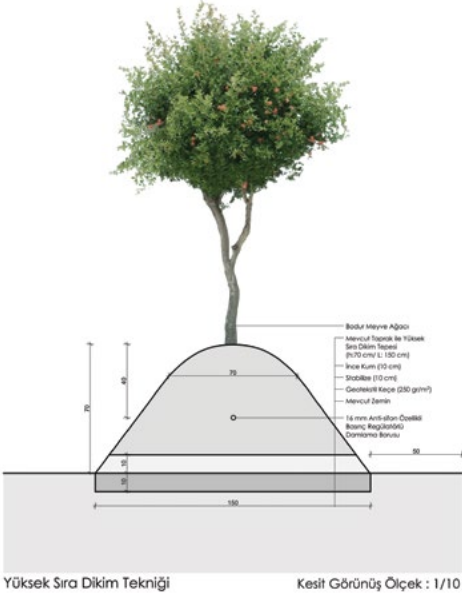
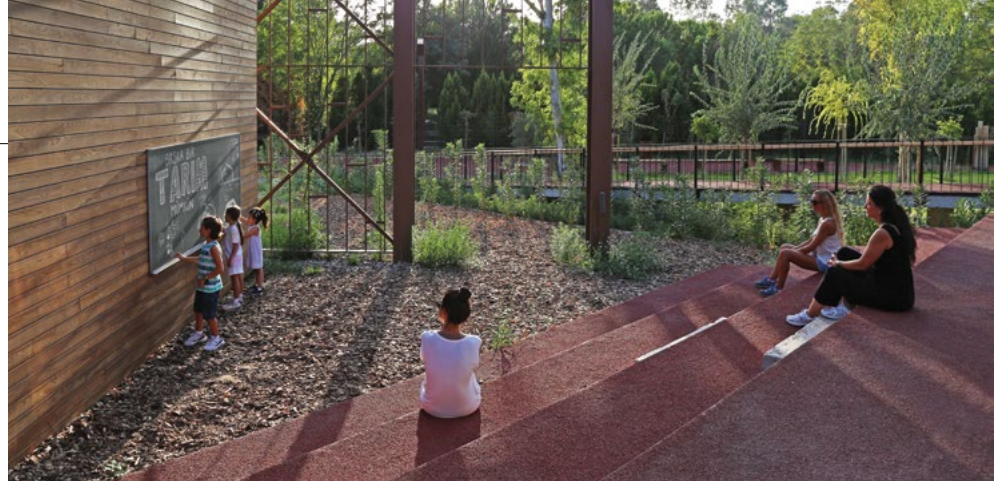

Kentsel Belleğin Dünü-Bugünü-Yarını

Proje alanının yaklaşık 100 yıllık süreçteki fiziksel çevresi incelenmiştir. 1970'li yıllara kadar kırsal peyzaj içerisinde yer alan proje alanı çevresinde, bu yıldan itibaren kademeli olarak kentleşme faaliyetleri görülmüştür. 2008 yılında Sasalı Doğal Yasam Parkı'nın inşa edilmesi ile, proje alanı çevrelenmiş ve günümüzdeki kimliğine kavuşmuştur. Avrupa Birliği'nin Urban GreenUp Programı kapsamında çalışma alanı akademi-yerel yönetim-yüklenici işbirliğinde 2019 yılında projelendirilmiştir. 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %80'inin kentsel alanlarda yaşayacak olmasından dolayı kentleşmenin yeniden doğallaştırılması bu süreçte hedeflenmektedir.

IPCC AR4'e göre 21. yüzyılda Türkiye dahil olmak üzere Güney Avrupa'da daha sık, şiddetli ve uzun süreli kuraklıklar, sıcak hava dalgaları ile kısa süreli fakat şiddetli sağanak görülen günlerin sayısında artış beklenmektedir. Bu kapsamda hidro-meteorolojik aşırılıklara karşı direnç yaratılmasına ilişkin; iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması, sürdürülebilir yağmursuyu yönetimi ve doğa esaslı uygulamaların yaygınlaştırılması konularına duyarlı davranılmış ve tüm bunlara ilişkin stratejiler geliştirilmiştir.

Sorunlar - 1: Su taşkın riski-sel

Çözüm - 1: Yüzey suları bioswale'e aktararak buradaki özel seçilmiş yerel bitkilerle temizlenerek sızdırma havuzlarında toplanır. Taşkın çok olması durumunda alttaki drenaj sistemine aktarılır. Drenaj sistemi suyu depolar ve taşkın bitip toprak kurduğunda, temizlenmiş suyu yer altı sularına tekrar kazandırır.

Sorunlar - 2: Polenleme yapan böceklerin azalması

Çözüm - 2: Peyzajın yerel bitkilerden ve polen çeken bitkilerden seçilmesi. Hiçbir kimyasal içermeyen doğal malzemelerden üretilen polinatör evleri yaparak polinatör böcekler için uğrak noktası oluşturmak

Sorunlar - 3: Toprağın tuzlu hale gelmesi ve tarımın verimsizleşmesi

Çözüm - 3: Topraksız tarım tekniğinin uygulanması, dikey tarım tekniğinin uygulanması, biochar (akıllı toprak) uygulamaları tarım tekniği, yüksek sıra dikim uygulamalı tarım alanı

Diğer çözüm önerileri: Biobulvar rotası yaparak insanları bilinçlendirmek. Farklı uygulamalı tarım teknikleri ile verim ölçmek. Kooperatifleşmeyi desteklemek Doğal malzeme kullanımını desteklemek Çatılardaki suyu depolayıp tekrar kullanmak

. Proje filmi bu bağlantıdan izlenebilir:
<https://youtu.be/-T8mopN6J8M>

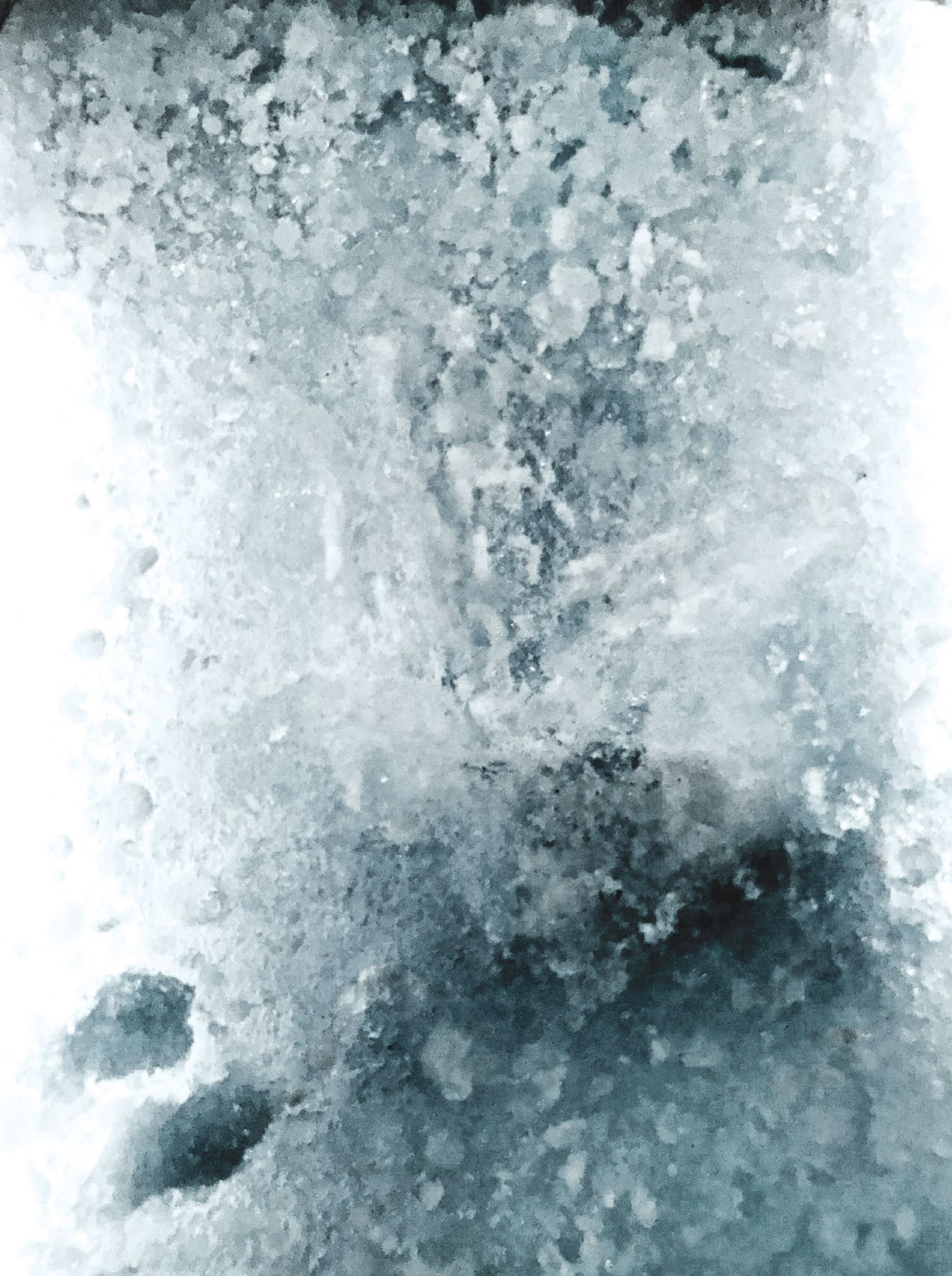
İKLİM

EGE MİMARLIK BU SAYISINDA DEĞİŞEN KÜRESEL ISINMA SONUCU OLUŞAN İKLİM KOŞULLARINA, BU KOŞULLARIN ORTAYA ÇIKARDIĞI EKOLOJİK, FİZİKSEL, MEKÂNSAL, SOSYAL VE EKONOMİK SORUNLARA KARŞI MİMARLIK MESLEĞİNİN NASIL ÇÖZÜMLER ÜRETMEŞİ GEREKTİĞİNE ODAKLANMAKTADIR. BAHSEDİLEN SORUNLARA CEVAP OLABİLECEK ŞEKİLDE ÇAĞDAŞ SÜRDÜRÜLEBİLİR YAPI YAPMA/TASARLAMA BİÇİMLERİ, SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME, DEĞİŞEN İKLİMSEL KOŞULLARIN GETİRDİĞİ YENİ ŞARTLARA GÖRE TASARIM, DÖNGÜSEL TASARIM, YENİDEN İŞLEVLENDİRME, YENİDEN KULLANIM GİBİ KAVRAMLARLA İLİŞKİLENEN ÇEŞİTLİ BAKIŞ AÇILARININ ÖNEMİNE İŞARET ETMEKTEDİR.

Küresel iklim değişikliği veya küresel ısınma, karbondioksit başta olmak üzere, ısıyı tutan sera gazlarının atmosferde artmasıyla oluşan ve sonucunda dünya üzerinde yıl boyunca kara, deniz ve havada ölçülen ortalama sıcaklıkların artması durumudur. Küresel ısınma sorunu, sanayi devrimi sonrasında dünya genelinde görülmeye başlamış, özellikle 1960'lardan itibaren bu artış ivme kazanmıştır. Sorunun ana kaynağı, fosil yakıtların yakılması ile atmosferde artan sera gazı emisyonu olsa da, karbondioksit emisyonunu doğal yollarla azaltan orman biokütlesinin hızla küçülüyor olması da sorunu büyüten bir etkidir. Günlük hayat rutini içerisinde sıkça unutulsa da, aslında bu sorun dünyanın geleceğine yönelik en önemli tehditlerden birisidir ve tüm insanlığın bu sorunu çözme adına beraber çalışması bir zorunluluktur.

İklim değişikliğinin etkisi sadece ortalama yıllık sıcaklıklardaki artıştan ibaret değildir. Bu sıcaklık artışının doğurduğu kuraklık, seller, şiddetli kasırgalar gibi aşırı hava olaylarının sıklığı ve etkisinde artış, okyanus ve deniz suyu seviyelerinde yükselme, okyanusların asit oranlarında artış, buzulların erimesi gibi etkenler sonucunda bitkiler, hayvanlar ve ekosistemlerin yanı sıra insan toplulukları ve kentler de ciddi risk altındadır.

Kentler ve ilişkili olarak inşaat sektörü, küresel ısınmanın önemli sorumlularından biridir. Birleşmiş Milletler Çevre Programına göre, binalar (inşaat ve yıkım süreçleriyle beraber) küresel enerji kullanımının %36'sından ve karbondioksit emisyonunun %39'undan sorumludur. İnşaat sektörünün kullandığı malzemenin üretim ve taşıma süreçleri de düşünüldüğünde bu sorumluluğun daha da büyük olduğu rahatlıkla görülebilir. Bu da demek oluyor ki inşaat sektöründe ve yapılı çevrede gerçekleştirilecek iyileştirmeler ve yenilikçi fikirler, küresel ısınma sorununun çözülmesi için direkt etki edebilecek etkidir.

İklim, Kentler ve Sağlık

Osman Balaban, Didem Evcı Kiraz, Cengiz Türe, Koray Velibeyoğlu

METNE ÇEVİREN Çiçek Ş. Tezer Yıldız

Koray Velibeyoğlu: Hoşgeldiniz sevgili hocalarım. Bugün Ege Mimarlık dergisinin Bölünmüş Ekran serisi kapsamında “İklim” ve özellikle iklim krizinin kentlere yansımaları konusunda birlikte konuşacağız.

İlk olarak sözü Cengiz Hocam'a vermek istiyorum. Derginin tema metninde de vurgulandığı ve hep duyduğumuz üzere, sıcaklık artışı ile birlikte kuraklık, seller, şiddetli kasırgalar ve aşırı hava olayları; doğal olarak bu olayların sıklığı ve etkisindeki artış, deniz suyu seviyesindeki yükselmeler, okyanusların asit oranlarındaki artış, buzulların erimesi yaşanıyor. Bunlarla birlikte, benim için de çok önemli olan biyoçeşitlilik kaybı; özellikle bitkilerin, hayvanların ve ekosistemlerin zarar görmüş olması ve nihayetinde insan toplulukları ile kentlerin de bundan zarar göreceği konusu var. Sizce bahsedilen riskler ne kadar büyük ve bizi neler bekliyor sevgili hocam?

Cengiz Türe: Öncelikle Koray Hocam size, Mimarlar Odası İzmir Şubesi'ne ve Yayın Komitesi'ne bizi böyle bir toplantıda buluşturdukları için teşekkür ederim.

Söylediğiniz konuların bilimsel sonuçları bir süredir insanlara tanıtılmaya çalışılırken, bu konuda bir insanın ömrüne sığacak sürede yaşanmaya başlayan iklim olayları dizisine hep birlikte tanıklık ediyoruz. Yani, artık iklim değişikliği konusunda bilimsel verilerle desteklenen ve yaşam pratiklerinde de görmeye başladığımız bir süreç içerisindeyiz. Bu durum,

başlangıçta karşımıza küresel ısınma kavramı olarak çıkarken, bu etkinin bir sonucu olarak iklime bağlı aşırı hava olaylarının boyutları ve etkileri arttıkça, artık “iklim krizi” deyişimi yaşamamızda yer almaya başladı. Böylece ilgili bilim insanlarının çabalarıyla hem politika yapımcılar hem de toplum bu konunun ciddiyeti konusunda bilinç sahibi olmaya başladı. Elbette temel sorun, sahip olduğumuz bilincin davranış ve tutumlara ya da politikalara ne derece yansıtacağıdır. Bunu da iyi bir şekilde yerine getirmek gerekiyor. İlk etapta karşımıza çıkan, konunun lokal anlamda görünür olması yani insanların evlerinin önünde, işlerinde, sokaklarda, tarım ve endüstri alanlarında yaşanmaya başlamasıdır. Ama bunun öncesinde, 2014-2015'te biz konuyu dile getirirken olayı bir kutup ayısı manzarasıyla anlatıyorduk. Şimdi geldiğimiz noktada yapılan tüm çalışmalar ve senaryolarda ortaya çıkan; hem deniz seviyelerinin artması ve küresel yıllık ortalama sıcaklığın sanayi devrimi öncesine göre değişimi hem de iklimin ritmi, yağış ve kuraklık periyotlarındaki değişimler açısından bu etkilerin doğru orantılı olarak artacağı. Dolayısıyla, küresel ısınma dediğimizde atmosferdeki ısı dengesinin bozulması ve buna bağlı olarak da iklimsel olayların değişim göstermesini kastediyoruz.

Diğer yandan iklim dediğimiz, bir ekosistem içinde biyoçeşitliliğin görünümünü ve insanların bu ekosistem içerisinde yer alma biçimlerini kapsar. Geçmiş çağlardan bu yana insanlar genel olarak iklimi dikkate alarak yerleşik yaşama geçmişler. Bugün kent dediğimiz yerlerin öncesine

Osman Balaban, Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Didem Evcı Kiraz, Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü

Cengiz Türe, Prof. Dr., Eskişehir Teknik Üniversitesi Biyoloji Bölümü

Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

baktığımızda, bu alanların yerleşimde baskın olduğunu görüyoruz. Özellikle de deniz ve nehir kıyılarına, suyun olduğu alanlara yakın olarak gerçekleşmiş. Geçmişte toprağa bağlı olan insanın iklim ile olan ilişkisi daha fazlayken, giderek topraktan bir miktar kopan insan, iklimi sadece ısınmak ve giyinmek için gerekli ayarlamaları yapmak ve su sıkıntısı ya da aşırı yağışlar ile ilgili bir faktör olarak görmeye başladı. Bu sıkıntıların boyutları da artık kentlerde ve ülkelerde -değişen oranlarda olsa bile- sosyo-ekolojik sorunlar olarak yaşamın gündemine taşındı. Yani bugüne kadar gündemde olan sosyo-ekonomik konuların büyük kısmının sosyo-ekolojik bir boyutunun olduğunu anlamaya başladık. Bizleri etkileyen sorunlar, aynı zamanda tarımsal alanda da yaşanıyor. Tarımsal alanda, gıda ve su konusunda yaşanan bu süreçler, bizim bugün enflasyon dediğimiz, aslında pek çok ürünün fiyatının olduğundan daha pahalı olması olarak bize de yansımaya başladı. Yani bu sürecin önce sosyo-ekonomik etkilerini, sonra insan ve sağlık üzerindeki etkilerini görmeye başlıyoruz ve etkilerinin giderek gezegen üzerinde yayılacağını görüyoruz. Bu süreçte deniz seviyesinin yükselmesi ve sıcaklık artışının küçük miktarlarda olması, insanlar üzerinde büyük etki yaratmamasına, caydırıcı olmamasına neden oluyor. Bu konularla ilgili olan rakamlara bilim dilinde yeni anlamlar yüklenerek ifade edilmesi, belki konunun öneminin daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacak. Yani 3,5 mm, 3 mm ya da 3 cm'lik deniz seviyesi artışını, sanayi dönemine göre 1,5 °C'lik sıcaklık artışını insanlar dikkate almıyor olabilirler. Bunları daha anlaşılır bir dilde anlatmak için 1,5 derecelik sıcaklığın insan yaşamındaki etkisini hatırlatmak gerekebilir: İnsan, vücut sıcaklığı 37,5 dereceden 39,5 dereceye çıktığı zaman ne hissediyorsa, gezegenimizde var olan 1,5 derecelik sıcaklık değişimi de elbette benzer olarak hem ekosistemlerdeki madde

ve enerji akışlarını, türlerin gezegen üzerindeki davranışlarını benzer şekilde etkiliyor. Ayrıca, her türlü ihtiyacımızı aldığımız ve ekosistem hizmetleri ya da servisleri olarak tanımladığımız, insanların yaşamını destekleyen bu unsurların niteliğinin bozulmasının bizi dolaylı olarak etkileyeceğini söylemeliyiz. Ama doğada mekânsızlaşma yaratarak, yani hepimiz bir araya toplanıp suyu da gıdayı da mekânlaştırdığımız bir kentsel yapay ekosistem üzerinde yaşadığımızı düşünürsek, organizma olarak bizim bundan büyük oranda etkilenmemizden kaçışın olmadığı da bilinen bir gerçek. Bu yüzden iklim değişikliği ve küresel ısınma konularında bilim insanlarının ortaya koyduğu sayısal olarak küçük görünen rakamların ekosistem yaşamı, gezegenin yaşamı ve bizim yaşamımız

yaratacağını unutmamız gerekiyor. Dolayısıyla burada 3E kuralı devreye giriyor: Ekonomi, enerji ve ekoloji. Bunların üçünün bir arada, birbirini destekleyecek ve denetleyecek şekilde olması için bütün projeksiyonlarımızı daha tasarım aşamalarında düşünerek, bu sürece olan etkimizi azaltabilir ve var olan bu etkiye karşı fiziksel, sosyo-ekonomik, çevresel, kurumsal vb. pek çok anlamda olabildiğince dirençli ve dayanıklı hâle getirebiliriz.

K. V. Çok teşekkür ederim Cengiz Hocam. İlk turda ben sizden durumun ciddiyeti hakkında bilgi almak istedim ve siz gerçekten çok güzel açılımlarda bulundunuz. Aslında hep ileriye, 2030-2050'lere doğru tarihler verildiğini anlıyorum ama aslında çok da fazla vaktimiz kaldığı söylenemez.

**“EKONOMİ, ENERJİ VE EKOLOJİ:
BUNLARIN ÜÇÜNÜN BİR ARADA, BİRBİRİNİ
DESTEKLEYECEK VE DENETLEYECEK ŞEKİLDE
OLMASI İÇİN BÜTÜN PROJEKSİYONLARIMIZI
DAHA TASARIM AŞAMALARINDA DÜŞÜNEREK,
(...) FİZİKSEL, SOSYO-EKONOMİK, ÇEVRESEL,
KURUMSAL VB. PEK ÇOK ANLAMDA
OLABİLDİĞİNCE DİRENÇLİ VE DAYANIKLI HÂLE
GETİREBİLİRİZ”**

için büyük değerlere ve büyük kayıplara neden olacağını unutmayalım. Yapılan çalışmalar ve modellemeler, 2030 ve 2050 yıllarına doğru dünya gayrisafi milli hasılasının %20'sinin iklim krizi nedeniyle kayba uğrayacağını ortaya koyuyor. Oysa biz bugün dünya gayrisafi milli hasılasının %2'lik bir kısmını bu süreçte sağlık, yapılaşma, kentsel dirençlilik ve ekosistemin korunması anlamında mücadele için harcarsak ve gerekli önlemleri alırsak; bu süreçte etkilerin azalacağını ve sürecin insanların ve ekosistemdeki tüm canlıların lehine gelişmesine imkân

Osman Hocam'a dönerek bu gerçeklik içinde yaşamaya başlamanın nasıl bir şey olduğunu sormak istiyorum: Kaçınılmaz bir antroposen çağı tanımı var karşımızda ve kentlerin yayılmasının artık gezegen seviyesinde olduğunu biliyoruz. Bu iklim krizinden ve çözümlerinden en çok etkilenen yerler kentler olacağına göre, bu durumda yapılabilecek iyileştirmelerden veya yenilikçi fikir arayışlarından da bahsetmemiz gerekiyor. İklim aciliyetine karşı bir çıkış yolu bulmak gerekiyor, fakat Cengiz Hocam'ın iklim

adaletinde bahsettiği gelecek nesillere yönelik olarak yapacağımız sistematik iyileştirmeler yeterli midir? Yoksa hemen şimdi daha radikal dönüşümlere mi ihtiyacımız var?

Osman Balaban: Çok teşekkürler Hocam. Ben de bu daveti için hem Mimarlar Odası İzmir Şubesi'ne hem de Ege Mimarlık dergisine ve size çok teşekkür ediyorum.

Kent perspektifinden bakarsam, iyileştirmelerin tek başına yeterli olamayacağını söylemek gerekir. İyileştirmeler kuşkusuz önemli ancak daha fazlasına ihtiyacımız olduğu da kesin. Yerel iklim politikasının kentlerde uygulanmasına dair bir deneyimimiz var ve aşağı yukarı 20 yıldır dünyanın birçok kentinde iklim sorununu çözebilmek için hem önleme hem de uyum için bazı çözüm önerilerinin geliştirildiğini görüyoruz. Bu çözüm önerilerini üç ana kategoride toplayabiliriz: Doğa temelli yani ekolojik çözümler, toplumsal çözümler ve teknolojik çözümler.

Kent düzeyinde doğa temelli çözümlere; kentsel ortamın doğayla kurduğu ilişkileri restore etmek, yenilemek ve iyileştirmek şeklinde bakmak gerekir. Örneğin Ankara'da, kentin en önemli ekolojik sorunlarından birisi derelerin kapalı olmasıdır. Ankara'nın derelerini sokak ve cadde isimlerinde görürüz: Kavaklıdere, Cevizlidere, İncesu gibi. Oralar aslında doğal su yolları olan ve sel sularının tahliyesi, hava sirkülasyonu, kentsel ısı adası etkisinin azaltılması gibi ekosistemlerini kente sunan doğal ortamlardı. Bunları kentsel ortamlara, cadde ve sokaklara dönüştürdüğümüz için Ankara'da aşırı yağış olduğunda bu caddelerin hepsi birer nehir hâlini alabiliyor. İyileştirme dediğiniz zaman burada ekosistem restorasyonunun yapılması; derelerin yeniden su, biyoçeşitlilik ve hava dolaşım kanalları olarak kente kazandırılması gerekiyor. İyileştirme denince başka ne anlıyorum? Bizim gibi gelişmekte olan

“BU SİSTEMLERLE İNSANLARIN DAHA GÜVENLİ KENTSEL ÇEVRELERDE YAŞAMALARINI SAĞLAYABİLİRİZ. (...) BU SİSTEMLERİN YAYGINLAŞTIRABİLMESİ DE TEKNOLOJİK DEĞİŞİMLE, YENİLİKÇİLİKLE VE BUNUN KENT YAŞAMININ ÖNEMLİ BOYUTLARINA YANSIMASIYLA MÜMKÜN OLACAKTIR”

ülke kentlerinin önemli problemlerinden birisi enformel kentsel gelişmedir. Adına ister gecekondü, ister kaçak yapı alanları deyin, bundan yıllar önce mühendislik ve mimarlık hizmeti almadan gelişmiş, fiziksel ömrünü tamamlamış ama dönüşmemiş kent bölgeleri var. Bunlar iklimsel etkilerle ilgili ciddi riskler taşıyor ve aynı zamanda enerji tüketimi konusunda birer verimsizlik kaynağı. İyileştirme dediğiniz zaman işte bu dokunun yenilenmesi ya da dönüştürülmesi geliyor aklıma.

Toplumsal alanda da iyileştirme ihtiyacı var. Bugün insanlar akşam sofraya ne koyacağını, o ay çocuğunun kursağında bir kilo et geçiremeyeceğini dert ediyorsa, yoksulluk ve hayat pahalılığı can yakıcı bir mesele hâline gelmişse, siz o insanlardan iklim krizini çözmek için davranışlarını, alışkanlıklarını değiştirmelerini bekleyemezsiniz. Bu haksızlık olur. Yoksulluğun önlenmesi ve dezavantajlı kesimlerin yaşama koşullarının iyileştirilmesi de genel iyileştirme perspektifinin bir parçası olmalı. Bunların tümü çok önemli ama işin sadece bir yönünü oluşturuyor. Sadece iyileştirmelerle karşı karşıya olduğumuz problemi çözmeye şansımız maalesef yok.

Dolayısıyla işin önemli bir yönü dönüp dolaşım teknolojiye, radikal çözümlere ve yenilikçiliğe geliyor. İklim sorunu aslında bir enerji meselesi: İşin özü, endüstri devriminden beri giderek artan miktarlarda enerji

tüketmemiz ve bunu da çoğunlukla yeraltından çıkardığımız fosil temelli kaynaklarla yapmamız. Fosil yakıtlardan enerji ürettikçe atmosferdeki sera gazı miktarını artırıyoruz, bu da atmosferi ısıtıyor. Bugün artık “iklim aciliyeti” veya “iklim krizi” terimlerini kullanmamız, emisyonları sıfırlamak için gereken sürenin iyice daralmış olması nedeniyledir. Enerjiyle ilgili yüzyıllardır süren alışkanlıklarımızı, bunların kentsel yaşamdaki karşılıklarını köklü biçimde değiştirmemiz gerekiyor ki bu zaman çizelgesini yakalayabilelim. Onun için hem enerjiyi daha verimli kullanmanın hem de yeraltındaki kaynaklar yerine yerüstündeki yenilenebilir kaynaklardan enerji üretmenin ucuz ve güvenli yollarını bulacağız. Aynı zamanda yenilenebilir enerjinin ilgili kentsel sektörlerde, yani ulaşım, yapı vb. yaygın kullanımını sağlayacak dönüşümleri de gerçekleştireceğiz.

Burada ciddi bir enerji dönüşümü ile onun gerektirdiği kentsel dönüşümden söz ediyoruz. Bugün güneşten ya da rüzgardan daha fazla enerji üretilebiliyoruz ama bu kentteki ulaşım nasıl yansıyor? Yenilenebilir kaynaklardan ürettiğimiz enerjinin kentsel hareketlilikte devreye girmesi için ulaşım sistemlerimizin elektrikli olması gerekiyor. Raylı sistemlerde bunu sağlayabiliyoruz ama lastik tekerlekli sistemler hâlâ büyük oranda fosil temelli. Peki bunun teknolojisini geliştirmek tek başına yetiyor mu? Yetmiyor. Bir kentteki tüm otobüs ve otomobilleri birkaç senede

tamamen elektrikli hâle getirebiliriz ama kentin altyapısı bu taşıtların kolaylıkla kullanımına elverişli değilse, o teknolojik gelişme tek başına sorunu çözmeye yetmiyor. Mevcut kentsel altyapı fosil yakıt temelli taşıtlara göre kurulu, arabanızın deposunu bir benzin istasyonunda 5 dakikada doldurup ilerleyebiliyorsunuz ama elektrikli taşıt kullandığınızda bunu o kadar kolay yapamıyorsunuz. Yaygın şarj istasyonları bulamazsınız, bulsanız bile otomobilin pilinin dolması daha uzun süre alacaktır. O zaman kentin altyapısı elektrikli taşıtlara göre dönüşmek durumunda. Örneğin, otomobillerin park ettiği yerlerde zemine bağlı bir güç kaynağından ya da yolda ilerlerken yol kenarındaki bir güç kaynağından kablosuz şekilde şarj edilmelerini sağlayacak sistemler geliştireceğiz. Bunların hepsi çok ciddi teknolojik dönüşümler, bunlar iyileştirmelerle değil ancak radikal dönüşümlerle mümkün olabilir.

Bu türden bir değerlendirmeyi yapı sektöründe de yapabiliriz. Örneğin yapıların ısıtma ve soğutma sistemlerinde de köklü teknolojik dönüşümler gerekiyor. İklim değişikliğine uyum ve risk azaltımı konularında da benzer bir durum söz konusu. Yeni ve ileri teknolojilerle kuracağımız akıllı altyapı ve erken uyarı sistemleri, ekstrem iklim olaylarıyla baş edebilmemizi destekleyebilir. Bu sistemlerle insanların daha güvenli kentsel çevrelerde yaşamalarını sağlayabiliriz. Böylece örneğin sıcak dalgasının arttığı dönemlerde yapıları, enerjisini yenilenebilir kaynaklardan alan otonom sistemlerle soğutabiliriz. Bu sistemlerin yaygınlaştırabilmesi de teknolojik değişimle, yenilikçilikle ve bunun kent yaşamının önemli boyutlarına yansısıyla mümkün olacaktır. Bu nedenlerle, iyileştirmeler tek başına yeterli midir sorusuna ben; karşı karşıya olduğumuz sorunun büyüklüğünü ve sorunu çözmek için zamanımızın azalmış olduğunu dikkate alarak olumsuz yaklaşıyorum. Konunun teknolojiyle ilişkili köklü ve yapısal dönüşüm yönünün önemini de vurgulamak istiyorum. Fakat teknoloji meselesi de sorunsuz değil. Konuyu teknolojinin nasıl üretildiği ve nasıl paylaşıldığını göz ardı ederek ele aldığımızda, sadece belli toplum

kesimlerinin çözümlerden yararlandığı, belli kesimlerin ise oyunun dışında kalabildiği bir dünya yaratma tehlikesi var.

C.T. Bir ekleme yapmak istiyorum. Burada önemli konulardan bir tanesi de elektrikli araç kullanımından ziyade elektrikli aracı hangi elektrik kaynağıyla şarj edeceğimiz. Yani elektriğin emisyon faktörü yakıttan neredeyse fazla olduğu için, biz elektrikli aracı yapıp mevcut şebeke elektriğini kullanırsak zaten bir anlamı olmaz. O nedenle dediğim gibi teknoloji, aracı yapmakla bitmiyor, onun enerjisini yenilenebilir kaynaktan aktarmak gerekiyor ki esas hedefine ulaşsın. Teşekkür ederim.

O. B. Cengiz Hocam söylediklerinize katılıyorum. Ben onu şu varsayımla söyledim: Zaten yenilenebilir teknolojiyi geliştireceğiz ve enerjiyi oradan alacağız ama o bile bizim ulaşımındaki meselemizi tek başına çözmeye yetmiyor. Elektrikli araçları geliştireceğiz, ama o bile yetmeyecek; kentsel altyapıyı da ona uyumlu hâle getirmemiz gerekecek ki bu da bir yapısal dönüşüm meselesi. Doğalgaz çevrim santralinden aldığımız enerjiyle şarj edilen elektrikli araç zaten çözümün çok uzağında bir konu, haklısınız.

K.V. Bu konuda iddialı hedefler de var. Avrupa Birliği 2035'e kadar fosil yakıt kullanan araçları yasaklayacağını duyurdu. 2050'ye karbon nötr olma hedefi var. Biz her ne kadar durumun ciddi ve 2030 sonrası artık geri çevrilemez olduğunu biliyor olsak da, eşiğe gelen bir gezegen için yine de, bunlar çok uzun aralıklar gibi geliyor bana.

Osman Hoca'nın bahsettiği gibi, iyileştirme ve radikal yenilik arasındaki dengeyi kurmak zorunda olduğumuz çok açık. Bir grup gerçekten bir teknolojik kolaylıkla sorunların bir anda çözülebileceği gibi bir algıya da kapılabilir, ki çaresizlik durumunda bunu da olağan karşılamak lazım. Çünkü aynı zamanda krizin yarattığı bir çöküntü hâli olduğu da gerçek. Şimdi ben bu noktadan itibaren Didem Hocam'a döneceğim ama kendisine söz vermeden önce, geçenlerde panelist

olarak katılmış olduğum Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2022 İnsani Gelişmişlik Raporu üzerinde de biraz durmak istiyorum. Çünkü sağlık boyutunu ilgilendiren çok önemli bir detay var burada. "Belirsiz Zamanlar Huzursuz Yaşamlar" adlı bu raporun içinde krizlerin artık çoklu kriz olduğundan bahsediliyor ki şu an içinde yaşadığımız pek çok kriz aynı anda insanlarda müthiş bir huzursuzluğa ve belirsizlik algısına yol açıyor. Biz hedefleri koysak da geleceğe dair umutların kaybolmaya başladığı bir zamandayız. Özellikle Covid-19'un bu koşullarda yarattığı belirsizlikten bahsetmem gerekiyor. Tabii bu durum giderek ağırlaşıyor, çünkü dünya kutuplaşıyor, insanlar arasındaki güven ve uzlaşma azalıyor. Ekonomik sorunlar, krizler, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, dünya nüfusunda artış, enflasyon, işsizlik bu umutsuzluğu besliyor gibi görünüyor. Didem Hocam, fiziki ve özellikle mental çöküş çok ciddi gibi görünüyor. Yani bir başka deyişle söylersek, iklim değişikliği sağlık sektörünün de yükünü artıracak gibi görünüyor. Sizce genel sağlığı iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korumak için neler yapabiliriz?

Didem Evcî Kiraz: Sevgili Koray Hocam ve Ege Mimarlık ailesi, davetiniz için teşekkür ederim.

1996'dan bu güne iklim ve sağlık müzakereleri içinde yer almaktayım. 2018 yılından itibaren tüm Türkiye'yi dolaşarak anlattığım iklim ve sağlık ilişkisini, sizlerle paylaşma imkânı yakaladığım için mutluyum.

Azaltıma odaklı çalışmalar nedeniyle; sağlığı iklim değişikliğinin etkilerinden korumak, iklim tehlikelerinin etkilerini azaltıcı önlemler almak, erken tanı koymak ve hızla yanıt vermek, olayları başarıyla yönetmek ve olaylar bitince sağlıklı ve güvenli yaşam ortamlarında yaşamı devam ettirmek gibi önemli unsurlar geri plana atılmaktadır. Bunun nedeni; karar vericilerin, akademisyenlerin, politika yapıcıların ve toplumun iklim ve sağlık okuryazarlığı düzeyinin düşük olması veya azaltım faaliyetlerinin popülerliği ve finans, sektör odaklı bir konu olması olabilir. Nedeni ne olursa olsun, Birleşmiş Milletlerin "ikiz eylem" çağırısı

doğrultusunda, azaltım ve uyum birlikte ele alınmalıdır. Uyum sağlık sektörünün ana konusudur.

İklim değişikliği kriz veya afet değildir, yaşamın bir parçasıdır. İklim değişikliğini bulaşıcı olmayan hastalıklardan birisi olan şeker hastalığına benzetirsek; olay başlar ve yaşamla birlikte devam eder. Kişi onunla yaşamayı öğrenmek zorundadır. Yaşam biçiminin değiştirmesi gerekecektir, daha fazla hareket, kilo verme, beslenme düzeninde değişiklik, düzenli ilaç kullanımı gibi tüm yaşam biçimleri, yaşam biçimlerini destekleyen sistemler, mevzuatlar, yapılar, insan eliyle oluşturulan çevreler değişmek zorundadır. Neden? Yaşayabilmek, erkenden ölmek, önlenemez nedenlerle hasta olup, iş gücü kaybına uğramamak, fonksiyon ve yeti kaybetmemek için.

İklim değişikliğinin getireceği sağlık yükü, özellikle de ruhsal yük altından kalkılamayacak hale dönüşebilir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) hesaplamaları doğrultusunda 2030 yılında her yıl + 250.000 ölümle karşılaşmamız söz konusu. Bunlar 5 yaş altı çocuklar ve yaşlıların ve çok basit olduğunu bildiğimiz sıtma, ishal gibi hastalıklar nedeniyle herkesin ölümü. Şu anda ruhsal yükü ilgili "ekolojik yas" ölçeği geliştirmeye çalışıyoruz. Özellikle genç nüfusun ekolojik yas boyutunu bir an önce ölçmemiz gerekiyor. Çoklu tehlike, çoklu risk nedeniyle insanların ne düşündükleri, nereye doğru evrildikleri konusunda hızla bilgi sahibi olmalıyız.

İklim değişikliğinin getireceği sağlık yükü; sıcak ve soğuk hava akımı; su, hava, toprak ve gıda kalitesindeki değişim; güneşin ultraviyole radyasyonu; hayvanlar, bitkiler ve vektörler ile ilişkili hastalıklar; ruhsal sorunlar; sağlık hizmet modellerinde, sağlık insan gücü ve finansmanında yaşanan sorunlardan oluşur. Bu yükü azaltmak ve iklim değişikliğinin sağlık etkilerinden korunmak için tehlikeyi çok iyi tanımak ve gerçek riski belirlemek gerekir. Tehlike ve riski ortaya koyabilmek için veri ve kanıtı ihtiyaç vardır. İklim değişikliğinin sağlık etkilerini ortaya koyabilmek ve uyum çalışmalarında başarılı olabilmek için sadece nicel veriler yetmez, "sosyal kanıt havuzu" da olmalıdır. Toplumun iklim ve sağlık yaklaşımı, algısı ve

hareket tarzını çözümlenmek önemlidir. Yaklaşım, algı ve davranış tarzını değiştiremeyen tüm uyum çabaları çöp/sonuçsuz çabalar olarak kabul edilmelidir.

Tehlike ve riskler ortadaysa; bunlar genel mi, şehre özel mi, mahalle veya hane düzeyinde ayırt edici unsurları var mı? Kimleri, neleri, nereleri etkileyecek? Etkilenecek nüfusun hassasiyetleri nelerdir, ne kadar güçlü, zayıf veya direnci yüksektir? İklim değişikliğine uyum kapasiteleri (kurumsal alt yapı, farkındalık, eğitim, politika, plan, program, mevzuat, insan gücü, bütçe, zaman takvimi) var mıdır? Yani "etkilenebilirlik" nasıldır? Tüm bu soruların cevapları, genel sağlığı iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korumak için, bilinmelidir.

Bilinenlerin anında öğrenilmesi için ve alıcısı halk olan "halk sağlığı erken uyarı sistemleri" inşa edilmelidir. Her iklim değişikliğinin etkisine yönelik alınacak önlemlerde ve müdahalelerde mutlaka sağlık etki değerlendirmesi yapılması gerekir.

K. V. Çok teşekkür ederim, Didem hocam, bu konuya ikinci turda tekrar döneceğiz.

Ben şimdi Cengiz Hoca'ya döneceğim. Çünkü sizin de bahsettiğiniz gibi, özel yasal yönetsel boyutta yapılması gereken çok iş var. Cengiz Hocam, yakın zamanda Çevre Şehircilik Bakanlığının ismine "İklim Değişikliği" eklendi ve sonrasında da bir iklim yasası hazırlamak üzere çalışmalar başladı, hızla devam ediyor. Siz de bu çalışmaların içinde olan uzmanlardan biri olarak; acaba bu konuda hazırlıklı mıyız? Kentler, kent yönetimleri hazırlıklı mı, nasıl hareket etmeliler ve daha da önemlisi nereden başlamalılar?

C.T. Teşekkür ederim hocam. Öncelikle Şehir, Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi uzun ismi olan bir bakanlığın bu kadar kısa sürede işleri çözmesi mümkün değil. Bu süreç içerisinde, Şehircilik Bakanlığının ayrı bir yapıda olmasıyla ve Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak daha düzenli yönetileceğine inanıyorum. O yüzden de yeni bir yapılanmaya gidilmesi lazım.

Kent ve iklim etkileşimi dediğimiz şey, birbiriyle çelişiyor: Bir taraftan kentler şehirleşme, toplu konut

vs. ile iklim değişikliğinin, küresel ısınmanın etkileycisi konumunda, diğer taraftan iklim değişikliğinden en çok etkilenen durumdadır. Çevre ise bunların tümünü kapsıyor, ki artık ben çevre konusunun da ekoloji ile yer değiştirmesi gerektiğini düşünüyorum. Çevreyi genellikle insan yaşamının sınırlarında olan ve insanın etkilemekte, değiştirmekte serbest olduğu bir alan olarak ifade etmek gerekiyor. Ekosistem ya da ekoloji ise çevreyi de içine alacak biçimde hepsini kapsıyor. Ekolojik anlamda bütüncül yaklaşım gözden kaçırıldığında şehircilikle iklim değişikliği konusunda ortaya çıkan farklı konuların boyutları birbirlerinden farklı yürüyor. Bunları da dikkate aldığımız zaman daha doğru, dengeli bir yapılanmaya ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

2017 ve 2021'de bu konuyu kapsayan araştırmalarımızda, iklime yönelik yerel yönetimlerin durumunu ve kentleri altı kategoride inceledik ve değerlendirdik: Kentin konumu, altyapısı, fiziksel yapı çevresi, çevresi, sosyo-ekonomik yapısı, kurumsal kafası yani kurumsal organizasyon seviyesi. Bu bileşenlere baktığımız zaman, durumu en kötü çıkan kategori kentin kurumsal organizasyon seviyesi oldu. Kenti oluşturan kurumların ve onları yöneten atanmış önderlerin, sanki böyle bir konu yokmuş gibi bir yaklaşımda oldukları, hem kurumsal hem de kente dair enerji eylem, iklim değişikliği, uyum ve eylem planlarının aslında olmadığı; kentlerde konu ile ilgili yeterince STK'nın ya da özel girişim bulunmamasını gösteren değerler açısından oldukça kötü durumdayız. Çünkü yerel yönetimler, özellikle de belediyecilik dendiği zaman klasik işler yol yapımı, çöp alınması, kanalizasyon vs. gibi konulara dikkat çekiliyor. Aslında bunların hepsini birden bir anda ortadan kaldıracak ya da yok edecek olan iklim değişikliğinin, ortaya çıkan olayların arkasından gelen etkilerinin kent insanlarını ve onların yöneticilerini çok daha büyük bir riske soktuğunun henüz farkında değiller.

Ancak bu konu, gerçekten toplumla doğrudan temas ettikleri için yerel yönetimlerin yaşayacakları sorunların başında geliyor. Temas noktası insanlara, topluma en yakın kuruluşlar olarak yerel yönetimlerin hem kent

paydaşlarıyla bu işi birlikte yönetmeleri hem de kentin kırılma noktalarını daha iyi bilmek adına sorunları en iyi şekilde düzenlemeleri, bu sürece uyum sağlamaları gerekiyor.

İklim Değişikliği Eylem Planı'nın taslak yasa olarak ortaya çıktığını okudum. Dikkate alınması gereken konulara bir miktar yer verilmiş gözüküyor. Ancak sorunun varlığına dikkat çekmekten daha çok sorunun ortaya çıkaracağı ekonomik değerler nasıl paylaşılacağı ve yönetileceği konusuna ağırlıklı bir odaklanma söz konusu. Ortaya koyulan yönetmelikte, konunun devlet ve kamu için bir gelir kaynağına dönüştürülmesi yaklaşımı var. Fakat her şeye rağmen böyle bir süreç içerisinde bulunmamız ve Paris Anlaşması'nı imzalamış olmamız çok önemli. Paris Anlaşması da, ardında aslında mutabakat olmayan ama adına da Avrupa İklim Mutabakatı denilen; onların aslında bize ve benzeyen ülkeler üzerinde ticari güçlerini kullanarak yapmaya, yaptırmaya çalıştıkları bir çalışma gibi gözüküyor.

Aslında ben, Avrupa'nın ve dünyadaki kurumların iklim değişikliği konunun bilincinde ve bu konuda samimi olduklarına inanıyorum. Ancak konuyu sadece belli ülkelerin üzerine yıkmakla değil, o ülkelerin bu sürece dahil edilmelerinin de belli bir geçiş döneminde politikalarla ve desteklerle olması gerekir. Bunlardan yoksun olarak yürütülen bir süreçte ortaya koyulan konulardan; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının hem yeni gelir kaynaklarına ihtiyacı olması, özellikle çevre ve iklim konusundan elde edilmiş olan gelirlerin yine bu sorunların çözümü için kullanılacak şekilde düzenlenmesi, diğer kaynaklara ve başka alanlara kaydırılmasının engellenmesi, yani geliri birleşik kaplara benzer şekilde her yere eşit olarak dağıtması büyük önem taşıyor.

Aksi taktirde başata iklim krizi olmak üzere küresel çevre sorunlarının yarattığı sağlıksız koşullar bir kemoterapi ekonomisini destekleyecek

hâle gelen bir sürece doğru evriliyor. Çünkü, iklim değişikliği konusunda ortaya çıkan tüm sorunları biz ekonomik ise zam geldi, sağlığımız bozulduysa hastalandık biçiminde; iklim değişikliğinin, küresel ısınmanın ekonomi ve sağlık üzerindeki etkisini düşünmeden ele alıyoruz. Özellikle toplum düzeyinde bir sosyal öğrenme mekanizmasının hızlıca devreye girmesi ve bu konuda bilincin artması oldukça önemli. Çünkü nihayetinde kentler de toplumlardan oluşuyor ve toplumların davranışlarının da iklim değişikliği üzerindeki etkileri büyük oranda etkiliyor. İklim Değişikliği Bakanlığı sadece mekanik ve teknolojik anlamda değil; konunun ekonomik, sağlık ve eğitim arka planını ele alarak, bu sürecin geri bildirimler de verebilen, yaptıklarımızı bir sosyal öğrenme mekanizmasıyla ne derecede işlev gördüğünü anlar biçiminde organize eden ve düzenleyen bir şekilde çalışması ve diğer bakanlıklarla da bu anlamda önemli arayüzleri oluşturarak ortak çözüm önerilerinde bulunması gerekiyor.

Konu, yapısı gereği gerçekten tam bir disiplinlerarası alan. Herkesin bu sürece katacağı bir bilgi, eğitim materyali ya da araştırma konusu var. Bunların tümünü bütünlük olarak, holistik bir yaklaşımla değerlendirerek, sonuçta bu verilerden de bir politik metne doğru gidilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Ama her şeyden önce ülke olarak, Avrupa Birliği'nin ve Birleşmiş Milletler'in bu anlamdaki yaptırımları nedeniyle bu yola girmenin ötesinde, bunları kendi bilincimize yapıyor olmak çok daha yararlı olacaktır. Yani bunu bize dışarıdan gelen bir etkiyle değil (yani bu etki kalktığında biz de bundan vazgeçeriz biçiminde bir anlayış değil), Türkiye sınırları içinde yaşayanlar olarak da bunu hem vicdanımız hem de ekolojik vatandaşlık bilinci içerisinde hayata geçirme çabasıyla sürdürüyor olmalıyız, ki bu ekolojik bir kedere dönüşmesin. Kentleri sosyal birer

metabolizma olarak kabul ettiğimizde; bireyin iklim değişikliği etkisiyle oluşan hastalığı bireysel anlamın ötesinde onun çocuğunu, annesini, babasını, gelir kaynaklarını ve sosyal statüsünün önemli oranda etkileme gücünü ile birlikte düşünmeye başlarız. Yani yaşamınızdan bir insanın çıkmasının ya da pasif hâle gelmesinin karşılığında aslında sosyal ve kentsel anlamda bu işler içerisinde önemli sorunlar yaşama ihtimalinin olduğunu da göz ardı etmemek gerekir diye düşünüyorum.

Son söz olarak, yerel yönetimlerin bu konuyla ilgili olarak çok daha fazla istekli, organize ve bilinçli olmak zorunda olduklarına bir kez daha vurgu yapmak istiyorum. Bu kurumlarda da iklim değişikliği müdürlükleri ya da daire başkanlıkları kurulmaya başlandı, fakat buraların kendine özgü, özellikle teknik kapasitelerinin geliştirilmesi gerekiyor. O yüzden bu süreç içerisinde konuyla ilgili çalışan çok sayıda bilim insanıyla ve STK'larla iletişim hâlinde olarak hızlı bir şekilde önce kurdukları müdürlüklerin ve daire başkanlıklarının adaptasyonunu sağlayıp sonra da toplum için yararlı bilgiler, değerler ve koruyucu ve sera gazları salınımını azaltacak mekanizmaları yerel ölçekte hayata geçirmeleri lazım. Sorun küresel ama maalesef çözümü her zaman olduğu gibi yerel ya da lokal olarak gerçekleşiyor.

K.V. Teşekkür ederim Cengiz Hocam. Hem Türkiye için ulusal çapta iklim yasası gelişimi ve kabul edilmesi için 2053 hedefi koyulduğunu görüyoruz hem de aynı zamanda sizin de bahsettiğiniz gibi yerel yönetimler için bu bir kapasite meselesi olacak.

Şimdi Osman Hocam'a döneceğim. Ben biraz işin esasının organizasyonel yapı ve yönetimin yanında, kentlerin fiziki mekanizmasının da dönüşümde yattığını düşünüyorum. Çünkü sorun yine kentlerden kaynaklanıyorsa çözümün de yine aynı yerden gelebileceğine inanıyorum. Tabii bu konuda şüphesiz gelişen çok fazla

girişim var. Bunlardan bir tanesi Kentsel Avrupa Ortak Programlama İnişyatifi [Joint Programming Initiative Urban Europe - JPI]. İnişyatifin, 2030 sürdürülebilir gelecek için kentsel geçiş stratejileri çalışmaları kapsamında ortaya koyduğu üç önemli yapı taşı var. Biri döngüsel kentsel ekonomiler, buna mutlaka kaynak verimliliği üzerinden kentlerin yeniden dönüşümünde verimliliğin artırılması üzerinden yaklaşıyorlar. İkincisi pozitif enerji bölgeler, ki tüketicilerin üretim

ön sıralara yazardık. Cengiz Hocam diyordu ki dört gün sularınız akmasa ne hissedersiniz, nasıl yaşamınızı devam ettirirsiniz? Bu çaresizlik durumu aynı şekilde gıda ve enerji için de söz konusu. En ufak bir enerji kesintisine tahammüllü olmadığınız bir dünyada bütün bunların önceliğe alınması bir zorunluluk gibi geliyor.

Yine biraz önce bahsedildiği gibi döngüsel kentlere geçiş politikalarını biraz kavramamız gerekiyor. Aynı şekilde yüksek yoğunluklu metropol

O.B. Hocam çok teşekkürler. Şimdi bir soru sordunuz ama öncesinde birçok önemli konuya değindiniz, gıda-su-enerji bağından tutun da 15 dakika yürüme mesafesinde ihtiyaçlarınızı karşılayabildiğiniz alt bölgeleri olan kentsel ortamlara kadar. Hepsinin ucu kentlerin nasıl planlandığı, planlama çerçevelerinin ve sisteminin bu konularla ne kadar ilişkili olduğuna dayanıyor. Bu çerçevede, Türkiye'deki mevcut planlama sistemimizin ne kadar iklim odaklı olduğu ya da olması gerektiği sorusu önem kazanıyor. İklim odaklı bir planlama sistemi için neler yapılabilir ya da nasıl açılımlar yakalanabilir? Bu yanıtı detaylandırırken konuya iklim politikasının iki boyutu üzerinden bakmak istiyorum: Biri emisyon azaltımı [mitigation], diğeri de etkilere uyum [adaptation] yani diğeri bir deyişle risk azaltımı konusu. Bunların ikisi de planlamayla çok yakından ilişkili konular. Kentlerde hem iklim değişikliğini önlemek, yani emisyonları azaltmak için gerekli adımları atabilmek hem de o kentsel ortamı iklimsel etkilere karşı dayanıklı [resilient] hâle getirebilmek için kent planlamayı etkin bir biçimde devreye sokmak ve planlamanın kendisini de iklim sorunu ile ilişkilendirmek lazım.

Bu iki boyut üzerinden Türkiye'deki sisteme bakınca, emisyon azaltımı ya da iklim değişikliğini önleme tarafında biraz daha iyi durumdayız, çünkü o taraf, örneğin kentsel ulaşım gibi, somut bazı kentsel sektörlerle ilişkili. İşin o boyutu da ilgili sektörde enerjii nasıl kullanacağınızla ilgili. Ulaşımından gidecek olursak mesela: Bisiklet ve yürüme gibi sıfır karbonlu modlar ile enerji verimliliği yüksek toplu taşıma gibi modları nasıl yaygınlaştıracamız ve bir kentsel sistemin temel ulaşım modları hâline nasıl getireceğimiz önem kazanıyor. Bu konularda, kent planlarında birtakım öneriler getirmemiz mümkün olduğu gibi, buraya dair plan dışında bazı sektörel düzenlemeler ve regülasyonlar söz konusu olabiliyor. Bir belediye, ulaşım

“TÜM PLANLAMA ÇALIŞMALARINDA, ÖNCELİKLE SU-GIDA-ENERJİ BAĞINI DÜŞÜNMEYİZ. ÇÜNKÜ EĞER YAŞAMSAL BİR SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTEN BAHSEDİYOR OLSAYDIK, BU ÜÇÜNÜ EN ÖN SIRALARA YAZARDIK”

ile dengelendiği bir başka yapıyı işaret etmeye çalışıyor ve enerji gibi bugünün önemli krizlerinden bir tanesine değinilmiş oluyor. Ve sonucusu ise sürdürülebilir hareketlilik. Örneğin Paris'in 15 dakikalık bir şehir olması ve aslında orada anlatılan mahalle yaşantısı bize, Türk mahallelerine ve yaşam biçimine çok uzak bir kavram değil; dayanışmayla, katılımcılıkla, yakınlığıyla ve insan ilişkileriyle konuyu çok iyi yansıtıyor. Bu durum ne ara bozuldu ve neden tekrar bir hedef hâline geldi? Şüphesiz otomobilli yaşam ve buradan geri dönebilme çabaları ile bir tür sürdürülebilir hareketlilik planları yapılıyor. Şimdilerde burada da benzerlerini görüyoruz.

Osman Hocam, ben bu konuya girmeden önce, çok kısa olarak, belki birlikte düşünmemize imkân tanıyabilir diye, kendi notlarımı paylaşmak istiyorum. Bana göre tüm planlama çalışmalarında, öncelikle su-gıda-enerji bağını düşünmeliyiz. Çünkü eğer yaşamsal bir sürdürülebilirlikten bahsediyor olsaydık, bu üçünü en

merkezlerimizin nasıl dönüşeceği konusunda yeni yollar aramamız gerekiyor. Belki bu yeni geçiş patikaları, kentsel kritik altyapılar üzerinde yükselebilir mi? Mesela sürekli konuştuğumuz mavi-yeşil altyapı, bu kritik alt yapılardan biri olabilir mi acaba? Tüm bunların üzerinde çok ölçekli ve katmanlı düşünmenin faydası olur mu? Osman Hocam ilk turda siz de bahsettiniz, doğa temelli düşünmenin ve tarihsel coğrafyanın bize öğreteceği ya da hatırlatacağı şeyler var mı? Bunun üzerine de belki düşünmemiz gerekiyor ve nihayetinde her şey aslında mekânsal planlamaya hikayeyi entegre etmekle alakalı. Dolayısıyla iklim uyum stratejilerini acaba biz mekânsal planlamaya nasıl entegre edeceğiz? Bu soru önem kazanıyor ve bu noktada size şunu sormak istiyorum: Şehir planlamada bugünkü pratiğimiz ne ölçüde iklim odaklı ve mekânsal plan yönetmeliklerinde ve uygulamalarında biz iklimi odağa almak istediğimizde neler yapabiliriz? Nasıl bir hareket yolu izlemeliyiz?

ana planını ve sürdürülebilir hareketlilik planını layığıyla yaptığında, mekânsal planlamadaki eksiklikleri giderebilecek başka bazı politika çerçeveleri geliştirilmiş olabiliyor. Bu açıdan bakıldığında da mevcut sistemimiz giderek daha sürdürülebilir ve iklim meselesiyle uyumlu olma yönünde ilerliyor. Ama buradaki problem, bizim bu çözümleri üretilmemizle ilgili değil, bunları hayata geçirecek ve devreye sokacak kurumsal kapasitenin yerelde olmaması. Büyük şehirlerde planlanmış yeni raylı sistem yatırımları var ama kaynak olmadığı ya da aktarılmadığı için uygulamaya geçilemiyor. Örneğin Adana'da, üniversitenin de yer aldığı kentin kuzey kesimine hizmet edecek planlanan ikinci bir metro hattı var, fizibilitesi de yapılmış durumda ama merkezden onay gelmediği için uygulamaya geçilemiyor diye biliyorum. Dolayısıyla planlamada ulaşım konusu bakımından çok büyük bir problemimiz yok ama oradaki asıl problemimiz uygulama ile ilgili.

Yapı sektöründe de durum benzer. Burası da bir sektör olduğu için özel bazı regülasyonlar söz konusu. Binalarda enerji performans yönetmeliği var örneğin ve bu yönetmelik belli metrekaresinin üzerindeki toplu yapıların enerji sınıflarının ne olması gerektiğine dair bir kural koyuyor. Son yapılan değişikliklerle yönetmeliğe "neredeyse sıfır enerjili bina" konsepti eklendi ve bu binaların en az B sınıfı enerji belgesine sahip olması ve enerjisinin yüzde onluk bir kısmının yenilenebilir kaynaklardan gelecek şekilde tasarlanması yönünde kural kondu. Dolayısıyla burada planlama bir şeyleri eksik ya da yetersiz yaptığında, sektörle ilgili düzenlemeler ve politika çerçeveleri bunların üzerine bir şeyler koyabiliyor. Burada da yine problem yerel kapasitenin bunları hayata geçirebilecek, uygulayabilecek kadar güçlü olmamasıyla ilgili. Özetle işin emisyonları azaltmak veya iklim değişikliğini önlemek boyutuna ilişkin planlama bağlamının iklim sorunu ile giderek daha fazla ilişkili hâle geldiğini görebiliyorum. Sektörlere dair özel politikalar ve düzenlemeler de bunu zaten destekliyor. Bence buradaki esas sorun planlamayla değil de

uygulamayla ilgili. Türkiye'de yerel yönetimler, bırakın iklim sorunuyla ilgili olumlu bir şeyler yapmayı, geleneksel belediyeciliğin gereklerini yapabilecek mali, idari ve siyasi kapasiteye dahi sahip değiller.

Bizim planlama sisteminin en büyük eksikliği bence uyum ve risk azaltımı boyutuyla ilgili. Mevzuatta çok ciddi eksiklikler var. İmar planları ve çevre düzeni planları gibi mekânsal planları hazırlarken, planlama alanındaki mevcut durumu ve koşulları analiz ettiğimiz bir analiz ve sentez aşamamız vardır. Bu aşamada biz plancılar kurumsal verilerden yararlanırsınız, bu verileri alır, çeşitli analiz ve değerlendirme yöntemleriyle değerlendirir, planlama aşamasında bizi yönlendirecek bazı sonuçlara ulaşırız. Mevcut durumda iklimle ilgili doğru dürüst bir veri bu sürece maalesef giremiyor, bu türden verilere ulaşamıyoruz. Bir de bu verileri kullanabileceğimiz bir pratiği maalesef geliştirmiş değiliz. O yüzden de planlama aşamasında biz iklim değişikliğinden kaynaklanan riskleri analiz etme ve bu analiz sonuçlarını planlamayla ilişkili olabilecek uyum önlemlerine, planlama kararlarına ve stratejilerine dönüştürme işini yapamıyoruz. Bunu yapmamızı sağlayacak kurumsal ve teknik çerçeve eksik, bunun geliştirilmesi lazım. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin bir maddesinde planlamanın analiz ve sentez aşamasında kentsel risk analizleri yapılmalıdır ve bu analizler plan kararlarını yönlendirmelidir diyor. Ama böyle bir analiz çerçevesi geliştirilmiş değil. Biz bir proje kapsamında bunu önerdik, bu tür bir analiz sistemini de geliştirdik ve ilgili kuruma sunduk ama sanıyorum sunduğumuz hâliyle duruyor. Özetle, kentlerdeki mevcut durumun iklimsel tehlikeler açısından analizini yapabilecek teknik bir çerçeveyi henüz planlama sistemi içerisine sokamadık. Bunu yapamadığımız için de risk azaltımı ile ilgili çözümleri plan kararları hâline yeterince getiremiyoruz. O yüzden de aşırı yağışlar ve taşkın ya da sıcak dalgaları gibi olumsuz iklimsel olaylara karşı kentsel ortamı dayanıklı hâle getirebilecek plan kararlarını üretiyoruz. Çünkü daha en başından bunun bilgisini ve verisini

planlamanın içerisine alıp gerekli analizi ve değerlendirmeyi yapamıyoruz.

Dolayısıyla mevzuatta yeni düzenlemeler denildiğinde yapılacak ilk şey; Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin sözünü ettiği kentsel risk analizi çerçevesini geliştirip planlamanın analiz ve sentez aşamasına, özellikle de imar planları ve çevre düzeni planları kapsamına dahil etmektir. Böylece analiz ve değerlendirme sürecinden çıkacak sonuçların somut plan kararlarına dönüşmesini sağlayacak sistematiği de mekânsal planlama pratiği içinde kurma şansımız olacaktır. Aksi takdirde, iklim politikasının uyum ve risk azaltım boyutuna ilişkin konuştuğumuz şeyleri kentlerimizde uygulamamız ancak tekil düzenlemelerle ve iyileştirmelerle olabilir. Benim planlamada gördüğüm en büyük eksiklik burası.

K.V. Evet, tartışma burada çok hararetlendi. Sizin söylediğiniz gibi planlamanın temelinde, başlangıç noktasında iklim odaklı olmamasının sonuçlarını görüyoruz. Çünkü nihayetinde mimarların ve diğer meslek gruplarının bu konuyla ilgili bir şeyler yapabilmeleri için öncelikle planlamanın bir adım atıyor olması lazım. Siz de çok iyi biliyorsunuz ki risk temelli çatışma ve belirsizliklere yönelik bir planlama altlığımız olmadığı gibi çoğunlukla yerleşime uygunluk ve bunun üzerinden gelişmeye, büyümeye yönelik klasik niceliksel yöntemlerin izlendiği bir algı içinde planlama hâlâ sürdürülmeye devam ediyor ve bir sorun çıktığında da bunu basit revizyonlarla çözmeye çalışıyor veya aynı şekilde yapılan işler çoğunlukla göstermelik ve proje bazlı oluyor. Aslında bu da bütün meselenin sadece yüzde birine ya da ikisine dokunabiliyor, yüzde doksan sekizi çözümsüz kalmaya devam ediyor. Ben bunu aslında en büyük risk olarak görüyorum. O yüzden bu konuya değindiğiniz için çok teşekkür ederim.

Genellikle iklim krizi konuşulurken bir umutsuzluk durumu hasıl oluyor. Cengiz Hocam kutup ayısı metaforundan bahsetmişti: Önce bir üzülmeye, sonra şimdi ne olacak hâli ve o gerçekten belirsizlik ve çöküş durumu. Didem Hocam ile ilk turda insanların gerçekten çok olumsuz etkilendiğini konuştuk. Umudun kaybolduğu yerde

ayakta kalmak çok kolay değil. Şimdi bu noktada bazı yeni terminolojiler de ortaya çıkıyor. Mesela tarımda ya da habitat restorasyonu ile ilgili “onarmak” kelimesinin ön plana çıkmaya başladığını okumuştum. Belki bunu tıpta ya da biyolojide bir analogi ile eşleştirmek mümkündür.

Didem Hocam, şehirler onarma, iyileştirme eylemi için size göre neler yapmalı? Siz de ben ve Cengiz Hocam gibi Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu üyesisiniz ve biliyorum ki birlik, şehirlerin sağlık profillerini uzunca bir süredir oluşturuyor ve buna acaba iklim sağlığı profili veya iklim sağlığını geliştirme eylem planları eklenebilir mi ve bu nasıl başarılır? Ayrıca, çeşitli yaş gruplarının iklim ile ilgili kırılganlıklarından bahsettiniz. Bu konuda verilerinin toplanması, izlenmesi, değerlendirilmesi, yani iklimin etkilerini ölçme açısından ve herhalde o belirsizlikleri azaltmak için; hem bizim durumumuzu izlememiz hem de aslında bunun içine aktif olarak katılabilmemiz için de bir imkân sağlamak çok önemli olacak. Ben buna verinin demokratikleştirilmesi diyorum ve bunu çok önemli buluyorum, hem belirsizliklerin azaltılması hem de meselenin bir parçası olmakta yardımcı olabileceğini düşünüyorum. Siz ne dersiniz hocam?

D.E.K. “Demokratikleştirmek” güzel bir kavram. Buna ben verinin adil paylaşımını da ekleyeyim. Osman Hoca’nın da bahsettikleriyle ilişkili şekilde ve ilk turda söylediğim gibi, gerçekleri tam olarak tanımlayabilmemiz için objektif, üzerinde çalışılmış, kanıtla dönüştürülmüş verilere ihtiyacımız var. Aslında şu anda Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve UNDP ile birlikte, sağlık sektörü adına, yapılan iklime uyum çalışmasına etki edebilecek analizleri üzerinde çalışıyorum. Bu analizlerden yola çıkarak da, uyum eylemlerinin daha gerçekçi olarak nasıl ele alınabileceğini ve yarın neler yapılabileceğini anlamak üzere çalışmaları önceliklendirerek ortaya koymaya çalışıyoruz. Ayrıca bunun maliyet çalışmasını yapıp bundan sonraki aşamada bunların nasıl desteklenebileceği gibi önerileri de ortaya çıkarmaya çalışıyoruz.

Bu çalışmayı hem ulusal düzeyde yapıyoruz hem de dört pilot kentimiz olan Muğla, Samsun, Sakarya ve Konya’da yürütüyoruz.

Sorduğunuz soru ile ilgili olarak, sağlıklı şehirler konseptiyle ilgili yaptığım çalışmalar kapsamında; bir şehir sağlığı profili geliştirilmesi ve bu profilde şehrin gerçek sorunlarını ortaya koyduktan sonra göstergelerle de destekleyerek şehrin sağlığını geliştirmeye yönelik bir eylem planının hazırlanması eğitimlerini veriyorum. Bu konuda yerel yönetimlere destek veriyorum. Neden olmasın? Artık bu konuda buzdağının görünen kısmı

“ŞEHİRLERİ ETKİLEYEN VE ETKİLEYECEK OLAN İKLİM SİNYALLERİNİN SAĞLIK GÖSTERGELERİYLE BİRLİKTE İZLENMESİNİN VE ÖZELLİKLE MEKÂNSAL İZLEMENİN, HANE BAZINDA SAĞLIK BELİRLEYİCİLERİ VE SAĞLIK GÖSTERGELERİYLE BİRLİKTE ANALİZLERİN YEREL YÖNETİCİYE EN GERÇEK VE BERRAK BAKIŞ AÇISINI SAĞLAYACAĞINI DÜŞÜNÜYORUM”

ortaya çıkmışken, Bakanlığın ismine iklim değişikliği eklenmişken, İklim Şurası yapılmışken, ardından çok hızlı bir şekilde Paris Anlaşması’nın ardından İklim Kanunu üzerinde çalışılırken ve belediyeler bir şekilde iklim değişikliğine yönelik yerel eylem planlarını çalışmaya başlamışken ve bu konuya yönelik daire başkanlıkları, şube müdürlükleri kurulmuşken; iklim değişikliğinin sağlık etkilerini de ele alan bir profil ve sağlık geliştirme eylem planı inşa edebiliriz.

Bu noktada hem Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu hem de DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Bilim Kurulu üyesi olmam bana iklim ve sağlık konusunda çok önemli bir sorumluluk yüklüyor. Bir önceki sorunuzda bahsettiğim gibi, yapılması gerekenlerin bu birliğin ve örgütün çatısı altında hayata geçirilmesi için öncülük yapmalıyız, yaygınlaştırmalıyız, akademisyenler olarak da kanıt havuzuna gerçek tutarlı ve güvenilir katkılar sunmalıyız. 22-24 Kasım’da Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı yıllık iş

toplantısı ve teknik konferansı var. Konferansın başlığı da “Örnek Olan Sağlıklı Şehirler: Tek Gezegen, Tek İnsan, Tek Sağlık”. Bu konferansa “Belediyeler İçin Sağlık Odaklı İklim Değişikliği Uyum Planlaması” başlıklı konuşmam ile davetli olarak katılacağım. Bu, Uz. Dr. Esra Çelik tarafından, benim danışmanlığında yürütülen bir tez çalışmasından doğdu. Bu kapsamda, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliğine üye ve Yerel İklim Değişikliği Eylem Planları üzerine çalışan belediyelerle birlikte oturduk bir müdahale çalışması ve bir eğitim modeli geliştirmeye

çalıştık. Ayrıca, bundan sonra şehirlerinin iklim değişikliği ve sağlık etkileri yönünden profillerini, gelişim planlarını hazırlayabilmeleri için ve sağlığı nasıl anlayacaklarına ve eylem planlarını nasıl geliştireceklerine ilişkin kılavuz çalışması yaptık. Bu eğitim modeline tkb.gov.tr adresinden ulaşabilirsiniz. “Yerel İklim Değişikliği Planlamaları Aracılığıyla Sağlıklı İklim Değişikliğinden Koruma Kılavuzu” adındaki çevrimiçi satıştaki kitaptan da ulaşabilirsiniz.

Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği’nin rolünü bir kez daha vurgulamak lazım. Bu, kurulmuş bir ulusal sağlıklı şehirler ağı koordinatörlüğü ve ağı üye belediyelerden DSÖ tarafından seçilenler uluslararası ağı dahil oluyorlar, bu belediyeler direkt olarak DSÖ tarafından sağlık konusunda da eğitilmiş olan belediyeler oluyor. Biz eğer iklim değişikliğine yönelik iklim sağlığı profili, iklim sağlığını geliştirme eylem planı çalışacaksa mutlaka Sağlıklı Kentler Birliğinde eğitim görmüş belediyelerle çalışmamız

gerekir, çünkü belediyeler bu yolla sağlıklı şehir olma yükümlülüğü altına giriyorlar, politik taahhütte bulunuyorlar ve ekip oluşturuyorlar. Bu çalışmalar için bütçelerini de oluşturabilirler. Ayrıca, en eski profillerden biri olan New York şehrinin iklim ve sağlık profilini incelemenizi öneririm; iklim ve sağlık profili olarak şehrin bütün etkilerinin belirlenmiş, risk analizlerinin yapılmış, kırılma indeksi ortaya çıkarılmış olduğu bir çalışma ve bu anlamda üzerine hizmet modellerini çok rahatlıkla inşa edebilecek bir şehir gibi duruyor. Ben bu profili incelediğimde ısı-sıcaklık haritasının üzerine böbrek hastalıklarının oturtulmasını çok ilginç bulmuştum. Bu çalışmaların içerisine girdikçe şunu gördüm ki, iklim değişikliğinde mutlaka çalışılması gereken bir sağlık etki zinciri var. Bu etki zincirine baktığımızda da eğer aşırı sıcaklar ya da ani gelen sıcak hava dalgaları nedeniyle etkilenecek bir nüfus varsa bunların çocukların, bebeklerin, yaşlıların yanında kronik ya da bulaşıcı olmayan hastalıklar dediğimiz böbrekle ilgili sorunu olan hasta grubu olabileceğini görüyoruz. Bunun başka yönü de, suya erişimin zorlaştığı durumda, özellikle yaşlılarda susuzluğa bağlı böbrek yetmezliğinin de bizim gelecekte çok karşılaşacağımız bir durum olması.

Sağlık Bakanlığı, DSÖ Türkiye Temsilciliği ve akademisyenlerle birlikte Türkiye İklim ve Sağlık Profili için taslak oluşturdu, detaylar üzerinde çalışılıyor. Çerçeveyi DSÖ oluşturmuş. Bizim geliştirdiğimiz kılavuzu da kullanarak şehirlerin sağlık profilini ve sağlığını geliştirme planlarıyla bunları entegre etmek çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bunu yapmak bize ne kazandırır? Bahsettiğimiz kısaca şehrin sağlığını ölçmektir. Yerel yöneticiler şehirlerinin sağlığını ölçmeden gerçek sağlık risklerini ve etkilenebilecek nüfusları belirlemeden, sağlık etki değerlendirmelerini görmeden nasıl proje ya da müdahale yapabilirler? Şehirleri etkileyen ve etkileyecek olan iklim sinyallerinin sağlık göstergeleriyle birlikte izlenmesinin ve özellikle mekânsal izlemenin, hane bazında sağlık belirleyicileri ve sağlık göstergeleriyle birlikte analizlerin yerel

yöneticiye en gerçek ve berrak bakış açısını sağlayacağını düşünüyorum.

Burada sizin daha iyi bildiğiniz ama bizim sağlık camiasının çok fazla iç içe olmadığı coğrafi bilgi sistemlerine atıf yapmak gerekir. Coğrafi bilgi sistemleri, buna benzer dijital platformlar ve de metaverse var ki bunları geleceği şekillendirecek yapılar, izleme ve değerlendirmeyi güçlendirecek araçlar olarak görüyorum.

Sağlıkta araştırma bilimi dediğimiz epidemiyolojiden de bahsetmeden geçmeyelim. Senin de söylediğin gibi bizim bu epidemiyoloji altında kesitsel araştırmalar dediğimiz çalışmayı yapsak, yani bulunduğumuz yerden o yerin iklim değişikliğinin sağlık etkilerinin ne durumda olduğunu anlamak üzere bir fotoğraf çekmek istesek, kırılma dediğimiz nüfusu alıp ya da kentin en çok etkilenebileceği noktayı alıp 5-10-15 yıl gibi belirlenen sürelerde göstergeleri izlese gerçek vakalara ve gerçek sıcaklıklara ulaşabiliriz. Bunun için çok geç kalıyoruz, bunu bir an önce yapmamız gerekir. Yani 2018'de de geç kalıyoruz demiştik, şimdi aradan dört yıl geçti, yine geç kalıyoruz. Aslında hep birlikte şu platformda bunları tartışıyor olmamız bize bir an önce de bunu hayata geçirmemiz sorumluluğunu da veriyor.

Sağlıkla ilgili iki bilgi kümesinden bahsedeceğim: Sağlığın belirleyicileri ve sağlık göstergeleri. DSÖ, sağlığın belirleyicilerini sosyal, ekonomik ve fiziksel çevre, kişinin bireysel özellikleri ve davranışları başlıkları altında topluyor. Şehir sağlığı profillerinde de aynı belirleyicilerin yer aldığını görüyoruz. Temel sağlık göstergeleri ise demografi ile başlıyor. Yani uzmanları olarak bizler yıllara göre değişen nüfus piramitlerini göz önüne alarak dünyanın, ülkelerin, bölgelerin, şehirlerin geçmişlerini, bugünlerini ve geleceklerini okuyabiliriz. Yani sağlık göstergelerinin diğer alt başlıkları olarak mortalite (ölüm), morbidite (hastalık) verileri ve sağlık hizmetleri göstergeleri, sağlığın belirleyicileri ve sağlık göstergeleri birlikte izlenir ve değerlendirilirse iklim değişikliğinin de sağlık etkilerinin daha net çözümlere ulaşabileceğini düşünüyorum. Ben sağlığın belirleyicilerini ve sağlık göstergeleriyle iklim belirleyicilerini bir

araya toplayıp şematize ettim ve Çin'de katıldığım bir toplantıda tanıtımını yaptım. Bu, Türkiye kliniklerinde yayınlanacak olan iklim ve sağlık kitabında da yer alıyor. Bu şemaya Sağlığın İklim Belirleyicileri başlığını koydum, ilgilenirseniz bakabilirsiniz. Bu konulara hakim olan ve iklim ile sağlık ilişkisini anlatabilecek eğitimcilere; sağlıklı iklim değişikliğinin etkilerinden koruyabilecek disiplinlere ve sektörlere; eğitilmiş ve deneyimli insan gücüne ve bu insan gücünün de iklim ile sağlık ilişkisinden sorumlu merkezi, yerel yapılarda istihdamına; bir de elbette bu hayalleri gerçekleştirmek için paraya ihtiyaç var. İklim Kanununun çıkması yakın olduğu için mevzuat vurgusu yapmıyorum. İklim Kanununun yerel uygulamaların, yönetmeliklerin ve diğer alt mevzuatların geliştirilmesi için bu yaptığımız söyleşinin çok değerli olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

K.V. Çok teşekkür ederiz Didem Hocam. Benim de çok duymadığım konulardan bahsettiniz, çok mutlu oldum. Aslında endüstri kenti üzerinden kurulmuş olan şehir planlama ile halk sağlığı birlikteliği uzun süredir bozulmuş durumda ve ayrı yönler ilerlediğini biliyoruz. Şimdi Covid-19 ve iklim krizi bu iki alanı tekrar birleştiriyor gibi görünüyor. Sağlık yine büyük kentlerin önemli bir bileşeni haline geldi ve bunun gerek iklim, gerek salgın hastalıklar açısından hızla devam edeceği de bir gerçek.

Sevgili hocalarım, çok güzel bir buluşma oldu. Hem katıldığınız hem de aktardığınız çok değerli bilgi ve deneyimleriniz için hepimize çok teşekkür ediyorum. ■

Atık Malzemelerden Duvar Paneli Üretim Atölyesi

Deniz Üçer Erduran, Matthieu Pedernana

YÜRÜTÜCÜLER **Matthieu Pedernana, Deniz Üçer Erduran**

YARDIMCI **Ömer Can Bakan**

KATILIMCILAR **Ahmet Ege Aslan, Ahmet Kaan Özatay, Ali Barış Topçuoğlu, Alphan Köprülü, Aslı Yılmaz, Ayşe Nur Eren, Berkehan Taşkın, Berkın Değirmenci, Çağla Karaca, Dilan Gültekin, Doğa Kuştan, Ecnaz Adıgüzel, Eda Mamaç, Elif Su Yücedağ, Emirhan Duğral, Eray Can Karabulut, Gizem Nur Çetin, Gökalep Kalfa, Hatice Naz Kösemek, Lâl Temizler, Mobina Tabari, Nazlı Can Erkilic, Nazmiye Çam, Seden Yavuz, Selen Altınışik, Selin Temiz, Sertaç Erbilgin, Yeşim Şen ve Zehra Çelik**

İzmir Yaşar Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen ve tasarım festivali kapsamına giren üç günlük atölye çalışmasında (4-6 Nisan 2022) katılımcılar atıkların duvar malzemesi olarak kullanılabilme yollarını aramışlardır. Çalışma tarihi yaklaşırken yapılan duyuruda niyetli katılımcıların çevrelerindeki atıkları biriktirmeleri ve atölye süresince bunları kullanmaları talep edilmiştir. Atölyede Görsel 2'de görüldüğü gibi 5x10 cm ölçülerindeki ahşap dikmelerden 60 cm aralıklarla gerçek ölçekli, hafif duvar taşıyıcı sistemi hazırlanmıştır. Katılımcıların atıkları kullanarak bu çerçeveye oturan, kendilerine ait dolgu duvarları üretmeleri beklenmiştir. Tamamını mimarlık ve iç mimarlık bölümü ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin oluşturduğu yirmi kadar öğrenci ilk gün üç-dört kişilik gruplara ayrılmış; getirdikleri atıkları incelemeye başlamıştır. İlk gün malzeme özelliklerine uygun fikirlerini kısmi maketler üzerinde denerken, diğer iki günü kabaca belirlenmiş tasarımlarını bire bir ölçekte üreterek geçirmişlerdir. Üçüncü günün sonunda duvarlarını tamamlamışlar ve uygun buldukları bir posteri de üzerine ilâştirerek çalışmalarına son vermişlerdir. Bu aşamada tüm duvar sistemleri binanın dışına taşınmış, mimarlık ve iç mimarlık bölümleri öğrenci ve hocalarının davetli olduğu bir sunum ile açık havada ve eğlenceli bir atmosferde yorumlanmıştır.

İlk gün yapılan inceleme ve kısmi denemeler sırasında gruplar işe yarayabilir potansiyellere sahip fikirler

önermişlerdir. Görsel 1'de görülen çıkış fikirleri atölye yürütücüleri tarafından da heyecanla karşılanmış ve üretim süreci başlatılmıştır. Bu dört gruptan iki tanesi kâğıt bazlı atıklar biriktirdikleri için fikirlerini bu yönde geliştirirken, diğer ikisi plastik su şişelerine odaklanmışlardır.

Birinci grup karton yumurta kutularındaki oluklu yapının sağlamlık ve hafifliği aynı anda sağlaması üzerinde durmuştur. Ayrıca modüler çıkıntıların istiflenebilir olduğu ve hoş giden bir doku oluşturduğunu fark etmiştir. Bu iki özelliğin akustik olarak da düzenleyici potansiyeli olan bir duvar paneline dönüştürebileceğini keşfetmiştir.

İkinci grup atık olarak stüdyo derslerinden kalan kâğıt ve karton malzemelere odaklanmıştır. Proje taşıma rulolarının sıkıştırılmış kâğıttan yapılması sebebiyle dayanımının yüksek olduğuna ve bunun duvar paneli üretiminde kullanılabileceğine değinmiştir. Ayrıca kâğıtların farklı kalınlıklarda sarılarak ana ruloların içine yerleştirileceği, ışık ve görüntü geçirgenlik seviyelerinin ayarlanacağı paravan benzeri bir duvar fikri önermiştir. Grup hem dairesel kesitlerin doğru istiflenmesi hem de oluşan deliklerden iplerle bağlanması sayesinde duvar panelinin bütünlüğünü ve sağlamlığını dikkate almıştır.

Üçüncü grup plastik su şişelerinin kapağı kapalı olduğu sürece belli bir basınç sağlayabildiği üzerinde durmuştur. Bu basıncı hava boşluğu olan, hafif bir duvar paneli yapmak üzere kullanmaya karar vermiştir.

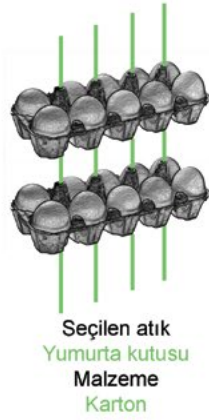
SAĞ ÜSTTE Atık tipi, özellik analizleri ve gruplardan gelen çıkış fikirleri (Görsel 1)

Ayrıca şişelerin ışık geçirebilen, şeffaflık değerini de görsel bir eleman olarak değerlendirmeye almıştır. Plastik şişelerin sıkıştırılarak istenilen yükseklik ve basınç ayarının sağlanabildiğini görmüş, böylece buruşturularak çöpe atılmış olan şişeleri de tasarıma uyarlayabilmiştir. Şişelerin kapak mekanizmasının yivli birleşim detayının duvar paneli için de bağlayıcı olarak kullanımını önermiştir.

Dördüncü grup da plastik su şişeleri ile çalışmış ve onları yatay istifleyerek bir duvar sistemi oluşturmaya odaklanmıştır. Grup, su şişesinin silindirik formu, sağladığı basınç ve her sırada şaşırtılması ile üst üste yerleştirilebildiğini dikkate almıştır. Ayrıca şişelerin mekanik dayanımını artırmak ve ışık/görüntü değerini çeşitlendirmek üzere boşluğu çakıl taşları ile doldurma fikri geliştirmiştir. Şişenin üzerindeki girinti çıkıntılar ve boynundaki incelik iplerle bağlantı kurmak üzere değerlendirilmiş ve panel sistemi önerilmiştir.

Yumurta kutularıyla çalışan grup (birinci), atıkları kendi tüketimi ile ev kaynaklı biriktirmiştir. Çalışma sırasında malzemeleri azaldığında civarda bulunan kafe ve restoranlardan yeniden kaynak edinmekte güçlük çekmemiştir. Görsel 2’de görüldüğü gibi kutuları istiflerken eski maketlerden arta kalan ahşap çubukları düşey olarak yerleştirmiş ve birimlerin beraber durmalarını kolaylaştırmıştır. Kutuların boşluklarını eski proje kağıtlarını yuvarlayarak doldurmuş ve böylece görsel kapalılık sunan bir duvar paneli elde etmiştir. Yaklaşık 60cm yüksekliğe ulaştığında, bunun uygun bir duvar panel yüksekliği olduğuna karar vermiş ve çevresini çelik telle sararak ürünü tamamlamıştır. Grup şişe kapaklarını da duvar kaplaması olarak kullanmış ve panel için su dayanımı oluşturmaya karar vermiştir. Bunu yapabilmek için atık bir paneli yüzey olarak değerlendirmiş ve Görsel 4’de görüldüğü gibi kapakları kesişen bir düzende doku hâline getirmiştir. Final sunumlarında tasarladıkları sistemin kesitini göstermek üzere katmanları açık bırakacak şekilde bir gösterim şeklini tercih etmişlerdir.

Proje taşıma ruloları ile çalışan grup (ikinci) diğer gruplara kıyasla daha yoğun bir iş gücüne ihtiyaç duymuştur.

Seçilen atık
Yumurta kutusu
Malzeme
Karton

Odaklanılan özellik 1
Oluklu sistem
Fayda
Sağlamlık
Hafiflik

Odaklanılan özellik 2
Modüler sistem
Fayda
İstiflenebilme
Estetik görüntü

Odaklanılan özellik 3
Boşluklu sistem
Fayda
Akustik düzenleme
Dolgu ekleme

Seçilen atık
Proje rulosu
Malzeme
Karton

Odaklanılan özellik 1
Silindirik gövde
Fayda
Sağlamlık
Hafiflik
İstiflenebilme

Odaklanılan özellik 2
Delikli gövde
Fayda
Dolgu ekleme
Geçirgenlik kontrolü

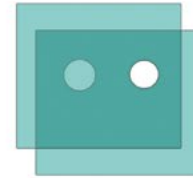
Odaklanılan özellik 3
Delikli gövde
Fayda
Mekanik birleştirme

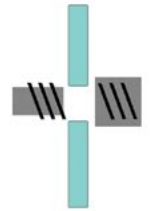
Seçilen atık
Su şişesi
Malzeme
Plastik

Odaklanılan özellik 1
Gaz basıncı
Fayda
Sağlamlık
Hafiflik

Odaklanılan özellik 2
Şeffaflık
Fayda
Işık geçirgenliği
Estetik görüntü

Odaklanılan özellik 3
Kapak mekanizması
Fayda
Birleşim detayı
Panel sabitleme

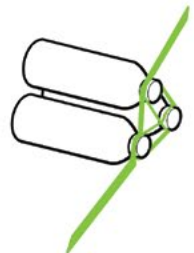
Seçilen atık
Su şişesi
Malzeme
Plastik

Odaklanılan özellik 1
Gaz basıncı
Fayda
Sağlamlık
Hafiflik

Odaklanılan özellik 2
Boşluklu gövde
Fayda
Dolgu ekleme
Geçirgenlik kontrolü

Odaklanılan özellik 3
Girinti
Fayda
Mekanik birleştirme

“KATILIMCILARIN ATIKLARI KULLANARAK BU ÇERÇEVEYE OTURAN, KENDİLERİNE AİT DOLGU DUVARLARI ÜRETMELEİ BEKLENMİŞTİR”

Oldukça dayanıklı olan rulolar ancak testere kullanılarak kesilebilmiş ve pürüzler için de zımparalama işlemi gerekmiştir. Ayrıca bu rulolar tekrar tekrar kullanıldığı için atık kaynağı da sınırlı olmuştur. Görsel 2’de görüldüğü gibi, bu sebeplerle duvar paneli tasarım fikrini anlatacak şekilde temsili bir büyüklükte sonlandırılmıştır. Diğer taraftan ruloların içerisine yerleştirilen dolgu kâğıt miktarı oldukça fazladır ve istenildiği her zaman stüdyoların atıklarından yeniden elde edilmiştir. Uygulama tamamlandığında tam kapalı, yarı geçirgen ve geçirgen bölümler Görsel 4’de görüldüğü gibi oluşturulmuştur. Oluşan zengin dairesel dokunun üstüne tercih edilen bağlantı iplerinin rengi ile de bazı noktalar vurgulanmıştır.

entegre etmiştir. Duvar yüzeyini oluşturmak için stüdyolardaki eski maket ve paftaları değerlendirmiş ve gerektiği kadar karton edinmiştir. Görsel 3’te görüldüğü gibi bu kaynaklarla farklı renklerde ve dokularda karton parçalarını bir araya getirerek estetik bir görüntü yakalamıştır. Ayrıca bazı kısımlar için önceki ödevlerden arta kalan ahşap çubuklarla güçlendirme yapmış ve görsel bir zenginlik oluşturmuştur. Şişenin kapak mekanizması ile yüzey panellerini birleştirirken aynı zamanda duvar yüzeyinde mavi noktalardan oluşan figüratif bir etki elde etmiştir. Duvar panelinin iki yüzeyinde farklı doluluk-boşluk kompozisyonları yakalanmış ve böylece farklı geçirgenlik seviyeleri oluşturulmuştur. Duvar panelinin ana fikrini oluşturan

“ATÖLYENİN KATILIMCILAR VE YÜRÜTÜCÜLER AÇISINDAN ANA KAZANIMI ATIK OLSUN YA DA OLMASIN ELDE EDİLEN MALZEMENİN ÖZELLİKLERİNİN DETAYLI İNCELENMESİ VE TESPİT EDİLMESİ OLMUŞTUR. BU TESPİT, MALZEMELERİN TASARIMDA EN ETKİLİ ŞEKİLDE NASIL KULLANILABİLECEĞİNİ ORTAYA ÇIKARMIŞTIR”

ÜSTTE Gerçek ölçekli ahşap duvar çerçevesi, Kâğıt tipi atıklara odaklanan grupların çalışma süreci (Görsel 2)

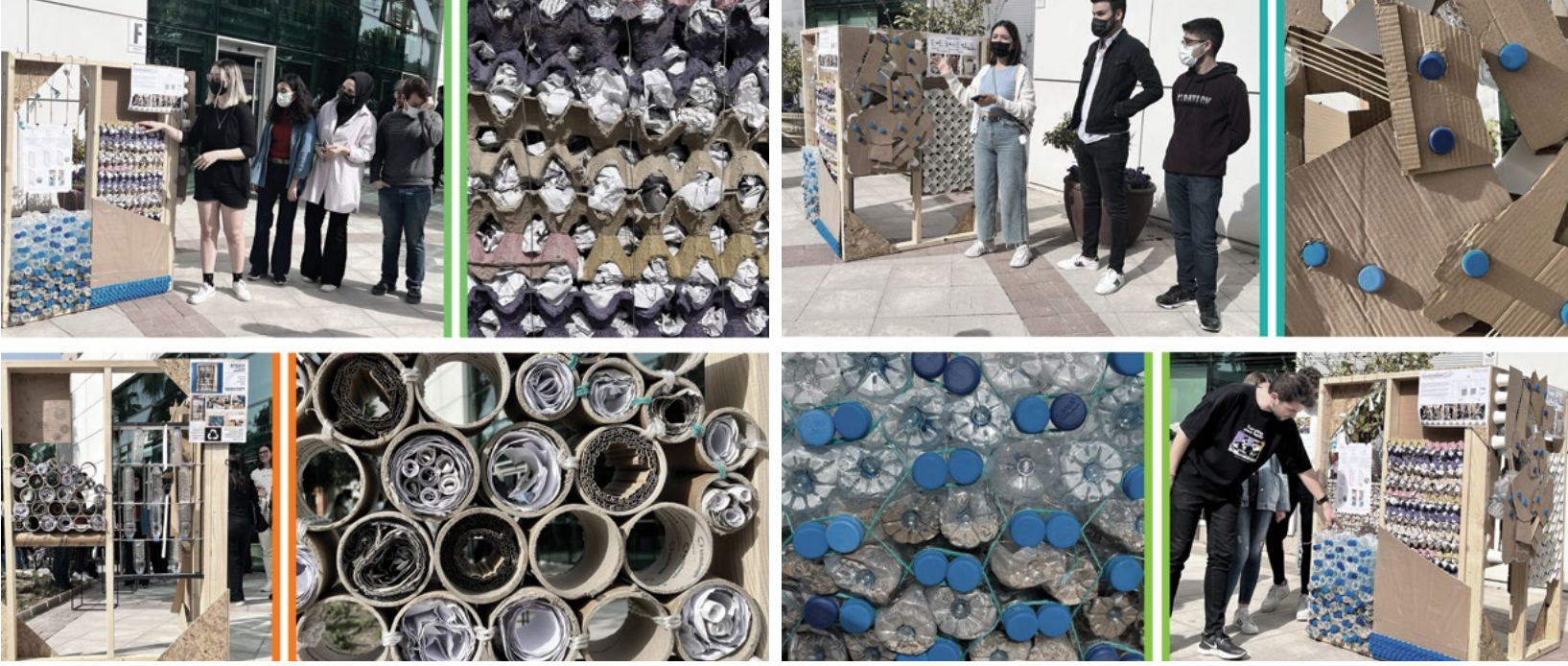
ALTTA Plastik su şişelerini kullanan grupların çalışma süreci (Görsel 3)

Plastik su şişeleri ile çalışan grup (üçüncü) kendi kullanımından biriken malzemeler ile tasarıma başlamıştır. Süreçte de çevredeki kantin, kafe ve restoranlardan atık şişeler edinmekte zorlanmamış, aynı zamanda tek kullanımlık bardakları da tasarıma

plastik şişelerin izleyiciler tarafından da deneyimlenebilmesi için, diğer gruplardan farklı olarak, panel duvar çerçevesinin içine değil, yüzeyine sabitlenerek final sunumuna Görsel 4’te görüldüğü gibi hazırlanmıştır.

Plastik su şişeleri ile çalışan diğer grup (dördüncü) benzer şekilde kaynak edinmekte zorlanmamıştır. Şişeler bir araya getirilirken, Görsel 3’te görüldüğü gibi ek bir desteğe ihtiyaç duyulmuş ve duvar çerçevesi öncelikle iplerle düşey olarak bölünmüştür. Bu sistem hem hizalamayı hem de şişelerin boyun kısımlarından bağlanınca bir panel halinde sabit olabilmeyi sağlamıştır. İple yapılan bağlantılar estetik bir dokunun oluşmasını da sağlamıştır. Uygulama sırasında çakıl taşı dolgulu şişeler kullanma fikri belirmiş ve ağırlık bazlı bir sıralama

yapılmıştır. En ağır, dolu şişeler aşağıya yerleştirilmiş ve yukarıya doğru hafifletilerek örgü devam etmiştir. Görsel 4'te görüldüğü gibi en üstlerde tamamen boş şişeler yer almış ve böylece panelin taşınırken dengeli olması da sağlanmıştır.

Gruplar final sunumunda kullanmak üzere istedikleri teknikleri kullanarak grafikler hazırlamışlardır. Örnek olması açısından bir grubun posterini Görsel 5'te sunulmuştur.

Atölyenin katılımcılar ve yürütücüler açısından ana kazanımı atık olsun ya da olmasın elde edilen malzemenin özelliklerinin detaylı incelenmesi ve tespit edilmesi yönünde olmuştur. Bu tespit, malzemelerin tasarımda en etkili şekilde nasıl kullanılabileceğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin su şişeleriyle çalışan bir grubun (üçüncü) inceleme sırasında kapalı şişenin basıncının tespiti, onun boşluklu duvar paneli tasarımında etkili kullanılabilmesini ortaya çıkarmıştır.

Bir diğer kazanım, birim elemanlarla çalışmanın getirdiği doku zenginliği olmuştur. Tasarımcılar dokuları oluştururken sağlamlık, istiflenebilme, estetik gibi birçok parametreyle aynı anda uğraşmışlardır. Örneğin yumurta kutularıyla çalışan grup (birinci) girinti çıkıntılarını sağlam bir istif için kullanırken, elde edilen kutularda bulunan dört farklı rengi (krem, sarı, pembe, mor) sabit bir dizilim kuralına göre dağıtmayı seçmiştir.

Başka bir kazanım, atık miktarı ve kaynağın devamlı artışına şahit olma durumu olmuştur. Atölye çalışmasının sürdüğü üç gün boyunca gruplar ellerindeki malzeme azaldığında kaynak arayışına geçmişler, fazla çaba ve zaman harcamadan ihtiyaç duyulanı elde etmeyi başarmışlardır. Örneğin plastik şişelere odaklanan bir grubun (dördüncü) kampüste bulunan ayrıştırılmış atık kutularını her incelediğinde yeniden birikme olduğunu deneyimlemesi tüm katılımcılar için kıymetli bir gözlem olmuştur.

Katılımcıların keyifli vakit geçirdiklerini dile getirdikleri bu çalışma, aynı zamanda lisans öğrencileri için kıymetli bir maket yapma deneyimi olmuştur.

Örneğin proje taşıma rulolarına odaklanan grup (ikinci) için birim üretmek üzere testere ve zımpara kullanımı geliştirici bir deneyim olarak ön plana çıkmıştır.

Matthieu Pedernana, Öğr. Gör., Yaşar Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Deniz Üçer Erduran, Dr. Öğr. Gör., Bilkent Üniversitesi Mimarlık Bölümü

ÜSTTE Final sunumları (Görsel 4)

ALTTA Final poster örneği (Görsel 5)

İklim Krizinin Görsel Söylemi: Mimari Temsilin Eylemliliği Üzerine

Aylin Alicanoğlu Şerifoğlu, Esin Kömez Dağlıoğlu

MAKALENİN ADI **İklim Krizinin Görsel Söylemi: Mimari Temsilin Eylemliliği Üzerine**
Visual Discourse of Climate Crisis: On Agency of Architectural Representation

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-4 (116), 46-51**

MAKALENİN YAZARI **Aylin Alicanoğlu Şerifoğlu**; Doktora Öğrencisi, ODTÜ Mimarlık; Araş. Gör., TED Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Esin Kömez Dağlıoğlu, Dr. Öğretim Üyesi, ODTÜ Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **02.08.2022**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **09.11.2022**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **aylin.alicanoglu@tedu.edu.tr, komez@metu.edu.tr**

ORCID **0000-0003-1120-0676 (A. Alicanoğlu), 0000-0002-8598-6213 (E. Kömez)**

ÖZ 2021 Venedik Bienali Türkiye Pavyonu'nun küratörü Neyran Turan'a göre, "İklim değişikliği daha derin bir görsel söylemden yoksun olduğu için kültürel ve politik bir sorundur". İklim krizi, çok ölçekli, çok zamanlı, çok boyutlu ve çok disiplinli terimlerle ele alınması gerektiğinden, Antroposen çağında benzersiz bir hayal gücü ve temsil gerektirmektedir. Bu çalışmanın amacı, DESIGN EARTH ve NEMESTUDIO'nun çalışmaları üzerinden mevcut iklim krizi için temel bir görsel söylemin geliştirilmesinde mimari çizimlerin, modellerin ve yerleştirmelerin eylemliliğini tartışmaktır. **ANAHTAR KELİMELER** mimari temsil, iklim krizi, Antroposen çağı, yeni mimari tahayyüller

İklim bilimci Mike Hulme (2010, 41) iklim değişikliğini "kendimizin, toplumlarımızın ve insanlığın dünya üzerindeki yeri hakkındaki düşüncelerimizi yeniden şekillendiren çevresel, kültürel ve politik bir olgu" olarak tanımlar. Bu olgunun medyadaki yansımaları, nasıl temsil edildiği ve görselleştirildiği ise iklim değişikliğine karşı düşüncelerimizin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. İklim değişikliği araştırmacısı Joanna Nurmis (2016, 502) "(...) iklim değişikliğinin olası etkileri hakkında tarafsız, bilime dayalı bilgiler vermek bu algıyı değiştirmek için yeterli değildir çünkü halkın zihninde eksik olan şey canlı, somut ve kişisel olarak iklim değişikliğinin etkisiyle ilgili görüntülerdir" der. Nurmis (2016) medyanın sistemik nedenleri maskeleyen ve yapısal eşitsizlikleri görmezden gelen imajlarının bu algıyı değiştirmek için yeterli olmadığını söylemektedir. Benzer bir şekilde disiplinlerarası araştırmacı Emily Eliza Scott (2016) da iklim değişikliğinin mevcut görsel kültürünü incelemektedir. Kitle kültüründeki dünyanın sonu imgesine bir örnek olarak, yok olan habitatında hayatta kalan yalnız bir kutup ayısının fotoğrafını ve dünyanın yıllar içindeki fiziksel değişimlerini açıkça ortaya koyan uydu görüntülerini örnek verir. Scott (2016, 134), hem yalnız kutup ayısının hem de dünyanın değişen uydu görüntülerinin "iklim değişikliğiyle mücadele etmek için fazlasıyla gerçekçi" olduğunu ifade eder çünkü kutup ayısının görüntüsü çok yakından ve alt ölçekten kısmi bir soruna odaklanırken, dünyanın değişen

uydu görüntüleri çok uzaktan ve üst ölçekten kapsayıcı bir şekilde bütüne odaklanarak ara ölçekteki süreçleri ve ilişkileri görmezden gelir. Ölçekler arasındaki çarpıcı farkın yarattığı bu durumdan yola çıkarak Scott (2016, 136) "iklim değişikliğinin daha yeterli temsillerini hangi şekilde yaratabiliriz?" diye sorar.

Sanayileşme ve sömürgecilik gibi unsurlar tarafından tetiklenen ve insan faaliyetinin iklim ve çevre üzerinde baskın etkiye sahip olduğu dönem olarak tanımlanan Antroposen çağında iklim krizinin yalnızca sonuçlarına değil çok ölçekli, çok zamanlı ve çok boyutlu sebeplerine de odaklanan yeni bir görsel söyleme ve temsile ihtiyacı olduğu açıktır. Fransız filozof, antropolog ve sosyolog Bruno Latour (2017), bugün karşı karşıya olduğumuz iklim krizi ile insanlığın benzeri görülmemiş ölçekte ekolojik bir mutasyon döneminde olduğunu iddia etmektedir. İnsanların yaşadığı kısıtlı çevrenin dışında dünya genelinde yaşanan kuraklık, çölleşme, sel baskınları, artan sera etkisi gibi durumlar hem mekânsal hem de zamansal olarak alışık olunan ölçeğin dışındadır. Bu ölçeğin büyüklüğü nedeniyle iklim krizinin sebep ve etkilerinin algılanması ve gelecekte ne gibi durumlara yol açabileceğinin tahayyülü bir güçlük oluşturmaktadır. Latour (2014, 1) "(...) modernizmde insanlar, bu kadar geniş ölçekteki olaylarla başa çıkmak için zihinsel ve duygusal repertuarla donatılmamışlardır; ayrıca kendilerini sorumlu hissetmeleri gereken böylesine hızlı bir ivmeye boyun eğmekte

zorlanmaktadır” der. Dolayısıyla, Antroposen çağında ivmelenen iklim krizi, onun çok ölçekli ve çok boyutlu yapısı insan kavrayışını zorlaştıran bir dizi karmaşık ilişkiyi barındırmaktadır. Öte yandan, bu çok katmanlı ilişkiler ağı çalışmaların çok disiplinli bir şekilde yürütülmesine yol açmıştır. Sanat ve mimarlık gibi yaratıcı disiplinler bu ortamda iklim krizinin etkilerini tahayyül etmenin ana aktörlerindedir. Bu bağlamda, iklim krizi kavramı, farklı temsil türlerinde sanatsal yaratımlara ilham vererek, insanların gelecekle ilişkisi hakkında yeni düşünme yollarını teşvik etme potansiyeline sahiptir¹.

J.M.W. Turner’in “Kar Fırtınası, Liman Açıklarında Bir Buharlı Gemi” (1842) çalışması sanayileşme ile değişen doğa algısının sanata yansımaya klasik bir örnek olarak gösterilebilir. Resimde, sanayileşmenin en önemli simgelerinden biri olan insan üretimi buharlı bir gemi bir kar fırtınasının içinde resmedilerek hem doğaya hem de teknolojiye yapılan vurguyla çevre kirliliği konu edinilmiştir. Resme ait güncel bir yorum Dora Budor’un 2019 yılında Yedinci Kıta temasıyla düzenlenen 16. İstanbul Bieneali’nde sergilenen “Köken III (Kar Fırtınası)” başlıklı eserinde ortaya konmuştur². Budor, Turner’in yenilikçi bir boyama tekniği ile resmettiği çevre kirliliğine dair atmosferik etkiyi güncel teknolojiyi kullanarak cam bir odadan oluşan minimalist yerleştirmede yeniden tahayyül eder. Aynı konunun farklı yüzyıllarda işlenmiş olması iklim krizinin çok zamanlı yapısı için dikkat çekici bir etkiye sahipken Budor’un farklı disiplinlerden yardım alarak ürettiği eseri iklim krizinin görsel söyleminin çok disiplinli etkisini de göstermektedir.

Buradan yola çıkarak bu çalışma, mimari çizimlerin, modellerin ve yerleştirmelerin iklim krizine dair bir görsel söylem geliştirmedeki eylemliliğini tartışmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, DESIGN EARTH ve NEMESTUDIO’ya ait seçili örnekler tarihsel referansları, temsil biçimleri ve aktörlerin pozisyonları ışığında tartışmaya açılmıştır.

Antroposen Çağda Mimari Temsil

Mimarlık tarihçisi ve kuramcısı Sylvia Lavin’e (2011, 57) göre mimarlık

güncel durumlara müdahale etme konusunda uzun ve zengin bir tarihe sahiptir. Savaşlar, teknolojik gelişmeler, pandemiler, iklim krizi gibi küresel veya yerel olarak değişen farklı durumlarla birlikte mimarlığın bu durumlara verdiği karşılık gecikmemiştir. Öte yandan, Neyran Turan (2019, 10) mimarlığın iklim krizini henüz tam olarak kavramsallaştırmadığını iddia etmektedir. Mimarların yapıları çevrenin mevcut koşullarını sorgulayarak ve yeni mimari olanaklar arayarak fiziksel mekândan daha fazlasını göz önünde bulundurmaları gerekir (Cutieru, 2020). Bu yalnızca iklime

“İKLİM KRİZİ KAVRAMI, FARKLI TEMSİL TÜRLERİNDE SANATSAL YARATIMLARA İLHAM VEREREK, İNSANLARIN GELECEKLE İLİŞKİSİ HAKKINDA YENİ DÜŞÜNME YOLLARINI TEŞVİK ETME POTANSİYELİNE SAHIPTİR”

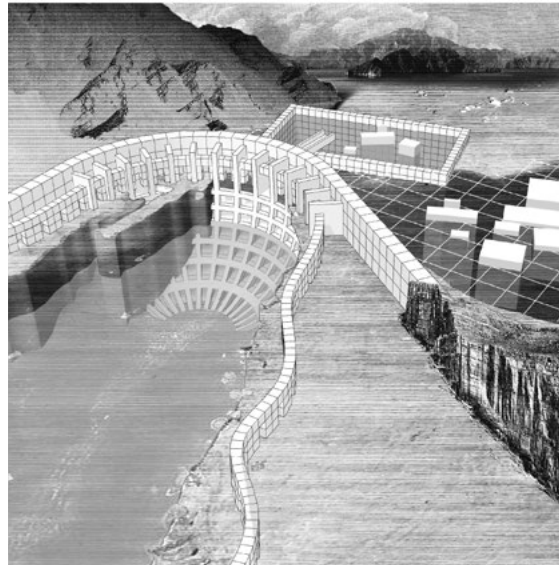
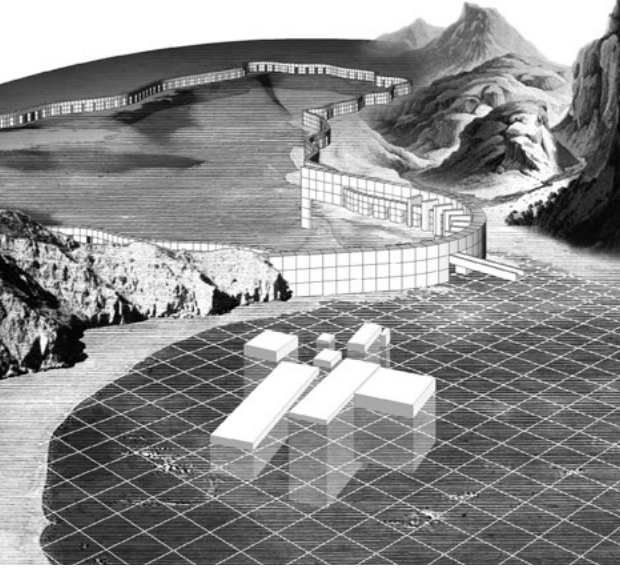
duyarlı bir yapı tasarlayarak değil, yeni görsel söylemler ve temsil biçimleri üretmek de mümkün kılınır. “Mimarlık metinlerinin dile getirilmesinde çok önemli bir yeri olan temsil, bazen başlı başına bir amaç hâline gelmektedir” (Agest, 2000, 165). Bu durum, temsilin eylemliliğinden söz etmeyi olanaklı hâle getirecektir. Bu noktada eylemlilik kavramı büyük önem taşımaktadır. Eylemlilik, antropoloji, coğrafya ve mimarlık disiplinlerinin arayüzünde çalışan Eray Çaylı (2020, 37) tarafından “sebeplerin izini sürerek ulaşılabilecek sorumlu, suçlu ve suç ortaklarını başkalarından ayırt etmeye yarayan kıstas olduğu kadar, olası çözümleri mümkün kılacak araç” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, üretilen imgeler iklim kriziyle meydana gelen yıkımın yaratıcılığı ne kadar etkilediği yönüyle değil, sosyal bilinci, politik bir tartışmayı ve aslında sorunların arkasındaki sorumluları ve mekanizmaları ne şekilde görünür kılacağı yönüyle ele alınmalıdır.

Antroposen kavramına getirilen eleştirilerin temelinde de iklim krizinin mesuliyetinin çok genel bir kategori olarak insan-insanlık-insanoğlu öznelere atfedilmesi ve

asıl sorumlu aktörlerin görmezden gelinerek meselenin politik ve toplumsal boyutlardan arındırılması yatar (Demos, 2017; Çaylı, 2020). Bu sebeple, Antroposen kavramı tarafından üzeri örtüldüğü düşünülen eşitsizlik, cinsiyetçilik, ırkçılık, sermayenin dağılımı, plastik ve fosil yakıt üretimi gibi konuların da sorgulanmasını sağlamak amacıyla Ktulusen, Kapitalosen, Plantasyonosen gibi bir dizi yeni kavram önerilmiştir (Haraway, 2015; McNally, 2013; Moore, 2016). Bu kavramlar, tartışmanın içeriğini genişletmeye katkı koysa da Yusoff’un (2018) belirttiği gibi asıl

önemli olan Antroposen kavramıyla beraber tartışılan sermayecilik, ırkçılık ve sömürgecilik gibi konulara odaklanan çoğulcu bir tahayyül ortaya koymaktır. Sonuç olarak, çerçeve bir kavram olarak Antroposen’in içkin çoğulluğunun üstünü örtmeden, farklı temsil araçlarıyla bu çoğulluğun içinde barınan özgün politik ve toplumsal boyutları, sorumlu aktör ve öznelere görünür kılmak ve onun da ötesinde yeni tahayyüller geliştirmek eylemliliğin temelini oluşturmaktadır.

Temsilin eylemliliği ile özerkliği arasında da organik bir ilişki vardır. Kullandığı mimari temsil aracının ne olduğu fark etmeksizin ortaya çıkan ürün temsil ettiği nesneden ayrı bir söz söyleyebilmelidir. Bu sayede, mimari temsil araçları ile politik, toplumsal ve etik sorunlar görünür kılınabilir. Başka bir deyişle, temsil, çağdaş bir görsel söylem yaratmanın bir yoludur. Mimar ve kent araştırmacısı Emre Altürk (2008; 2009), mimari temsilin eylemliliğini eleştirel bir araç olarak incelemektedir ve mimari çizimlerdeki önemli dönüşümleri medyanın dijitalleştirilmesi ve mimari tahayyülün genişletilmesi şeklinde iki yönlü olarak ele almaktadır. Altürk (2008, 133),

SOLDA DESIGN EARTH, (Blue on Blue), Of Oil and Ice, 2017 (Görsel 1)

DESIGN EARTH, (Strait of Hormuz Dam), Of Oil and Ice, 2017 (Görsel 2)

ALTTA NEMESTUDIO, Strait, 2015, Courtesy of NEMESTUDIO (Görsel 3)

mimari tahayyülün genişlemesi ile meydana gelen dönüşümlerin tasarım süreçlerini etkilediğini ve mimari söylemde yapısal bir değişime yol açtığını belirtir ve “yaratıcı tasarım sürecini kolaylaştırmanın ve binanın inşası için bilgi iletmenin ötesinde, mimari temsil, mimari söylemin kendisiyle doğrudan ve eleştirel bir şekilde ilgilenmeye başlamıştır” der. Buradan yola çıkarak, mimari söylemi geliştirmek için yapılan dönüştürücü ve eleştirel sorgulamanın, mimarlık metinlerinin yanı sıra mimari temsiller aracılığıyla da olanaklı hâle geldiği söylenebilir. Günümüze kadar pek çok mimarlık kuramcısı (Agrest, 2000; Alkan vd., 2010, Aureli, 2011; Gandelsonas, 1999) kent, kentleşme ve mimarlık arasındaki çetrefilli ilişki üzerine temsil araçlarının spekülative gücünü tartışmaya açmıştır. Benzer bir şekilde, mimari hayal gücünün ve onun temsiline genişlemesiyle birlikte, iklim krizinin görsel söyleminde de eleştirel

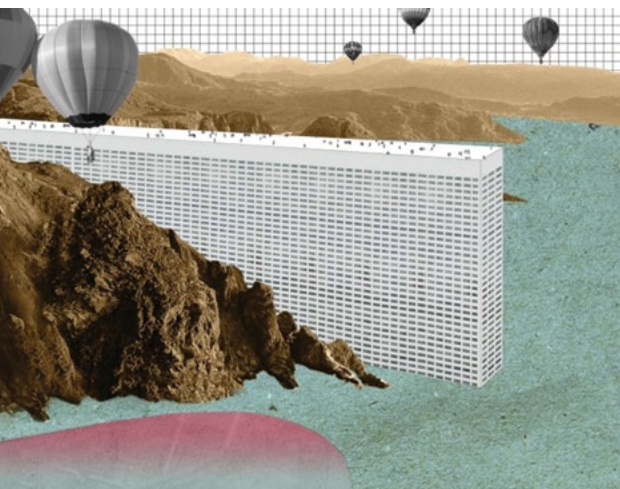
sorgulamanın ortaya çıkabileceği açıktır. Mimari hayal gücü ve onun temsili, bilimsel çalışmalar ile halkı bilgilendirmekten farklı olarak, iklim krizine dair gelecekte ortaya çıkacak olası sonuçlar için spekülative tahayyüller geliştirir. Tahayyüller, bilgi gelişimine katkı koyan gözlem yapmanın ve düşünmenin bir yoludur. Yusoff ve Gabrys’in (2011, 516) belirttiği gibi, yaratıcı uygulamalar “çevresel değişim temsillerimiz aracılığıyla düşünmede kritik bir rol oynar ve senaryo oluşturmaktan başlayarak metaforik, etik ve malzeme araştırmalarına kadar çeşitli çevresel anlayış biçimleri geliştirmek için stratejiler sunar.” Dolayısıyla, mimari temsillerin eylemliliğinin temelinde bu tahayyüller aracılığıyla iklim krizinin hem sebep ve sorumlularına odaklanılabilmesi hem de gelecek hakkında yeni mekânsal kurguların geliştirilebilmesi yatar.

Üretilen yeni mimari tahayyüllerin kuramsal tartışması ve iklim krizinin mimarlıktaki farklı yorumları kapsayıcı bir şekilde Columbia GSAPP Yayın Direktörü James Graham vd. (2016) tarafından derlenen *Climates: Architecture and the Planetary Imaginary* [İklimler: Mimarlık ve Gezegenel Tahayyül] kitabında bir araya getirilmiştir. Bu ufuk açıcı kitap, kolektif çalışma aracılığıyla “iklimi okunabilir, bilenebilir ve eyleme geçirilebilir kılan maddi ve kavramsal altyapılar ve bunların mekânsal etkileri nelerdir?” sorusuna cevap aramaktadır. Kitapta bu soruya iki yaratıcı cevap Rania Ghosn ve El Hadi Jazairy ortaklığındaki *DESIGN EARTH* ve

Neyran Turan’ın kurucu ortağı olduğu *NEMESTUDIO* tarafından verilmiştir. Güçlü kuramsal pozisyonlarla da desteklenen bu mimari temsil örnekleri, çok ölçekli, çok zamanlı, çok boyutlu ve çok disiplinli olarak ele alınması gereken iklim krizi meselesi için bir görsel söylemin kurulmasını olanaklı kılar.

İklim Krizi ve Yeni Mimari Tahayyüller

DESIGN EARTH mimarlık pratiğinin kurucuları Rania Ghosn ve El Hadi Jazairy (2018) *Geostories: Another Architecture for the Environment* [Coğrafi Anlatılar: Çevre için Başka Bir Mimarlık] isimli kitaplarında insan merkezli (Antroposentrik) tasarımın insan kökenli (antropojenik) tasarıma dönüşümünü irdelemektedir. Latour’un (2014) *geostory* (coğrafi anlatı) kavramından yola çıkarak, iklim değişikliğinin dünya üzerindeki etkisi eleştirel bir yaklaşımla hikayeleştirilmiş ve görselleştirilmiştir. Üretilen çizimler, iklim krizinin dünyayı nasıl değiştirdiğini ve bu değişimle birlikte mekânsal olarak nasıl yaşanabileceğini sunmaktadır. Ghosn ve Jazairy (2018), anlatıların dünyayı yeniden düşünebilmenin araçları olduğunu; anlatılar olmadan yalnızca çizimlerin yetersiz olacağını belirtmektedirler. Hem anlatılar hem de çizimler aracılığı ile insanların ekolojik eylemlerinin politik ve etik çağrışımalarını coğrafi portreler üreterek tanımlamayı amaçlamaktadırlar. Ghosn ve Jazairy’nin de belirttiği gibi (2018, 21), bu ikili yorum ve temsil

“spekülatif kurgu” dur ve “bu tür yeni dünyevi koşulları anlamamıza ve gerçekçilik, optimizasyon, determinizm ve kozmik ölçek korkusu olmadan gerçeklik üzerine düşünmemize yardımcı olabilir”. Bu öneriden yola çıkarak Of Oil and Ice’in [Petrol ve Buz] anlatısı 2017 yılında Birleşik Arap Emirlikleri’nde düzenlenen Sharjah Bienali’nde sunulmuştur. Bir Suudi kralının Antarktika’dan Basra Çölüne buzulları taşıma projesinden yola çıkarak ekoloji ve kültürün yanlış giden anlatısı, keşfe yönelik çizimlerle aktarılmaya çalışılmıştır. Anlatının bir kişi ve coğrafyadan yola çıkarak bağlamsal referanslarla oluşturulmuş olması sebeplerin sorumlularına işaret ederek temsilin bir eylemlilik aracı olmasını sağlamaktadır. Seriden iki çizim Blue on Blue [Mavi Üzerine Mavi] ve Strait of Hormuz Dam’dır [Hürmüz Barajı Boğazı]. Blue on Blue, tatlı su sağlamak için buzulların Antarktika’dan Basra Körfezi’ne

ve olası sonuçları hakkında yaratıcı düşünme ortamı oluşturulur.

DESIGN EARTH’ün illüstrasyonları 1970’lerin mimari tartışmalarından esinlenmiştir. Örneğin, Superstudio’nun Continuous Monument [Sürekli Anıt] projesinden ilhamla Arap çölündeki buzullar görselleştirilmektedir. Arap çölündeki duvarlar ve barajlar, çizimin baskın katmanı olan ve tekrar eden buz küpleriyle oluşturulmuştur. Superstudio’nun Continuous Monument serisi, doğa fikrini teknolojik bir katman olarak yansıtmak amacıyla üretilmiştir. Superstudio’nun, tek bir birleştirici yapının özde, yansıtıcı bir geometrinin soyutlanması ve çoğaltılması yoluyla dünyada kozmik düzen oluşturabileceğini düşündüğü gibi, DESIGN EARTH’ün çizimleri çağdaş ütopya fikirleri için besleyici bir zihniyeti etkilemek amacıyla önerilen kuramsal yapılarıdır (Anker ve Edwards, 2018). Bu yaratıcı uygulamalar, tahayyüller aracılığıyla iklim krizi ile ilgili

sonucunda iklimin değişeceğini ve buranın bir çöl olmaktan çıkıp tarım yapılarak yerleşime açık bir yer hâline geleceğini tahayyül etmektedir.

Benzer kaygılarla NEMESTUDIO’nun kurucu ortağı Neyran Turan (2019, 8) “çözülmesi gereken bir problem olarak tasarımın iklim değişikliğinin rolünü sınırlamak yerine, çevrenin hayal edilebileceği bir ölçü olarak mimari üzerine spekülasyon yapabilir miyiz?” sorusunu sorarak Architecture as Measure [Ölçü Olarak Mimarlık] kitabının her bir bölümünde, Antroposen döneminin doğa, çevre, insanlık, mimari, küreselleşme ve iklim krizi ile ilgili konularını farklı perspektiflerden ele almaktadır. Turan 2021 yılında How Will We Live Together? [Birlikte Nasıl Yaşayacağız?] başlıklı Venedik Bienali’nin 17. Uluslararası Mimarlık Sergisi’nde Türkiye Pavyonu için kitabıyla aynı adı taşıyan “Ölçü Olarak Mimarlık” isimli bir çalışma sunmuştur. Bu bağlamda, bu konularla bağlantılı olarak oluşturulan anlatılara dair çizim, maket ve yerleştirmeler hazırlanarak mimarlığın spekülatif gücü yansıtılmıştır.

DESIGN EARTH’ün önerisi gibi NEMESTUDIO’nun Strait [Boğaz] projesi (Görsel 3), Boğaz’da kaza yapan bir geminin yol açtığı çevre felaketini anlatmaktadır ve yapılaşmanın sonuçlarını çarpıcı bir şekilde görselleştirmektedir. Projeye ait olan anlatı ve kolaj, İstanbul kıyısında bir felaket sahnesini betimleyerek coğrafi tahayyülü soyut ve kurgusal bir şekilde temsil eder ve mimari müdahale ile Boğaz’ın ölçeğini daha görünür hâle getirir. Aynı zamanda, güncel bir konu olan Kanal İstanbul projesiyle de ilişkilendirilerek iklim değişikliğinin neden olduğu politik, etik ve kültürel sorunlara atıfta bulunmaktadır. İstanbul Boğazı’nın fiziki yapısının petrol sızıntısı nedeniyle petrol gemilerinin geçişine uygun olmadığı öne sürülerek petrol trafiğine kapatılmış olması, pek çok tartışmaya neden olan Kanal İstanbul projesini meşrulaştırmanın en önemli etkenlerinden birisidir. Strait projesinin anlatısında da yer verilen bu durum böyle bir projenin hayata geçirildiğinde sebep olacağı sonuçların tahayyülünü görünür kılmaktadır. Boğaz projesi için kurulan yerleştirmede, coğrafi ölçeği deneyimsel bir koşul olarak

“MİMARİ TEMSİLİN EYLEMLİLİĞİNİN TEMELİNDE BU TAHAYYÜLLER ARACILIĞIYLA İKLİM KRİZİNİN HEM SEBEP VE SORUMLULARINA ODAKLANILABİLMESİ HEM DE GELECEK HAKKINDA YENİ MEKÂNSAL KURGULARIN GELİŞTİRİLEBİLMESİ YATAR”

taşınmasını betimlemektedir (Görsel 1). Önceki çizimin devamı olan Strait of Hormuz Dam ise transit lojistiğin petrol çıkarımını tasvir etmektedir (Görsel 2). Çizimler, farklı coğrafi sınırların birbiri içine geçerek çözünmesini gözler önüne sermektedir. Antarktika’nın eriyen buzulları ve suya susamış Basra Körfezi bir montaj gibi tek bir çizimde üst üste bindirilerek iklim krizinin sonucu olarak farklı coğrafyaların ve iklimlerin gelecekteki kesişme olasılığı betimlenmiştir. Bu yöntem coğrafyaları yeniden tanımlama ve iklim koşullarına mimari biçim üzerinden meydan okuma gayreti olarak tanımlanabilir. Yaratıcı bir disiplin olarak mimarlığın sunduğu bu hayali imgeler iklim krizinin üst ölçekte yaratacağı değişimleri görsel olarak yorumlamayı sağlar. Bu sayede bireysel ve kolektif bir farkındalık yaratılarak iklim krizinin nedenleri

konuları farklı ölçeklerde algılamaya ve yeni temsil biçimlerinin oluşmasına ön ayak olmaktadır. Ayrıca, Superstudio, ürettiği kolajlarla şehircilik ve ekoloji arasındaki bozulmayı da yansıtmak amacıyla taşımaktadır. Örneğin, 1966 yılında Floransa’da meydana gelen sel felaketi ile nüfus azalması yaşanmış ve hemen ardından imar ve inşaat alanında artış kaydedilmiştir. Superstudio bu durumu 1972 yılında Flooded Florence için ürettikleri kolajla betimlemiştir. Allais (2011), bu tür felaketlerin inşaat faaliyetleri için fırsatlar yaratacağını ve yeniden sermayelendirme ile mimarlığı değiştireceğini belirtmektedir. Superstudio’nun sel felaketi sonucu artacak olan inşaat faaliyetlerine göndermede bulunduğu kolaj gibi DESIGN EARTH de kuraklık ile savaşılan Basra Körfezi’ne tatlı su sağlamak için Antarktika’dan buz taşınması

SOLDA NEMESTUDIO, Strait, 2015, Courtesy of NEMESTUDIO (Görsel 4)

SAĞ ÜSTTE Nine Islands (Dokuz Ada); 3. İstanbul Tasarım Bienali, Biz İnsan Mıyız? Fotoğraf: Sahir Uğur Eren, 2016, Url-1 (Görsel 5)

“MİMARİ TEMSİL ARAÇLARININ VE ÇERÇEVE BİR KAVRAM OLARAK ANTROPOSEN’İN ÇOĞULLUĞUNUN BİR ARADA KULLANILMASI, MİMARİ TEMSİLİN EYLEMLİLİĞİ ARACILIĞIYLA YENİ TAHAYÜLLER YARATMANIN TEMELİNİ OLUŞTURMAKTADIR”

çerçeveleyen ve “ölçek dışı bir monolit” olarak tanımlanan nesne, yüksekliğin arttırılarak boğazın darlığının soyut olarak abartıldığı insan ölçeğinde bir geçit gibi davranmaktadır (Görsel 4). İnsanların gelecek ile ilişkilerinin çizimler üzerinden tasvir edilmesi ve yerleştirmeler aracılığıyla deneyimlenebilen mekânlar sunulması ile temsili ikilemler oluşturularak eleştirel düşünmenin tetiklenmesi sağlanmıştır. Bir gemi kazası sonucunda kentleşmenin hızlanması buradaki sermayenin çok hızlı bir şekilde dönüştüğünü gözler önüne sererken, hızla yükselen inşaatlar sonucunda yaşanacak olan çevre kirliliğinin doğuracağı sonuçların petrol sızıntısının yaratacağı kirlilik ile yarışır boyutta olduğu açığa çıkmaktadır.

NEMESTUDIO tarafından 3. İstanbul Tasarım Bienalinde “Biz İnsan Mıyız?” teması altında sunulan bir başka çalışmada, dünyanın kaynaklarından yararlanma sorunu göz önünde bulundurularak fiziksel modellerden oluşan Nine Islands [Dokuz Ada] isimli bir yerleştirme hazırlanmıştır (Görsel 5). Bu çalışma, mimari malzemelerin uzamsal-

zamansal kapsamı üzerinde düşünmeyi amaçlamaktadır. Yapıların inşasında kullanılan ve doğal kaynaklardan elde edilen malzemelerin buldukları coğrafyalardan uzağa taşınmasının etkileri tartışılırken; mimari malzemeleri, kaynakların coğrafyaları ve malzeme tedarik zincirleri ile ilişkilendirerek yapıların “jeolojik (zamansal) ve coğrafi (mekânsal) yayılımı” vurgulanmaktadır (Turan, 2019, 83). Mimari model yapımı, yerleştirmede dokuz farklı yapı malzemesini göstermek için eleştirel bir temsil aracı olarak kullanılmıştır. Her bir modelin kendi içinde mimari, coğrafi ve jeolojik açıdan bağlantısı vardır. Modellerin üst kısımları belirli bir malzemedен şekillendirilmiş heykelsimsi biçimlerden oluşurken, alt kısımları hammaddeyi temsil eden beyaz renkteki figürlerden oluşmaktadır (Turan, 2019, 89). Amaç, aradaki kavramsallaştırılmamış alanı vurgulamak ve tipoloji ile jeolojiyi bir mimari modelde yan yana getirmektir. Bienalin nesnesi olan mimari modeller de mimari çizimler gibi iklim krizinin çarpıcı etkilerini sunmayı amaçlamaktadır. Ölçek ve malzeme değişiklikleri ile durumun

çarpıcılığı vurgulanmış ve izleyicinin düşüncelerinin yeniden şekillenmesi sağlanmıştır. Bir inşaatta ya da bir mekândaki mobilyanın yapımında kullanılan hammaddenin hangi canlıdan sağlandığını ve şekillenerek dönüştüğü malzemeyi eş zamanlı görmek izleyiciyi düşündürmektedir. Yerleştirmede bulunan mimari modeller aynı zamanda mimari çizimler ile de desteklenerek insan faaliyetleri sonucunda oluşan üretim, nakliye, inşaat ve yıkımı gözler önüne sermektedir.

Değerlendirme

Yeni mimari tahayyüller, iklim krizi sonucu dönüşen coğrafyalarda görsel söylemi geliştirebilmek için bir yaklaşım önermektedir. Üzerinde durduğumuz bu tahayyüller izleyicinin iklim krizi hakkında düşünmesini sağlamak için etkileyici temsil türleridir fakat iklim krizinin sebeplerine odaklanmakta ve sorumlularını görünür kılmakta her zaman tek başına yeterli olamamaktadırlar. Bunun yerine, Antroposen kavramının etrafında gelişen eleştirel literatürün de ifade ettiği gibi iklim krizinin sebeplerinin ve sonuçlarının öznesi çoğunlukla müphem bir şekilde insan-insanlık-insanoğlu olarak belirlemektedir. Dolayısıyla bir görsel söylem oluşturuluyor olsa da aslında mimari temsil için eylemlilik politik ve etik olanı önceleyen özerk üretimde yatmaktadır. Bunu yaparken Antroposen’in çoğulluğunun içinde var olan toplumsal ve politik boyutların yanı sıra asıl sorumlu aktörleri görünür hâle getirmek kritik bir önem taşımaktadır.

Anlatıların desteğiyle sağlanan bu görünürlüğe mimari çizimlerin tek başına erişebilme becerisi tartışmalıdır. Buna ek olarak, Superstudio tarafından 1960'lı ve 1970'li yıllarda üretilen ve radikal olarak tanımlanan çizimler ile iklim krizinin çağdaş mimari temsilleri arasında tekrar eden bir ilişkiler dizisi olduğu görülmektedir. Bu ilişkilerin sürekliliğinde yöntem olarak çizimlerde coğrafyaların yer değiştirmesi, tek bir birleştirici yapı vurgusu veya şehircilik ve ekoloji arasındaki bozulmanın yansıtılması kullanılmaktadır. Yıllar önce geliştirilmiş olan ve kendi tarihsel bağlamı içinde radikal olarak tanımlanan çizim yöntemlerinin bugün kullanılmaya devam etmesi özgünlüklerini zayıflatmaktadır. Bu kabul görmüş eski çizim tekniklerine günümüzde tekrar başvurmak tarihi sürekliliğin okunmasını kolaylaştırırken, Antroposen çağının gerektirdiği benzersiz hayal gücüne dayalı çığır açıcı bir görsel söylemin üretimini kısıtlamaktadır.

Öte yandan, özellikle bienallerde; mimari çizimlerin yanı sıra, model ve yerleştirme araçlarının da karma bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu sayede, üretilen anlatıların, çoğulcu mimari tahayyüller aracılığıyla iklim krizinin çok ölçekli, çok zamanlı, çok boyutlu ve çok disiplinli niteliklerini görünür kılabilmesi ve bu niteliklerin deneyimlenebilir olması amaçlanmaktadır. Bu sebeple, modellerde malzemeler aracılığıyla zıtlıkların vurgusu veya yerleştirmelerde ölçek manipülasyonu gibi yöntemler kullanılmaktadır. Sonuç olarak, eleştirel ve spekülatif araçlar olan farklı mimari temsil ortamları, iklim krizinin etkilerine dair anlatılar oluşturarak, alana özgü coğrafi portreler üretmek ve bunun deneyimlenebilmesini sağlayarak; alternatif dünyalara dair yaratıcı ifadeler sunma ve eylemliliği tetikleme kapasitesine sahiptir. Hem sanat hem de mimarlık alanında üretilen işlerin çeşitli bienallerde sergilenmesi, iklim krizinin geleceği hakkında bireysel ve kolektif olarak farkındalık yaratmayı yaygınlaştırmaktadır. Bu nedenle, bienallerde sergilenen mimari temsil araçlarının ve çerçeve bir kavram olarak Antroposen'in çoğulluğunun bir arada kullanılması, mimari temsilin eylemliliği aracılığıyla yeni tahayyüller yaratmanın temelini oluşturmaktadır. ■

• Bu makale Aylin Alicanoğlu Şerifoğlu'nun Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi Esin Kömez Dağlıoğlu yürütücülüğünde devam eden doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

DİPNOTLAR

1 Sanat eserlerinin değişen dönemlere göre insan-doğa ilişkileri üzerinden yorumlanması ve Antroposen dönemindeki yansımaları için bkz. Kara, Nagehan. İnsan-Doğa İlişkisinde Yaşanan Değişimler ve Sanata Yansımaları. Işık Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022. <https://acikerisim.isikun.edu.tr/xmlui/handle/11729/4288> (erişim tarihi: 19 Eylül 2022). Tarihsel süreçte sanat ve doğa etkileşimini inceleyen tez, iklim krizini ortaya çıkaran sebeplerin ve süreçlerin sanata yansımalarını araştırmaktadır. Özellikle Antroposen döneminde yaşanan Sanayi Devrimi, Aydınlanma ve Fransız Devriminin yarattığı doğa algısındaki değişimin teknolojik gelişmeler ve makineleşme ile sanat eserlerine yansıdığı görülmektedir.

2 Bu tartışmanın bienaller aracılığıyla güncel olarak yürütüldüğü tez için bkz. Karaağaç, Merve. Sanatta Doğaya Yaklaşımlar Bağlamında 16. İstanbul Bienali Yedinci Kıt. Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022, <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.28194.91840> (erişim tarihi: 19 Eylül 2022). Bienalleri doğaya yaklaşımlar bağlamında bir söylem sahası olarak inceleyen tez, 16. İstanbul Bienali'nde Yedinci Kıt temasıyla oluşturulan eserleri sanatta doğa kavramının geçmişten günümüze aktarımı ve ekolojik söylemleri çerçevesinde analiz ederek sanatın ve sanatçının sistemdeki yerini tartışmaktadır.

KAYNAKLAR

- Agrest, Diana. "Representation as articulation between theory and practice." Practice: Architecture, Technique, and Representation. Routledge, 2000.
- Alkan, Alper Semih, vd. Architecture as a craft: Architecture, drawing, model and position. SUN architecture Publishers, 2010.
- Allais, Lucia. "Disaster as Experiment: Superstudio's Radical Preservation." Log sayı:22 (2011): 125-129.
- Altürk, Emre. "Architectural Representation as a Medium of Critical Agencies." Journal of Architecture sayı:13(2) (2008):133-152.
- Altürk, Emre. Drawing Architecture Theory on the City. TU Delft Doktora Tezi, 2009.
- Anker, Peder, ve Edwards, Nina. Anthropocene Architecture: Design Earth's Geostories. The Avery Review, 2018.
- Aureli, Pier Vittorio. The possibility of an absolute architecture. MIT press, 2011.
- Crutzen, Paul, ve Stoermer, Eugene. "The Anthropocene." Global Change Newsletter sayı:41 (2000): 17-18.
- Cutieru, Andreea. "Speculative Architecture: Where are the Contemporary Equivalents of the 60s and 70s Radical Visions?". ArchDaily, (2020). erişim

(14.05.2022) <<https://www.archdaily.com/951803/speculative-architecture-where-are-the-contemporary-equivalents-of-the-60s-and-70s-radical-visions>> ISSN 0719-8884.

- Demos, T. J. Against the Anthropocene. Visual Culture and Environment Today. Sternberg Press, 2017.
- Çaylı, Eray. İklimin Estetiği, Antroposen Sanatı ve Mimarlığı Üzerine Denemeler. İstanbul: Everest, 2020.
- Gandelsonas, Mario. "The city as the object of Architecture" X-urbanism: Architecture and the American City. Princeton Architectural Press, 1999.
- Ghosn, Rania, ve Jazairy, El Hadi. Geostories: Another architecture for the environment. Actar Publishers, 2018.
- Graham, James, Blanchfield, Caitin, Anderson, Alissa, Carver, Jordan, ve Moore, Jacob. (Ed.). Climates: Architecture and the planetary imaginary. Columbia Books on Architecture and the City. Lars Müller Publishers, 2016.
- Haraway, Donna. Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin. Environmental Humanities 6 (2015): 159-165.
- Hulme, Mike. Why We Disagree About Climate Change. The Carbon Yearbook 2010: The Annual Review of Business and Climate Change, 41-43, 2010.
- Kara, Nagehan. İnsan-Doğa İlişkisinde Yaşanan Değişimler ve Sanata Yansımaları. Işık Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Karaağaç, Merve. Sanatta Doğaya Yaklaşımlar Bağlamında 16. İstanbul Bienali Yedinci Kıt. Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Latour, Bruno. "Agency at the time of the Anthropocene." New Literary History sayı 45(1) (2014): 1-18.
- Latour, Bruno. Facing Gaia: Eight lectures on the new climatic regime. John Wiley & Sons, 2017.
- Lavin, Silvia. Kissing architecture. Princeton University Press, 2011.
- McNally, David. Başka Bir Dünya Mümkün. Çeviri: Oya Köymen. İstanbul: Yordam, 2013.
- Moore, Jason W. (Ed.). Anthropocene or capitalocene?: Nature, history, and the crisis of capitalism. Pm Press, 2016.
- Nurmis, Joanna. "Visual Climate Change Art 2005-2015: Discourse and Practice." Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change sayı: 7(4) (2016): 501-516.
- Scott, Emily Eliza. "Archives of the Present-Future: Climate Change and Representational Breakdown." Climates: Architecture and the Planetary Imaginary. Haz. James Graham. Columbia Books on Architecture and the City. Lars Müller Publisher, 2016.
- Turan, Neyran. Architecture as Measure. Actar Publishers, 2019.
- Yusoff, Kathryn, ve Gabrys, Jennifer. "Climate Change and the Imagination". Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, sayı:2(4) (2011): 516-534.
- Yusoff, Kathryn. A Billion Black Anthropocenes or None. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2018.
- URL-1 "İstanbul Tasarım Bienali, Biz İnsan Mıyız?" erişim 18.04.2022, <https://www.iksphoto.com/album/f4319m>

İzmir-Bayındır Kırsal Yerleşim Örneklerinde Ekolojik Ayak İzi Değerlendirmesi

Ülger Bulut Karaca, Pelin Küçükköse

MAKALENİN ADI **İzmir-Bayındır Kırsal Yerleşim Örneklerinde Ekolojik Ayak İzi Değerlendirmesi**
Ecological Footprint Evaluation in İzmir-Bayındır
Samples of Rural Settlement

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-4 (116), 52-57**

MAKALENİN YAZARI **Ülger Bulut Karaca, Doç.Dr.,**

İstanbul AREL Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Pelin Küçükköse, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Programı

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **30.07.2022**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **14.11.2022**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **ulgerbulut@arel.edu.tr,**

pelinulgul@gmail.com

ORCID **0000-0002-8676-9106 (Ü. Bulut Karaca),**
0000-0002-0456-0895 (P. Küçükköse)

ÖZ Küresel ısınma çağımızın en önemli bilimsel, politik ve sosyal sorunlarından biri hâline gelmiştir. Belirli yerleşim alanlarında bir popülasyonun ekolojik ayak izini (eai) belirlemek, sürdürülebilir bir dünya için farkındalık sağlanması ve küresel ısınmanın azaltılması için strateji geliştirilmesine katkı sağlar. Bu bağlamda, İzmir ili, Bayındır ilçesi sınırları içinde yer alan tarımsal üretime dayalı yaşam sürdürülen Buruncuk, Yakacık, Yusufu kırsal mahallelerinin eai ölçümü ve yapılaşmış alan ayak izi (yaai) hesaplaması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tartışılarak bu yerleşimlerde ekolojik kırsal kalkınmanın geliştirilebilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER ekolojik ayak izi (eai), yapılaşmış alan ayak izi (yaai), kırsal yerleşim, sürdürülebilirlik, Bayındır

Tarımın doğuşu ve insanların yerleşik hayata geçmesinden bu yana süregelen beşeri ekonomik faaliyetlerin günümüzde dünyanın biyofiziksel sistemlerini, ekolojik istikrarını ve jeopolitik güvenliğini tehlikeye atacak şekilde değişime uğradığı görülmektedir. Endüstriyel faaliyetler sonucunda oluşan atıklar stratosferdeki ozonu tüketmekte ve atmosferin endüstri öncesi bileşimini değiştirmektedir. Bu durum ekolojik işlev bozukluğunun en büyük nedeni olan iklim değişikliğine yol açmaktadır.

Hem insan nüfusu hem de ortalama tüketim gün geçtikçe artmaktadır. Buna karşılık doğal kaynaklar ve biyolojik olarak üretken alanlar giderek azalmaktadır. Her geçen gün azalan dünyanın biyolojik kapasitesi, insanlığın karşı karşıya kaldığı en önemli sorundur. “Ekolojik ayak izi (eai), dünyanın herhangi bir yerinde belirli bir nüfus tarafından tüketilen tüm kaynakları üretmek ve üretilen tüm atıkları bertaraf etmek için gerekli biyolojik olarak üretken arazi ve suyun toplam alanıdır” (William ve Wackernagel, 2008). Hızla tüketilen doğal kaynakların üretilmesi için dünya üzerindeki üretken alanların toplamı “biyolojik kapasite” olarak adlandırılmaktadır. İklim ve diğer çevresel koşulların değişmesi, habitatın değişmesine yol açarak biyolojik kapasiteyi etkiler. Eai'nin biyolojik kapasiteden büyük olduğu durumlarda ekolojik açık söz konusudur. Ekolojik açık, uzun vadede ekolojik sürdürülebilirlik için tüketimde azaltılması gereken miktar

demektir. Ekolojik açığın belirlenmesi, gelecekte uygulanacak politikalara yön verme konusunda fayda sağlar. Bu bağlamda yerleşimlerin eai değerini ölçmek, sürdürülebilir bir topluma geçişte bir politika ve uygulama aracı olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada, düşük nüfus yoğunluğu olan ve tarımsal üretim faaliyetlerinin yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği İzmir ili Bayındır ilçesindeki 3 kırsal mahallede eai ve yapılaşmış alan ayak izi (yaai) değerlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın literatür araştırmasına dayanan bölümlerinde eai kavramı ve dünya ölçeğinde değerlendirilmesi ele alınmıştır. Alan çalışmasının gerçekleştirildiği kırsal mahalleler hakkında bilgi verildikten sonra çalışmanın yöntemi açıklanmış ve ardından alan çalışmasından elde edilen veriler değerlendirilerek sonuç başlığında Bayındır ilçesinin kırsal mahalleleri örneklerinde ekolojik ayak izinin azaltılabilmesi için strateji önerileri sunulmuştur.

Ekolojik Ayak İzi

Eai, tanımlanmış bir nüfusun veya ekonominin kaynak tüketimi ve atık özümleme gereksinimi için gerekli olan üretken arazi alanının tahmin edilmesini sağlayan hesaplama aracıdır. Eai ve biyolojik kapasite için, küresel hektar [global hectare - gha] adı verilen ölçü birimi kullanılmaktadır. “1 gha, dünyanın ortalama verimliliği üzerinden 1 hektar arazinin üretim kapasitesini ifade etmektedir” (İnci, 2019).

Eai hesaplaması yapılırken beş biyolojik kapasite bileşeni ve altı eai bileşeni dikkate alınmaktadır. “Biyolojik

kapasite bileşenleri, tarım alanı, orman alanı, otlak alanı, yapılaşmış alan ve balıkçılık sahası olmak üzere beş kategoriden oluşmaktadır. Eai bileşenleri tarım alanları ayak izi, orman alanları ayak izi, otlak ayak izi, balıkçılık sahasları ayak izi, karbon ayak izi ve yaai olarak altı ayrı kategoride incelenmektedir” (Kitzes vd., 2007).

Karbon ayak izi, günümüzde en hızlı büyüme gösteren eai bileşenidir ve belirli bir biyolojik kapasite ayrılmamış bir eai bileşeni olarak kabul edilmektedir. “2014 yılındaki veriler karbon ayak izinin dünyanın toplam ayak izinin % 60’ını oluşturduğunu göstermektedir” (Lin vd., 2018).

Yaai, konut, ulaşım ve endüstriyel üretim için altyapı gibi yapılaşmış araziye ifade eder. Asfaltlı ve betonlu alanların yanı sıra bahçeler ve parklar gibi biyolojik olarak üretken alanlar da yapılaşmış alanlardır. Yaai hesaplanırken, söz konusu alanının verimli ekili alanlardan dönüştürüldüğü varsayılmaktadır. Sonuç olarak “yaai, tarım arazisi ayak izine eşittir” (Kandil vd., 2019). “Dünya’da 0,2 milyar hektar yapılaşmış alan olduğu kabul edilmektedir” (Kitzes vd., 2007).

“Eai hesaplanmasında aşağıda sıralanan malzeme akışları eşdeğerlik faktörleri ve verim faktörleri kullanılarak arazi alanlarına dönüştürülür:

. Hane özellikleri (konut sayısı; evin büyüklüğü ve tipi);

. Hane halkı enerji kullanımı ve kaynakları;

. Evsel atıklar (çöpler, geri dönüştürülmüş ve kompostlanmış);

. Gıda tüketimi ve kaynağı;

. Ulaşım (modlar – araba, tren, otobüs, hava, bisiklet, yürüyüş – ve sıklık);

. Su tasarrufu önlemleri ve su toplama dahil su kullanımı” (Carragher ve Peters, 2018).

Belirli bir nüfusun eai hesaplanırken dikkate alınan iki temel unsur vardır. Bunlardan ilki tüketilen kaynakların ve bunun sonucunda oluşan atıkların belirlenmesi, ikincisi ise bu kaynakların üretilebilmesi ve oluşan atıkların yok edilmesi için ne kadar biyolojik üretken alan gerektiğinin tespit edilmesidir. Bu bağlamda; Ekolojik Ayak İzi(ha)= Tüketim x Üretim Alanı x Nüfus¹ fonksiyonu ile hesaplanmaktadır.

Eai küresel, ulusal ve bölgesel ölçekte hesaplanabildiği gibi hane ve birey ölçeğinde de hesaplanabilmektedir. Her bir hanenin eai, gerekli miktarda malzeme akışının derlenmesi ve dolayısıyla konut sakinlerinin enerji, gıda ve su tüketimi, atıkların bertaraf edilmesi, yapılaşmış alanı ve seyahat uygulamaları doğrultusunda belirlenir. Küresel Ayak İzi Ağı’nın [Global Footprint Network] hazırlamış olduğu ayak izi hesaplayıcı [footprint calculator] ile bireyler, tüketim verilerini girerek kendi eai’lerini hesaplayabilmektedir.

Eai hesaplamalarında yapılan bazı

geçim kaynaklarının bozulması ve toplum sağlığına verilen zararlar gibi tüketim ve üretimin dolaylı etkileri de ayak izi hesaplarında hesaba katılmayan unsurlardandır. İnsan kaynaklı arazi bozulmaları, ağaç kesme- yakma sonucunda atmosfere salınan karbondioksit ve karbondioksit dışındaki sera gazı emisyonları da eai ayak izi hesaplarına dahil edilmemektedir. “Eai, sürdürülebilirliğin sosyal veya ekonomik boyutları ile ilgilenmez, yalnızca çevresel veya ekolojik yönleri odaklanma eğilimindedir” (Van Vuuren vd., 2005).

“KARBON AYAK İZİ, GÜNÜMÜZDE EN HIZLI BÜYÜME GÖSTEREN EKOLOJİK AYAK İZİ BİLEŞENİDİR VE BELİRLİ BİR BİYOLOJİK KAPASİTE AYRILMAMIŞ BİR BİLEŞEN OLARAK KABUL EDİLMEKTEDİR”

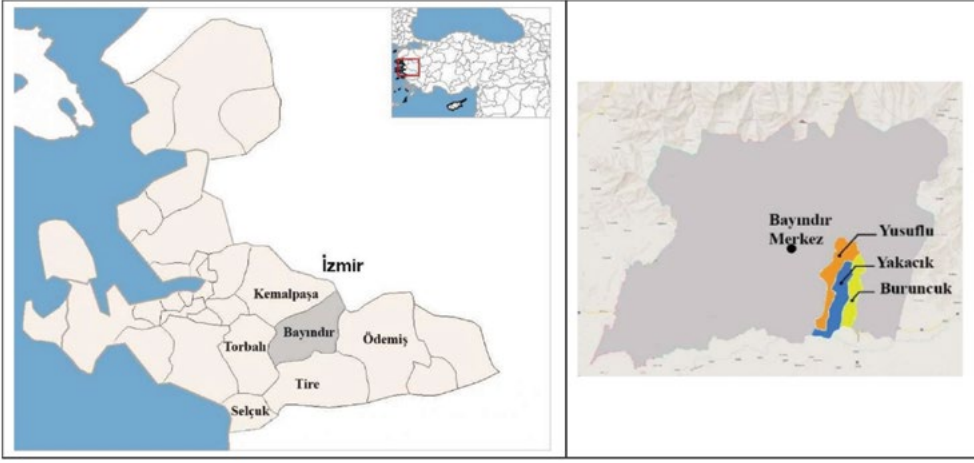
kabuller/varsayımlar eleştirilere neden olmaktadır. Özellikle gelecek yıllar için yapılan eai ve biyolojik kapasite tahminleri teknolojik gelişmeleri hesaba katmayan varsayımlar üzerinden yapılmaktadır. Örneğin “gıda verimini arttıran teknolojilerin geliştirilmesi ile daha az alan kullanımı söz konusu olabilmektedir. Bu durumda eai hesaplamaları yoğun üretimi ve kısıtlı alan kullanımını göz ardı etmektedir” (Fiala, 2008). Yapılan hesaplara yalnızca ana tüketim kategorileri dahil edilmiştir. Karbondioksit dışındaki atık maddeler kısmen değerlendirilmektedir. Artan ekonomik faaliyetlerle geleneksel

Dünya’nın Ekolojik Ayak İzi

Küresel Ayak İzi Ağı, dünya ve ülkeler için eai ölçümlerini yürütmektedir. Tablo 1’de, Küresel Ayak İzi Ağı’nın 2018 yılı için hazırladığı Ulusal Ekolojik Ayak İzi hesaplarına göre dünyanın ve farklı kıtalardan ülkelerin kişi başına eai’leri, biyolojik kapasiteleri ve biyolojik kapasite rezervleri/açıkları gösterilmiştir.

Tablo 1’e göre, dünyanın eai kişi başına 2,8 gha olmuştur. Dünyanın kaynaklarının gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılayabileceği şekilde muhafaza edilmesi için, eai kişi başına 1,6 gha olan mevcut biyolojik kapasiteye eşit olmalıdır. Bu durumda

Ülke	Nüfus	Eai (gha/kişi)	Biyolojik kapasite	Biyolojik kapasite rezervi (+) / açık (-)
Hindistan	1.352.640.000	1,2	0,4	-0,8
Mısır	98.423.600	1,8	0,4	-1,4
Brezilya	209.468.992	2,6	8,6	+6
Türkiye	82.340.104	3,3	1,3	-2
Çin	1.459.379.968	3,8	0,9	-2,9
Rusya	145.734.000	5,3	6,7	+1,4
Suudi Arabistan	33.702.800	5	0,4	-4,6
Belçika	11.482.200	6,9	0,8	-6,1
Danimarka	5.752.130	6,7	3,7	-3
Avustralya	24.898.200	7,1	11,5	+4,4
ABD	327.096.000	8,1	3,4	-4,7
Kanada	37.074.600	8,1	14,7	+6,6
Katar	2.781.680	14,3	0,9	-13,4
Dünya	7.631.090.176	2,8	1,6	-1,2

SOLDA İzmir ili Bayındır ilçesi Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahalleleri (Şekil 1)

SAĞ ÜSTTE Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinin nüfusu, yüzölçümü, eai hesaplanması anketine katılım bilgileri (Tablo 2)

SAĞ ALTTA Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinin ortalama eai ve eai bileşenleri ile alan dağılımları ve yaai (Tablo 3)

“BAYINDIR, DÜŞÜK KENTSEL İŞLEV DÜZEYİNE SAHİP, DÜŞÜK NÜFUS YOĞUNLUĞU BARINDIRAN, KIRSAL NİTELİĞİ BASKIN VE ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ OLMAYAN BİR İLÇEDİR”

dünyanın ekolojik açığı kişi başına 1,2 gha'dır. Kişi başına eai, bir ülkenin toplam eai'nin o ülkenin toplam nüfusuna bölünmesiyle elde edilir.

Eai biyolojik kapasiteden büyük olan ülkelerde biyolojik kapasite açığı olduğu görülmektedir. Tablo 1'e göre kişi başına eai en yüksek olan ülkeler sırasıyla Katar, ABD, Kanada ve Avustralya'dır.

“Eai küresel ölçekte tüketim faaliyetleri ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile bağlantılı olarak 1970 yılından itibaren artış göstermektedir” (URL-1). “1970 yılından itibaren ekolojik açık yılda ortalama %2 oranında artış göstermeye devam etmektedir” (Lin vd., 2018). “Eğer bu hayat tarzı ile devam edilirse 2050 yılına gelindiğinde ihtiyaçların karşılanabilmesi için üç dünya büyüklüğünde verimli alana gereksinim duyulacağı ve dünyadaki çöp atığının %70 oranında artacağı ön görülmektedir” (Yılmaz ve Marşoğlu, 2021).

Türkiye'de 1976 yılı itibarı ile eai biyolojik kapasiteyi aşmış ve sonraki yıllarda da artan bir eğilim göstermiştir. 2018'de Küresel Ayak İzi Ağı tarafından yapılan son eai ölçümlerine göre Türkiye'nin kişi başına eai 3,3 gha; biyolojik kapasitesi 1,3 gha; biyolojik kapasite açığı ise -2 gha'dır.

Alan Çalışması: Buruncuk, Yakacık, Yusufllu Kırsal Mahalleleri

Alan çalışması, İzmir ili Bayındır ilçesinde yer alan Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinde eai hesaplanması ve yaai hesaplanması aşamalarından oluşmaktadır. Bayındır düşük kentsel işlev düzeyine sahip, düşük nüfus yoğunluğu barındıran, kırsal niteliği baskın ve organize sanayi bölgesi olmayan bir ilçedir. İzmir Kalkınma Ajansı (2021)'na göre Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahalleleri idari bölüm olarak daha önceleri köy iken, 2012 yılındaki yasa değişikliğinden sonra mahalle; 2021 yılındaki yasa değişikliği ile kırsal mahalle olarak nitelendirilmiştir. Bu kırsal mahalleler, yerleşik alan olarak çoğunlukla dağın eteğine konumlandırılmış merkez; zeytinlik, ekilebilir tarım arazileri ile büyükbaş hayvan ahırlarının bulunduğu ova olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinde “iklim özelliklerinin olumlu olmasından dolayı tarımsal üretim fazladır ve çeşitlilik boldur. Tarım arazilerinden yılda iki ya da üç defa ürün alınabilmektedir” (URL- 2). Bu kırsal mahallelerde temel geçim kaynakları sebze ve meyve yetiştiriciliği ve büyükbaş hayvan yemi üretimidir. Bu mahallelerde

yaşayanların büyük çoğunluğu tarımsal faaliyetler ve hayvancılık ile geçimlerini sağlamaktadır. Mahalle sakinleri yakacak odun gereksiniminin büyük çoğunluğunu, tımarlama denilen ve her yıl düzenli olarak yapılan budama işlemi sonucunda zeytin ağaçlarından karşılamaktadır.

Buruncuk Kırsal Mahallesi

Buruncuk mahallesi merkezindeki konutların büyük çoğunluğu genellikle tek katlı eski yapılar olup, taş, kerpiç ve briket kullanılarak inşa edilmiştir. Yapılar birbirine bitişik veya yakın olacak şekilde konumlandırılmıştır. Ova bölümünde ise daha çok yeni bir ya da iki katlı yapılar bulunmaktadır. Konutların bitişğinde ya da yakınında büyükbaş hayvan ahırları konumlandırılmıştır. Ekilebilir arazilerin bir kısmında yılın belli zamanlarında fidan yetiştiriciliği için seralar yapılmaktadır. Seralar, bambu üzerine naylon örtülerek oluşturulan geçici yapılar. Mahalle sınırları içerisinde ya da yakınında ormanlık alan bulunmamaktadır. Ancak arazinin önemli bir bölümü zeytinlik olarak ayrılmıştır. Buruncuk arazisi içerisinde akarsu ya da göl bulunmamaktadır. Tarım sulama için, Buruncuk ve Zeytinova mahallelerinin sınırlarında konumlandırılan Zeytinova barajından yararlanılmaktadır. Buruncuk mahallesinde temel geçim kaynakları sebze fidanı yetiştiriciliği, sebze ve meyve yetiştiriciliği, zeytinyağı üretimi ve büyükbaş hayvancılığıdır. Mahallede büyükbaş hayvancılık, et ve süt üretimi yaygın olup, mera alanlarının yeterli olmaması sebebiyle küçükbaş hayvancılık yaygın değildir. Yetiştirilen ürünler cuma günleri Bayındır merkezde ve salı günleri

komşu ilçe olan Tire'de yer alan pazarda satılmaktadır. Buruncuk ilkokulu kapalı olup öğrenciler eğitim öğretim için Zeytinova mahallesine ya da Bayındır'a gitmektedir. Buruncuk mahallesine ulaşım, karayolu ve tren yolu ile sağlanmaktadır. Mahallenin merkezine kadar toplu taşıma ile ulaşmak mümkündür.

Yakacık Kırsal Mahallesi

Yakacık mahallesinde merkezdeki konutlar birbirine bitişik veya yakın olacak şekilde konumlandırılmıştır. Konutlar çoğunlukla önlerinde avlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Taş, tuğla ve beton yapı malzemeleri kullanılarak inşa edilmiş konutlar bulunmaktadır. Mahallenin merkez kısmında yer yer küçükbaş ve büyükbaş hayvan ahırlarına rastlanmıştır. Büyükbaş hayvancılıkla geçimini sürdüren mahalle sakinleri ova kısmında inşa edilmiş konutlarda yaşamını devam ettirmektedir. Yakacık mahallesinde Buruncuk mahallesinde olduğu gibi tarım arazilerinin yanı sıra zeytinlik alanlar da mevcuttur. Mahallede ormanlık alan bulunmamaktadır fakat mahalle özellikle zeytin ve diğer meyve ağaç çeşitleri bakımından zengindir. Yakacık mahallesinde temel geçim kaynakları büyükbaş hayvancılık, sebze - meyve ve çiçek yetiştiriciliğidir. Halk, yetiştirdikleri ürünleri pazarda ya da yerinde satarak geçimini sürdürmektedir. Çiçek yetiştiricileri her yıl mayıs ayında Bayındır'da düzenlenen Uluslararası Çiçek Festivali'nde ürünlerini sergileyerek satışa sunarlar. Mahallede hasat zamanları yardımlaşma söz konusudur. Yakacık mahallesinde aktif eğitim veren bir ilkokul mevcuttur. Öğrenciler ilkokulu bitirdikten sonra okul servisi aracılığıyla ilçe merkezinde öğrenimlerine devam etmektedirler. Yakacık mahallesine ulaşım, karayolu ve tren yolu ile sağlanmaktadır.

Yakacık mahallesinin merkezine kadar toplu taşıma ile ulaşmak mümkündür. Ova kısmına toplu taşımayla erişim sağlanamamaktadır. Bu alanda yaşayanlar toplu taşımaya ulaşmak için yaya ya da kendi araçlarıyla ilçeler arası ana yola ya da tren istasyonuna erişerek bu noktalarda toplu taşıma araçlarına binebilmektedirler.

Yusuflu Kırsal Mahallesi

Yusuflu mahallesinin merkezindeki konutlar birbirine bitişik veya yakın

Kırsal mahalleler	Buruncuk	Yakacık	Yusuflu
Nüfus (URL-3)	458	558	827
Yüz ölçümü (km ²) (URL-3)	7,689	9,91	11,133
Nüfus yoğunluğu (kişi/km ²)	59,56	56,31	74,28
Ankete katılan kişi sayısı	102 (54 erkek + 48 kadın)	78 (43 erkek + 35 kadın)	96 (51 erkek + 45 kadın)
Kırsal mahallenin nüfusuna kıyasla ankete katılım oranı	%22,27	% 13,98	% 11,61

olacak şekilde konumlandırılmıştır, çoğunluğu önlerinde avlu olan binalardır. Taş, tuğla ve beton yapı malzemeleri kullanılarak inşa edilmiş konutlar bulunmaktadır. Mahalle merkezindeki konutlar genellikle taş ve ateş tuğla yapı malzemesi kullanılarak inşa edilmiş eski yapılardır. Göç alan Yusuflu mahallesinde ortaya çıkan barınma gereksinimi, mahallenin merkezinde, atıl durumdaki taş evlerin restore edilerek kullanılması veya yeni inşa edilen betonarme binalar ile karşılanmaktadır. Büyükbaş hayvancılık yapanlar, mahallenin ova kısmında, genellikle betonarme strüktüre sahip tuğla yapı malzemesi kullanılarak inşa edilen bir veya iki katlı yapılarda yaşamaktadır. Bu evlerin yakınında ahır yapıları yer almaktadır. Ova kısmında yer yer atıl durumda kerpiç konut yapıları veya kalıntılarına da rastlanmaktadır. Yusuflu mahallesinde temel geçim kaynakları büyükbaş hayvancılık ve sebze - meyve yetiştiriciliğidir. Halk, yetiştirdikleri ürünleri pazarda ya da yerinde satarak geçimini sürdürmektedir. Mahallede hasat zamanları yardımlaşma söz konusudur. Yusuflu mahallesinde aktif eğitim veren bir ilkokul mevcuttur. Öğrenciler ilkokulu bitirdikten sonra okul servisi aracılığıyla ilçe merkezinde öğrenimlerine devam etmektedirler. Yusuflu mahallesine ulaşım, karayolu ve tren yolu ile sağlanmaktadır. Mahallenin merkezine kadar toplu taşıma ile ulaşmak mümkündür.

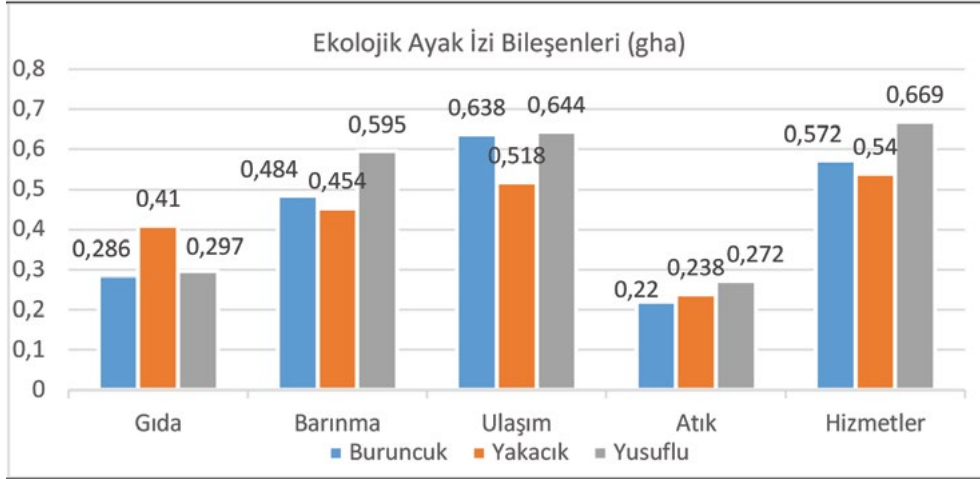
Ova kısmına toplu taşımayla erişim sağlanamamaktadır. Bu alanda yaşayan sakinler toplu taşımaya ulaşmak için yaya ya da kendi araçlarıyla ilçeler arası ana yola ya da tren istasyonuna erişerek bu noktalarda toplu taşıma araçlarına binebilmektedirler.

Yöntem

Alan çalışmasının ilk aşamasında Buruncuk, Yakacık ve Yusuflu kırsal mahallelerinde yaşayan sakinlere Küresel Ayak İzi Ağı'nın hazırlanmış olduğu anket uygulanmıştır. Anket soruları katılımcıların gıda, giyim, ev gereçleri, inşaat malzemeleri, akaryakıt ve elektrik gibi enerji tüketimi ve atık yönetimi (üretilen çöp miktarı ve geri dönüştürme oranı) ile ilgili alışkanlıklarının belirlenmesine yöneliktir. Anket sonuçları Küresel Ayak İzi Ağı'nın eai hesaplama motoruna tek tek girilerek her bir birey için eai hesaplanmış; her bir mahallenin eai, sakinlerinin ekolojik ayak izlerinin ortalaması alınarak belirlenmiştir. Tablo 2'de, alan çalışmasının yapıldığı 3 kırsal mahallenin eai hesaplanmasında etkili parametreleri ve anket bilgileri yer almaktadır.

Alan çalışmasının ikinci aşamada, bu üç kırsal mahalle için yaaı belirlenmiştir. Bu amaçla öncelikle, Bayındır Belediye'sinden alınan 1/1000 uygulama imar planından ve yerinde yapılan ölçümler sonucunda 3 kırsal mahallenin yüzölçümü, yapıli yol alanları, kullanım halindeki ve atıl haldeki konutların

Kırsal mahalleler	Buruncuk	Yakacık	Yusuflu	
Ortalama eai bileşenlerinin dağılımı	Gıda	0,286	0,410	0,297
	Barınma	0,484	0,453	0,595
	Ulaşım	0,638	0,518	0,644
	Atık	0,220	0,237	0,272
Kişi başına ortalama eai (gha)	Hizmetler	0,572	0,540	0,669
		2,200	2,160	2,480
	Yüzölçümü (m ²)	7.689.000	9.910.000	11.133.000
	Yapılı yollar (m ²)	100.540	108.250	123.860
Yapılı alan dağılımları	Konutların taban alanları toplamı (m ²)	11.340	13.740	16.250
	Hayvan ahırlarının alanları yaklaşık toplamı (m ²)	8.440	9.280	12.060
	Çiçek yetiştiriciliğinde kullanılan seraların alanları toplamı (m ²)	-	3.570	-
	Atıl yapıların alanları yaklaşık toplamı (m ²)	1.220	1180	1.820
Kişi başına ortalama yaaı (gha)	0,026	0,024	0,180	

SOLDA Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinin eai bileşenleri (Şekil 2)

ALTTA Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinin alan dağılımları (Şekil 3)

taban alanları, ahır ve çiçek seralarının alanları saptanmıştır (Tablo 3). Her üç kırsal mahallede üzerinde herhangi bir kaplama malzemesi olmayan toprak yollar yapıli alan hesabına dahil edilmemiştir.

Değerlendirme

Küresel Ayak İzi Ağı'nın eai hesaplama motoruna ile yapılan hesaplama sonucunda Buruncuk, Yakacık ve Yusufllu kırsal mahallelerinin eai ve eai bileşenleri ile yapıli alan dağılımları ve yaai Tablo 3'te sunulmuştur.

Söz konusu üç kırsal mahallede 2018 yılı Küresel Ayak İzi Ağı'nın verilerine göre belirlenmiş dünyanın biyolojik kapasite değerinin (1,6 gha) aşıldığı, aynı verilere göre Türkiye için belirlenmiş eai değerinin (3,3 gha) altında kaldığı görülmektedir. Bu mahallelerde Türkiye ortalamasına göre daha ekolojik bir yaşamın sürdürüldüğü söylenebilir. Her üç kırsal mahallede de ulaşım hizmetler ve barınma bileşenleri yüksek bulunmuştur.

Yakacık mahallesinde hazır gıda tüketiminin diğer mahallelere oranla daha yüksek olması nedeniyle eai gıda bileşeni yüksek çıkmıştır. Yakacık

mahallesinin ova kısmında yaşamını sürdürenler ürettikleri gıda ile kendi kendilerine yeter durumdadır. Mahallenin merkezinde yaşayanların sayısı diğer iki mahallenin merkezlerine oranla daha yüksektir. Merkezdeki tarımsal faaliyetlerin kısıtlılığı nedeniyle hazır gıda tüketiminde artış belirlenmiştir.

Yusuflu mahallesinde göç nedeniyle konut gereksiniminin olması ve yeni yapılaşmada endüstriyel yapı malzemelerinin kullanılması, yeni bina yapımında konfor amaçlı daha büyük metrekarelerin tercih edilmesi eai barınma bileşenini artırmaktadır.

Buruncuk mahallesinde ulaşım, en yüksek eai bileşeni olarak görülmektedir. Bayındır ve Tire ilçelerine eşit uzaklıkta olan Buruncuk mahallesinde tarımsal ürün satışı için her iki ilçeye gidiş gelişlerin yoğun olması nedeniyle diğer iki mahalleye oranla ulaşım ayak izi fazladır. Buruncuk ve Yusufllu mahallelerinde ilkokulun faal olmaması nedeniyle öğrencilerin servisi araçları ile Zeytinova mahallesi veya Bayındır'da eğitim almaları ulaşım ayak izinin artmasına etki eden faktörlerdendir.

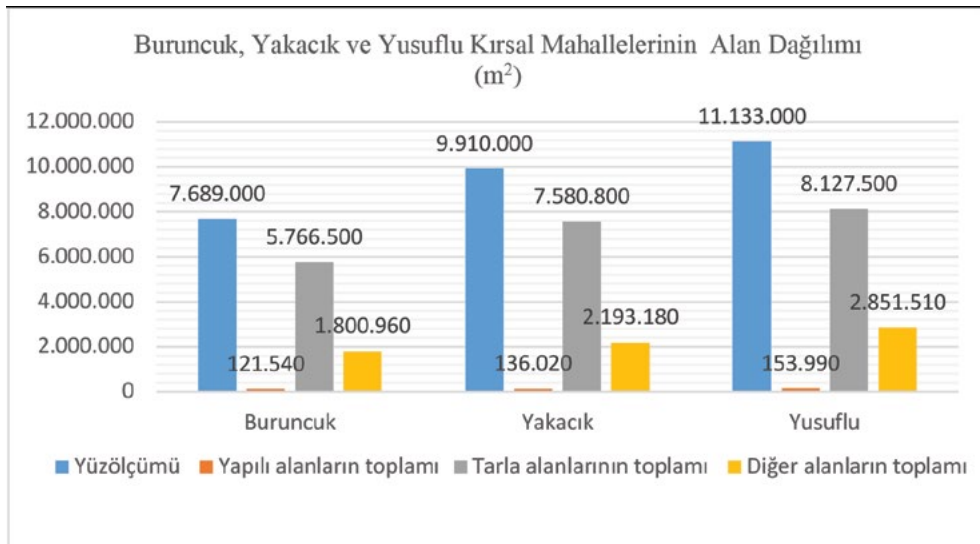
Mahallelerde kompost üretimine rastlanmamıştır. Sebze meyve kabuğu gibi organik atıklar hayvanlara verilmekte ya da doğrudan toprağa karıştırılmakta, büyükbaş hayvan gübreleri doğrudan tarlalarda kullanılmaktadır. Böylece yapay gübre kullanımı oldukça azaltılmıştır. Sulamada kullanılan hortum vb. ekipmanlar ile silaj naylonu gibi plastik atıklar geri dönüştürülmekte, yem çuvalları yeniden kullanılmaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji verimliliği değişkenlerini tanımlayan eai hizmetler bileşeni en yüksek Yusufllu mahallesinde belirlenmiştir. Tarımsal sulama için elektrik enerjisi kullanılması bu mahallelerdeki enerji tüketimini artırmaktadır. Tarımsal sulamada Zeytinova barajından istifade eden Buruncuk mahallesinde eai hizmet bileşeni diğer iki mahalleden daha düşüktür.

Yol, kaldırım, taş, beton ve benzeri malzemelerle kaplı park alanı gibi yüzeyler, bir veya iki katlı olarak inşa edilmiş konutlar ve büyükbaş hayvan ahırları yapılaşmış alanları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen mahallelerin alan dağılımında yapılaşmış alan, yol, tarla ve hazine arazisi, dere yatağı, baraj gibi diğer unsurlar yer almaktadır. Her üç kırsal mahallede de en büyük alanı tarlalar kaplamaktadır.

Her üç kırsal mahallede yolların asfalt ve beton kilit taşı kaplı olduğu; üzerinde herhangi bir kaplama malzemesi olmayan toprak yollarında kısmen bulunduğu belirlenmiştir.

Mahallelerin dağı eteğine konumlanmış merkez kısmındaki

konutlar genellikle bir katlı, tuğla ve taş yapı malzemeleriyle inşa edilmiş ortalama 40-80 m² büyüklüğünde yapılardır. Mahallelerin ova kısmında tarıma elverişli tarlalar ve zeytinlikler ile birlikte ahırlar ve büyük baş hayvancılıkla uğraşan mahalle sakinlerinin yaşadıkları konutları yer almaktadır. Ovadaki konutlar merkezdekilere oranla daha büyük ve genellikle iki katlı betonarme yapılardır. Büyüklükleri ortalama 80-150 m² aralığındadır. Ahırlar, çiftliğin hayvan kapasitesine bağlı olarak yaklaşık 200-1000 m² aralığındadır.

Sonuç ve Öneriler

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında, iklim değişikliğinin azaltılması, kentlerin iklim değişikliğine adaptasyonu ve finansmanı konularını kapsayan Paris Anlaşması, Türkiye’de 2021 yılında TBMM onay süreci tamamlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda ekolojik sürdürülebilirliğin, Türkiye’nin kırsal kalkınma politikalarında da önem kazanacağı düşünülmektedir.

BM Gıda ve Tarım Örgütü’ne göre, dünyada insan tüketimi için üretilen gıdanın yaklaşık üçte biri -her yıl 1,3 milyar ton- kaybolmakta veya israf edilmektedir (URL-4). Hayvansal besinlerin üretilmesinde bitkisel besinlere göre daha fazla fosil yakıt tüketildiği göz önünde bulundurularak insanlığın beslenme gereksiniminin karşılanmasında hayvansal gıdanın azaltılması ile kirlilik azaltılabilir. Ayrıca, toprak verimliliğini, yeraltı suyu seviyelerini, su döngülerini ve genetik çeşitliliği koruyan çiftçilik yöntemlerinin denenmesi gereklidir.

Bu çalışmada, tarımsal üretimin yoğun olduğu İzmir ili Bayındır ilçesindeki Buruncuk, Yakacık ve Yusufu kırsal mahallelerinde eai belirlenmiş; bu yerleşimlerdeki eai değerlerinin dünyanın biyolojik kapasite değerini aştığı, ancak Türkiye’nin ortalama eai değerinden düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaai ölçümü ile tarımsal açıdan oldukça verimli Küçük Menderes Havzası’nda yer alan bu üç kırsal mahallenin yol, konut ve ahır gibi yapılarla ne oranda işgal edildiği belirlenmiştir.

Buruncuk, Yakacık ve Yusufu kırsal mahallelerinde en büyük ayak

izi ulaşım, barınma ve hizmetler kategorilerinde görülmektedir. Bunun neticesinde bu yerleşimlerde eai bileşenlerinden en büyüğünün karbon ayak izi olduğu saptanmıştır. Enerji verimliliği ve karbondan arındırılmış enerji üretimi, artan enerji ihtiyacının olumsuz etkilerini azaltmanın anahtarıdır. Bu yerleşimlerde saptanan yüksek karbon ayak izinin azaltılması için fosil yakıt tüketiminin azaltılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaşması yararlı olacaktır. Bu yerleşimlerin yıllık güneşlenme süreleri göz önüne alındığında, güneş enerjisi potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, 2022 yılında yürürlüğe giren “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Bireysel Sulama Sistemlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ” ile tarımsal sulama için gerekli elektrik enerjisi için devlet hibe ve kredi olanakları sağlamaya başlamıştır.

Konut gereksinimi, sanayi bölgesi, tarım dışı istihdam alanları, eğitim, sağlık ve eğlence gibi kentsel hizmetlere/işlevlere erişim gereksinimi kırsal yerleşimler için önem taşımaktadır. Sayılan bu ve benzeri kentsel işlevlerin merkezde toplanarak kentsel saçaklanmanın önlenmesi ve tarımsal üretim alanlarının korunması önem kazanmaktadır. Alan çalışmasının yapıldığı Buruncuk, Yakacık ve Yusufu kırsal mahallelerinde, kentsel işlev düzeyi görece yüksek olan Tire ilçesine ulaşımın kolay olması, ihtiyaç duyulabilecek kentsel hizmetlerin karşılanmasına ve ticari faaliyetlere katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, Buruncuk, Yakacık ve Yusufu kırsal mahallelerinin Bayındır ve Tire ilçe merkezlerine ulaşımında toplu taşımanın genişletilerek herkes için güvenli, erişilebilir ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin sağlanması ulaşım alanındaki karbon ayak izinin azaltılmasına yardımcı olacaktır.

Kırsal coğrafyada sürdürülebilirliğin yaygınlaşabilmesi için tarımsal üretim alanlarının korunması ve geliştirilmesi önemlidir. Buruncuk, Yakacık ve Yusufu kırsal mahallelerinde olduğu gibi tarıma elverişli alanların inşaat ve sanayi faaliyetleri ile işgal edilmemesi ekolojik açıdan değerlidir. Bu mahallelerde yerleşimin ağırlıklı olarak dağlık alanda, tarımsal üretimin

ovada gerçekleşmesi tarım alanlarının korunması ve değerlendirilmesi açısından önemlidir. Yapılaşmada pasif sistemlerin yaygınlaşması, eai barınma ve hizmet bileşenlerinin azaltılmasına yardımcı olabilir. □

KAYNAKLAR

- Carragher, Vincent, ve Peters, Michael. “Engaging an Ecovillage and Measuring its Ecological Footprint.” *Local Environment* 23.8 (2018): 861-878. <https://doi.org/10.1080/13549839.2018.1481021>
- Fiala, Nathan. “Measuring Sustainability: Why The Ecological Footprint is Bad Economics and Bad Environmental Science.” *Ecological Economics* 67.4 (2008): 519 - 525.
- İnci, Elif İlkem. “Antalya İl Merkezinin Ekolojik Ayak İzinin Çevresel Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi” Yüksek Lisans Tezi, T.C. Akdeniz Üniversitesi, (2019).
- İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir İli Kırsal ve Kentsel Alanlarının Tespitine Yönelik Analiz Çalışması, (2021).
- Kandil, Rana Ashraf ve diğ. “Urban Ecological Footprint Analysis as an Evaluation Tool for Sustainability: Analysis of the Built-up Land Footprint of Alexandria City, Egypt.” *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 238 (2019): 271-281.
- Kitzes, Justin, ve diğ. “Current Methods for Calculating National Ecological Footprint Accounts.” *Science for Environment & Sustainable Society* 4.1 (2007): 1-9.
- Lin, David, ve diğ. “Ecological footprint accounting for countries: updates and results of the National Footprint Accounts, 2012-2018.” *Resources* 7.3 (2018): 58. <https://doi.org/10.3390/resources7030058>,
- Rees, William, ve Mathis Wackernagel. “Urban Ecological Footprints: Why Cities Cannot be Sustainable—and Why They are a Key to Sustainability.” *Urban Ecology*. Springer, Boston, MA, 2008. 537-555.
- URL-1. Global Footprint Network, erişim 20.10.2022, <https://data.footprintnetwork.org/ga=2.169501794.2145024897.1666637662-1833415298.1666637662#/>
- URL-2. Bayındır Belediyesi, erişim 12.03.2022, <https://www.bayindir.bel.tr/>
- URL-3. Türkiye İstatistik Kurumu, erişim 20.10.2022, https://www.tuik.gov.tr/indir/duyuru/favori_raporlar.xlsx
- URL-4. Earth Overshoot Day, erişim 09.05.2022, <https://www.overshootday.org/solutions/planet/>
- Van Vuuren, Detlef P. ve Bouwman, Lex F. “Exploring Past and Future Changes in the Ecological Footprint for World Regions.” *Ecological Economics* 52.1 (2005): 43-62. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2004.06.009>
- Yılmaz, Gonca ve Marşoğlu Algur, Hülya. “Sürdürülebilir Kaynak Yönetiminin Değerlendirilmesinde Döngüsel Yaşam Örneği: Findhorn Ekoköyü” *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10.1 (2021): 174-184.

İzmir Enerji Etkinlik Kapasitesi ve Kentsel Isı Adası Etkisi Tespiti

Sevim Pelin Öztürk, Müge Tikik

MAKALENİN ADI **İzmir Enerji Etkinlik Kapasitesi ve Kentsel Isı Adası Etkisi Tespiti**
Detection of Energy Efficiency Capacity and Urban Heat Island Effect in Izmir

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-4 (116), 58-65**

MAKALENİN YAZARI **Sevim Pelin Öztürk**, Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Müge Tikik, İzmir Demokrasi Üniversitesi Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **03.08.2022**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **07.11.2022**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **sevimpelin.ozkan@idu.edu.tr, tikik97@gmail.com**

ORCID **0000-0002-1698-0344 (S. P. Öztürk), 0000-0002-8598-6213 (M. Tikik)**

Öz İklim ve çevre krizinin yaşandığı bu son dönemde, kentsel nüfus artışı ve kentsel alanların saçaklanarak genişlemesi iklim krizinin etkilerini daha da artırmaktadır. Geleceğin sürdürülebilir iklim duyarlı kent planlama yaklaşımlarında teknoloji ve bilgiye dayalı verimli kaynak yönetimi, enerji etkin mekân tasarımı, sürdürülebilir sosyal altyapı, derişik mekânsal planlama ve karma kullanıma dayanan tasarım gibi stratejiler dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı İzmir kenti üzerinden iklim duyarlı kentleşme ve enerji etkin kentsel mekân tasarımı alanına katkı koymaktır. Çalışmada İzmir kentinde, kentsel ısıyı ve enerji etkinliğini etkileyen temel faktörlerin yapı yoğunluğu, rüzgâr alma kapasitesi, yapı malzemesi ve karbon salınımı miktarı olduğu tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER iklim krizi, kentsel saçaklanma, enerji verimliliği

İklim ve çevre krizinin yaşandığı bu son dönemde, kentsel nüfus artışı ve kentsel alanların saçaklanarak genişlemesi iklim krizinin etkilerini daha da artırmaktadır. Günümüz kentleşme dinamiklerinin iklim krizi ile ilişkisi üzerinden tespiti ve ona göre atılacak hamlelerin planlanması gerekmektedir. Kentsel planlama disiplini, tarihsel süreçte çevre sorunları ve doğal kaynakların yönetimi kapsamında, sürdürülebilirlik çerçevesinden beslenen birçok planlama model ve yaklaşımı geliştirmiştir. Özellikle çevre bilincinin dünyada yer ettiği 1970'lerden günümüze gündeme gelmiş kentsel planlama model ve yaklaşımlarını derişik kentler (kompakt kentler), ekokentler, akıllı kentler, sürdürülebilir bütünleşmiş bölgeler, dayanıklı kentler ve veri-tabanlı akıllı sürdürülebilir kentler olarak kategorize edebiliriz (Eraydın and Armatlı-Köroğlu 2005; Çalışkan 2004; Çalışkan and Efeoğlu 2016; Bibri 2021b). Bu model ve yaklaşımların yerele özgü uygulama detayları olarak ifade edebileceğimiz yürünebilir kentler, düşük karbonlu kentler, dijital kentler, on beş dakikalık kentler, yavaş kentler gibi uygulama örnekleri ortaya çıkmıştır (Uğuz and Yılmaz 2021; Gürsoy and Sadioğlu 2021; Kaya and Susan 2020; Sınmaz 2015; Mücella 2018). Bu modellerin öne çıkan temel argümanları farklılaşsa da ortak yapıları sürdürülebilirlik ilkesini tüm karar mekanizmalarında incelemeleridir. Geleceğin sürdürülebilir kent planlama yaklaşımlarında teknoloji ve bilgiye dayalı verimli kaynak yönetimi, enerji

etkin mekân tasarımı, sürdürülebilir sosyal altyapı, derişik mekânsal planlama ve karma kullanıma dayanan tasarım gibi stratejiler dikkat çekmektedir (Sınmaz 2015; Bibri 2021b; Tokatlıoğlu 2013). Özellikle geleceğin kentlerinde bilgi- iletişim teknolojilerinin ve gerçek zamanlı büyük verinin sunduğu olanakları sürdürülebilir kaynak kullanımı ve enerji etkin mekân tasarımı kapsamlarında kullanılması iklim krizinin etkileriyle başa çıkmada öncü yöntemler olabilir (Bibri 2021a; Erdoğan 2019; Yıldırım 2021; Kharrazi, Qin, and Zhang 2016).

Günümüzde fosil yakıt kullanımı, artan ekolojik ayak izi ve iklim kriziyle birlikte önemi daha da artan enerji verimliliği ve enerji etkin kentsel tasarım, kent planlama disiplinde ele alınması gereken önemli konulardan biridir. Enerji etkin kentsel tasarım, yenilenebilir enerji kaynaklarını ve alternatif enerji teknolojilerini desteklerken yerele özgün enerji etkin kentsel morfoloji arayışındadır. Günümüzde yenilenebilir enerji kaynaklarının kentsel yaşamda da yaygınlaştırılması için çeşitli ölçeklerde gelişme politikaları oluşturulmaya ve uygulanmaya başlanmıştır (Shi, Fonseca, ve Schlueter 2021b; Haarstad ve Wullf-Wathne 2019; Bauwens 2019; Breisinger vd.. 2019; Ebrahimigharehbaghivd. 2019; Songvd. 2017; Barreiro vd. 2009). Günümüze kadar yapılmış çalışmaların özellikle ölçeklerine göre ayrıştığını görmekteyiz. Bunlar yapı ölçeği uygulamaları ve kentsel ölçek olarak iki farklı şekilde bulunmaktadır. Ülkemizde ise enerji verimliliğine

yönelik çalışma ve politikaların çoğunluğu yapı ölçeğinde sınırlı kalmaktadır (Başaran ve Yıldırım 2022; Sevinç 2005; Gökşen, Güner, ve Koçhan 2017; Kaya ve Susan 2020; Özhan 2017; Öztürk 2010; Veziroğlu 2010). Kentsel tasarım ve planlama ölçeğinde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Çalışkan 2004; Temiz vd. 2020; Sınmaz 2015; Meşe 2015). Çalışmalar uygulama (hipotetik ve/veya gerçek) mekânları üzerinde iklim temelli gelecek simülasyonları yapmış ve enerji etkin mekan tasarımına yönelik politikalar ve tasarım rehberleri üretmişlerdir

“ENERJİ ETKİN KENTSEL TASARIM, YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARINI VE ALTERNATİF ENERJİ TEKNOLOJİLERİNİ DESTEKLERKEN YERELE ÖZGÜN ENERJİ ETKİN KENTSEL MORFOLOJİ ARAYIŞINDADIR”

(Barreiro vd. 2009; Sınmaz 2015; Meşe 2015; Temiz vd. 2020; Shi, Fonseca, ve Schlueter 2021a; Demirci 2021; Song vd. 2017; Marquez-Ballesteros vd. 2019).

Gün geçtikçe önemi artan enerji etkinliği konusunun yapı ölçeğinden çıkarak kentsel tasarım ve planlama disiplinin başlıca konusu olması elzemdir. Son dönem çalışmalar, iklim duyarlı kentsel tasarım ve planlama faaliyetleri adına enerji verimliliği konusunu sadece yapı ölçeğinde değil, kentsel ölçekte de farklı mekânsal senaryolar üzerinden simülasyonlar yaparak kentsel gelişmenin iklim ve çevre üzerindeki olası etkilerini azaltıcı çözümler aramaktadır. Kentsel çevresel sorunların ve iklim krizinin giderek derinleştiği Türkiye’de, kapsamlı enerji etkin kentsel tasarım çalışması yapılmamıştır. Bu çalışmanın amacı ve hedefi İzmir kenti üzerinden iklim duyarlı kentleşme alanına katkı koymaktır ve çalışmanın ana argümanı kentsel alanda ısı adası etkisi iklim krizini etkileri artıran yaşam konforunu azaltan ve de enerji talebini artıran (yazın soğutma kışın ısıtma) bir etkidir. Bu alana katkı koymak amacıyla öncelikle

İzmir ili sıcaklık haritası oluşturularak kentsel ısı adası oluşan alanların ve yaşam konforunu olumsuz etkileyen ve yine yaz aylarında enerji tüketim talebini artıran sıcaklık seviyelerine erişen kentsel alanların tespiti yapılmıştır. Devamında bu alanların mekânsal özellikleri irdelenerek, sıcaklıkla anlamlı ilişki gösteren mekânsal özellikler keşfedilmiştir.

Literatür Taraması

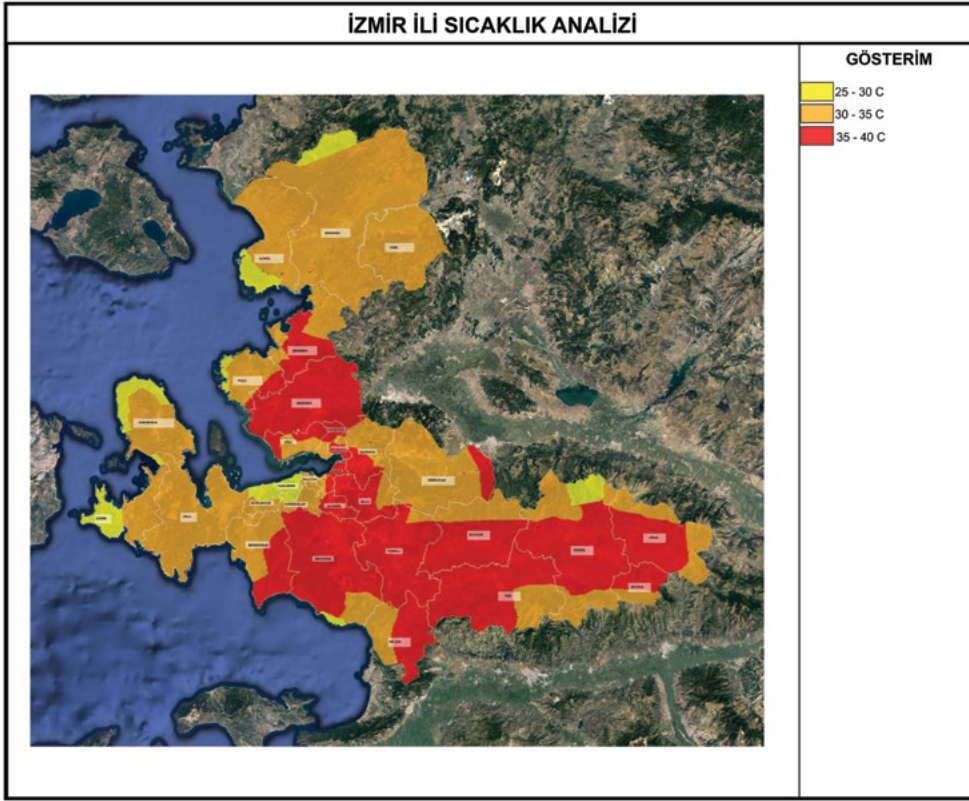
İklim değişikliğinin etkilerini kentsel alanda giderek artan bir hızla hissetmekteyiz. Kent nüfusunun giderek artıyor olması ve kentlerin

mekânsal olarak da saçaklanması iklim krizi etkilerini artıran temel etmenler arasında sayılabilir. Hem iklim krizi etkilerini hafifletecek hem de kentsel yaşam konforunu iyileştirecek uygulamalar gündeme gelmektedir. Bu uygulamalar ve yerele adaptasyonu hakkında karar mekanizmaları geliştirmeden önce, mevcut kentsel dokuların iklim ve yaşam konforu üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi gerekir. Son yıllarda iklim değişikliğinin etkileri azaltıcı politikalar geliştirme konusunda, sürdürülebilir enerji etkin kentsel tasarım yaklaşımları üzerine çalışmalar artış göstermektedir. Enerji etkin kentsel tasarım yerele özgün ve iklime duyarlı, enerji verimliliği sağlayan ve dolaylı olarak yaşam konforunu artıran kentsel makro form arayışındadır. Yapılan çalışmalarda enerji verimliliği simülasyonları, farklı kentsel form ve iklim tiplerinde enerji yönetimi, kentsel ısı adası etkisi, pasif solar tasarım alanlarına odaklanılarak kentsel tasarım kriter ve yöntemleri tespit edilmeye çalışılmıştır (Shi, Fonseca, ve Schlueter 2021b; Barreiro vd. 2009; Marquez-Ballesteros vd. 2019; Song vd. 2017;

Meşe 2015; Sınmaz 2015; Zhou, Huang, ve Cadenasso 2011).

İklim değişikliğine karşı enerji etkin kentsel planlama çalışmaları; genel olarak enerji etkin kentsel tasarım gösterge ve kriterleri tespiti, enerji etkin kent modelleri, yenilenebilir enerji kaynak kullanımı potansiyelleri ve kent enerji modellemesi gibi alanlarda gelişmiştir. Enerji etkin tasarım, kentsel form ile enerji talebi arasında ilişki kurarak enerjini talebini azaltacak ve yenilenebilir enerji kaynak kullanımı artıracak kentsel formları araştırmaktadır (Shi, Fonseca, ve Schlueter 2021c). Enerji etkin yaşam alanları, yapı yoğunluğu, arazi kullanım çeşitliliği, yapı konum ve yönelimi, yapı nizamı, ulaşım sistemi, peyzaj tasarımı, yenilenebilir kaynak kullanımı ve doğal inşaat malzeme tercihi gibi etmenlerle şekillenebilmektedir. Farklı iklim koşullarında tüketilen enerji farklı olduğu için (ısıtma ve soğutma talepleri) kentsel form ve yapı formları iklim özelliklerine göre tasarlanmalıdır (Demirci 2021).

Bu alanda üretilmiş çalışmaların öncelikle uygulama ölçekleri bakımından yapı ölçeği ve kentsel ölçek olarak ayrıştığını görmekteyiz. Türkiye kentleri üzerine üretilen çalışmalarda kentsel ölçek yaklaşımının sınırlı sayıda olduğu (Demirci 2021; Kocagil ve Oral 2021; Meşe 2015; Sınmaz 2015), ölçüm ve önerilerin yapı ölçeğinde sınırlı kaldığını görmekteyiz (Öztürk 2010; Veziroğlu 2010; Dikmen 2011; Türkseven ve Erhan 2013; Özhan 2017; Ayçam ve Bekler 2018; Başaran ve Yıldırım 2022). Yapılan kentsel ölçek çalışmalarında gerçek mekân ve hipotetik mekân olmak üzere iki farklı mekân üzerinden çalışmalar yapılmıştır. Kentsel ölçeğe yayılan çalışmalar, “kentsel enerji sürdürülebilirlik indeksleri” (Ballesterosa vd. 2018, Akbaba vd. 2020, Krogstie 2021) ve dönüşüm senaryoları, çevresel etki ve enerji etkinliği simülasyon modelleri üretmişlerdir (Demirci 2021; Shi, Fonseca, ve Schlueter 2021b; Song vd. 2017; Harputlugil 2011; Barreiro vd. 2009). Gerçek kentsel mekân üzerinde yapılan çalışmalar mevcut

SOLDA İzmir İli Geneli Sıcaklık Haritası, 2022 (Şekil 1)

SAĞ ALTTA Mekânsal Analizler (Şekil 2)

“BİNA YÜKSEKLİĞİ, BİNA YOĞUNLUĞU, YEŞİL ALAN MİKTARI, TAKS VE KAKS ORANI KENTSEL ISI ADASI ORANINI ETKİLEMEKTEDİR”

kentsel dokunun iklim duyarlılık ve enerji etkinlik kapasitesi ve kentsel ısı adası etkisi hesaplamaları ile enerji etkin komşuluk birimleri ve iklim duyarlı kentsel form tasarımları, farklı yapı yoğunluğu, arazi kullanım çeşitliliği, yapı konum ve yönelimi, yapı nizamı, ulaşım sistemi, peyzaj tasarımı, yenilenebilir kaynak kullanımı ve doğal inşaat malzeme tercihi gibi senaryolara odaklanmaktadır (Peker 2021; Zhou, Huang, ve Cadenasso 2011; Yüksel ve Yılmaz 2008).

Nadir sayıda hipotetik mekân üzerinden öneri üreten çalışmalar da vardır (Demirci 2021). Hipotetik mekân üzerinden yapılan çalışmaların farklı iklim koşullarıyla ve farklı kombinasyonlarla analiz yapma olanağı sunması ve kontrolü sağlama konusunda esnek olması avantaj sağlamaktadır. Senaryo ve simülasyonlarda yapı ada-parsel form, blok boyutu, sokak genişliği, yapı yönlenmesi, yüksekliği, TAKS- KAKS

oranları ile ilgili tasarım kararları alanın ilgili yönetmeliklerine uygun olarak çeşitlendirilebilmektedir (Demirci 2021). Bu tasarım parametreleri ile olası enerji talebi, yapılarda güneş enerjisi kullanım potansiyeli, maksimum alınacak güneş ışığı, rüzgâr akışının etkileri ve olası kentsel ısı adası oluşumu gibi analizler üretilmektedir (Demirci 2021).

Yapılan çalışmalarda, ılıman-kuru iklim özellikli yerlerde kompakt ve kareye yakın formlar ve yoğunluğu az olan kentsel formların soğutma ve ısıtma ihtiyaçları içinde avantajlı olduğu dolayısıyla enerji tüketimini azalttığı tespit edilmiştir (Kocagil ve Oral 2021; Meşe 2015). İmar planlarıyla gelen işlevsel bölgelemenin kentlerde saçaklanmaya ve ulaşım maliyetlerinde artışa neden olduğu ve iklim krizinin etkilerini artırdığı bilinmektedir (Karacan ve Gökçe 2020). İncelenen çalışmalarda genellikle güney yönelimli yapılar, kuzeyden güneye ulaşan açık alanlar, karma arazi kullanımı,

erişilebilirlik, güvenli yaya ve bisiklet yolları, bisiklet parkları, toplu taşıma kullanımı gibi etmenlerin enerji tüketimini azalttığı gözlemlenmiştir (Demirci 2021, Meşe 2015, Sınmaz 2015, Ballesteros vd. 2019). Yerleşim bölgelerinde TAKS oranı 1,8'den büyük, ticari ve iş bölgelerinde 3'den büyük, sanayi bölgelerinde ise 1'den büyük verilmesi önerilmektedir. Büyük ölçekli yapılarda daha fazla kişi yaşarken daha az yer kaplamasından dolayı kaynak tüketimi ve enerji ile ilgili altyapı maliyetleri daha azdır (Demirci 2021). İncelenen çalışmalarda genellikle güney yönelimli yapılar, kuzeyden güneye ulaşan açık alanlar, karma arazi kullanımı, erişilebilirlik, güvenli yaya ve bisiklet yolları, bisiklet parkları, toplu taşıma kullanımı gibi etmenlerin enerji tüketimini azalttığı gözlemlenmiştir (Demirci 2021, Meşe 2015, Sınmaz 2015, Ballesteros vd. 2019).

Kentsel ısı adası, ısıtma ihtiyacında en çok ılıman iklimi etkilerken, soğutma ihtiyacında en çok karasal iklimi etkilemektedir (Demirci 2021). Bina yüksekliği, bina yoğunluğu, yeşil alan miktarı, TAKS ve KAKS oranı kentsel ısı adası oranını etkilemektedir. Enerji etkin tasarımda kentsel ısı adası dikkate alınmazsa enerji kullanım yoğunluğunda artış gözlemlenmiştir (Demirci 2021).

Yoğun kentsel alanların, büyük ölçekli otoparkların, çıplak toprak zeminlerin, büyük geçirimsiz ve de özellikle beton asfalt yüzeylerin kentsel ısı adası etkisini ve enerji tüketimini artırdığı görülmüştür (Yüksel ve Yılmaz 2008). Yeşil alan ve ıslak zeminlerin yüzey ve çevre ısısını düşürdüğü bilinmekle beraber, küçük yeşil alanlar yerine daha büyük yeşil alanların mekânda süreklilik göstermesinin sıcaklığı daha fazla azalttığı görülmüştür (Çubukçu ve Şentürk 2022). Deniz, dere gibi su kütleleriyle bağlantılı yeşil alanlar oluşturulması, büyük su kütlelerinin korunması, yağmur suyu geri kazanılması, çatı bahçeleri, orta büyüklükte yeşil alanlar enerji etkin mahalleler için öneriler arasındadır (Barreiro vd. 2009).

İncelenen çalışmalar göz önüne alındığında, günümüz iklim duyarlı

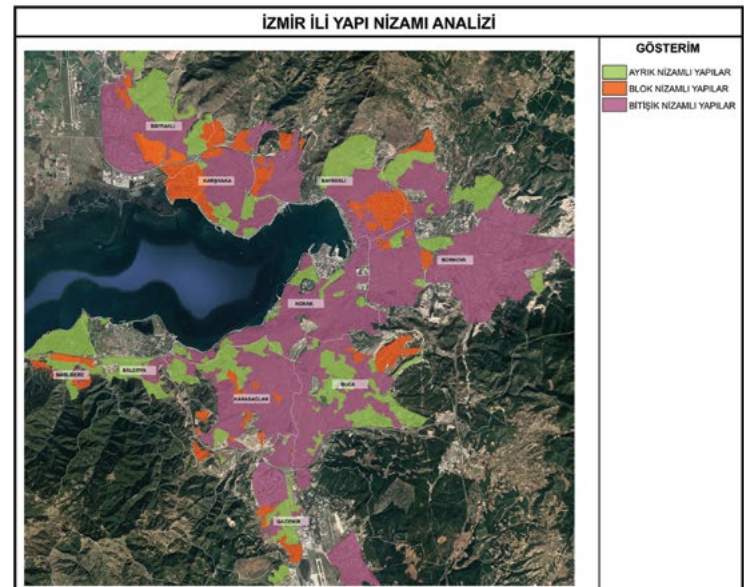
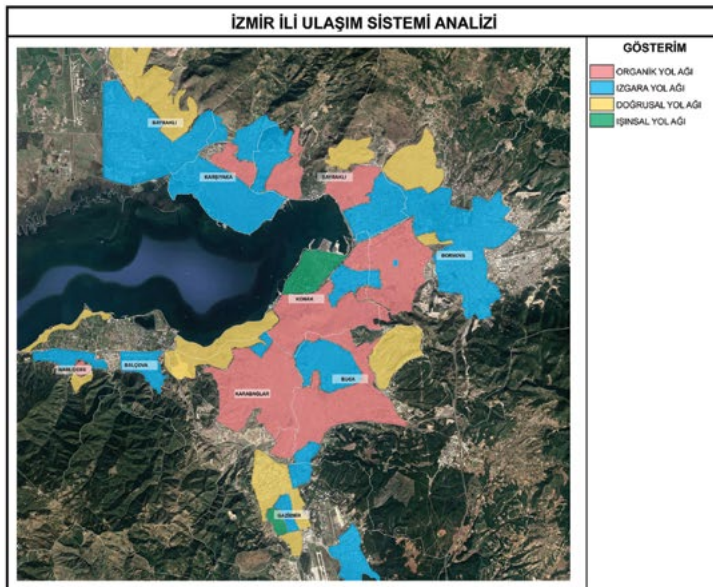
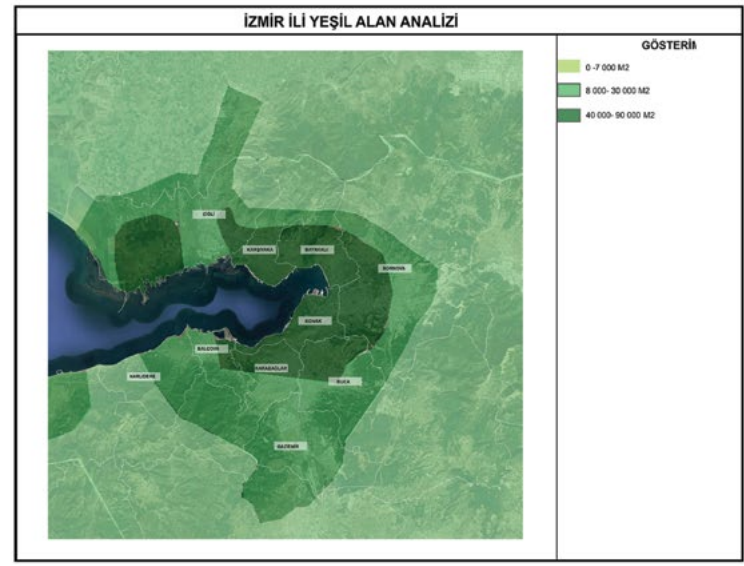
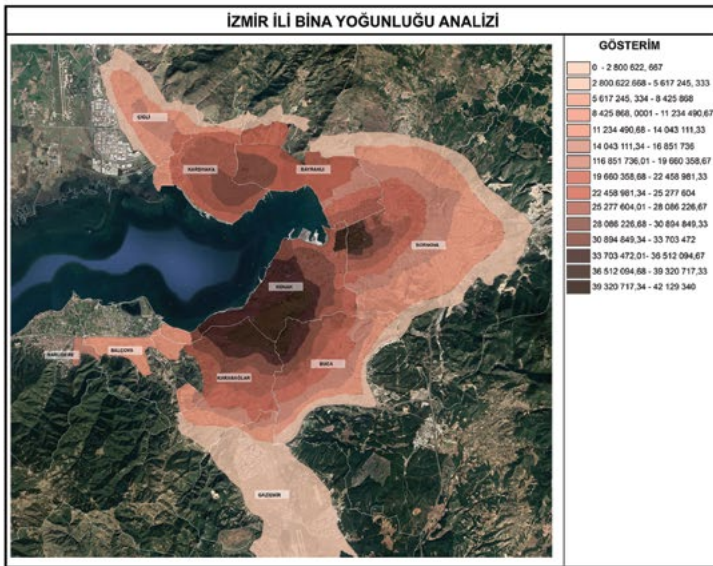
kentsel tasarım ve planlama faaliyetleri, enerji verimliliği konusunu sadece yapı ölçeğinde değil, kentsel ölçekte simülasyon teknikleri ile ele alarak kentsel gelişmenin iklim ve çevre krizi üzerindeki etkilerini azaltıcı çözümler aramaktadır. Enerji etkin tasarım yaklaşımının kentsel ölçekte entegre edilmesi için, mevcut kentlerin enerji etkinlik kapasitesinin tespit edilmesi, enerji etkinlik planlarının oluşturulması, klasik kent planlama modelleri ve mevcut sektörel işleyişin dışına çıkılması ve yenilikçi yöntemlere geçilmesi gerekmektedir. Değişikliklere kentlinin adapte olması için kentsel tasarım ölçeğinde kılavuzlar, pilot bölgeler oluşturulması önerilmektedir. Kentlerde enerji konusunda birim kurularak kentsel enerji modellemelerinin oluşturulması yöneticilerin iklim değişikliğinin uzun

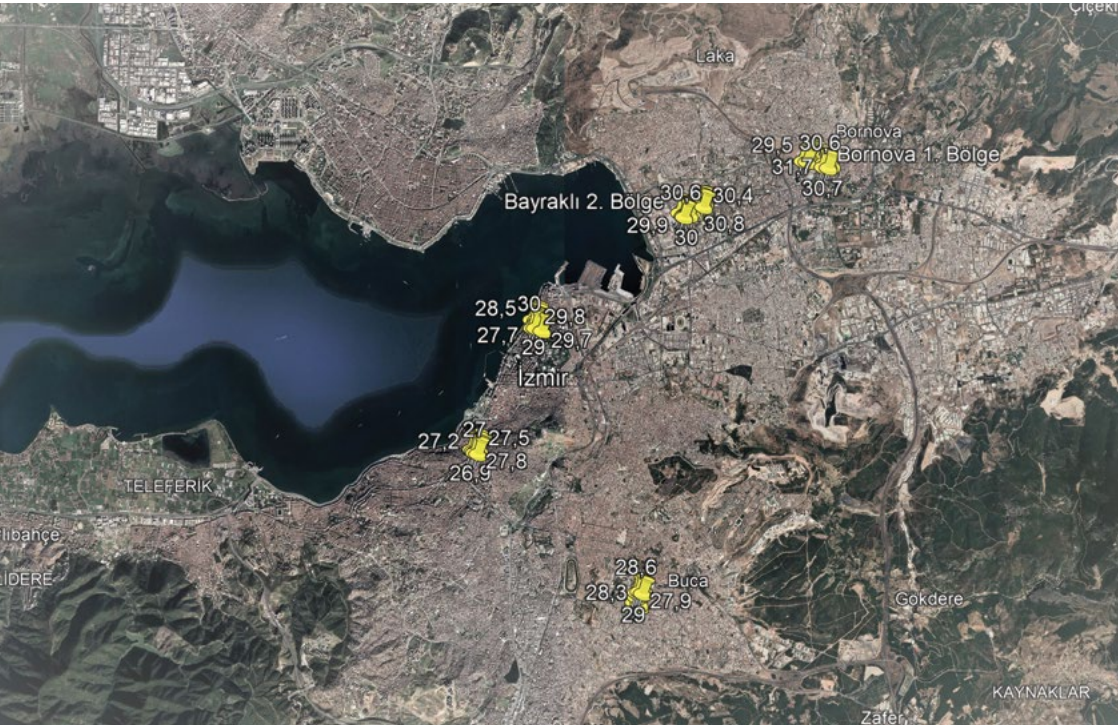
vadeli sonuçlarına karşı tedbir almasında yol gösterici olacaktır (Cajot vd. 2017).

Çalışmanın Tanımı ve Yöntemi

Çalışma alanı olarak Ege bölgesinde bulunan ve Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir kenti seçilmiştir. İzmir ili yaklaşık 4.500.000 nüfusa ve 12.012 km² yüzölçümüne sahiptir. İzmir İli yaz ve kış özellikleri itibarıyla Akdeniz iklim tipinin özelliklerini taşır; yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Yıllık ortalama sıcaklık 17,3 °C'dir. Yıllık maksimum sıcaklık 40,5 °C ve yıllık minimum sıcaklık -4,0 °C'dir.

Sahip olduğu nüfus büyüklüğü ve yaz aylarında 40°C'ye varan sıcaklık ölçümü dikkate alındığında,

SOLDA Ölçüm nokta konumları (Şekil 3)

“SICAKLIK HARİTALAMA ÇALIŞMASI BULGULARI İLE YAPILAN MEKÂNSAL ANALİZLER ÇAKIŞTIRILARAK İLİŞKİLENDİRİLMEME ÇALIŞILMIŞ VE GÖRECE DAHA SICAK KENTSEL ALANLARIN MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ TESPİT EDİLMİŞTİR”

İzmir kenti iklim değişikliği duyarlı kentleşme alanında önemli bir vaka alanı olmaktadır. Bu çalışma kapsamında İzmir ili güncel sıcaklık haritası üretilerek, görece yüksek yüzey ve çevre sıcaklığına sahip kentsel alanların tespiti yapılmıştır. Devamında yüksek sıcaklık ile anlamlı ilişki gösteren mekânsal özelliklerin tespiti yapılmıştır. Bu tespit kentin yazın soğutma ve kışın ısıtma kapsamında enerji etkinlik kapasitesi ve kentsel yaşam konforu hakkında bilgi verirken, alt ölçeklerde müdahale alanlarının tespitini de yapmış olmaktadır.

İzmir il bütünü sıcaklık haritası oluşturulurken Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği bakanlığı ulusal coğrafi bilgi platformunda bulunan Finlandiya Meteoroloji Enstitüsü'nün Web Harita Hizmeti (wms.fmi) verileri kullanılmıştır (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

2022). Harita 30.07.2022 öğlen 13:00 saatindeki sıcaklık tahmini verileri leke ölçeğinde incelenerek Google Earth Pro yazılımı üzerinden gerçekleştirilmiştir. İl bütününde sıcaklık değerlerinin 25-40 °C arasında değiştiği gözlemlenmiş ve 25-30 °C, 30-35 °C, 35-40 °C olmak üzere üç farklı değer aralığında mekânsallaştırılmıştır (Şekil 1). 25-30 °C aralıklarına giren soğuk alanlar olarak adlandırabileceğimiz alanlar genellikle sahil bandı boyunca, Narlıdere Güzelbahçe ilçeleri ve tarım arazilerinin çevresinde görülmektedir. 30-35 °C sıcaklığına giren alanlar merkez ilçelerinden Karşıyaka, Balçova, Çiğli ve Karabağlar'ın bir kısmıdır. 35-40 °C sıcaklığına giren çok sıcak alanlar yoğun kentsel alanların bulunduğu Karabağlar, Buca, Gazimur, Bayraklı, Bornova gibi büyük ilçelerin yerleşim merkezlerinde ve yine özellikle yapı

yoğunluğu yüksek ve ana ulaşım aksları üzerinde olan kırsal ilçelerde görülmektedir.

Çalışma alanının sıcaklık verileri dışında mekânsal özellikleri irdelendiğinde, kentsel faaliyet ve nüfusun en yüksek olduğu merkez kente odaklanılmıştır ve 11 merkez ilçenin yapı yoğunluğu, yeşil alan yoğunluğu, ulaşım sistemi ve sokak dokusu ve yapı nizam biçimleri analiz edilmiştir. Yapı yoğunluğu analizinde merkez ilçelerdeki tüm yapılar 2020 yılı uydu görüntüsü üzerinden uzaktan algılama teknikleriyle dijitalleştirilmiş ve nokta yoğunluk analizi ile ArcMap 10.8 ortamında haritalandırılmıştır (Şekil 2). Yeşil alan yoğunluk analizinde merkez ilçelerdeki tüm yeşil alanların konum ve metrekare bilgisi üzerinden nokta yoğunluk analizi yapılmıştır. Yeşil alan verisi İzmir Kent rehberi yeşil alan bilgisi ve uydu görüntüsü kullanılarak dijitalleştirilen mekânsal veriden oluşmaktadır.

Ulaşım sistemi ve sokak dokusu kapsamında merkez ilçelerde mahalle birimi ölçeğinde gözlem yapılarak, ilçelerdeki sokak ağ şemaları çıkarılmış ve mekânsal olarak baskın olan dokular ızgara, ışınsal, doğrusal ve organik doku olmak üzere dört kategoride haritalandırılmıştır. Son olarak yapılaşma biçimi analizi ile merkez ilçelerde hâkim ada, parsel,

yapı biçimsel ilişkisi türü ortaya konmuştur.

Çalışmanın yöntemi, web Atlas sıcaklık haritası verisi üzerinden kentsel faaliyetlerin görece yoğun olduğu kent merkezine ve kent merkezinde de sıcaklık ölçüm değeri en yüksek olan alanlara odaklanılmıştır. Görece en sıcak ölçümlerin yapıldığı Konak, Bayraklı, Buca ve Bornova olmak üzere 4 farklı ilçede 50 farklı noktada yeni sıcaklık ölçümleri ve bu noktaların yapı çevre özellikleri bilgisi 11 ayrı kategoride toplanmıştır. Ölçülen sıcaklık değerlerinin yapı çevre özellikleri ile ilişkili olup olmadığı, bu 11 kategorik bilgi ile açıklanarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında sıcaklık değeri ve yapı çevre arasındaki ilişki doğrusal regresyon modellemesi yardımı ile ortaya konmuştur. Bu çalışma veri setinin kategorik ve konum çeşitliliği ile hem yapı çevre özelliklerinin hem de mimari öğelerin özelliklerinin kentsel sıcaklıkla ilişkisini ampirik olarak ölçmesiyle literatürdeki güncel çalışmalardan ayrılmaktadır (Yan, Wu, ve Dong 2018; Zhou, Huang, ve Cadenasso 2011; Peker 2021).

Göreceli olarak en yüksek sıcaklık değerine sahip ilçelerden Bornova, Buca, Konak, Bayraklı olmak üzere 4 farklı ilçede 50 adet sıcaklık ölçümü yapılarak (Şekil 3), ölçüm yapılan noktaların 11 farklı kategoride yapı çevreye dair bilgi toplanmıştır. Bunlar (1) ölçüm yapılan noktadaki kat yüksekliği, (2) yapı cephe malzemesi, (3) ölçüm yapılan sokak genişliği (m), (4) 500 m (direk etki alanı) yarıçap içindeki yeşil alan türü (park, rekreasyon alanı, site bahçesi, rejü vb.), (5) rüzgar alma açısı (direk rüzgar alıp almama durumunu 1 ve 0 olarak belirtilerek kullanılmıştır), (6) 500 m yarıçap içinde ortalama kat yüksekliği, (7) 500 m yarıçap içinde yeşil alan miktarı(ha), (8) nizam türü (ayrık, bitişik, blok), (9) 500 m içinde sokak dokusu (ızgara, ızgırsal, organik), (10) sokak döşeme malzemesi (taş parke, asfalt), (11) 500 m içindeki yol genişliği (ortalama yol şerit bilgisi taşıt trafik hacmini temsil etmesi için kullanılmıştır).

Bulgular ve Sonuç

Sıcaklık haritalama çalışması bulguları ile yapılan mekânsal analizler çakıştırılarak ilişkilendirilmeye çalışılmış ve görece daha sıcak kentsel alanların mekânsal özellikleri tespit edilmiştir. İlçede yapı yoğunluğu görece düşük, çoğunluğu ayrık nizam yapılaşma ve toplam yeşil alan büyüklüğü 8.000-30.000m² arasındadır. 30-35 °C sıcaklık aralığına giren alanlarda genellikle ayrık ve blok nizam yapılaşma görülmektedir. Alanda doğrusal ve ızgara yol ağı hakimken, yeşil alan miktarı 8.000-30.000 m², yapı yoğunluğunun görece düşük olduğu tespit edilmiştir. 35-40°C sıcaklık aralığına giren kentsel alanlarda ise yapı yoğunluğu görece en yüksek olup yine toplam yeşil alan miktarı görece en yüksektir (40.000-90.000m²). En sıcak kentsel alanın alt bölgelerinde çoğunlukla bitişik nizam yapılaşma ve organik sokak dokusu hakimdir.

Görece en sıcak kentsel alanlarda bina yoğunluğunun yine görece en yüksek olduğu, yapı nizam biçimi, sokak dokusu ve yeşil alan miktarı benzer olan karakteristik bölgelerde sıcaklığı belirleyici etkenin yapı yoğunluğu olduğu görülmüştür.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise hem sıcaklığın hem de yapı-bina yoğunluğunun görece en yüksek olduğu ilçelere odaklanarak yeni sıcaklık ölçümleri yapılmıştır. Bornova, Buca, Konak, Bayraklı olmak üzere 4 farklı ilçede 50 adet sıcaklık ölçümü yapılarak, ölçüm yapılan noktaların 11 farklı kategoride yapı çevreye dair bilgisi toplanmıştır (Tablo 1).

Regresyon model özeti tablosunda (Tablo 2), R korelasyon katsayısını ve R² çoklu belirtme katsayısını görmekteyiz. R değeri modelin yüksek derecede korelasyonunu gösteren 0,842'dir. R²değeri ile, sıcaklık değerinin toplanan veriler ışığında %70,9 açıklanabilir olduğunu göstermektedir.

Anova tablosunda ise, 0,000 güvenilirlik (sig.) katsayısı ile regresyon modelinin bağımlı değişkeni önemli ölçüde iyi tahmin ettiğini görmekteyiz. 'F değeri

Betimleyici İstatistik			
	Ortalama	Std. Sapma	N
Ölçülen sıcaklık değeri	29,392°C	1,3968	50
Kat Yüksekliği	7,88	9,735	50
Yapı Cephe Malzemesi	Betonarme (1,12)	,328	50
Ölçüm yapılan sokak genişliği	12,38m	5,326	50
500m yarıçap içindeki yeşil alan türü	Mahalle parkı (6,00)	2,295	50
Rüzgar alma açısı	Direk rüzgar almıyor (0,42)	,499	50
500m yarıçap içinde ortalama kat yüksekliği	6,10	1,555	50
500m yarıçap içinde yeşil alan miktarı	8,8222 ha	13,90855	50
Nizam turu	Bitişik (1,66)	,626	50
500m içinde sokak dokusu	ızgara doku (1,42)	,731	50
Sokak döşeme malzemesi	Asfalt (1,86)	,351	50
500m içindeki yol genişliği (ort. kaç şeritli)	2,78 şeritli	,975	50

ÜSTTE Betimleyici İstatistikler (Tablo 1)

ALTTA Model Özeti (Tablo 2)

Model Özeti ^P				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standard hata payı (Std. Error of the Estimate)
1	,842*	,709	,625	,8550

ANOVA ^a						
Model		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Güvenilirlik (Sig.)
1	Regresyon	67,817	11	6,165	8,433	,000 ^b
	Artıklar (Residual)	27,780	38	,731		
	Toplam	95,597	49			

SOLDA ANOVA (Tablo 3)

ALTTA Katsayılar (Tablo 4)

“RÜZGÂRIN KENTSEL ISIYI AZALTICI, BETONARME MALZEMENİN VE TRAFİK HACMİNİN KENTSEL ISIYI ARTIRICI ETKİSİ OLDUĞU GÖRÜLMEKTEDİR”

(8,433) ise modelin verim etkinliğini ifade etmektedir ve 1'den büyük olması kabul edilebilir değerdir (Tablo 3).

Katsayılar tablosunda ise, sıcaklığı istatistiksel olarak anlamlı etkileyen bağımsız değişkenlerin ($p < 0,05$) öncelikle rüzgâr alma açısı ve 500 m yarıçap içindeki yol genişliği ortalaması, devamında anlamlı olarak yapı cephe malzemesi olduğu gözükmemektedir (Tablo 4).

Bu çalışma çıktılarının amacı üst ölçekte kentsel sıcaklığı artırıcı etkenleri tespit etmek ve alt ölçekteki uygulamalara yön göstermektir. Çalışmada yapılan analizler sonucunda

kentsel ısı adası etkisini artıran etmenlerin sadece yeşil alan miktarı değil, literatürde de bahsedildiği gibi yapı yoğunluğu da olduğu görülmektedir (Demirci 2021). Regresyon analizi sonuçları irdelendiğinde, kentsel sıcaklığı etkileyen etmenlerin, rüzgâr alma kapasitesi, yapı cephe malzemesi ve 500 m mesafe içerisindeki trafik hacmi olduğunu söyleyebiliriz. Rüzgârın kentsel ısıyı azaltıcı, betonarme malzemenin ve trafik hacminin kentsel ısıyı artırıcı etkisi olduğu görülmektedir. Yine toplanan veriler bağlamında yeşil alan miktarının ise kentsel ısıya önemli bir farklılık katmadığı görülmektedir.

Ölçüm yapılan noktalarda yeşil alan miktarı 0,3-40 ha arasında değişim göstermektedir ve ortalama 12 ha büyüklüğündedir. Bu kapsamda son dönem çalışmalarda da tespit edilen küçük yeşil alanların değil büyük kütleli yeşil alanların kentsel ısıyı düşürdüğünü söylemek mümkündür (Çubukçu ve Şentürk 2022).

İlman iklim özelliği gösteren İzmir kent bağlamında yapılan analizlerin sonucuna göre, kentsel ısı adası etkisiyle başa çıkmada ve enerji etkin kentsel alanlar tasarlamada öncelikli yaklaşım yapı yoğunluğunu düşürmek ve büyük kütleli (40 ha ve üzeri) yeşil alanların miktarını artırmak olmalıdır. Kentsel tasarım ve planlama süreçlerinde üst ölçekler kararlarda, yatayda ve yüzeyde yoğunluğu artırıcı yapılaşma biçimleri yerine dikeyde ve boşluklu yapılaşma kentsel sıcaklık artışının azaltıcı, yaşam konforunu artırıcı ve enerji tasarrufu sağlayıcı bir yaklaşım olacaktır. Alt ölçeklerde ise kentsel ısı konforuna yapı malzemesinin ve yine yapı konumlanmalarında rüzgârın ısı azaltıcı ve yakın çevredeki trafik hacminin (karbon salınımının) ısı artırıcı etkisi olduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuçlarının gelecekteki iklim duyarlı kent planlama ve kentsel ısı konforu tespiti/iyileştirilmesi çalışmalarına altlık olması hedeflenmektedir. ■

Katsayılar (Coefficients ^a)								
Model		Standart olmayan katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t	Sig.	95,0% güven aralığı (B)	
		B	Std. hata				Alt sınır	Üst sınır
1	(sabit)	27,829	1,388		20,056	,000	25,020	30,638
	Kat yüksekliği	-,005	,025	-,033	-,186	,853	-,055	,046
	Yapı Cephe Malzemesi	1,434	,697	,337	2,058	,046	,024	2,844
	Ölçüm yapılan sokağın genişliği	,029	,035	,111	,843	,404	-,041	,099
	yeşil alan turu	-,192	,127	-,316	-1,516	,138	-,449	,065
	Rüzgâr alma açısı	-1,704	,611	-,608	-2,791	,008	-2,940	-,468
	500m yarıçap içinde ortalama kat yüksekliği	-,073	,119	-,081	-,616	,542	-,313	,167
	500m yarıçap içinde yeşil alan miktarı	,044	,017	,440	2,530	,016	,009	,080
	Nizam turu	,003	,412	,001	,007	,994	-,830	,836
	sokak dokusu	,462	,431	,242	1,073	,290	-,410	1,335
	Sokak döşeme	-,736	,598	-,185	-1,231	,226	-1,947	,475
	500m içindeki yol genişliği ortalaması (kaç şeritli)	,815	,272	,569	2,997	,005	,265	1,366

a. Bağımlı değişken: ölçülen sıcaklık değeri

KAYNAKLAR

- Ayçam, İdil, ve Cansu Bekler. 2018. "Geleceğin Kentlerinde Enerji Etkin Binalarda Cephe Malzemelerindeki Değişimin Dinamik ve Akıllı Yapı Kabuğuna Etkisi." In ISUEP2018 Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Değişim/Dönüşüm, 358-67.
- Barreiro, E., J. Belausteguigoitia, E. Perea, R. Rodriguez, A. Romero, ve E. Turienzo. 2009. "City Planning And Energy Efficiency: Towards An Integrated Urban Design And Planning Process." In Fourth International Conference on Sustainable Development and Planning, 43-51.
- Başaran, Fulya Pelin Cengizoğlu, ve Mehmet Tayfun Yıldırım. 2022. "Mimari Formların Enerji Etkin Tasarım Bağlamında Güneş Enerjisi Kazanım Analizleri." Online Journal of Art and Design 10 (2): 191-206.

- Bauwens, Thomas. 2019. "Analyzing the Determinants of the Size of Investments by Community Renewable Energy Members: Findings and Policy Implications from Flanders." *Energy Policy* 129: 841-52.
- Bibri, Simon Elias. 2021a. "Data-Driven Smart Eco-Cities and Sustainable Integrated Districts: A Best-Evidence Synthesis Approach to an Extensive Literature Review." *European Journal of Futures Research* 9 (16). <https://doi.org/10.1186/s40309-021-00181-4>.
- ———. 2021b. "Data-Driven Smart Eco-Cities of the Future: An Empirically Informed Integrated Model for Strategic Sustainable Urban Development." *World Futures*. <https://doi.org/10.1080/02604027.2021.1969877>.
- Breisinger, Clemens, Askar Mukashov, Mariam Raouf, ve Manfred Wiebelt. 2019. "Energy Subsidy Reform for Growth and Equity in Egypt: The Approach Matters." *Energy Policy* 129 (June): 661-71. <https://doi.org/10.1016/J.ENPOL.2019.02.059>.
- Cajot, S., M. Peter, J-M. Bahu, F. Guignet, A. Koch, ve F. Maréchal. 2017. "Obstacles in Energy Planning at the Urban Scale." *Sustainable Cities and Society* 2 (3): 1-28.
- Çalışkan, Olgu. 2004. "Sürdürülebilir Kent Formu: Derişik Kent." *Planlama* 3: 33-54.
- Çalışkan, Olgu, ve H. Eren Efeoğlu. 2016. "Şehircilikte Gelecekçi Düşünce: Güncel Kentsel Tasarım Pratiğine Eleştirel Bakış." In 27. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 323-39.
- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. 2022. "Atlas." Atlas. 2022. Erişim: <http://openwms.fmi.fi/geoserver/wms>.
- Çubukçu, Mert, ve Yasemin Şentürk. 2022. "Kentsel Soğuk Alan Soğutma Kapasitesinin Araştırılması, İzmir Örneği." *Çevre Şehir ve İklim Dergisi* 1: 106-26.
- Demirci, Bircan Işık. 2021. "Energy Performance Analysis with Relevance to Urban Form." ODTÜ.
- Dikmen, Çiğdem Belgin. 2011. "Enerji Etkin Yapı Tasarım Ölçütlerinin Örneklenmesi." *Politeknik Dergisi* 14 (2): 121-34.
- Ebrahimigharehbaghi, Shima, Queena K. Qian, Frits M. Meijer, and Henk J. Visscher. 2019. "Unravelling Dutch Homeowners' Behaviour towards Energy Efficiency Renovations: What Drives and Hinders Their Decision-Making?" *Energy Policy* 129 (June): 546-61. <https://doi.org/10.1016/J.ENPOL.2019.02.046>.
- Eraydin, Ayda, ve Bilge Armatlı-Köroğlu. 2005. "Innovation, Networking and the New Industrial Clusters: The Characteristics of Networks and Local Innovation Capabilities in the Turkish Industrial Clusters." *Entrepreneurship and Regional Development*. <https://doi.org/10.1080/08985620500202632>.
- Erdoğan, Gizem. 2019. "Akıllı Kent Göstergeleri ve Stratejileri." *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi* 4 (2): 1-23.
- Gökşen, Fulya, Cansu Güner, ve Ahmet Koçhan. 2017. "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Ekolojik Yapı Tasarım Kriterleri." *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 1 (3): 92-107.
- Gürsoy, Oğuzhan, ve Uğur Sadioğlu. 2021. "21. Yüzyılda Kente İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Yeni Kavramlar." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 77 (1): 45-68.
- Haastad, Håvard, ve Marikken Wulff-Wathne. 2019. "Are Smart City Projects Catalyzing Urban Energy Sustainability?" *Energy Policy* 129 (C): 918-25.
- Harputlugil, Gülsu Ulukavak. 2011. "Enerji Performansına Dayalı Tasarımda Analiz ve Simülasyon." *Megaron* 6 (1): 1-12.
- Karacan, Gizem, ve Duygu Gökçe. 2020. "Kentsel Planlamada İklim Direnci Teması; Ankara Örneği." *Dirençlilik Dergisi* 4 (2): 221-38.
- Kaya, Hayriye Eylül, ve Arzu Taylan Susan. 2020. "Sürdürülebilir Bir Kentleşme Yaklaşımı Olarak, Ekolojik Planlama ve Eko-Kentler." *İdeal Kent* 30 (11): 909-37.
- Kharrazi, Ali, Hua Qin, ve Yi Zhang. 2016. "Sustainability Commentary Urban Big Data and Sustainable Development Goals: Challenges and Opportunities." *Sustainability (Switzerland)*. <https://doi.org/10.3390/su8121293>.
- Kocagil, İdil Erdemir, ve Gül Koçlar Oral. 2021. "Enerji Etkin Yerleşme Dokusu ve Bina Tasarımına Yönelik Parametrik Bir Model Önerisi: İlimli-Nemli İklim Bölgesi." *Megaron* 16 (4): 735-50.
- Marquez-Ballesteros, Maria Jose, Llanos Mora-López, Pau Lloret-Gallego, Andreas Sumper, ve Mariano Sidrach-de-Cardona. 2019. "Measuring Urban Energy Sustainability and Its Application to Two Spanish Cities: Malaga and Barcelona." *Sustainable Cities and Society* 45 (February): 335-47. <https://doi.org/10.1016/J.SCS.2018.10.044>.
- Meşe, Bengü. 2015. "Kentsel Tasarımda Pasif Sistem Kullanımı: Milas Örneği."
- Mücella, Ateş. 2018. "Akıllı Şehir Olgusunun Değerlendirme Yaklaşımında Yerel Boyut."
- Özhan, Mehmet Özcan. 2017. "Yapı Endüstrisinde Sürdürülebilirlik Ve Enerji Etkin Konut Tasarımı." *Haliç Üniversitesi*.
- Öztürk, Sinem. 2010. "Bina Performans Analizi Programları İle Enerji Etkin Binalarda Tasarım Süreci - Bir Örnek İncelemesi." *Yıldız Teknik Üniversitesi*.
- Peker, Ender. 2021. "Bir Şehircilik Problemi: Değişen İklimde Termal Konforu Sağlamak." *Planlama* 31 (1): 108-19.
- Sevinç, Akin. 2005. "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Mimarlık Hayalleri: Ütopya Eskizleri." *İstanbul Teknik Üniversitesi*.
- Shi, Zhongming, Jimeno A. Fonseca, ve Arno Schlueter. 2021a. "A Parametric Method Using Vernacular Urban Block Typologies for Investigating Interactions between Solar Energy Use and Urban Design." *Renewable Energy* 165: 823-41.
- ———. 2021b. "A Parametric Method Using Vernacular Urban Block Typologies for Investigating Interactions between Solar Energy Use and Urban Design." *Renewable Energy* 165 (March): 823-41. <https://doi.org/10.1016/J.RENENE.2020.10.067>.
- Shi, Zhongming, Jimeno A Fonseca, ve Arno Schlueter. 2021c. "A Parametric Method Using Vernacular Urban Block Typologies for Investigating Interactions between Solar Energy Use and Urban Design." *Renewable Energy* 165 (1): 823-41.
- Sınmaz, Serkan. 2015. "Enerji Verimliliği Temasının Türkiye Şehir Planlama Sistemine Entegrasyonu: Lapseki Kenti İçin Bir Yaklaşım." *Planlama* 15 (2): 195-204.
- Song, Qingbin, Jinhui Li, Huabo Duan, Danfeng Yu, ve Zhishi Wang. 2017. "Towards to Sustainable Energy-Efficient City: A Case Study of Macau." *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 75 (August): 504-14. <https://doi.org/10.1016/J.RSER.2016.11.018>.
- Temiz, Hatice Kübra, Duygu Çayan, Sümeyye Akbaba, ve Nurçin Seymen Aksu. 2020. *Enerji Etkin Kent Tasarımı*.
- Tokatlıoğlu, Veliye Başak. 2013. "Tokatlıoğlu, V. B. (2013). 'Enerji Yönetimi Ve Kent Planlama İlişkisi' Ankara." *Gazi Üniversitesi*.
- Türkseven, Doğrusoy İ., ve S Erhan. 2013. "İzmir Kentindeki Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Potansiyelinin Mimari Açından İrdelenmesi." *DEU Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi* 15 (3): 1-25.
- Uğuz, H. E, ve F. H. Yılmaz. 2021. "Kaçınma, Değişim, Gelişim: Yeni Normalde Sürdürülebilir Hareketlilik İçin Bir Anlatı." *İdeal Kent* 12 (34): 1059-85.
- Veziroğlu, V. 2010. "Enerji Etkin Yapı Tasarım Kriterleri, Sürdürülebilir Kaynakların Yapıda Kullanımı Ve Mimari Örnekler."
- Yan, Hai, Fan Wu, ve Li Dong. 2018. "Influence of a Large Urban Park on the Local Urban Thermal Environment." *Science of The Total Environment* 622-623 (May): 882-91. <https://doi.org/10.1016/J.SCIOTENV.2017.11.327>.
- Yıldırım, Özge Ceylin. 2021. "Kentsel Paradigma Olarak Akıllı Kentlerin İncelenmesi: SongdoWoven Örneği." *ARTIBİLİM* 4 (1): 2667-8098.
- Yüksel, Ü. D., ve O. Yılmaz. 2008. "Ankara Kentinde Kentsel İsi Adası Etkisinin Yaz Aylarında Uzaktan Algılama ve Meteorolojik Gözlemlere Dayalı Olarak Saptanması ve Değerlendirilmesi." *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* 23 (4).
- Zhou, Weiqi, Ganlin Huang, ve Mary L. Cadenasso. 2011. "Does Spatial Configuration Matter? Understanding the Effects of Land Cover Pattern on Land Surface Temperature in Urban Landscapes." *Landscape and Urban Planning* 102 (1): 54-63. <https://doi.org/10.1016/J.LANDURBPLAN.2011.03.009>.

İklim Değişikliği ve Mimarlık: Bilimsel Literatürün Bibliyometrik Analizi (1990-2021)

Özlem Aydın, Reyhan Midilli Sarı

MAKALENİN ADI **İklim Değişikliği ve Mimarlık: Bilimsel Literatürün Bibliyometrik Analizi (1990-2021)**
Climate Change and Architecture: A Bibliometric Analysis Of Scientific Literature (1990-2021)

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2022-4 (116), 66-73**

MAKALENİN YAZARI **Özlem Aydın, Öğr. Gör. Dr.,**

Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

Reyhan Midilli Sarı, Doç. Dr., Karadeniz Teknik

Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **03.08.2022**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **16.11.2022**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **ozlem.aydin@ktu.edu.tr,**

rmidilli@ktu.edu.tr

ORCID **0000-0002-3666-3557 (Ö. Aydın),**

0000-0002-9069-5656 (R. Midilli Sarı)

Öz Çalışma, iklim değişikliğinin mimarlık literatüründeki yerini ve konunun yıllar içinde artan önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Web of Science veri tabanında "iklim değişikliği" anahtar kelimesi ile mimarlık alanında, 1990-2021 yılları arasındaki makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. 522 makale yıl, dil, ülke, dergi, indeks, atıf ve anahtar kelime başlıkları altında incelenmiştir. Sonuç olarak, araştırma eğilimlerinin sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği çerçevesinde yoğunlaştığı; ABD'nin en çok makale yayınlayan ülke olmasına rağmen İngiltere'nin en çok atıf alan ülke olduğu; Kathryn B. Janda'nın en çok atıf alan yazar olduğu tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER iklim değişikliği, mimarlık, bibliyometrik analiz, bibliyosiny

Dünya iklimi, birçok bilimsel tahminin ötesinde bir hızla değişiyor. İnsanlığın karşılaştığı en yıkıcı sorunlardan biri olarak iklim değişikliğinin milyonlarca insan için sonuçları günümüzde yaşanmaya başladı bile. İklim değişikliği artık küresel bir gerçeklik olarak geniş çapta kabul görmektedir. Bu kapsamda yapılacak olan mücadele, son derece radikal ve gerçekçi olmadığı sürece insanlık için varoluşsal bir krizin yaşanması kaçınılmaz olacaktır. 20.yüzyıl itibariyle görülen küresel ısınmanın en önemli nedeni insan faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan karbondioksit (CO₂), metan (CH₄), kloroflorokarbon (CFC) türünden sera gazlarının açığa çıkmasındaki artış olarak gösterilmektedir (Demir, 2009). Bu durumun büyük ölçüde insan kaynaklı olduğu düşünülürse, insanoğluna düşen pek çok görev ve sorumluluk bulunmaktadır.

1970'ler ile birlikte küresel iklim değişikliği ve hava olayları konusunda bir duyarlılık oluşmaya başlamıştır. Çevre sorunlarına dikkat çekmek amacıyla UNESCO Dünya Konferansı'nda (1969) önerilen Dünya Günü ilk kez 22 Nisan 1970'de kutlanmıştır. 1988 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ortaklığıyla "Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)" düzenlenmiş; insan faaliyetlerinin neden olduğu ısınmanın iklim üzerindeki etkileri tartışılmıştır. 1992 yılında Rio de Janeiro'da Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği

Çevre Sözleşmesi (BMİDÇS) imzaya sunulmuştur. Sözleşmede iklim değişikliği, "uzun süre boyunca iklimde gözlenen doğal değişimler ile doğrudan ya da dolaylı olarak insan faaliyetlerinin neden olduğu ve küresel atmosferin kompozisyonunu bozan değişiklik" olarak tanımlanmaktadır (UNFCCC, 1992). İnsan kaynaklı atmosferde biriken sera gazlarının iklim üzerindeki olumsuz etkilerini önlemeye çalışma amacı taşıyan sözleşme ile araştırma-geliştirme konusunda taraf ülkelere iş birliği yapmak konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır (URL-1; Arı, 2010). 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve 194 taraf devlet ile neredeyse evrensel bir katılıma ulaşan sözleşme; uluslararası anlamda iklim değişikliği konusunda ilk ve en önemli adım olarak sayılmaktadır.

1997 yılında Kyoto'da gerçekleştirilen BMİDÇS 3. Taraflar Konferansı'nda kabul edilen Kyoto Protokolü de iklim konusunda uluslararası anlamda dönüm noktalarından birisidir. Kyoto Protokolü'nün amacı, atmosferde yer alan sera gazı yoğunluğunu, iklim için tehlike oluşturmayacak, dengeli bir seviyede kalmasını sağlamaktır. 2005'te yürürlüğe giren Kyoto Protokolü ile BMİDÇS arasındaki en büyük farklılık, protokolün sanayileşmiş ülke taraflarına sera gazı emisyonlarını sınırlama ve azaltma konularında bağlayıcı yasal taahhütler getiren ilk anlaşma olma özelliği taşımasıdır (URL-2).

BMİDÇS kapsamında 2015 yılında düzenlenen 21. Taraflar Konferansında imzalanan ve 2016 yılında yürürlüğe giren Paris Anlaşması ise önemli

SAĞ ÜSTTE Küresel karbon emisyonlarının sektörlere dağılımı (URL-4) (Şekil 1)

SAĞ ALTTA Ülkelerin iklim yasa ve yönetmelikleri ile sera gazı emisyonları (URL- 5) (Şekil 2)

bir diğer anlaşmadır. Sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması bağlamında BMİDÇS'nin uygulamasını geliştirmeyi amaç edinen anlaşmanın uzun dönemli hedefi ise küresel ortalama sıcaklık artışını sanayileşme öncesi döneme göre 2°C'nin altında tutulması hatta 1,5°C ile sınırlandırılması için küresel çabaları sürdürmektir (UNFCCC, 2015; URL-3). Bu doğrultuda tüm taraf ülkeler bu hedefi gerçekleştirmek için katkılar sunmaya ve sera gazı azaltımı ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamaya yönelik eylemler belirlemeye davet edilmişlerdir.

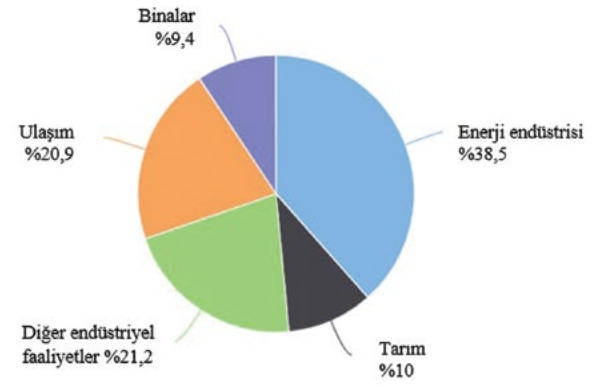
2014 yılında düzenlenen Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC, 2014)'nin 5. Değerlendirme Raporu'nda elde edilen bulgularla iklim değişikliği ile sera gazı emisyonları arasındaki ilişki kesin bir şekilde açıklanmıştır. Raporda küresel iklim değişikliğinin nedeninin insan faaliyetleri sonucunda oluştuğu %95 kesinlik oranıyla vurgulanmış ve sanayi devriminden sonra artan enerji ihtiyacını karşılamak için kullanılan fosil kaynakların sera gazı artışında birinci derece etkili olduğu belirtilmiştir (IPCC, 2014; IPCC, 2021). Raporlara ek olarak ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile sera gazı emisyonları arasındaki doğrusal orantı, yapılan araştırmalarla da ortaya konulmuştur (Özlüer ve Çoban, 2016; Koç, 2007).

Sanayileşmiş uluslarda iklim değişikliği temelinde yapılan akademik ve uygulamalı çalışmalar hem politika hem de farkındalık oluşturma konusunda önemli etkiye sahiptir. Bu kapsamda, çalışma, mimarlık alanı ile sınırlandırılarak iklim değişikliğini konu alan ve global literatürde yer alan makalelere odaklanmaktadır. Araştırmada, konuyla en ilgili yayınların dikkate aldığı çalışma alanlarını ve konunun yıllar içinde artan önemini bibliyometrik analiz ile ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde iklim değişikliği konusunun mimarlık bilimsel yayın üretimindeki etkisi, yeri ve niteliğinin araştırılmadığı tespit edilmiştir. Çalışma bu anlamda gelecekte bu alanda üretim yapacak araştırmacılara önemli bir yol haritası çizecek olması bağlamında önem taşımaktadır.

İklim Değişikliği ve Mimarlık

İklim değişikliğinin en önemli sebebi olarak kabul edilen atmosferdeki sera gazlarının miktarının azaltılması için ülkelerin yaptıkları çalışmalar son yıllarda hız kazanmıştır. Sera gazlarının artmasında; her çeşit üretimde, binaların ısıtılması ve soğutulmasında fosil yakıtların kullanılması, orman yangınları gibi etkenler başta gelmektedir. Küresel seviyede karbondioksit (CO₂) emisyonlarının %75'i şehirlerde gerçekleştirilen faaliyetlerden kaynaklanmaktadır (Şekil 1). Bu faaliyetler arasında ulaşım, yapılar, sanayi sektörü ve bu sektörler için fosil yakıt kaynaklı enerji üretimi ve tüketimi yer almaktadır (UNEP, 2022).

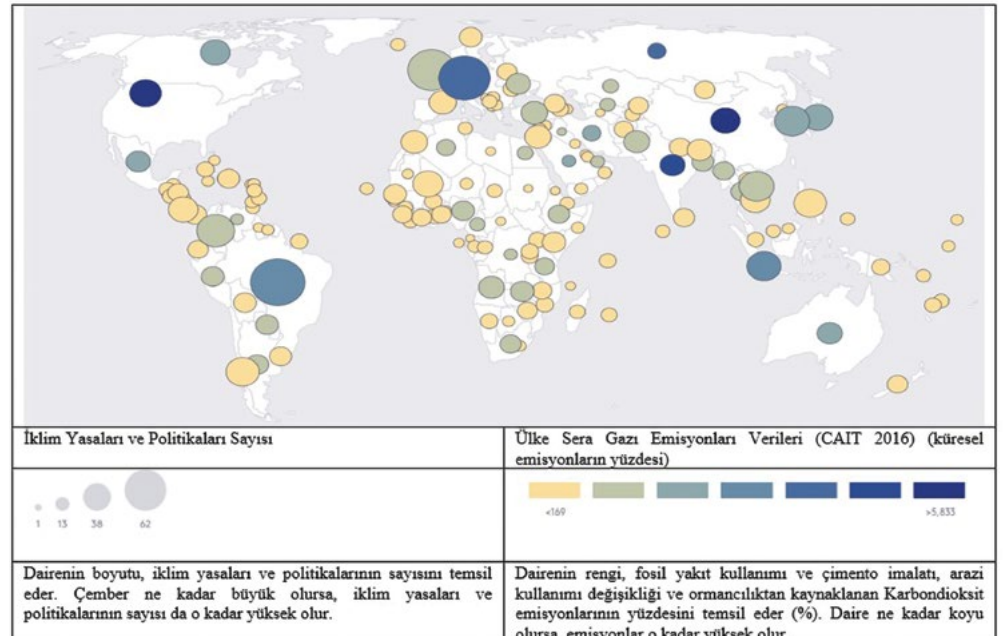
Yapılı çevreler özelinde yenilenebilir ve çevresel açıdan sürdürülebilir kaynaklara acil bir geçiş sağlayarak yaşamı tehdit eden fosil yakıt kaynaklarının çevreye verdiği zararlar da engellenebilir. Binalarda yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, rüzgâr, su, hava) kullanımının artması, enerji etkin tasarım kriterlerine göre mimari projelerin yapılması küresel ısınmanın önlenmesinde yapılan çalışmalarda önemli yer tutmaktadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin IPCC (2007) raporunda, binaların enerji verimliliğindeki iyileştirmelerin potansiyel olarak öngörülen küresel karbon emisyonlarını 2020'ye kadar %29'a ve 2030'a kadar %40'a kadar azaltabileceği açıklanmıştır (IPCC, 2007). Sürdürülebilirlik çerçevesinde amaç fosil bazlı enerjiye olan bağımlılığı en aza indirerek, nihayetinde ortadan kaldırırken, kullanıcılar için konforu en

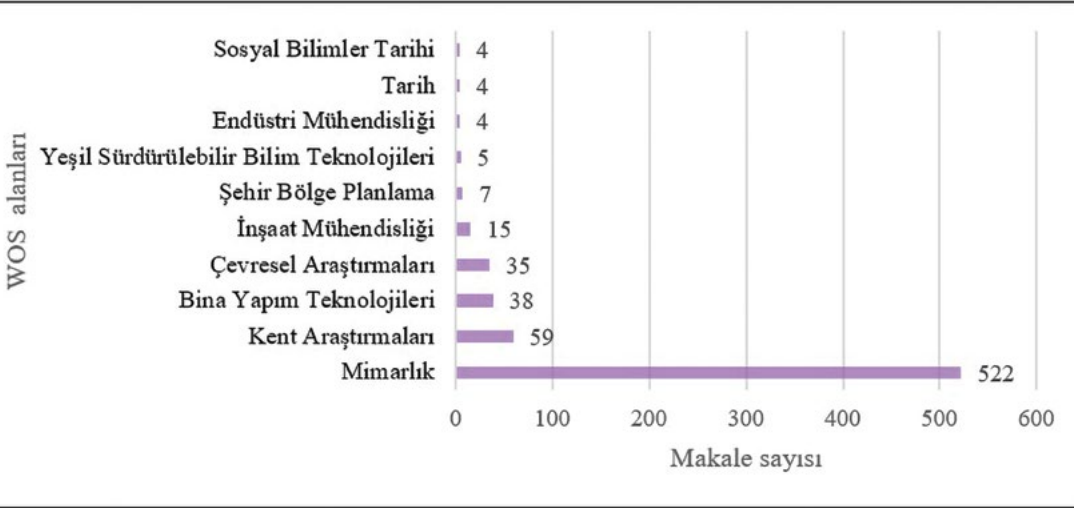

üst düzeye çıkarmaktır (Smith, 2005). Yapım sektörlerinin iklim değişikliğine etkilerini azaltmak ve binaların enerji performansını iyileştirmek için birçok yasa, yönetmelik ve direktifler çıkarılmaktadır (Şekil 2).

Binaların enerji tüketimini azaltmak ve sürekli büyüyen kentlerde sürdürülebilir ısıtma ve soğutma çözümleri için değişen hava koşullarına bağlı olarak iklim değişikliğinin bina enerji talebi üzerindeki doğrudan etkileri ise pek çok araştırmaya konu olmaktadır (Andrić, vd., 2021).

Özarısoy (2022) simülasyon programıyla yaptığı çalışmada; termal konfor ve enerji kullanımı dikkate alındığında konutlardaki soğutma yükünün azaltılması için yapılacak güçlendirmelerin mimari tasarımlara katkıda bulunacağını ifade etmiştir. Hosseini vd., (2022) iklim değişikliğinin uzun ve kısa vadeli etkilerini değerlendirmek amacıyla enerji performansı simülasyon araçlarını kullanarak bina ısıtma ve soğutma yüklerinin gelecekteki koşullarını incelemiş; ısıtma yükünde zamanla

SOLDA "iklim değişikliği" teriminin kullanıldığı Web of Science araştırma alanlarına göre makalelerin dağılımı (Şekil 3)

ALTTA Yıllara göre iklim değişikliği konusunda yapılan makaleler (Şekil 4)

SAĞ ÜSTTE Makalelerin yazım dili (Şekil 5)

Ülkelere göre yayınlanan makale sayısı (Şekil 6)

SAĞ ALTTA Makalelerin yayınlandığı indeksler (Tablo 1)

azalma gerçekleşirken soğutmada büyük oranlarda artış olacağı sonucuna varmıştır. Altomonte (2009) insan sistemleri ve dinamik çevresel güçler arasındaki etkileşimleri incelediği çalışmasında, iklim değişikliğinin temel neden ve sonuçlarına odaklanmakta; yapıcı çevrelerin bu değişen koşulları hafifletmeye ve uyum sağlamaya nasıl katkı sağlayacağını irdelemektedir. Bina enerji performanslarının yanı sıra bu araştırma alanının gelişim sürecini değerlendirmek ve genel yapısını görselleştirmek için çeşitli metrik araçlar kullanılarak bibliyometrik analizler de yapılmaktadır. Sharifi vd. (2021), iklim değişikliği ile dünya barışını etkileyen çeşitli olaylar (şiddet, çatışma, suç vb.) arasındaki bağa ilişkin yapılan çalışmalara genel bir bakış sunmuş; mevcut araştırmaların, şiddetli çatışma ve savaş gibi barışı olumsuz etkileyen birkaç olaya odaklandığını göstermiştir. Bir diğer çalışmada iklim değişikliğinin enerji ve çevre ile ilişkisini konu alan araştırma alanlarındaki yayınların, kurumsal

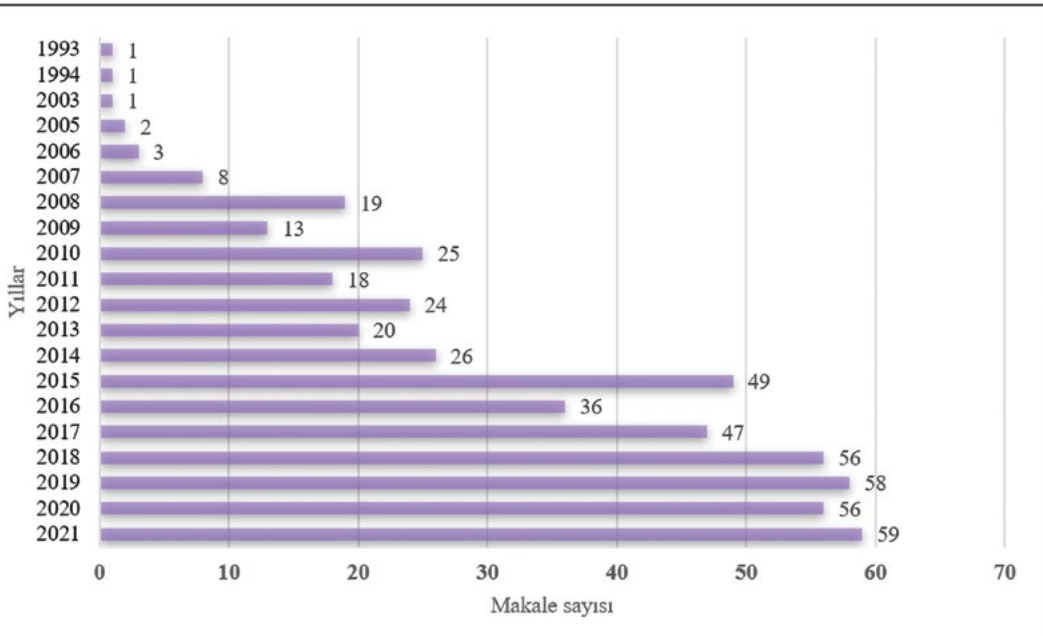
işbirliğinin, araştırma temellerinin ve dönemsel özelliklerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Yayınlanan makaleler büyüme oranına göre, enerji, çevre ve iklim değişikliğinin gelişim süreci üç döneme ayrılarak (aydınlanma dönemi (1990-2005); erken dönem (2006-2016); hızlı gelişme dönemi (2017-2019)) analiz edilmiştir. (Hou ve Wang, 2021). Rahaman ve Joshi (2022) ise küresel ısınmanın 2011-2020 yılları arasında araştırma verimliliğini bibliyometriğe dayalı analiz etmiştir. Çalışmada konu ile ilgili yayınların 2015 yılından itibaren arttığı, yayınların büyük bir bölümünün ABD'de yapıldığı ve Climate Change dergisinin en çok yayın yapılan dergi olduğu tespit edilmiştir.

Yöntem

Çalışmada, iklim değişikliğinin mimarlık alanında yapılan bilimsel çalışmalara yansımaya düzeyi araştırılmış ve gelecekteki araştırmacıların araştırma konularını daha verimli bir

şekilde tanımasına yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda iklim değişikliğinin hem global literatürdeki yeri hem de Türkiye'nin bu literatür içerisindeki yeri belirlenerek söz konusu alan ile ilgili yapılan çalışmalara veri oluşturulması hedeflenmiştir. Çalışma Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan 1990- 2021 yılları arasında yayınlanan makalelerle sınırlandırılmıştır. İklim değişikliği alanında önemli anlaşmaların 1990 başlarında dikkat çekmeye başlaması ve WoS veri tabanının diğerlerine kıyasla fazla sayıda ve yüksek kalitede literatür sağlaması (Ellegaard ve Wallin, 2015) tarih ve veri tabanı seçiminde etkili olmuştur. "Climate change (iklim değişikliği)" anahtar kelime olarak kullanılmış ve mimarlık alanında toplam 522 makaleye ulaşılarak bunların bibliyometrik değerlendirmesi yapılmıştır.

Bibliyometrik analiz belli bir disiplin ya da bilim alanında üretilen bilimsel bilginin sayısal analizler ve istatistikler yardımıyla sistemli bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır (Ruhanen vd., 2015; Yozgat ve Kartaltepe, 2009). Bibliyometrik analiz ile performans ve bilimsel haritalandırma analizleri yapılmaktadır. Bu analizlerde yazar, kurum, ülke ya da dergilere ilişkin yayın ve atıf performansları irdelenmekte; bilimsel haritalama aracılığıyla da bilimsel alanın yapısı ve dinamikleri ortaya çıkarılmaktadır (Öztürk, 2021; Demir, 2018). Bu çalışmada elde edilen veriler WoS veri analizleri ve R'in açık kaynak dilinde yazılı olan Biblioshiny paketi ile analiz edilerek görselleştirilmiştir. "Biblioshiny"

bibliometrix paketinin işlevselliği ile Shiny paket ortamını kullanan web uygulamalarının kullanım kolaylığını bir araya getiren bir uygulamadır (Aria ve Cuccurullo, 2021). Program veri setlerinin metin formatına dönüştürülerek RStudio programında çalışan “biblioshiny for bibliometrix” uygulamasına aktarılmasıyla çalışmaktadır. Biblioshiny programı önemli, etkili, istatistiksel algoritmaları içermesi, yüksek kaliteli sayısal verilere erişim sağlaması ve veri görselleştirme araçlarının gelişmiş olması nedeniyle özellikle son yıllarda bibliyometrik analiz yapan akademik çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır (Aria ve Cuccurullo, 2017; Janik vd., 2020; Taqi vd., 2021; Abafe, 2022).

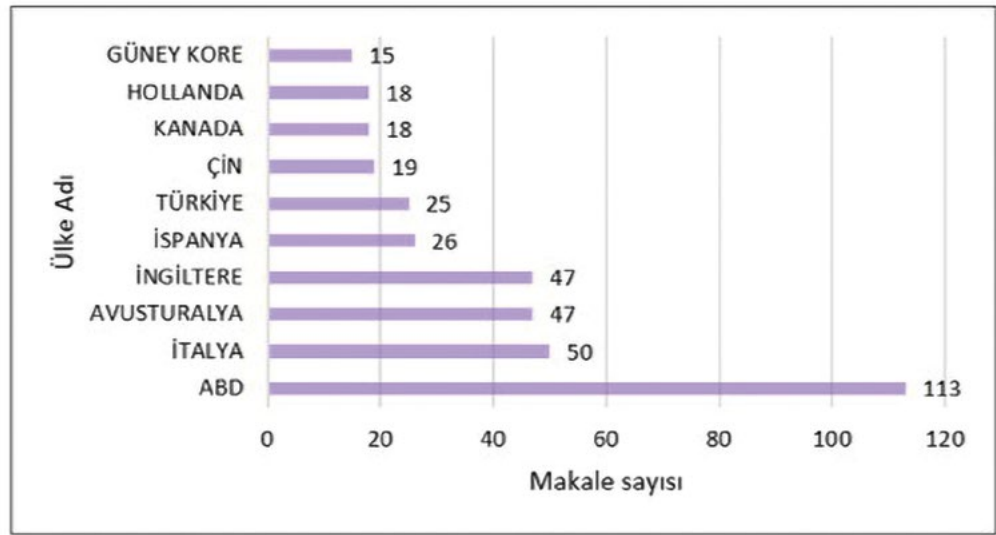
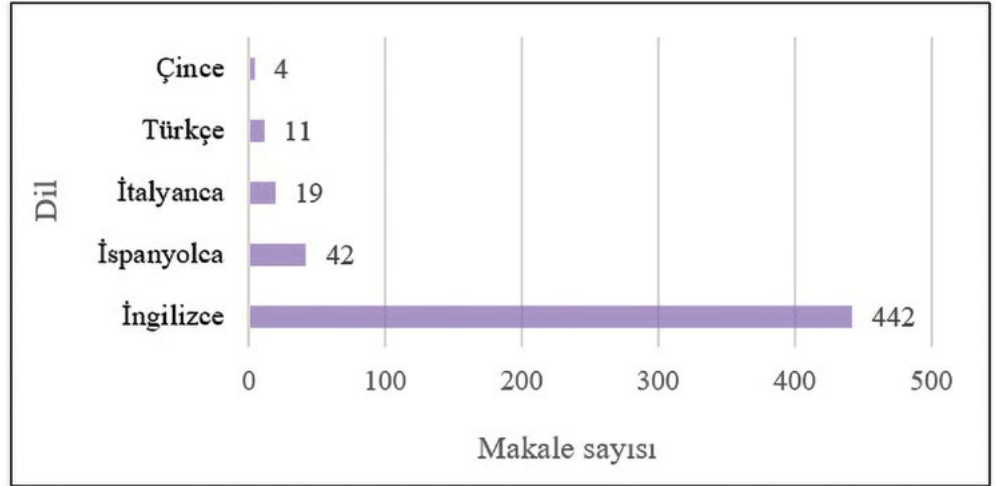
Çalışmada makalelerin; yıllara göre dağılımı, dili, yapıldığı ülkeler, yayınlandığı dergiler, indeksler, aldıkları atıf oranları ile atıfların yer aldığı alanlar WoS veri analizleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Biblioshiny programı ile ülkelere göre atıf oranları, en çok atıf alan yayınlar ve yayınlandıkları dergiler, yazar anahtar kelimeleri ve bu kelimelerin yıllara göre dağılımı, iklim değişikliği araştırmasının tematik haritalaması ve bu alanda önde gelen eğilimler belirlenmiştir.

Bulgular

“İklim değişikliği” teriminin en çok kullanıldığı Web of Science alanlarına göre mimarlık alanında yapılan çalışmaların sayısı 522’dir (Şekil 3).

1990’ların ilk yıllarından itibaren iklim değişikliği ve küresel ısınma sorunlarına çözüm arayışları, 1992-1997 yılları arasında çeşitli eylem ve stratejiler geliştirilirken, 1997-2016 yılları arasında ise yasa ve yönetmeliklerin yürürlüğe girmesi ile küresel anlamda alınacak önlemler ortaya konulmuştur. Özellikle IPCC’nin 4. Raporunun 2007 yılında kamuoyu ile paylaşılması bu konuda yapılan çalışmaların sayısını artırmıştır. Bu kapsamda 1990-2021 yılları arasında yapılan makalelerin yaklaşık %59,6’sı son yedi yılda (2016-2021), %30,6’sı 2015-2010 yılları arasında yayınlanmıştır (Şekil 4). İklim değişikliğinin küresel bir sorun olduğunu açıklayan yasa ve yönetmeliklerin yürürlüğe girdiği tarihler, bu konuda yapılan yayınların artmasında etkili olmuştur.

Makalelerin yazım dili analiz

edildiğinde İngilizce %84,6 ile en fazla yayının yazıldığı dil olarak görülmektedir. Türkçe olarak yazılan makalelerin oranı ise %2,1’dir (Şekil 5).

Mimarlık alanında iklim değişikliği konusunda yapılan yıllık bilimsel yayın üretim hızı %6,37’dir. İklim değişikliği etkilerinin çok daha fazla görüldüğü ülkeler dikkate alındığında bu konuda Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan makalelerin sayısı (113) %21,6 ile ilk sırada yer almaktadır. Türkiye ise üretilen 25 makale ile ülke sıralamasında %4,7 ile 6. Sırada yer almaktadır (Şekil 6).

WoS’da ilk on indeks içinde yer alan makaleler değerlendirildiğinde, makalelerin %51,9’u A&HCI indeksinde, %39,8’i ESCI indeksinde yayınlanmıştır (Tablo 1). Tablo 2’de verilen ilk beş derginin indeksleri incelendiğinde Journal of Green Building, Architectural Science Review AHCI; Landscape Architecture Frontiers, Techne Journal of Technology for Architecture and Environment ESCI; Open House International SSCI ve AHCI indekslerinde yer almaktadır.

Makalelerin basıldığı dergiler arasında %9,5 oranı ile “Journal Of

WEB OF SCIENCE İNDEKS ADI	Makale Sayısı Makale Oranı	
	N	%
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX (A&HCI)	271	51.916
EMERGING SOURCES CITATION INDEX (ESCI)	208	39.847
BOOK CITATION INDEX – SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES (BKCI-SSH)	43	8.238
SOCIAL SCIENCES CITATION INDEX (SSCI)	33	6.322
SCIENCE CITATION INDEX EXPANDED (SCI-EXPANDED)	28	5.364
BOOK CITATION INDEX – SCIENCE (BKCI-S)	21	4.023
CONFERENCE PROCEEDINGS CITATION INDEX – SOCIAL SCIENCE & HUMANITIES (CPCI-SSH)	1	0.192
CONFERENCE PROCEEDINGS CITATION INDEX – SCIENCE (CPCI-S)	1	0.192

DERGİ ADI	Makale sayısı Makale oranı	
	N	%
JOURNAL OF GREEN BUILDING	50	9.579
ARCHITECTURAL SCIENCE REVIEW	41	7.854
LANDSCAPE ARCHITECTURE FRONTIERS	37	7.088
TECHINE JOURNAL OF TECHNOLOGY FOR ARCHITECTURE AND ENVIRONMENT	27	5.172
OPEN HOUSE INTERNATIONAL	25	4.789
ARCHITECTURAL DESIGN	20	3.831
JOURNAL OF ASIAN ARCHITECTURE AND BUILDING ENGINEERING	17	3.257
RI VISTA RICERCHE PER LA PROGETTAZIONE DEL PAESAGGIO	15	2.874
JOURNAL OF LANDSCAPE ARCHITECTURE	14	2.682
LANDSCAPE JOURNAL	14	2.682
MEGARON	14	2.682
ACE ARCHITECTURE CITY AND ENVIRONMENT	11	2.107
FRONTIERS OF ARCHITECTURAL RESEARCH	11	2.107
INTERNATIONAL JOURNAL OF ARCHITECTURAL HERITAGE	10	1.916
JOURNAL OF ARCHITECTURAL EDUCATION	8	1.533
CHANGE OVER TIME AN INTERNATIONAL JOURNAL OF CONSERVATION AND THE BUILT ENVIRONMENT	7	1.341
JOURNAL OF ARCHITECTURAL CONSERVATION	7	1.341
PLACES A FORUM OF ENVIRONMENTAL DESIGN	7	1.341
MATERIA ARQUITECTURA	6	1.149
ARCHISTOR ARCHITECTURE HISTORY RESTORATION	5	0.958
ESTUDIOS DEL HABITAT	5	0.958
ICONARP INTERNATIONAL JOURNAL OF ARCHITECTURE AND PLANNING	5	0.958
JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBANISM	5	0.958
METU JOURNAL OF THE FACULTY OF ARCHITECTURE	5	0.958
REVISTA 180	5	0.958

SOLDA Makalelerin basıldığı dergiler (Tablo 2)

ALTTA Makalelerin aldığı atıf oranları (Şekil 7)

SAĞDA Makalelere yapılan atıf alanları (Tablo 3)

Ülkelere göre yayınların aldığı atıf sayısı (Şekil 8)

En çok atıf alan ilk on makale (1990-2021) (Tablo 4)

Green Building” dergisi ilk sırada yer almaktadır. Journal Of Green Building, Birleşmiş Milletler’in ve ülkelerin kalkınma planları çerçevesinde belirlenen karbon nötrlüğü ve karbon azaltma hedeflerine ulaşmada yapı çevrenin oynadığı önemli rolü yayın ilkesi olarak kabul etmektedir. Dergi, karbon azaltımına ek olarak, doğal çevre üzerindeki potansiyel olarak zararlı etkileri azaltan ve ortadan kaldıran daha sürdürülebilir bir yapı çevre yaratmaya yönelik makaleleri öncelikli olarak görmektedir. Bu bağlamda iklim değişikliği ile ilgili makalelerin bu dergi kapsamında yayınlanması derginin içeriği ile büyük oranda örtüşmektedir. “Architectural Science Review” dergisinde 41,

“Landscape Architecture Frontiers” dergisinde ise 37 makale yayınlanmıştır. Bu dergiler de çevresel ve ekolojik sorunları konu alan makalelerin okuyucu ile buluşmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren dergilerden Megaron %2,6 ile 11., ICONARP %0,9 ile 22. ve METU Journal %0,9 ile 24. sırada yer almaktadır (Tablo 2).

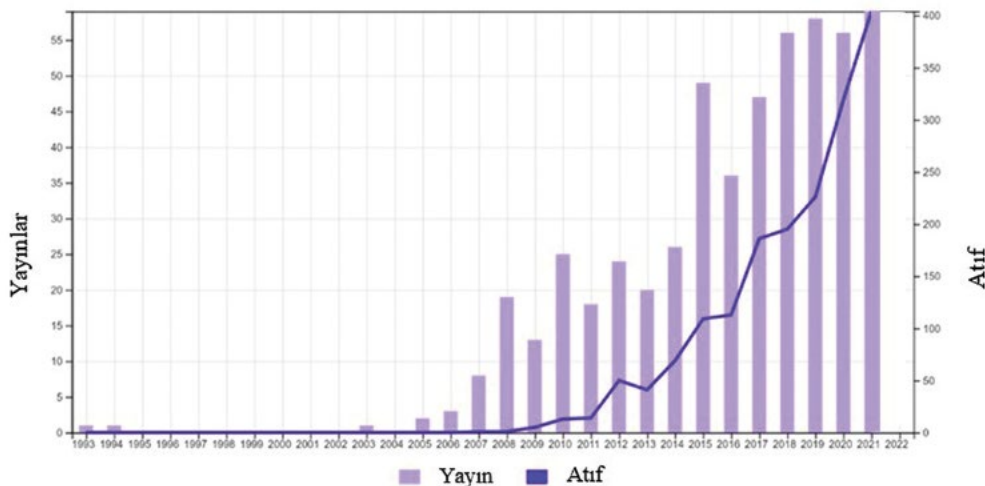
İklim krizi ve küresel felaketlerin önemi dikkate alındığında bu alanda yazılan nitelikli makalelerin aldığı atıf oranları da düzenli olarak artış göstermektedir. Özellikle 2014 yılından itibaren makalelerin atıf oranları düzenli bir yükselişte olduğu görülmektedir (Şekil 7). Her geçen yıl artan makale sayısı ve araştırma konularının

özgünlüğü makalelerin atıf oranlarını artırmaktadır.

İklim değişikliği konusunda analiz edilen 522 makaleye WoS’da yapılan toplam atıf sayısı 1800’dür. Veri tabanında atıf yapılan 140 alan içinde ilk on sıradaki alanlar Tablo 3’te gösterilmektedir. Buna göre Bina Yapım Teknolojisi alanında %24,1, Çevre Bilimleri alanında %19,7 ve Çevre Araştırmaları alanında ise %18,3 oranında atıf yapılmıştır (Tablo 3). İklim değişikliği ile ilgili referans olarak gösterildiği makalelerin daha çok bina, çevre, enerji ve mimarlık alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

“İklim değişikliği” konusunda yayınlara yapılan atıfların ülkelere göre analizi yapıldığında İngiltere %24,3 atıf oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Avustralya %16,1 atıf oranı ile 2. sırada, Amerika %15,3 atıf oranı ile 3. sırada yer almaktadır. Buna göre, bu ülkelerde yapılan yayınların, kaynak bilgi olarak diğer yayınlara katkı verdiği ve daha nitelikli yayınlar olduğu söylenebilir. Türkiye %1,4 atıf oranı ile 16. sırada yer almaktadır (Şekil 8).

Yapılan çalışmalarda atıf alan ilk on yayın Tablo 4’te yer almaktadır. Architectural Science Review dergisinde yayınlanan Janda, K.,B.’nin “Buildings Don’t Use Energy: People Do” başlıklı makalesi ilgili literatürde

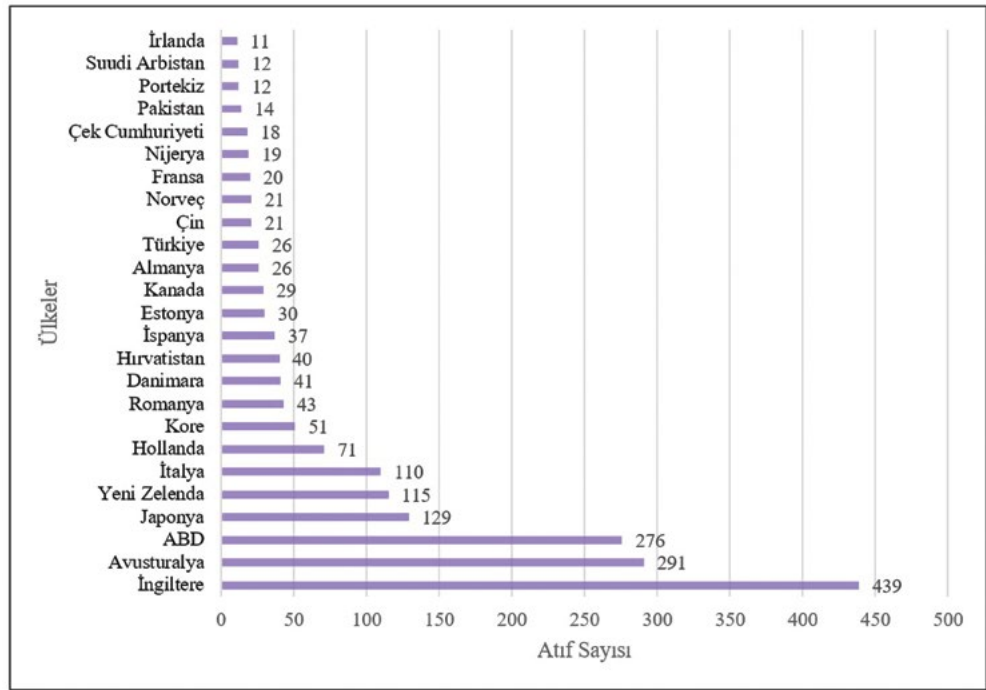
en fazla atf (202) alan makale olmuştur. Soltani, A., Sharifi, E. (2017), "Daily Variation Of Urban Heat Island Effect And Its Correlations To Urban Greenery: A Case Study Of Adelaide" yayınına aldığı 59 atfıla ikinci sırada, Hom vd., (2013), "Investigation Of Comfort Temperature, Adaptive Model And The Window-Opening Behaviour in Japanese Houses" yayınına aldığı 58 atf ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Mimarlık alanında iklim değişikliğinin konu edildiği makalelerde en çok kullanılan ilk 10 anahtar kelime arasında "iklim değişikliği" %39 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. "Sürdürülebilirlik" %12, "dayanıklılık" %10 ve "ısı konfor" %8 oranı ile en çok kullanılan diğer kelimeler arasında yer almaktadır. Ülkemizde yapılan makalelerin anahtar kelimelerinde "iklim değişikliği" ve "ısı konfor" ortak anahtar kelimeler olarak belirlenmiştir (Şekil 9). İklim değişikliğinin ana sebebi olarak gösterilen sera gazlarının azaltılması için bütün ülkelerin en büyük hedefi fosil yakıt tüketimini azaltmaktır. Bu amaç doğrultusunda özellikle enerji tüketimi ve ısı konfor çalışmaları ile birlikte çevresel sürdürülebilirlik çalışmaları bu konunun önemli bileşenleri olarak ifade edilebilir.

Makalelerin anahtar kelimelerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2009 yılına kadar benzer oranlarda olduğu; bu tarihten itibaren, yazarların soruna dikkat çekmek için "iklim değişikliği" kelime grubunu özellikle de 2014 yılından sonra daha fazla kullandığı tespit edilmiştir (Şekil 10).

İklim değişikliğinin mimarlık alanındaki bilimsel çıktılarının tematik haritasında önde gelen öz değerlendirmesi altı ana başlık etrafında yoğunlaşmaktadır (Şekil 11). Sağ alt bölümde yer alan "iklim değişikliği" [climate change] ve "sürdürülebilirlik" [sustainability] makalelerin ana temasını oluştururken, sağ üst kadranda yer alan "yapılı çevre" [built environment] teması bu alanda yoğun ve yüksek verimlilik içeren çalışmaların yapıldığını ifade etmektedir. Sol alt kadranda, gelişmekte olan bir araştırma alanını temsil ederken "ısı konfor" [thermal comfort] temasının merkez içinde ana temaya yakın olması, çalışmalarda iklim değişikliğine ve sürdürülebilirliğe

WEB OF SCIENCE ALANLARI	Atf sayısı	Atf oranı
	N	%
Bina Yapım Teknolojisi	436	24.155
Çevre Bilimleri	357	19.778
Çevre Araştırmaları	332	18.393
İnşaat Mühendisliği	321	17.784
Enerji Yakıtları	295	16.343
Yeşil Sürdürülebilir Bilim Teknolojileri	293	16.233
Mimarlık	212	11.745
Çevre Mühendisliği	158	8.753
Kent Araştırmalar	148	8.199
Coğrafya	97	5.374

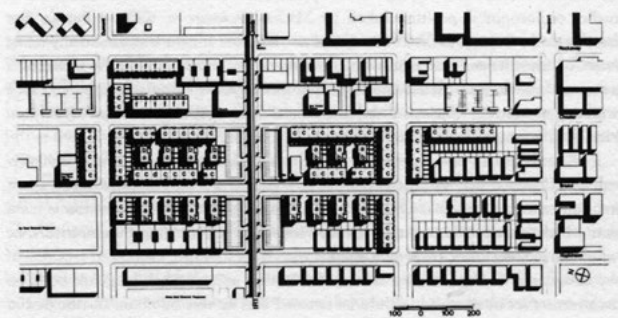

Makale başlığı	Yazar/Basım Yılı	Dergi adı	TA	YA
1 Buildings Don't Use Energy: People Do	Janda, K., B./2011	Architectural Science Review	202	16.83
2 Daily Variation Of Urban Heat Island Effect And Its Correlations To Urban Greenery: A Case Study Of Adelaide	Soltani, A., Sharifi, E./ 2017	Frontiers of Architectural Research	59	9.83
3 Investigation Of Comfort Temperature, Adaptive Model And The Window-Opening Behaviour in Japanese Houses	Hom B. Rijal , Miho Honjo, Ryota Kobayashi Takashi Nakaya/ 2013	Architectural Science Review	58	5.80
4 Twentieth Century Standards For Thermal Comfort: Promoting High Energy Buildings	Roaf, S., Nicol, F., Humphreys, M., Tuohy, P., & Boerstra, A. / 2010	Architectural Science Review	54	4.15
5 Biomimetic Design For Climate Change Adaptation And Mitigation	Zari, P., M./ 2011	Architectural Science Review	44	3.38
6 Cooling Exposure in Hot Humid Climates: Are Occupants 'Addicted'?	Cândido, C., Dear, R., Lamberts, R. & Bittencourt, L./2011	Architectural Science Review	36	2.77
7 Thermo-Physical Behaviour And Energy Performance Assessment of PCM Glazing System Configurations: A Numerical Analysis	Goia, F./ 2012	Frontiers of Architectural Research	36	3.27
8 Values And Sustainable Lifestyles	Gatersleben, B., White, E., Abrahamse, W., Tim Jackson, T., & Uzzell, D./ 2011	Architectural Science Review	36	2.77
9 Assessment of The Green Infrastructure of Bucharest Using Corine And Urban Atlas Data	Petrişor, A. I., /2015	Urbanism. Arhitectură. Construcţii	35	4.38
10 Influences of Indirect Lifestyle Aspects and Climate on Household Energy Consumption	Fong, W-K., Matsumoto, H., Lun, Y. & Kimura, R./ 2007	Journal of Asian Architecture and Building Engineering	33	2.06

TA: Toplam atf oranı, YA: Yıllık atf oranı

Kenneth Frampton ve “Öteki Modern Hareket: Mimarlık 1920-1970”

Meral Ekinciöglü

ÜSTTE Kenneth Frampton tasarımı, Brooklyn, Brownsville, New York'ta konumlanan “Marcus Garvey Park Village”, 1973-1976. Referans: Britton, Karla Cavarra (Editör), McCarter, Robert (Editör). Modern Architecture and the Lifeworld: Essays in Honor of Kenneth Frampton. Thames & Hudson, 2020, s. 26. (Görsel 1)

SAĞ ÜSTTE Kenneth Frampton'un, Helsinki'de, Alvar Aalto tasarımı olan “National Pensioners Institute” üzerine eskizi. Referans: Britton, Karla Cavarra (Editör), McCarter, Robert (Editör). Modern Architecture and the Lifeworld: Essays in Honor of Kenneth Frampton. Thames & Hudson, 2020, s.330. (Görsel 2)

SAĞ ALTTA Roma'da, Eugenio Montuori ve Annibale Vitellozzi tasarımı (1942-1950) “Central Rail Terminüs”'a ait maket ve enine kesit. Referans: Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement. Architecture, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022, s. XIX. (Görsel 3)

Kenneth Frampton'un, “Öteki Modern Hareket: Mimarlık, 1920-1970” [The Other Modern Movement: Architecture, 1920-1970] başlıklı yeni kitabı, Yale Üniversitesi Yayınları'ndan okurlarıyla buluştu (Frampton, 2022). Eleştirel modern mimarlık tarihi ve tarihyazımına ilgi duyan çoğu kişinin zihninde yeni farkındalıklar yaratma potansiyeline sahip olan bu kitap, en temelde, Frampton'un kendi ifadesiyle, modern mimarlığın henüz (neden) bitmemiş bir proje olduğu mesajını vermeyi hedefliyor. Bu temel mesajınıysa, 1920-1970 yılları arasında, Avrupa bağlamından, dönemin yeni yaşam koşulları, sosyal, kültürel, ekonomik koşulları ile biçimlenen yaratıcı mekân çözümleri ve özellikle özgün teknik tasarımlarını, son derece titiz ve detaylı şekilde, mimari plan, kesit, cephe, detay ve strüktür çizimleri eşliğinde sunuyor. Bu kapsamda, ele alınan tüm mimarlara, tasarımcılara ve geliştirdikleri projelere, kendisinin titiz araştırmacılığı, yorum, analiz ve tespitleri eşlik etmekte. Temel mesajı ve zengin içeriğiyle birlikte, kitabın, iki önemli noktaya işaret ettiği ifade edilebilir. Bunlardan biri, kitabın, Frampton'un, (1972'den beri ders vermekte olduğu Columbia Üniversitesi'nden 2020 yılında) emeklilik sürecinin başlangıç evresindeki üretimi olması. Diğer bir ifadeyle, bu kitap, 1930 yılında İngiltere'de dünyaya gelip, 1960'larda kariyerini ABD'ye transfer ederek, kendi alanında öncü olan pek çok çalışmaya imza atan çok deneyimli bir mimarlık tarihçisi, eleştirmeni, eğitimcisi ve yazarın (kuşaklararası bir

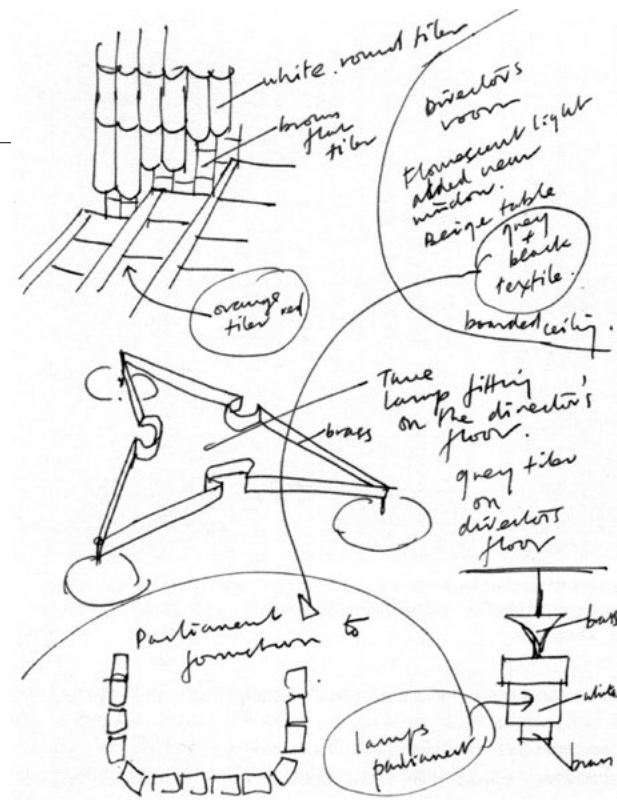
zaman dilimi, deneyimi ve zengin bir coğrafyayı kapsayan) perspektifinin, adeta kristalize bir kesiti. İkinci önemli noktaysa, kitabın, COVID-19 pandemisi gibi “tarihi bir eşikte” dünyaya gelmiş olması. Diğer bir deyişle, bu, kamu sağlığı ve çevre ile ilgili problemler başta olmak üzere, mimarlık dünyasını (eğitim, pratik, meslek, bilimsel araştırma vb. bağlamlarında) küresel olarak zorlayan, dönüştüren ve alandaki hemen herkesin, pandemi sonrası için “nasıl bir mimarlık” (ve mimarlık tarihi) sorusuyla karşı karşıya kaldığı bir dönem.

Kitaba odaklanmadan önce, kısaca Frampton'un, mimari (tasarım) pratiği ve mimarlık eğitimi ile ilgili geçmişini anımsamakta fayda olabilir. Böylece, bir mimarlık tarihçisi olarak, onun mimari tasarım, konstrüksiyon ve strüktürün doğasına dair dikkate değer farkındalığı daha iyi kavranabilir.¹ Nitekim, Carlos Brillembourg'un kendisiyle yaptığı röportajında, Frampton bir mimarlık tarihçisi olarak, mimari tasarım ve konstrüksiyona olan dikkat çekici ve analitik ilgisinin, 1965 yılında, ABD'ye gelmeden önce İngiltere'de aldığı mimarlık eğitimini takiben, yürüttüğü mimari tasarım pratiğinden geldiğini bizzat ifade etmekte (Kenneth Frampton with Carlos Brillembourg, 2010). Guilford Sanat Okulu ve ardından AA'den mezuniyetinin Chamberlin, Powell ve Bon'da; İsrail'de mimar Dov'da; 1961'den 1965'e kadar Londra'da Douglas Stephen and Partners'da çalışmış ve 1962'de Bayswater'da Corringham

Konut Kompleksi'ni (13-15 Craven Hill Gardens) tasarlamış. ABD'ye gelmesini takibense, Brooklyn Brownsville'de "Marcus Garvey Park Village" projesini tasarlamış ve bu, onun, bu ülkede gerçekleştirilen ilk ve tek bina topluluğu olma özelliğini taşımakta (McLeod, 2020) (Görsel 1, Görsel 2).

Bunlara ek olarak, mimarlık eğitimi (mimarlık tarihi ve stüdyo dersleri) kapsamındaki, uzun soluklu ve zengin katkıları (bu yazının sınırları içinde) anımsayabilmek için, Kanada Mimarlık Merkezi'ne (CCA) transfer edilen kapsamlı arşivi ve bu kurumda, 2017 yılında düzenlenen "Mimarları Eğitmek:

modern yaklaşımların (bir stil olarak yorumlamaktan öte) sosyo-teknik boyutuyla ve felsefesinin özünü ilgili olduğu; kendisinin de "öteki" modern mimar ve tasarımcılara uzanan bu yolculuğunda, Avrupa'ya odaklandığı. Bununla birlikte, "öteki" [other] kelimesinin modernitedeki karşılığı, açılımları, bazı öne çıkan mimarlar, mimarlık tarihçileri ve düşünürler tarafından hangi bağlamlarda ele alındığını açıklayarak, ardından kendi kitabıninsa "öteki modernite" konusundaki bu tartışmaların bir uzantısı olarak, Modern Hareket'in özgürleştirici amaçlarına, yenilikçi,

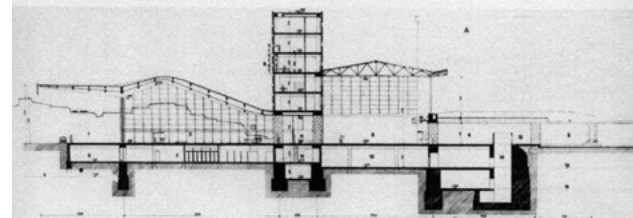
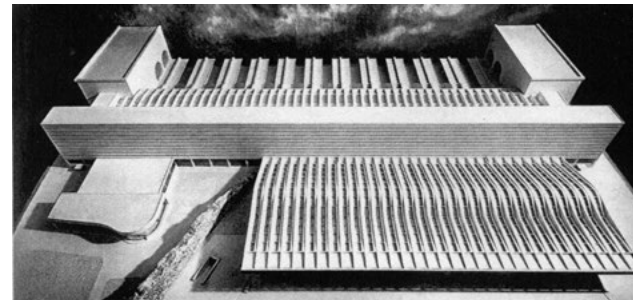
“MODERN HAREKET’İN ÖZGÜRLEŞTİRİCİ AMAÇLARINA, YENİLİKÇİ, İŞLEVSEL VE RASYONEL ÖZELLİKLERİYLE BİRLİKTE, ŞİİRSEL TADI OLAN ‘İFADESEL’ BOYUTUNA DİKKAT ÇEKMEYİ AMAÇLADIĞINI DİLE GETİRİYOR”

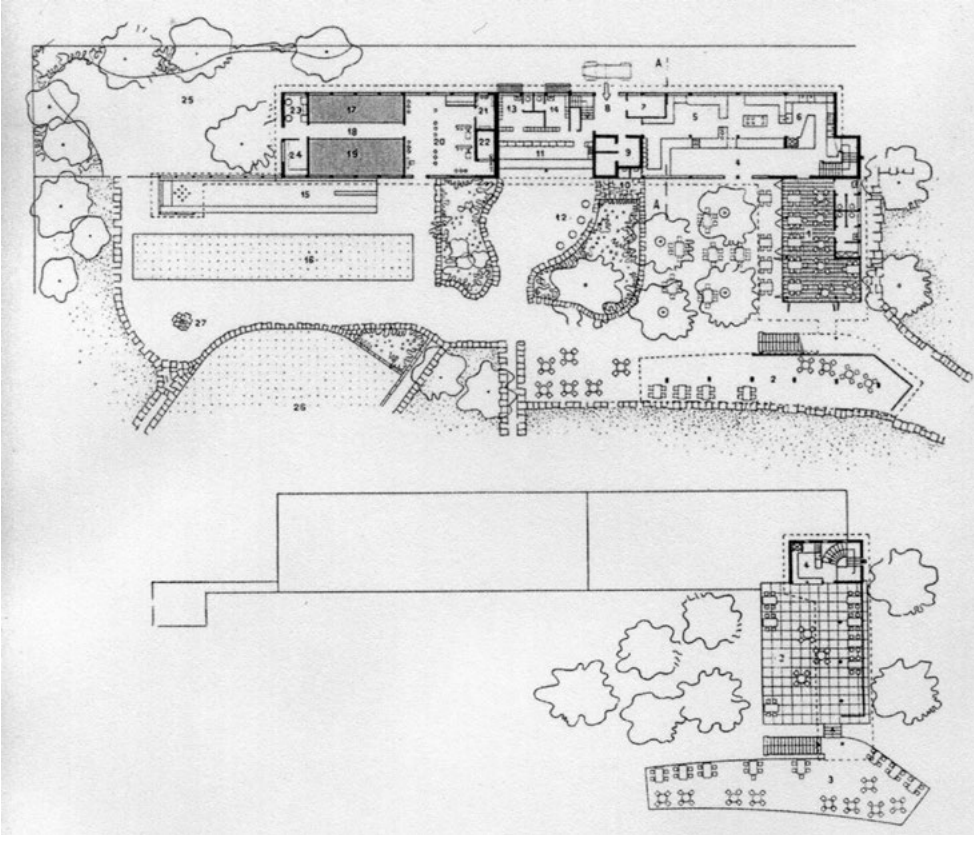
Kenneth Frampton'dan Dört Ders" başlıklı sergisi anımsanabilir (Educating Architects: Four Courses by Kenneth Frampton, 2017). Serginin küratörü Kim Forster'in ifadesiyle, Frampton, 1970'li yıllarda ABD'de mimarlık okulları eğitim reformundan geçerken, özellikle bulunduğu Columbia Üniversitesi'nde, mimarlık üzerine olan müfredatın dönüştürülmesinde önemli rol oynamış bir isim. Bu önemli süreçte, özellikle üç temel dersi tasarlamış ve eğitimini vermiş: "Yapılı Çevrenin Karşılaştırmalı Eleştirel Analizi" (1984, teori semineri), "Modern Mimarlığın Eşikleri" (tarih dersi), "Çevre Konut" prototipi üzerine stüdyo dersi (1977). 1990'lardaysa, aynı zamanda bir süredir devam etmekte olan tarih ve teori dersi olarak "Tektonik Kültürde Çalışmalar" dersini vermeye başlamış. Bu çabaları, onun, uluslararası mimarlık disiplinini şekillendirmede, mimarlık mesleği ve pratiğini (tarih ile teorinin merceğinden ve küresel bağlamda) kavramada önemli (ve eleştirel) açılımlara yol açmış durumda.

Bunların ışığında, "Öteki Modern Hareket: Mimarlık 1920-1970"e dönersek, giriş yazısında altını çizdiği hususlardan biri, ABD'den farklı olarak, Avrupa avangardlarının tasarımlarında

işlevsel ve rasyonel özellikleriyle birlikte, şiirsel tadı olan "ifadesel" boyutuna dikkat çekmeyi amaçladığını dile getiriyor (Görsel 3). Bu açıklamanın ardından, her antolojinin öznel bir yanı olduğunu gözden kaçırmaksızın, kitabında yer verdiği mimar ve tasarımcıları "hangi kriterlerle" seçtiğini okurlarına titizlikle açıklamakta: Bu kriterlerden biri, seçtiği mimar ve tasarımcıların, "işlevsel"liği merkeze alarak, modern hareketle beliren yaşamsal koşullar, sosyal, kültürel, ekonomik ve teknik gelişmelere karşılık, "yeni" mimari programlar ve tipolojiler geliştirmiş olmaları.² Diğer bir seçim kriteriyse, seçtiği mimar ve tasarımcıların, 20. yüzyılın (Le Corbusier, Mies Van Der Rohe gibi) öncü isimleriyle karşılaştırıldığında göreceli olarak marjinal kalmış, fakat yaratıcılıklarıyla dikkat çeken isimler olması. Bu noktada, ayrıca bir açıklama yaparak, marjinal kelimesini henüz içinde yaşadıkları tarihsel zaman içinde ünlerinin pekişmemiş olması nedeniyle kullandığını, bununla birlikte geliştirdikleri örnek mimari proje ve binalarının kabul gördüğünü ifade etmekte. Bir diğer seçim kriterininse, mimarlıkta modern projenin barındırdığı "çeşitlilik"e [diversity] vurgu olduğunu

dile getiriyor. Bunlarla birlikte, titiz bir mimarlık tarihçisi ve yazar olarak, kitabında yer al(a)mayan mimar ve tasarımcılar içinse açıklaması var: Onlar için, ya tüm kariyerlerinin yeterince önemli olmadığını düşünmesi ya da üretimlerinde yeterince kanonik görünen bir örneği bulamaması. Bu bilgilerin ışığında, "Öteki Modern Hareket"te yer alan isimlere baktığımızda şöyle sıralanıyorlar: Rudolf Schindler (1887-1953), Eileen Gray (1878-1976), Johannes Duiker (1890-1935), Willem Marinus Dudok (1884-1974), Louis Herman De Koninck (1896-1984), Pierre Chareau (1883-1950), Sigurd Lewerentz (1885-1975), Evan Owen Williams (1890-1969), Antonin Raymond (1888-1976), Erich Mendelsohn (1887-1953), Berthold Lubetkin (1901-1990), Jaromir Krejcar (1895-1950), Vilhelm Lauritzen (1894-1984), Werner Moser (1896-1970) ve Marx Ernst Haefeli (1901-1976), Arne Jacobsen (1902-1971), Richard Neutra

SOLDA Werner Moser ve Max Ernst Heafeli tarafından tasarlanmış olan, Zürih'te "Freibad Allenmoos" (1938-1939), dış - iç mekan ve çevre düzenlemesini kapsayacak şekilde restaurant zemin kat planı ve açık teras planı. Referans: Frampton, K., 2022, "the Other Modern Movement Architecture, 1920-1970", Yale University Press, sayfa: 231. (Görsel 4)

ALTTA Werner Moser ve Max Ernst Heafeli tarafından tasarlanmış olan, Zürih'te "Freibad Allenmoos" (1938-1939), restaurant'ta dış mekan ve terasta oturma düzeni ile kadınlara ait soyunma kabinleri. Referans: Frampton, K., 2022, "the Other Modern Movement Architecture, 1920-1970", Yale University Press, sayfa: 230. (Görsel 5)

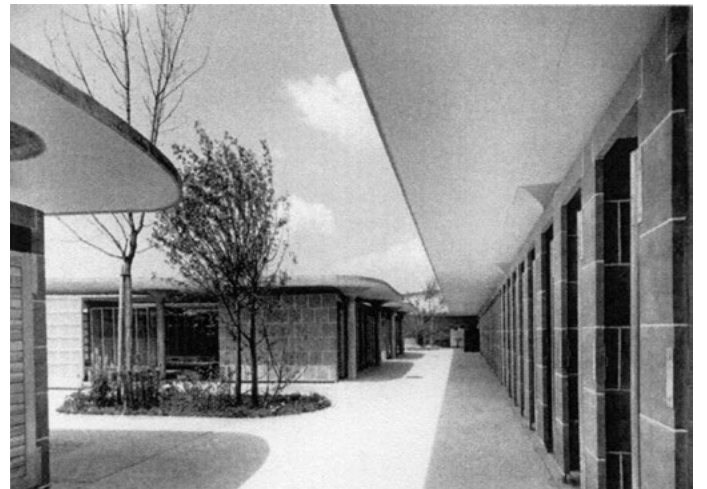
“KİTAPTA, YİNE PANDEMI İLE GÜNDEME GELEN BİR DİĞER KONU OLARAK, İKLİM KONTROLÜ VE MİMARİ TASARIM ARAKESİTİNDEKİ BAZI ÖNE ÇIKAN ÖRNEKLERİ, MODERN MİMARLIK TARİHİ MERCEĞİNDEN OKUYORUZ”

(1892-1970, Max Bill (1908-1994) ve Alejandro de la Sota (1913-1996) (Görsel 4, Görsel 5).

Kitaptaki mimar ve tasarımcılar, ne özel olarak tanımlanmış başlıklar ne de açıklanmış tematik bir strüktür içinde yer almamakla birlikte, bazı konuların, içeriğin kurgusunda etkin olduğu ifade edilebilir. Bunlardan biri, kitapta, pandemi deneyimi ile birlikte artan bir şekilde gündeme gelen sağlık konusunun, modern mimarlığın tarihinde, tasarım düşüncesi, pratiği ve teknik çözümlerle nasıl

yer aldığına yer verilmesi. Diğer bir ifadeyle, modern mimarlığın “öteki” örnekleri üzerinden Frampton; mimari tasarım çözümlerinde gün ışığından yararlanma, yaratıcı teknik çözümlerle geliştirilen pencere formülleri, hijyen, havalandırma, iç ve dış mekânlar arasında kurulan bağlantı ve bina kullanıcılarının açık hava mekânlarından yararlanabilir olması vb. konuları, titiz ve detaylı yorumları, mimari çizimler eşliğinde sunuyor. Örneğin, Johannes Duiker’in (1890-1935) Amsterdam’da 1927-1930

yılları arasında gerçekleştirilen “Açık Hava Okulu” [The Open Air School], mimarlık-mühendislik arakesitinde yaratıcı çalışmalarıyla öne çıkan Evan Owen Williams’ın (1890-1969) tasarladığı ve Peckham’da 1935 yılında gerçekleştirilmiş olan “Pioneer Health Center” ile İngiltere’de 1930-1932 yılları arasında gerçekleştirilmiş olan “Boots İlaç Fabrikası”, Jaromír Krejcar’ın (1895-1949) imzasını taşıyan ve Slovakya’nın batısında konumlanan Trenčianske Teplice’de 1929 yılında gerçekleştirilmiş “Sanatorium Machnác” gibi. (Kamu) sağlığına vurgu yapılarak ele alınan bu, döneminin beliren ihtiyaçlarına karşılık yenilikler içeren mimari tasarımlarla birlikte gün ışığından olabildiğince faydalanmak amacıyla tasarlanan iç mekânlar da; “öteki” modern mimarlık tarihinde, titizlikle seçildiği anlaşılan mimari plan, kesit, cephe, bina detayları ve yaratıcı strüktür tasarımlarını gösteren çizimlerle ele alınmakta. Bu

SAĞDA Alejandro de la Sota'nın tasarımı, Madrid'deki Maravillas Okul Spor Salonu'nun (1960-1962) iç mekânında, gün ışığından faydalanmak üzere tasarlanmış çatı pencereleri. Referans: Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement. Architecture, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022, s. 302. (Görsel 6)

ALTTA Alejandro de la Sota'nın tasarımı, Madrid'deki Maravillas Okul Spor Salonu'nun (1960-1962) iç mekânında, gün ışığından faydalanmak üzere tasarlanmış çatı pencere çizimleri. Referans: Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement. Architecture, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022, s. 303. (Görsel 7)

bağlamda, örneğin, Alejandro de la Sota (1913-1996) tasarımı olan, Madrid'deki Maravillas Okul Spor Salonu'nun (1960-1962) iç mekânlarında, gün ışığından faydalanmak üzere tasarlanmış şeffaf çatı pencereleri, iç mekânlarda yaratıcı bir kurgu ve estetiğe sahip strüktür tekniği dikkat çekici (Görsel 6, Görsel 7).

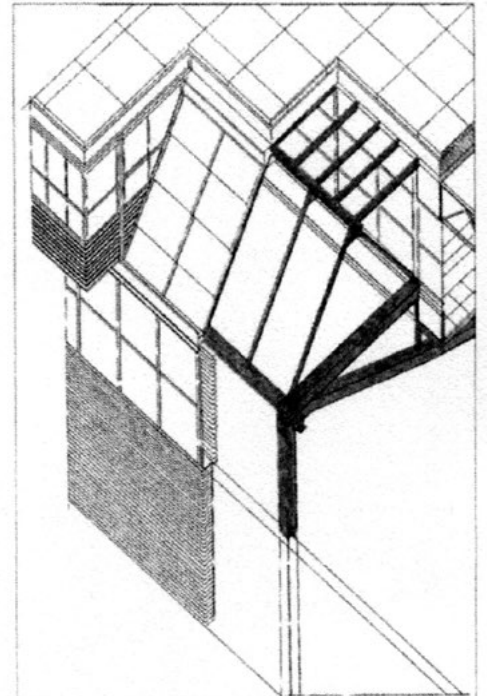
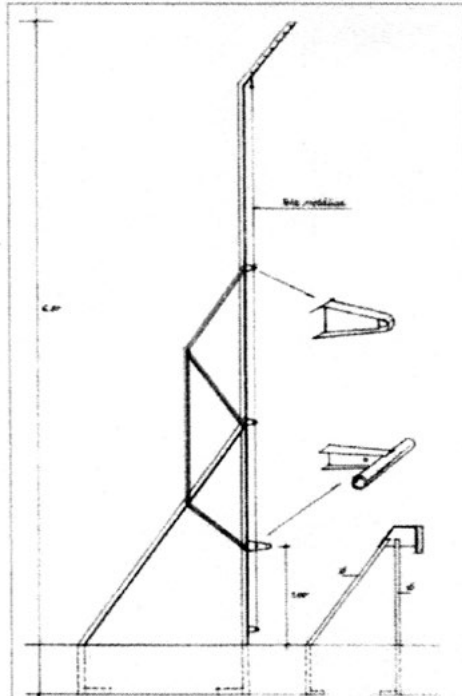
Kitapta, yine pandemi ile gündeme gelen bir diğer konu olarak, iklim kontrolü ve mimari tasarım arakesitindeki bazı öne çıkan örnekleri, modern mimarlık tarihi merceğinden okuyoruz. Örneğin, Richard Neutra'nın (1892-1970), Palm Spring, California'dan, oldukça iyi bilinen tasarımı Kaufmann Evi (1946) gibi. Frampton, bu evi, "biyorealit" kültürü yansıtan bir mimari tasarım olarak ifade ederek, iç ve dış mekân arasında kurgulanan süreklilik, bulunduğu çöl iklimine karşılık bilinçli bir şekilde tasarıma dahil edilen su elemanı, dış cephede kullanılan panjurlar, evin zeminine entegre edilmiş su tesisatı ile gün boyu serinliği, soğuk çöl gecelerindeyse iç mekânların ısınmasına katkı sağlanması gibi çözümleri ile, okurun dikkatine sunuyor (Görsel 8).

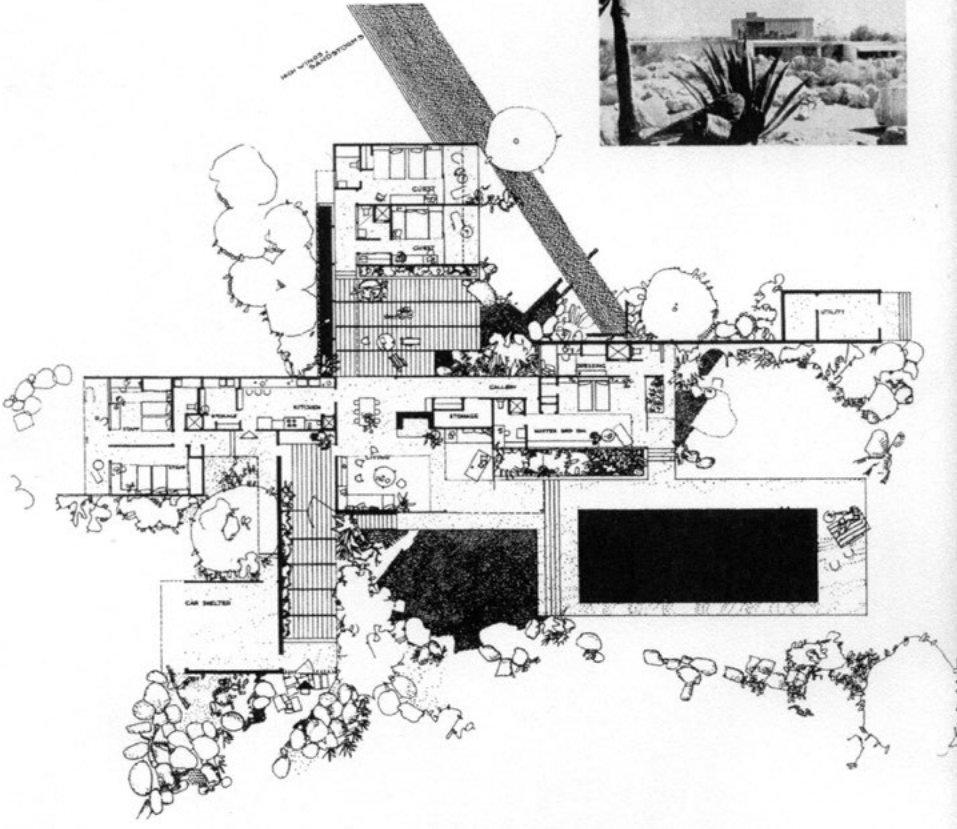
Kitapta, belki de, en çok öne çıkan konunun (mimari tasarım düşüncesi, pratiği ve insan yaşamına gittikçe hakim olan teknoloji ve dijital tekniklere karşı eleştirel duruşuyla) "teknikğin yaratıcı çözümleri" olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda, kitapta ağırlıklı olarak dikkat çeken hususun, farklı pencere sistemleri ve taşıyıcı strüktür çözümleri olduğu ifade edilebilir. Frampton'ın tespitlerinden biri, pencere sistemleri ve kullanılan yaratıcı tekniklerin, Modern

Hareket'in Avrupa'da öne çıktığı süreçte bugünkünden daha zengin ele alındığı yönünde. Örneğin, Adolf Schneck'in "Fenster aus Holz und Metall" (1932) yayınına, bu konudaki en bilgilendirici çalışmalardan biri olarak işaret etmekte ve yazarın sistematik olarak, pencere türleri ve sistemlerini nasıl geniş bir biçimde aktardığını ifade etmekte. Bu tespitleriyle birlikte kitap, her ikisi de 1930'larda gerçekleştirilmiş olan, Mies van der Rohe'nin Brno'daki Tugendhat Evi ile Erich Mendelsohn'un Berlin'deki kendi evi ve Eileen Gray'in (1878-1976) Casa E1027 isimli evinde, yaşama mekânlarında tasarladığı katlanır

pencere detay çizimlerini aktarmakta (Görsel 9).

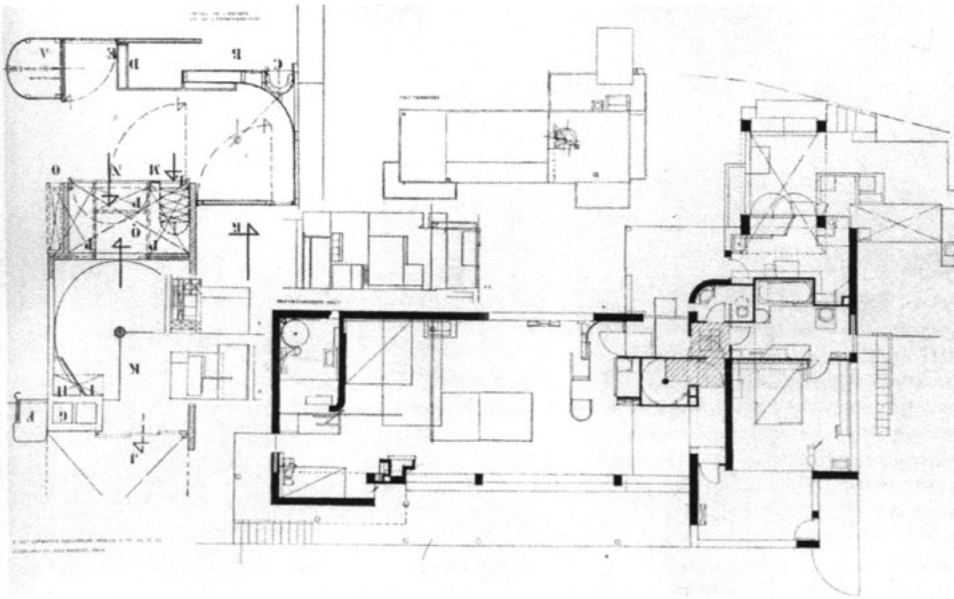
Yaratıcı ve yenilikçi strüktür tasarımlarına dair kitapta pek çok örnek olmakla birlikte, özellikle yayının kapağında da yer verilen Çekoslovakya Pavyon Tasarımı'ndan bahsedilebilir: Jaromír Krejcar'ın kariyerinde öne çıkan projelerinden biri olan bu pavyon, 1937 yılında Paris Dünya Sergisi için tasarlanmış. Bu mimari yapı, modern yaşam tarzının getirdiği yeniliklerin, mekân organizasyonu ve strüktür tasarımına nasıl yorumlanabileceğine dair kayda değer bir örnek olup, kolonlar tarafından 12,10 metre açıklıkla geçilmiş bir çelik strüktüre sahip ve üst katta 6,50 metre konsol çıkan,

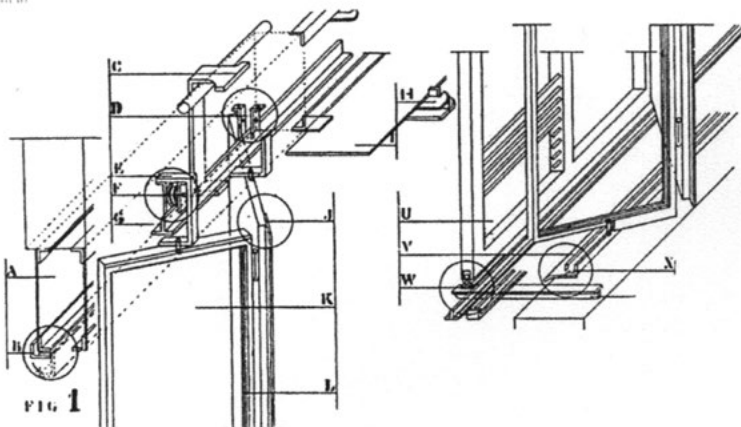

ÜSTTE Richard Neutra'nın tasarımı olup, Palm Spring, California'da inşa edilmiş olan Kaufmann Evi'nin (1946). Peyzaj düzenlemesiyle birlikte, kat plan çizimi. Referans: Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement. Architecture, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022, s.262. (Görsel 8)

ALTTA Eileen Gray'in tasarımı, Casa E1027'de yer alan katlanır pencerelere dair çizimler. Referans: Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement. Architecture, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022, s.23. (Görsel 9)

Detail of the folding window system in the living room.

“teleskobik” balkonuyla dikkat çekiyor (Görsel 10).

Kitapta, modern mimarlık (öteki) tarihinden seçilmiş mimari tasarım projeleri ve binaların birçoğunda, incelenen özelliklerden bir diğeryse “ergonomi”. Aslında, bunun da, içinden geçilen pandemi sürecinde, iç mekânlarda (geçmişe göre daha fazla) zaman geçirmek durumunda kalan insanlara (ve mimarlık alanındaki herkese) önemli bir mesaj olduğu ileri sürülebilir. Frampton, Eileen Gray (1878-1976) ve Antonin Raymond'a (1888-1976) işaret ederek, geliştirdikleri mimari mekân programlarında mobilya ve iç mekân tasarımlarını, beden rahat hareketi, sağlık gibi faktörlerle birlikte nasıl dikkate aldıklarının, ve bunun fenomenolojik boyutunun altını çizmekte. Ergonomiyle ilgili benzer duyarlılığın Charlotte Perriand, Pierre Jeanneret ve Le Corbusier'nin bazı tasarımlarında da görüldüğünü ifade eden yazar, hatta Le Corbusier'nin “Le Modulor” kitabının insan bedeni ve ergonomiye nasıl değer verdiğine de vurgu yapmaktadır. Ayrıca, kitapta bu bağlamda, sanat alanındaki kariyerine Zürih'te Kunstgewerbeschule'de başlayan ve sonrasında Bauhaus'da öğrenci olan Max Bill'in (1908-1994) Zürih'te kendisi ve eşi için tasarladığı (1932-1933), eğimli bir arazide konumlanan, üç katlı, işlevsel evlerinin mutfak ve banyo çözümünün de altı çizilir.

Kitapta tasarımın, mimarlık dahil, çok boyutlu gelişim evresinde, “cinsiyet” de bir faktör olarak belirir: Örneğin, Pierre Chareau'nun (1883-1950) imzasını taşıyan Maison de Verre'de (1928-1932) kadın ve erkek kullanıcılara dair olan mekânlarda tasarım dilinin farklılaşması gibi. Frampton bu evde, Annie Dalsace'nin banyosunda, biçimsel dildeki doğrusal hatların egemenliğine karşılık, Jean Dalsace'nin banyo duşunda, silindirik bir hacmin düşünülmüş olmasına dikkatleri çekmekte. Bununla birlikte Charlotte Perriand, Pierre Jeanneret ve Le Corbusier'nin bazı tasarımlarında da oturma pozisyonunun, üzeri örtülü bir şekilde, beden duruşunun farklı cinsiyetlerdeki karşılığıyla ilişkili olarak ele alındığını dile getirir; örneğin, bir şezlong tasarımının yayınında, uzanmış bir kadın bedeniyle birlikte

fotoğraflanmış olmasının pek de tesadüfi olmaması gibi. Buna karşılık, kitabın içeriğinde dikkat çeken bir noktaysa, (mimarlık mesleği ve tasarım pratiği, tarihi ve tarihyazımında hâlâ köklü bir problem olarak), içeriğinde yer alan mimarların çoğunun erkek olması.

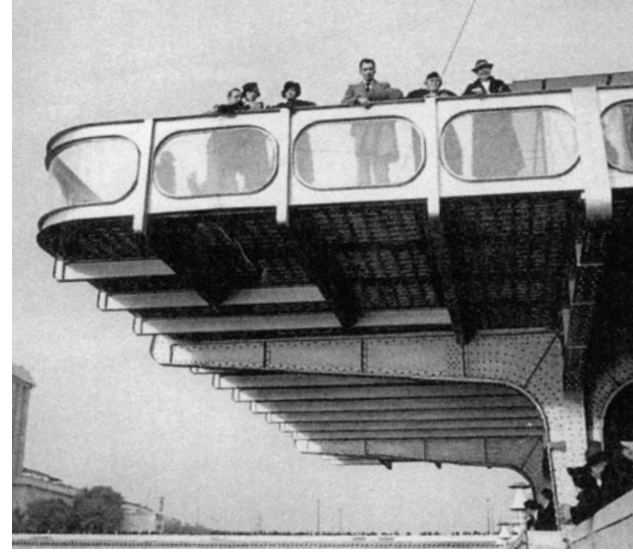
Kitabın okura sunduğu bir başka zengin açılsa, alanında öne çıkan bu (öteki) isimlerin, hem kişisel hem de profesyonel kariyerlerinin “sosyal bağlamı” ile birlikte aktarılması. Diğer ifadeyle, bu mimar ve tasarımcıların önemli bir bölümünü, sosyal, kültürel ve hatta ekonomik açıdan nasıl bir aileye üye oldukları bilgisinden, eğitim ve profesyonel kariyerlerindeki önemli projelerini hangi kişisel, sosyal, kültürel bağlarla aldıklarına ve bu projelerinin tasarım ekiplerinde yer alan asistanları ile meslektaşlarının profillerine dek uzanan geniş bir sosyal çerçeve içinde okumak mümkün. Örneğin, kitapta, Gürcistan kökenli Berthold Lübetkin’in (1901-1990) Moskova, Leningrad ve Paris’te geçen gelişim süreçlerinin ardından, İngiltere’ye giderek, buradaki bilim insanları ile sosyal, kültürel ve profesyonel ilişkilerini nasıl geliştirdiği, ve bunun mimari tasarım ve zooloji arakesitinde yenilikçi projelere nasıl yol açtığı detaylandırılmakta. 1930’larda, London Zoo (1932-1933), Whipsnade Zoo (1933-36) ve Düdley Zoo (1935-37) gibi peyzaj tasarımlarıyla da öne çıkan bu çalışmaların arasında, özellikle, “Gorilla Evi”nin tasarımıysa dikkate değer: Çizimleriyle de aktarıldığı üzere, kış mevsimi ve diğer gerekli hâllerde kapatılabilen, kayar bir cephe tasarlanmış olup, ziyaretçilerin sirkülasyon akışları özenli bir şekilde, yaz ve kış mevsimlerinin özellikleri de dikkate alınarak, birbirinden farklı olarak düşünülmüş. Bununla birlikte, yazarın bir tespitiyse, Londra’daki “Royal Festival Hall” (1951), Leslie Martin liderliğindeki LLC tarafından, Peter Moro’nun sorumluluğunda tasarlanmışsa da, temel sentaksı ve mekân düzeninde, Berthold Lübetkin’in de içinde yer aldığı, öncü çalışmalara imza atmış “Tecton”un çalışmalarının izlerini taşıdığı. Hatta Moro’nun, “Royal Festival Hall” öncesinde, “Tecton”un ofisinde asistan olarak görev aldığı da dile getirir. Bu tespit ve açıklamalarıyla da yazar adeta, okura,

modern mimarlığın (öteki) tarihini deşifre ederken, mimari tasarımın sosyal bağlamında yer alan bireyler ve ilişkilerin çok katmanlı yapısının da dikkate alınmasının önemine işaret eder gibidir.

Tüm bunlarla birlikte, kitabı okurken, modern mimarlık tarihinde yer alan bu isimlerin, kariyerlerinde ilerleyebilmek, yaratıcı çalışmalarını ve üretimlerini gerçekleştirebilmek için farklı ülkeler, mimari kültürler, toplumlar arasında nasıl gidip geldiklerini, göç ettiklerini fark etmemek mümkün değil. Nitekim Frampton’un da, İngiltere’den ABD’ye yaşamını ve kariyerini transfer etmiş bir isim olduğunu, bir eğitimci olarak, özellikle de ABD gibi çok kültürlü bir ortamda, farklı ülkelerden gelmiş çok sayıda öğrenci, bilimsel araştırmacı, akademisyen ile çalıştığını da unutmamak gerek. Örneğin, kitapta, Münih’teki bir yıllık hukuk eğitiminin ardından, Berlin’de Technische Hochschule’de mimarlık eğitimi alan Erich Mendelsohn’un (1887-1953) 1934-1938 yılları arasında üretiminin İngiltere ve Orta Doğu’ya uzanması, bu yeni coğrafyaların ona sunduğu imkânlara dair bilgilerin paylaşılması gibi.

Özetle, “Öteki Modern Hareket”, tam da COVID-19 pandemisi ile birlikte, daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yaşam için, nasıl bir mimari tasarım ve eğitimi gibi soruların zihinleri çokça meşgul ettiği bir süreçte, deneyimli yazarının tarihsel perspektifinden önemli mesajlar ve ipuçları vermekte: Mimari tasarımda, doğa ile uyumlu ve tekniğin sunduğu imkânları kullanarak insanın temel ihtiyaçlarına yanıt verebilen yaratıcı program çözümlerini okura sunarken, mimarlık tarihi ve tarihyazımının da buna nasıl katkı sağlayabileceği ve pandemi sonrası mimari (tasarım) eğitimi, pratiği, araştırma alanındaki çalışmalarda tüm bunların bir bütün olarak algılanmasının (yaşamsal) önemi gibi. Nasıl ki, Frampton’un önceki kitapları birçoğumuzun, mimarlık eğitime adım attığımızdan beri adeta başucu konumundaya, “Öteki Modern Hareket” de, mimarlıkta farklı kuşakların (muhtemelen) birden çok kez okumak isteyeceği, bugünün problemleri ve sorularına karşılık tarihin değeri, hatta geleceğe dair önemli anahtarları fark edeceği bir kitap olmaya aday.

Meral Ekincioğlu, Dr. Mimar

ÜSTTE Jaromír Krejcar’ın tasarımı olup, 1937 yılında Paris Dünya Sergisi için gerçekleştirilmiş olan Çekoslovakya Pavyonu. Referans: Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement. Architecture, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022, s. 192. (Görsel 10)

DİPNOTLAR

1 Frampton, 2018 yılında, “Society of Architectural Historians, ŞAH” Yıllık ve Uluslararası Konferansı’nda yaptığı konuşmasında, “AA School of Architecture”da aldığı mimarlık eğitime karşılık, kendisini, ne mimar ne de tarihçi olarak değil, mimarlık alanında eğitimci olarak düşünmeyi tercih ettiğini ifade etmekte. Bkz. Frampton, Kenneth. Plenary Talk, the Society of Architectural Historians, Mayıs, 21. (erişim tarihi 22.8.2022) <https://www.sah.org/about-sah/news/news-detail/2018/05/21/2018-plenary-talk-by-kenneth-frampton>.

2 Bu kitabına ek olarak, Kenneth Frampton’un modern mimarlık tarihinde, mimari program ve formlara dair analitik incelemelerini içeren kitabı için bkz. Frampton, Kenneth (Author), Simone, Ashley (Editör). A Genealogy of Modern Architecture: Comparative Critical Analysis of Built Form. Lars Müller, 2015.

KAYNAKLAR

- Frampton, Kenneth. The Other Modern Movement, 1920-1970. New Haven: Yale University Press, 2022.
- Kenneth Frampton with Carlos Brillembourg. The Brooklyn Rail, Critical Perspectives on Art, Politics and Culture, Aralık, 2010, (erişim 22.8.2022), <https://brooklynrail.org/2010/12/art/kenneth-frampton-with-carlos-brillembourg>.
- McLeod, Mary. “Frampton in Frame”. Architecture Today, (Kasım 2020), (erişim 22.8.2022), <https://architecturetoday.co.uk/frampton-in-frame>. (Ayrıca, Kenneth Frampton’un mimari tasarım pratiği ve mimarlık tarihi, tarihyazımı, eleştirisi ve eğitim alanına olan katkıları hakkında, 2020 yılında yayınlanan kitap için bkz: Britton, Karla Cavarra (Editör), McCarter, Robert (Editör). Modern Architecture and the Lifeworld: Essays in Honor of Kenneth Frampton. Thames & Hudson, 2020.
- Forster, Kim (Küratör). Educating Architects: Four Courses by Kenneth Frampton, CCA, Exhibition, 2017, (erişim 22.8.2022), <https://www.cca.qc.ca/en/events/49514/educating-architects-four-courses-by-kenneth-frampton>
- Mimarlık tarihi alanında, küresel ölçekte bilgi üretimi ve izlenebilecek metotlar vb. üzerine, yakın dönemde, Kenneth Frampton, Esra Akcan ve Mark Jarzombek’in kapsamlı bir tartışması için bkz. Frampton, Kenneth; Akcan, Esra; Jarzombek, Mark. A Conversation with Kenneth Frampton: Can There Be a Global Architectural History Today?, CCA, 2017, (erişim tarihi 23.8.2022), <https://www.youtube.com/watch?v=QRWp5AAQZjs&t=1s>.

Ege Mimarlık 2022 Yılı Hakem Listesi (113-116)

Doç. Dr. Yenal Akgün
(Yayın Komitesi üyeliği öncesinde)

Doç. Dr. Tonguç Akış

Doç. Dr. Meltem Aksoy

Prof. Dr. Didem Akyol Altun

Doç. Dr. F. Pınar Arabacıoğlu

Doç. Dr. Ümit Turgay Arpacıoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Can Boyacıoğlu

Doç. Dr. M. Burak Altınışık

Doç. Dr. Işıl Çokuğraş Bağdatlıoğlu

Doç. Dr. Öncü Başoğlu

Doç. Dr. Ebru Bingöl

Prof. Dr. Gaye Birol

Prof. Dr. Hümeysra Birol

Dr. Öğr. Üyesi Burcu Büken Cantimur

Dr. Öğr. Üyesi Belgin Terim Çavka

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Burak Çavka

Dr. Öğr. Üyesi Eray Çaylı

Prof. Dr. Hayat Zengin Çelik

Prof. Dr. Kemal Mert Çubukçu

Prof. Dr. Ayşen Ciravoğlu Demirdizen

Dr. Öğr. Üyesi Bilgen Dündar

Dr. Öğr. Üyesi F. İpek Ek

Doç. Dr. Ayten Erdem

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim Duygu Ergüney

Prof. Dr. Özlem Erdoğan Erkarlan

Doç. Dr. Ceylan İrem Gençer

Prof. Dr. Deniz Güner

Prof. Dr. Arda İnceoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Kandemir

Dr. Öğr. Üyesi M. Batu Kepekçioğlu

Doç. Dr. F. Nurşen Kul

Prof. Dr. Nilgün Kuloğlu

Doç. Dr. Ahmet Vefa Orhon

Doç. Dr. Hilal Tuğba Örmecioğlu

Doç. Dr. Arbil Ötkünç

Dr. Öğr. Üyesi Özgün Özçakır

Doç. Dr. Ozan Önder Özener

Dr. Öğr. Üyesi Derya Özkan

Dr. Öğr. Üyesi Bora Yasin Özküş

Doç. Dr. Burcak Pasin

Doç. Dr. E. Ebru Omay Polat

Doç. Dr. Semra Arslan Selçuk

Dr. Öğr. Üyesi Hale Sinirlioğlu

Dr. Öğr. Üyesi Lâle Başarır

Dr. Öğr. Üyesi Leyla Suri

Prof. Dr. Metin Şenbil

Arş. Gör. Dr. Hakan Tüzün Şengün

Prof. Dr. Zeliha Hale Tokay

Doç. Dr. Ayça Tokuç

Dr. Öğr. Gör. Rüksan Tuna

Prof. Dr. Zeynep Tuna Ultav

Dr. Öğr. Üyesi Gözde Kan Ülkü

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Üngür

Prof. Dr. Koray Velibeyoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Dürnev Atılgan Yağan

Dr. Öğr. Üyesi Uzay Yergün

Arş. Gör. Dr. Erdem Yıldırım

Ege Mimarlık Yayın Çizgisi

EGE MİMARLIK, mimarlık mesleğinin çok boyutlu sorunlarını tartışmaya açan, özgün mimari üretimi ve yapısal çevrenin oluşumunda etkili disiplinlerarası karşılaşmaları kapsayan, kentler, mekân ve toplumsal yaşamı odağına alan araştırmaları yayınlar. Mimari kültürün sürekliliğini sağlamak adına, akademik çalışmaları ve güncel kuramsal tartışmaları okuyucu ile paylaşır.

Bu bağlamda, geçmiş ve bugünden hareketle, yerel ve küresel arasında ilişkiler kurarak gündemi/günceli yakalamaya, tasarımı tüm boyutlarıyla ele almaya çalışır.

EGE MİMARLIK bir yandan Mimarlar Odası İzmir Şubesi üyeleri için etkin bir mesleki iletişim platformu oluştururken, diğer yandan mimarlık öğrencilerine mesleki ortamın olanaklarını ve olasılıklarını tanıtarak eğitimi de kapsayan geniş bir okuyucu yelpazesine seslenir.

Yılda dört sayı hâlinde basılı ve sayısal olarak yayınlanan hakemli ve ulusal bir dergidir.

Ege Mimarlık'a Makale ve Yazı Gönderim Koşulları

EGE MİMARLIK, her sayı için yazarlara açık çağrıya çıkar. İlan edilen takvim ve formata uyması kaydıyla aşağıdaki türlerde yazılar ve makaleler, yayın öncesi ön-değerlendirmeye kabul edilmektedir. Ön değerlendirmeyi geçen makalelerin yayınlanma kararı, hakemli değerlendirme sürecinin sonunda hakemler tarafından verilir.

1. Hakemli Araştırma Makaleleri: Yazarlar her sayı için özel olarak ilan edilen tema çağrısındaki içerik ve takvime göre; Ege Mimarlık Yayın Koşulları*na uygun makalelerini (tam metin) egemim@izmimod.org.tr adresine göndermelidirler. Tüm teslimler metni, künyeyi ve küçültülmüş görselleri içeren .doc (word) formatında dosyalar ile tüm görsellerin baskıya uygun hâllerini* içermelidir. Ege Mimarlık'ta aynı yazarın (ya da yazarın içinde yer aldığı çoklu yazar gruplarının) iki makale yayını arasında en az 3 sayı olmalıdır.

2. Görüş Yazıları: Yazarın bakış açısı ile mesleğin problemlerine odaklanan ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar

3. Eleştiri Yazıları: Yapı veya projeleri hem mimari nitelikleri ile inceleyen hem de kavramsal açıdan yaklaşarak karşılaştırmalı olarak analiz eden ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar

4. Yapı Tanıtımı: Ege Bölgesi idari sınırları içerisinde ve/veya Ege iklimi etkisi ile yapılmış nitelikli mimari uygulama, kentsel uygulama, veya ödüllü projelerin tanıtıldığı 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar. Yapı tanıtımı bölümünde yer verilecek yazıların detayları için Yayın Koşulları* incelenmelidir.

5. Mimari/Kentsel Yarışmalar: TMMOB yarışmalar yönetmeliği veya KİK yönetmeliğine uygun şekilde hazırlanan, Ege bölgesinde açılan ulusal veya bölgesel yarışmalarda ödül almış eserler ile kısa açıklamaları, yarışma kolokyum özeti veya yarışmada jüriye ait görüşlere yer verilen yazılar

*EGE MİMARLIK Yayın Koşullarına ve detaylı Yazar Rehberine egemimarlik.org adresinden ulaşılabilir.